

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΠΑΤΡΑΣ**

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: « Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ »**

**ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ
ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΜΑΙΜΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ**

-ΠΑΤΡΑ 2002-

ADDITIONAL -
EXHIBIT - 2 5486

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΕΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ	
1. Η ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	2
2. Η ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	4
Α) Η φιλοξενία στις ελληνικές πόλεις : η ιδιωτική, η δημόσια και η εμπορική διάσταση της.....	4
Β) Από τον Ηρόδοτο στον Πausανία : Ο Τουρισμός στην ελληνική αρχαιότητα.....	5
Γ) Ο Τουρισμός κατά τη ρωμαϊκή εποχή.....	6
Δ) Ο Τουρισμός και τα ταξίδια στους βυζαντινούς χρόνους.....	7
Ε) Η εμφάνιση των οργανωμένων ξενοδοχείων στους τελευταίους αιώνες της πρώτης περιόδου εξέλιξης του Τουρισμού.....	8
Στ) Τα ταξίδια στο τέλος της πρώτης περιόδου εξέλιξης του Τουρισμού.....	9
3. Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	10
Α) Τα μεταφορικά μέσα και οι βάσεις της τουριστικής οργάνωσης της δεύτερης περιόδου εξέλιξης του Τουρισμού.....	10
Β) Ο ρόλος των ξενοδοχείων ως παράγοντας τουριστικής ανάπτυξης κατά τη δεύτερη περίοδο εξέλιξης του Τουρισμού.....	12
4. Η ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	13
Α) Η επέκταση του χρόνου αναψυχής-διακοπών.....	13
Β) Η οικονομική ευμάρεια.....	14
Γ) Η βελτίωση και ανάπτυξη των μεταφορικών μέσων.....	14
Δ) Η αστικοποίηση και η τεχνολογική ανάπτυξη.....	16
Ε) Η πολιτισμική εξέλιξη.....	16
Στ) Το αυξημένο ενδιαφέρον του κράτους και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας.....	17
Ζ) Ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου των ξενοδοχείων.....	17
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	
1. Η ΖΗΤΗΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	19
Α) Αφίξεις τουριστών	19
Β) Κατά κεφαλή δαπάνη.....	19
Γ) Προέλευση τουριστικής ζήτησης.....	20
Δ) Χαρακτηριστικά τουριστικής ζήτησης.....	21
Ε) Οργάνωση της διεθνούς αγοράς.....	24
Στ) Συμβολή του Τουρισμού στην οικονομία.....	25
Ζ) Εξερχόμενος Τουρισμός.....	25
2. Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ.....	27
Α) Τουριστικά καταλύματα.....	27
Β) Εγκαταστάσεις ειδικής υποδομής.....	27
Γ) Άλλες τουριστικές επιχειρήσεις.....	29

Δ) Διάρθρωση τουριστικών επιχειρήσεων.....	29
Ε) Εμπόδια εισόδου επιχειρήσεων : καθεστώς “κορεσμού”	32

3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΖΗΤΗΣΗΣ.....	35
Α) Πελατοκεντρικός Τουρισμός : από τη μονοκαλλιέργεια στην πολυμορφία, την ποιότητα και τη βιωσιμότητα.....	35
Β) Οικοτουρισμός : αξιοποίηση των τουριστικών πόρων της ενδοχώρας και των μικρών νησιών.....	36
Γ) Τουριστική ανάπτυξη και αναβίωση των εγκαταλελειμμένων χωριών και οικισμών.....	36
Δ) Τουριστική ζήτηση υψηλότερου εισοδήματος.....	37
Ε) Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.....	37
Στ) Τουρισμός σαββατοκύριακου-αστικός Τουρισμός.....	38
Ζ) Ολυμπιάδα 2004.....	38
Η) Προβολή-Διαφήμιση.....	39
4. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ.....	41
Α) Βελτίωση και έλεγχος υπηρεσιών.....	41
Β) Δημόσιες τουριστικές υποδομές.....	43
Γ) Ιδιωτικές επενδύσεις.....	44
Δ) Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα Α.Ε.....	45
Ε) Εναλλακτικός Τουρισμός.....	46
Στ) Θαλάσσιος Τουρισμός.....	48
Ζ) Αναδιάρθρωση της τουριστικής προσφοράς.....	49
Η) Ασφάλιση τουριστικών επιχειρήσεων έναντι εξωγενών κινδύνων.....	49
5. ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ.....	52
Α) Σχολές Τουριστικής Εκπαίδευσης (Σ.Τ.Ε.) και νέα τουριστικά επαγγέλματα.....	52
6. ΝΕΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	55
Α) Φορείς Τουρισμού.....	55
7. ΑΜΕΣΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ.....	59
Α) Κατάταξη καταλυμάτων.....	59
Β) Αναθεώρηση κορεσμένων περιοχών.....	59
Γ) Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (Κ.Π.Σ.).....	60
8. ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΑΚΙΝΗΤΑ.....	63
Α) Πρόσληψη αποτιμητή και χρηματοοικονομικού συμβούλου.....	63
Β) Διαμόρφωση νέων τουριστικών προϊόντων.....	64

ΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	69
Α) Μορφές Τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα “τουρίστας”.....	70
Β) Μορφές Τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα “τουριστική μετακίνηση”.....	71

Γ) Μορφές Τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα “διαμονή”	72
Δ) Μορφές Τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα “εποχή διακοπών”	73
Ε) Μορφές Τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα “τουριστικός προορισμός”	74
Στ) Μορφές Τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα “τουριστική δαπάνη”	76
2. ΕΞΕΛΙΣΣΟΜΕΝΕΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	77
Α) Αγροτικός Τουρισμός	77
Β) Τουρισμός Υγείας	80

ΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ε.Ε.

1. ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	96
2. ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ	97
3. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ	99
Α) Γιατί η Ελλάδα υποστηρίζει την ανάγκη κοινοτικής πολιτικής	99
4. ΙΣΧΥΟΥΣΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	100
Α) Εισαγωγή	100
Β) Κοινοτικές ενέργειες σχετικά με τον Τουρισμό και η οικονομική τους σπουδαιότητα	101
Γ) Προβλήματα που διαπιστώθηκαν όσον αφορά τις άμεσες ενέργειες σχετικά με τον Τουρισμό	103
Δ) Έλεγχοι του συνεδρίου σχετικά με το πρόγραμμα δράσης υπέρ του Τουρισμού	111
Ε) Ο Τουρισμός και οι λοιπές κοινοτικές πολιτικές-συντονισμός μεταξύ των διαφόρων υπηρεσιών της επιτροπής	117
Στ) Συμπέρασμα	123
Ζ) Γενικές παρατηρήσεις	125
Η) Αναθεώρηση και παρακολούθηση των σχεδίων	127
Θ) Τουριστικές επιχειρήσεις και Ευρώ	128

ΡΕΥΝΑ ΜΕ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	131
2. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	132
3. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ-ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	134
4. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	154

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΠΗΓΕΣ	159
---------------------------------	-----

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο Τουρισμός εδώ και αρκετά χρόνια πέραν της κεφαλαιώδους οικονομικής σημασίας του για τις εθνικές οικονομίες των κρατών, έχει αποκτήσει μια επιστημονική χροιά η οποία καλύπτει πολλούς επιμέρους τομείς της όλης τουριστικής δραστηριότητας.

Έτσι, συγγραφείς αλλά και σπουδαστές με τις πτυχιακές τους εργασίες, προσπαθούν να θεμελιώσουν την παραπάνω άποψη προσφέροντας τις προσωπικές σκέψεις αλλά και το μόχθο τους προκειμένου ο τουρισμός να πάει ακόμα ένα βήμα παραπέρα.

Μέσω της πτυχιακής μου εργασίας προσπάθησα και εγώ να εκφράσω τις δικές μου απόψεις έχοντας ως στόχο να βοηθήσω τους σπουδαστές που θα ακολουθήσουν, αφού και εγώ πολλές φορές βρήκα λύσεις σε πτυχιακές εργασίες παλαιότερων σπουδαστών.

Η τελική αυτή εργασία ήταν πραγματικά μια πολύ δύσκολη υπόθεση, αφού σε συνδυασμό με την πραγματοποίηση της πρακτικής άσκησης, ο χρόνος ήταν πολύ περιορισμένος. Όμως με τη βοήθεια του Καθηγητή μου, και εισηγητή του θέματος της εργασίας μου, Κύριο Παναγόπουλο Αναστάσιο, τελικά τα κατάφερα και ελπίζω να δικαιωθώ από το αποτέλεσμα.

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω την συνάδελφο μου, Νικολουδάκη Μαρία, με την οποία πραγματοποιήσαμε μαζί την έρευνα που παρουσιάζεται στην εργασία. Επιπλέον θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά, τον παιδικό μου φίλο, Νιάρχο Παναγιώτη, ο οποίος επιμελήθηκε της στοιχειοθεσίας των εγγράφων που παρουσιάζονται στην εργασία.

Κλείνοντας, θέλω να πιστεύω ότι η προσπάθεια αυτή που κατέβαλα εγώ αλλά και χιλιάδες άλλοι συνάδελφοι μου μέχρι σήμερα, αποτελεί ένα μικρό κομμάτι του “puzzle” που ονομάζεται τουρισμός, είτε αυτός αφορά στη χώρα μας είτε σε ολόκληρο τον κόσμο.

ΜΑΙΜΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
Τελειόφοιτος Σπουδαστής
Τμήματος Τουριστικών Επιχειρήσεων
Α.Τ.Ε.Ι Πάτρας

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

1. Η ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η ανάγκη του ανθρώπου να πραγματοποιεί μετακινήσεις μακρύτερα από τον τόπο της μόνιμης κατοικίας του, εμφανίζεται σταδιακά από τότε που αποκτά μόνιμη κατοικία, ιδρύει τους πρώτους συνοικισμούς του και ασχολείται συστηματικά με τη γεωργία.

Από την εποχή που οι πρώτοι ταξιδιώτες στα μέσα της τέταρτης χιλιετίας π.Χ. ταξιδεύουν με μονόξυλα ή σχεδίες κατασκευασμένες από καλάμια παπύρου, μέχρι τη σημερινή, μας χωρίζουν περίπου πεντέμισι χιλιετίες. Πέντε χιλιετίες μας χωρίζουν από την εμφάνιση του τροχού και των πρώτων τροχοφόρων από τους Σουμέριους στη βόρεια Μεσοποταμία και λιγότερο από πέντε χιλιετίες από την κατασκευή των πρώτων στερεών ξύλινων ποταμόπλοιων. Η εξέλιξη της ναυπηγικής διευρύνει τους ποτάμιους δρόμους και ανοίγει θαλάσσιους. Η χρησιμοποίηση του αλόγου ως υποζυγίου, και η βελτίωση των τροχοφόρων δημιουργούν το άρμα που χρησιμοποιείται αρχικά στις μάχες και σταδιακά σαν μεταφορικό μέσο από τους κρατούντες και οικονομικά ισχυρούς.

Η εξέλιξη των μέσων μεταφοράς υπήρξε αναμφίβολα σημαντική παράμετρος στη διαμόρφωση των μετακινήσεων η διεύρυνση τους όμως πραγματοποιήθηκε όταν κατασκευάστηκαν οδικά δίκτυα και όταν η ασφάλεια του ταξιδιώτη μπορούσε να θεωρηθεί έστω και με κάποιες εξαιρέσεις, ικανοποιητική. Η ειρήνη, τα κοινώς αποδεκτά νομίσματα και η ύπαρξη διεθνούς γλώσσας καθιστούσαν τα ταξίδια ευκολότερα.

Συνύπαρξη όλων των πιο πάνω παραμέτρων, υποδηλώνει καλά οργανωμένη κοινωνία οικονομικά ισχυρή με έννομη τάξη, αποτελεσματική κεντρική και περιφερειακή διοίκηση και στρατιωτικά ισχυρή σε βαθμό που να εγγυάται την ειρήνη. Δεν είναι τυχαίο λοιπόν το γεγονός, ότι επειδή ακριβώς συνδυάζονται οι λόγοι αυτοί, ταξιδιωτικές μετακινήσεις πραγματοποιούνται από τους Σουμέριους, τους Ασσύριους, τους Αιγυπτίους, τους Κρήτες της Μινωικής περιόδου, τους Αχαιούς της Μυκηναϊκής περιόδου, τους Πέρσες, τους Έλληνες της κλασσικής περιόδου και της εποχής του κράτους του Μεγάλου Αλεξάνδρου, τους Ρωμαίους και τους Βυζαντινούς.

Οι σύγχρονοι μελετητές της διαχρονικής εξέλιξης του τουρισμού, τη διακρίνουν σε τρεις χρονικές περιόδους. Η πρώτη περίοδος έχει ασαφές χρονικό σημείο έναρξης, με πιθανότερο αυτό του μέσου της τρίτης χιλιετίας π.Χ. και τέλος την εποχή της γενίκευσης της χρήσης της

ατμομηχανής στο σιδηρόδρομο, δηλαδή το 1840. Η δεύτερη περίοδος διαρκεί περίπου 100 χρόνια μέχρι το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, ενώ η τρίτη φτάνει μέχρι τη σημερινή εποχή.

Θεωρείται ιδιαίτερα πιθανό, σύγχρονοι ερευνητές να θεμελίωσαν νέα άποψη ότι δηλαδή από το 1970 και έπειτα διανύουμε νέα περίοδο, την τέταρτη περίοδο τουριστικής ανάπτυξης. Πράγματι, οι αλματώδεις ρυθμοί ανάπτυξης του τουρισμού, η μαζικοποίηση του, η εμφάνιση νέων τουριστικών προορισμών, η δραστική μείωση της χρόνο-απόστασης εξαιτίας της συνεχιζόμενης βελτίωσης των μέσων μεταφοράς, όπως επίσης και οι θεσμικές μεταβολές στην απασχόληση και στη δικαιωματική συμμετοχή στον τουρισμό που στο μεταξύ σημειώθηκαν, συνηγορούν στην τεκμηρίωση μιας τέτοιας άποψης. Άλλωστε η πιο σημαντική οικονομική μεταβολή της μεταπολεμικής περιόδου πραγματοποιήθηκε στην αρχή της δεκαετίας του 1970 και επικράτησε να λέγεται μονολεκτικά "παγκοσμιοποίηση", η οποία συνδέεται βέβαια και με την παγκοσμιοποίηση του τουρισμού.

2. Η ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η περίοδος αυτή έχει σαν πιθανότερο σημείο έναρξης τα μέσα της τρίτης χιλιετίας π.Χ. και τελειώνει το 1840 μ.Χ. Πρωτοπόροι στην αξιοποίηση των υδάτινων δρόμων φαίνεται πως ήταν οι Αιγύπτιοι οι οποίοι αξιοποίησαν τις δυνατότητες που τους πρόσφερε ο Νείλος και οι παραπόταμοί του. Τα μονόξυλα και οι σχεδίες αποτελούν τον πρόδρομο των στερεών ποταμόπλοιων που εμφανίζονται το 2700 π.Χ. Ταξίδια στη στεριά εκείνη την εποχή μπορούσαν να γίνουν με κιβωτιόσχημες άμαξες που σέρνονται από γαϊδούρια ή βόδια. Το οδικό δίκτυο αποτελείται από χωμάτινους δρόμους ενώ οι γέφυρες και η λιθόστρωση των δρόμων εμφανίζονται αργότερα στην Κρήτη και στη συνέχεια στις Μυκήνες και στον υπόλοιπο Ελλαδικό χώρο σαν τεχνικά επιτεύγματα της Μυκηναϊκής περιόδου.

Τα επαγγελματικά ταξίδια ήταν τα πρώτα που καταγράφηκαν. Τα πρώτα ταξίδια αναψυχής και περιήγησης εμφανίζονται μετά το 1500 π.Χ. το άρμα, απόγονος της κιβωτιόσχημης άμαξας, συνεχώς εξελίσσεται και σύρεται πάντοτε από άλογα.

Η κάθοδος των Δωριέων φέρνει τέλος στη Μυκηναϊκή παντοδυναμία και την μονοπωλιακή κυριαρχία των Μυκηνών στους θαλάσσιους δρόμους και αναδεικνύει τους Φοίνικες κυρίαρχους της Μεσογείου θάλασσας και όχι μόνο, δεδομένου ότι βγαίνουν και στον Ατλαντικό Ωκεανό.

Πριν την ακμή της Περσικής Αυτοκρατορίας οι ελληνικές πόλεις-κράτη κυριαρχούν και πάλι στη θάλασσα, ιδρύουν αποικίες στα παράλια της Μεσογείου και παρουσιάζουν σημαντική πρόοδο σε όλους τους τομείς. Βέβαια η μάστιγα της πειρατείας είναι υπαρκτή. Μόλις αυτή έπαψε να απειλεί τους ταξιδιώτες και η άφιξή του ταξιδιώτη ενέπνεε σιγουριά, τα ταξίδια αυξήθηκαν με θεαματικό ρυθμό. Επιπλέον ο ταξιδιώτης αισθανόταν ασφαλής γιατί καλυπτόταν και από τον Δία, προστάτη των ξένων που για τον παραπάνω λόγο ονομαζόταν και Ξένιος Δίας. Φύλακες της φιλοξενίας θεωρούνταν και οι "Διόσκουροι", ο Κάστωρ και ο Πολυδεύκης οι οποίοι τιμωρούσαν όσους αρνούσαν την παροχή φιλοξενίας.

A) Η φιλοξενία στις ελληνικές πόλεις: η ιδιωτική, η δημόσια και η εμπορική διάστασή της

Τις περισσότερες φορές η αποδοχή της φιλοξενίας που πρόσφεραν οι ντόπιοι στους ταξιδιώτες ήταν μονόδρομος ιδιαίτερα αν ο τόπος δεν

διέθετε καταλύματα. Έτσι οι κατοικίες των πλούσιων διέθεταν δωμάτιο για τους φιλοξενούμενους ενσωματωμένο στο σπίτι τους ή ξεχωριστό οίκημα, τον ξενώνα.

Σε πολλές ελληνικές πόλεις ή κατά μήκος χερσαίων διαδρομών υπήρχαν πανδοχεία. Αυτά αρχικά ονομάζονταν καταγώγια, άλλες φορές ξενώνες και αργότερα πανδοχεία επειδή δέχονταν όχι μόνο πελάτες αλλά και τα υποζύγια τους.

Τα αρχαία ιερά διέθεταν συχνά ξεχωριστό οίκημα για τη φιλοξενία των επισκεπτών ιδιαίτερα όταν σε αυτά τελούνταν μεγάλες ιεροτελεστίες ή πανελλήνιοι αγώνες όπως οι Ολυμπιακοί αγώνες που τελούνταν στην Ολυμπία προς τιμή του Δία, τα Πύθια που τελούνταν στους Δελφούς προς τιμή του Απόλλωνα, τα Νέμεα στη Νεμέα προς τιμή του Δία και τα Ίσθμια στην Κόρινθο προς τιμή του Ποσειδώνα.

Το πιο μεγάλο καταγώγιο ήταν στην Επίδαυρο με 160 ευρύχωρα δωμάτια σε διώροφο κτίριο που όλα έβλεπαν στο εσωτερικό της αυλής σχήματος κλειστού Π. Η επίπλωση στα πρώτα καταγώγια ήταν μόνο ένα αχυρένιο στρώμα και αργότερα προστέθηκε κρεβάτι, τραπέζι, και πάνω σε αυτό λάδι, αλάτι, ξύδι και ένα λυχνάρι. Έτσι εκτός από τη στέγη προσέφερε στον ταξιδιώτη και τη δυνατότητα να μαγειρέψει μόνος του.

B) Από τον Ηρόδοτο στον Πausανία: ο τουρισμός στην ελληνική αρχαιότητα

Ο ιστοριογράφος Ηρόδοτος γεννήθηκε στην Αλικαρνασσό της Μικράς Ασίας τον 5^ο π.Χ. αιώνα και περιηγήθηκε στο μεγαλύτερο τμήμα του γνωστού τότε κόσμου. Περιηγήθηκε την Αίγυπτο και την Περσία, την περιοχή του Πόντου, τη Συθία, ολόκληρη την Ελλάδα, τη Λιβύη και τις ελληνικές πόλεις της Κάτω Ιταλίας. Υπήρξε συστηματικός παρατηρητής των τόπων που γνώρισε και κατέγραψε τις εντυπώσεις του με λεπτομέρεια, χιούμορ και συγχρόνως με λογοτεχνικό ύφος. Από πολλούς έχει χαρακτηριστεί ο πρώτος ταξιδιωτικός συγγραφέας.

Ο Πausανίας, μεταγενέστερος του Ηροδότου κατά έξι περίπου αιώνες, μεθοδικός περιηγητής του Ελληνικού χώρου, κατέγραψε τις εντυπώσεις του ανά περιοχή και χαρακτηρίζεται σαν ο συγγραφέας των πρώτων συστηματικών ταξιδιωτικών οδηγών. Σκοπός των ταξιδιών του ήταν η γνωριμία με τόπους, ανθρώπους και τις συνήθειες τους τις οποίες και περιγράφει. Αναφέρεται όμως και στις διαδρομές που ένωναν τα μέρη που επισκέφθηκε. Ιδιαίτερα αναλυτικός είναι στην καταγραφή των μνημείων και των ιερών.

Γ) Ο τουρισμός κατά τη Ρωμαϊκή εποχή

Το ξεκίνημα της Ρωμαϊκής εποχής βασίζεται πάνω σε ένα σοβαρό από κάθε άποψη υπόβαθρο, που δημιουργήθηκε στους ελληνοιστικούς χρόνους. Οι δρόμοι των ταξιδιών μεγαλώνουν και η νέα γλώσσα που επικρατεί, ελαχιστοποιεί το πρόβλημα της επικοινωνίας στα ταξίδια. Οι θαλάσσιες διαδρομές γίνονται ασφαλέστερες γιατί το ναυτικό των Ρωμαίων περιστέλλει τη μάλιστα της πειρατείας. Οι δρόμοι μένουν ανοιχτοί όχι μόνο για το εμπόριο και τις μετακινήσεις αξιωματούχων της κεντρικής και περιφερειακής διοίκησης αλλά και για τις μετακινήσεις των στρατιωτικών και ναυτικών δυνάμεων των Ρωμαίων.

Οι μετακινήσεις μέσω θάλασσας των απλών ταξιδιωτών γίνονταν κυρίως από εμπορικά πλοία, εφόσον η διαδρομή τους συνέπιπτε με αυτήν του ταξιδιώτη. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο ίδιος φρόντιζε για τη σίτισή του κατά τη διάρκεια του ταξιδιού.

Αργότερα η Ρωμαϊκή αριστοκρατία αποκτά τη συνήθεια της εξοχικής κατοικίας πέρα από την μόνιμη, που σημαίνει κυρίως εξασφάλιση ελεύθερου χρόνου, μακριά από τις καθημερινές επαγγελματικές ασχολίες, αλλά και μετακινήσεις προς και από αυτήν. Η συνήθεια αυτή μεταφέρεται και σε μεσαία στρώματα του πληθυσμού.

Επίσης στους Ρωμαϊκούς χρόνους γίνονται ευρύτερα γνωστές οι θεραπευτικές ιδιότητες των ιαματικών πηγών και αποτελούν σκοπό των ταξιδιών τους.

Αυτό όμως που δίνει μεγάλη ώθηση στα ταξίδια κατά τη διάρκεια των Ρωμαϊκών χρόνων, είναι το τεράστιο οδικό δίκτυο που αναπτύχθηκε κυρίως για να ενώσει και οδικά τη Ρώμη με τις περιοχές που έλεγχε. Οι δρόμοι αυτοί διέθεταν κατά μήκος τους πανδοχεία. Αυτά φιλοξενούσαν με αμοιβή ταξιδιώτες, προτεραιότητα όμως είχαν οι αγγελιοφόροι και αξιωματούχοι που μετακινούνταν για υπηρεσιακούς λόγους, οι οποίοι με την επίδειξη της σχετικής τους εντολής, δεν πλήρωναν τίποτε.

Τα πανδοχεία κατά τη διάρκεια των Ρωμαϊκών χρόνων ήταν διασπαρμένα σε όλη τη σφαίρα επιρροής της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Εκτός από αυτά που ήταν κτισμένα έξω από τα αστικά κέντρα και έμοιαζαν πολύ με τα αντίστοιχα που υπήρχαν στις ελληνικές πόλεις των κλασικών χρόνων, υπήρχαν και άλλα κατασκευασμένα μέσα σε πόλεις και χωριά.

Ο ιδιοκτήτης του πανδοχείου ανέθετε τη διεύθυνση του συνήθως σε γυναίκες, το δε υπόλοιπο προσωπικό αποτελούσαν συνήθως δούλοι. Ο καταμερισμός εργασίας περιλάμβανε παρόμοιες υπηρεσίες με αυτές που προσφέρονται και σήμερα. Πολλά πανδοχεία πρόσφεραν φαγητό όχι

μόνο στους ένοικους τους αλλά και σε εξωτερικούς πελάτες. Η προσφορά με επιπλέον πληρωμή γυναικείας συντροφιάς σε ενοίκους ήταν για την εποχή αυτή κάτι το αυτονόητο.

Η ατομική καθαριότητα του πελάτη μπορούσε να γίνει είτε στα δημόσια λουτρά που υπήρχαν σχεδόν σε κάθε πόλη, ή στο πανδοχείο στο χώρο που βρισκόταν ο λουτήρας, εφόσον αυτό διέθετε.

Οι μετακινήσεις την εποχή αυτή είναι πολλές. Συχνά επισκέψεις με σκοπό τη γνωριμία τόπων και ανθρώπων. Ταξίδια με σκοπό την αναζήτηση γνώσης σε σχολές, διακεκριμένους δάσκαλους και βιβλιοθήκες είναι διαδεδομένα. Εξακολουθούν φυσικά να γίνονται ταξίδια για σκοπούς θρησκευτικούς και αθλητικούς. Η Ρώμη και άλλες σημαντικές πόλεις στην Ιταλία, έχουν μετατραπεί σε υπαίθρια μουσεία με την αρπαγή γλυπτών και άλλων καλλιτεχνημάτων από τον Ελλαδικό χώρο και από τις υπόλοιπες κτήσεις.

Οι Ρωμαίοι ταξιδεύουν με αντίθετη φορά. Η Ηπειρωτική Ελλάδα, η Μικρά Ασία μαζί με τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και ξ Αίγυπτος αποτελούν γι' αυτούς δημοφιλείς ταξιδιωτικούς προορισμούς. Επίσης, η Δήλος, η Σαμοθράκη, ξ Ρόδος και λιγότερο ορισμένες περιοχές της Σικελίας ιδιαίτερα εκεί όπου ανθούσαν παλαιότερες ελληνικές αποικίες.

Στην Ηπειρωτική Ελλάδα παραμένουν δημοφιλείς οι προορισμοί των προηγούμενων αιώνων. Είναι οι ίδιοι δημοφιλείς προορισμοί που και σήμερα οι τουρίστες επισκέπτονται: Αθήνα, Επίδαυρος, Ολυμπία και Δελφοί. Στη Μικρά Ασία ο πιο δημοφιλής προορισμός ήταν η Τροία.

Η νέα θρησκεία αρχίζει παρά τις αντίξοες συνθήκες να εδραιώνεται. Έτσι, προστίθενται νέοι δημοφιλείς προορισμοί με την ένταξη σε αυτούς των Αγίων Τόπων. Η περιοχή της Παλαιστίνης αντιμετωπίζει τεράστια κοσμοσυρροή.

Δ) Ο τουρισμός και τα ταξίδια στους βυζαντινούς χρόνους

Με την άνοδο στο θρόνο του Μεγάλου Κωνσταντίνου, η εξάπλωση του Χριστιανισμού επεκτείνεται με γοργούς ρυθμούς σε βάρος των παγανιστικών θρησκειών. Ο κλήρος οργανώνεται, αποκτά ιεραρχική δομή. Οι ανάγκες της Εκκλησίας που σχετίζονται με την εξάπλωση της νέας θρησκείας, την ανταλλαγή απόψεων, την αναζήτηση της θρησκευτικής αλήθειας, τη συμμετοχή σε συνόδους και την επικοινωνία γενικότερα, δημιουργούν μια νέα ομάδα μετακινούμενων.

Τα σπίτια των Επισκόπων, οι εκκλησίες και τα μοναστήρια δέχονταν αρχικά υψηλόβαθμους κληρικούς, και επώνυμους μετακινούμενους, ενώ αργότερα όσους προσκόμιζαν συστατικές επιστολές. Με την πάροδο του

χρόνου, τα μοναστήρια γενίκευσαν την παροχή φιλοξενίας και βοήθειας σε όσους απευθύνονταν εκεί.

Ο Μέγας Κωνσταντίνος και η μητέρα του Ελένη, πραγματοποίησαν σημαντικές εργασίες ευπρεπισμού, αναστήλωσης και ανοικοδόμησης στο λόφο της σταύρωσης του Ιησού Χριστού, και ύστερα από ανασκαφές έγινε δυνατή η εύρεση του Τίμιου Σταυρού. Με αυτό, όλη η γύρω περιοχή που έζησε δίδαξε και μαρτύρησε ο Ιησούς αποκτά άλλη διάσταση. Ο ταξιδιώτης γίνεται συχνά αντικείμενο εκμετάλλευσης ενώ παρατηρείται και μια εμπορευματοποίηση με πωλήσεις αναμνηστικών του ταξιδιού.

Παράλληλα, τα πανδοχεία διευρύνουν τις παρεχόμενες υπηρεσίες, και στον ελληνόφωνο χώρο της Αυτοκρατορίας αρχίζει να εμφανίζεται ο όρος "ξενοδοχείο".

Οι πρώτοι όμως που οργανώνουν ταξίδια προς τους Αγίους Τόπους είναι οι Ενετοί, με τη μορφή ενός οργανωμένου πακέτου τουριστικών υπηρεσιών.

Ε) Η εμφάνιση των οργανωμένων ξενοδοχείων στους τελευταίους αιώνες της πρώτης περιόδου εξέλιξης του τουρισμού

Ενώ το Βυζαντινό κράτος προσπαθεί να ισορροπήσει με πολεμικούς αγώνες κατά τους τελευταίους 2 αιώνες μέχρι την τελική του πτώση το 1453, αναπτύσσονται σημαντικά κέντρα στην Ευρώπη, που για θρησκευτικούς, εμπορικούς, οικονομικούς, πολιτιστικούς και πολιτικούς λόγους αποκτούν σημαντική τουριστική κίνηση. Εκεί εμφανίζονται και οι πρώτες ξενοδοχειακές μονάδες. Το 1312 λειτουργεί στο Παρίσι ξενοδοχείο με την επωνυμία "Αετός". Το 1482 ακμάζει στη Βενετία μεγάλο ξενοδοχείο με την επωνυμία "Λευκός Λέων".

Κατά το 16^ο και 17^ο αιώνα όλες οι ευρωπαϊκές πόλεις διαθέτουν ξενοδοχεία. Κατά τη χρονική διάρκεια 1750-1820 τα Αγγλικά ξενοδοχεία αποκτούν τη φήμη ότι είναι τα καλύτερα του κόσμου. Στην Ελλάδα, ο λόρδος Βύρων φιλοξενείται στο πανδοχείο της μονής των καπουτσίνων που βρισκόταν στην Αθήνα κοντά στο μνημεία του Λυσικράτους. Το 1828 χτίζεται στο Ναύπλιο –πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους- επί εποχής Όθωνος το πρώτο ελληνικό ξενοδοχείο, το "Λονδίνο". Δέχεται κυρίως ξένες αντιπροσωπίες και υψηλόβαθμους Βαυαρούς.

ΣΤ) Τα ταξίδια στο τέλος της πρώτης περιόδου εξέλιξης του τουρισμού

Η ιστορία, ο πολιτισμός και η επιστήμη που ενδιαφέρουν ολοένα και περισσότερο τις ανερχόμενες κοινωνικές ομάδες στα ανεπτυγμένα κράτη, τις ωθούν στην πραγματοποίηση ταξιδιών.

Οι Άγγλοι προσφέροντας περιήγηση σε ευρωπαϊκές χώρες, κυρίως στην Ιταλία και στη Γερμανία, αποτελούν τους πρωτοπόρους στην δημιουργία των σύγχρονων τουριστικών πακέτων τα οποία περιλαμβάνουν συνοδεία και ξεναγήσεις στα γκρουπ τους.

Ο πρώτος τουριστικός οδηγός τυπώνεται το 1829 από τον Βρετανό εκδότη Τζών Μάрай και τιτλοφορείται hand-bookfor travellers.

Στο μεταξύ η βιομηχανική επανάσταση στην Αγγλία σηματοδοτεί μεταξύ άλλων και την ισχυροποίηση και διεύρυνση της αστικής τάξης. Ο τουρισμός αποκτά ευρύτερη κοινωνική αποδοχή.

Η Ελλάδα αν και βρίσκεται υπό τον Τουρκικό ζυγό, δέχεται αρκετούς περιηγητές λόγω των εμπορικών κέντρων που έχουν ιδρύσει Σταυροφόροι και Ενετοί.

Στην υπόλοιπη Ευρώπη μια νέα κοσμογονική εποχή φαίνεται πως αρχίζει να ανατέλλει. Οι πολλαπλές εφαρμογές της ατμομηχανής αυξάνουν με ρυθμούς γεωμετρικής προόδου τις δυνατότητες της βιομηχανίας και δημιουργούν νέα τάξη πραγμάτων στα μεταφορικά μέσα.

3. Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η δεύτερη περίοδος διαρκεί από το 1840 έως το 1945 και είναι ένας αιώνας σημαντικών ανακατατάξεων. Χαρακτηρίζεται ως η περίοδος ενηλικίωσης του τουρισμού γιατί μέσα σε αυτά τα χρόνια σφυρηλατήθηκαν οι βάσεις της τουριστικής γιγάντωσης που πραγματοποιείται κατά την επόμενη περίοδο. Κύριο όμως στοιχείο αυτής της περιόδου είναι η χρήση της μηχανής στα μεταφορικά μέσα, που αντικαθιστά τη μυϊκή δύναμη του ανθρώπου αλλά των υποζυγίων στην ξηρά και αδιαφορεί για τις προθέσεις του καιρού στη θάλασσα.

A) Τα μεταφορικά μέσα και οι βάσεις της τουριστικής οργάνωσης της δεύτερης περιόδου εξέλιξης του τουρισμού

Το 1840 προφανώς επιλέχθηκε σαν αφετηρία έναρξης της δεύτερης περιόδου εξέλιξης του τουρισμού, όπως έχει τονιστεί και στην αρχή αυτού του κεφαλαίου, γιατί αποτελεί την αρχή της γενίκευσης της χρήσης της ατμομηχανής στο σιδηρόδρομο. Οι πρώτες ατμάμαξες δίνουν στον κόσμο ένα αίσθημα απελευθέρωσης από τους αργούς ρυθμούς και χρησιμοποιούνται όχι μόνο σε εμπορικές ή ταξιδιωτικές δραστηριότητες αλλά και στην μετακίνηση στρατευμάτων και εφοδίων στα θέατρα των πολεμικών επιχειρήσεων. Η επέκταση των σιδηροδρομικών δικτύων είναι ταχύτατη. Η χρονοαπόσταση μειώνεται κατά 75% αρχικά, ενώ ο επιβάτης ταξιδεύει με ασφάλεια, άνεση και προσιτές τιμές. Η Αμερική μέχρι το τέλος του 19^{ου} αιώνα έχει επενδύσει στον τομέα αυτό 60% περίπου περισσότερα κεφάλαια απ' ότι στη βιομηχανία. Μεταξύ της 20ετίας 1830-1850 στην Ευρώπη έχει δημιουργηθεί ήδη σιδηροδρομικό δίκτυο 12.000 μιλίων ενώ στην Αμερική μήκους 5.020 μιλίων.

Στην Ελλάδα η πρώτη σιδηροδρομική γραμμή είναι αυτή που συνδέει την Αθήνα με τον Πειραιά και εγκαινιάζεται το 1869.

Η Ευρώπη συνδέεται με την Αμερική με ατμόπλοια που η σταδιακή εξέλιξή τους μειώνει τη διάρκεια του ταξιδιού στα τέλη του 19^{ου} αιώνα σε έξι ημέρες. Ο τουρισμός διεθνοποιείται και προσαρμόζεται στα νέα δεδομένα ή υποδεικνύει λύσεις.

Ο Thomas Cook αντιλαμβάνεται έγκαιρα τις νέες απαιτήσεις, αποτέλεσμα των σημαντικών κοινωνικών, τεχνολογικών και οικονομικών μεταβολών που συντελέστηκαν και θέτει τις πρώτες οργανωτικές και αναπτυξιακές δομές στον τουρισμό. Θεωρείται ο πρώτος επαγγελματίας τουριστικός παραγωγός. Αρχικά απευθύνεται στην ελίτ της εποχής εκείνης, με τον καιρό όμως αντιλαμβάνεται το γεγονός ότι ο τουρισμός

είναι υπόθεση όλων και όχι μόνο των πλουσίων, και προσπαθεί να δημιουργήσει "πακέτα" προσιτά σε όλους. Οργανώνει ταξίδια στους Αγίους Τόπους, στην Ελβετία και στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, στην Ινδία, στην Αίγυπτο.

Η γιγαντιαία αυτή επιχείρηση μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου κρατικοποιείται και τέλος, πωλείται το 1972 στο αστρονομικό ποσό των 850,5 εκατομμυρίων δολαρίων.

Εν τω μεταξύ, οι πρώτες διεθνείς εκθέσεις είναι ήδη γεγονός. Στο Λονδίνο πραγματοποιείται το 1851 μεγάλη διεθνής βιομηχανική έκθεση (Great Exhibition of Industry of all Nations), όπου συμμετείχαν περίπου 14.000 εκθέτες και την επισκέφθηκαν πάνω από 6 εκατομμύρια επισκέπτες σε ένα διάστημα 6 μηνών. Η παγκόσμια έκθεση του Παρισιού του έτους 1889 ανοίγει τις πύλες της με μια μεγάλη έκπληξη για τους επισκέπτες της: τον πύργο του Άιφελ.

Η δεύτερη περίοδος εξέλιξης του τουριστικού φαινομένου χαρακτηρίζεται από μια πολύ σημαντική παράμετρο: την κατασκευή του αυτοκινήτου. Ήδη από το 1905 ο Henry Ford στην Αμερική έχει αρχίσει τη μαζική παραγωγή αυτοκινήτων. Η ναζιστική Γερμανία, το 1938 αναγγέλλει την κατασκευή και παραγωγή του Volkswagen, δηλαδή του γερμανικού οικογενειακού αυτοκινήτου.

Τα οδικά δίκτυα εμπλουτίζονται με όλη την απαραίτητη υποδομή. Πυκνές λεωφορειακές γραμμές εξυπηρετούν όσους δεν διαθέτουν ακόμα ιδιωτικό αυτοκίνητο και τους παρέχεται η δυνατότητα μετακινήσεων και συμμετοχής στον τουρισμό.

Παράλληλα το 1903 το αεροσκάφος των αδερφών Wright πραγματοποιεί την παρθενική του πτήση σε μια αμμουδιά της βόρειας Καρολίνας. Η πρώτη εταιρία που κάνει την εμφάνιση της είναι η ολλανδική K.L.M. το 1919, η οποία υφίσταται μέχρι και σήμερα. Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος βελτιώνει κατά πολύ τα αεροσκάφη και αυξάνονται οι δυνατότητες μαζικοποίησης του.

Στη δεκαετία του 1930, ο τουρισμός ενισχύεται θεσμικά με την καθιέρωση πληρωμένων διακοπών από τη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία ενώ αρχίζουν να κατοχυρώνονται σταδιακά οι άδειες μετά' αποδοχών.

Η Ελλάδα ιδρύει το 1914 "Αυτοτελή Υπηρεσία Ξένων και Εκθέσεων" στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, ενώ η "Ελληνική Λέσχη Περιηγήσεως Αυτοκινήτου", η γνωστή σε όλους Ε.Λ.Π.Α., ιδρύεται σαν μετεξέλιξη του "Ελληνικού Οδοιπορικού Συνδέσμου" που λειτουργούσε από το 1921.

B) Ο ρόλος των ξενοδοχείων ως παράγοντας τουριστικής ανάπτυξης κατά τη δεύτερη περίοδο εξέλιξης του τουρισμού

Όλες οι εφευρέσεις, οι τεχνολογικές εξελίξεις, οι κοινωνικές ανακατατάξεις, η εμφάνιση νέων μέσων μεταφοράς, τα καταναλωτικά πρότυπα που διαμορφώθηκαν, οι θεσμικές βελτιώσεις και οι τουριστικοί προορισμοί που καθιερώθηκαν, δημιούργησαν σωρεία αλλαγών και στο χώρο των καταλυμάτων.

Στην Ελλάδα ο Όθωνας αρχικά αλλά και οι σύμβουλοι του, ξένες προσωπικότητες και τουρίστες την εποχή εκείνη, ενοικίαζαν κατοικίες Ελλήνων ή και δωμάτια των σπιτιών τους.

Αργότερα, μετά την μεταφορά της πρωτεύουσας του κράτους από το Ναύπλιο στην Αθήνα, ιδρύεται το πρώτο σύγχρονο ξενοδοχείο της πόλης από τον Ιταλό Κάζαλη, με την επωνυμία "Νέον Ξενοδοχείον".

Ένα από τα ωραιότερα κτίρια της πόλης είναι η κατοικία του Αντώνη Δημητρίου, πλούσιου ομογενούς από την Τεργέστη, που κτίζεται από τον διάσημο αρχιτέκτονα Θεόφιλο Χάνσεν το 1842. Από το 1856 παύει να αποτελεί οικία του ιδιοκτήτη και στεγάζεται η Γαλλική Σχολή Αθηνών. Το 1874 μετατρέπεται σε ξενοδοχείο χωρία να αλλάξει η εξωτερική του όψη. Είναι το παλαιότερο ξενοδοχείο που λειτουργεί μέχρι και σήμερα με τον ίδιο τίτλο, "Μεγάλη Βρετανία". Μεταξύ των ετών 1910-1920, λειτουργούν στην Αθήνα αρκετά επώνυμα ξενοδοχεία όπως το "Grand Hotel", η "Μινέρβα" και το "Ίλιον Παλλάς" που αποτελεί και το πρώτο κτίριο στη χώρα μας που κατασκευάζεται με οπλισμένο σκυρόδεμα (μπετόν-αρμέ). Κατά την περίοδο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου στο Νέο Φάληρο λειτουργεί το φημισμένο ξενοδοχείο "Άκταιον" με μεγαλοπρεπή εμφάνιση και μεγάλες αίθουσες που φιλοξενούσαν τα σημαντικά κοσμικά γεγονότα της τότε αθηναϊκής κοινωνίας.

Στο μεταξύ ο πόλεμος που έχει ξεκινήσει στην Ευρώπη από τα ναζιστικά στρατεύματα γίνεται σε λίγο παγκόσμιος και αποσαφηνίζει το πριν και το μετά. Στο πριν ολοκληρώνεται η δεύτερη εποχή εξέλιξης του τουρισμού που κράτησε εκατό χρόνια. Σε αυτήν χρησιμοποιήθηκαν εμπειρίες χιλιετιών και ζυμώθηκαν με τις νέες που αποκτήθηκαν. Ο τουρισμός έπαψε να είναι αποκλειστικό δικαίωμα των αριστοκρατών και οικονομικά ισχυρών και συνδέθηκε με τις κοινωνικές, τις οικονομικές και τις τεχνολογικές κυρίως συνθήκες που μεταβλήθηκαν αισθητά σε όλο αυτό διάστημα. Για το λόγο αυτό, διακεκριμένοι ερευνητές χαρακτηρίζουν τη δεύτερη περίοδο της τουριστικής ανάπτυξης, σαν περίοδο "ενηλικίωσης" του τουρισμού.

4. Η ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η τρίτη εξελικτική περίοδος του τουρισμού ξεκινά το 1945, δηλαδή μετά το τέλος των εχθροπραξιών του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και φτάνει μέχρι σήμερα. Η βιομηχανία, η επιστημονική έρευνα, τα μεταφορικά μέσα και οι τεχνικές παραγωγής φαγητών, στην υπηρεσία και για τις ανάγκες του πολέμου σημείωναν τεράστια πρόοδο. Η νέα εποχή που ακολουθεί μετά το τέλος του πολέμου βασίζεται στην πρόοδο αυτή και βρίσκει σύντομα τη νέα δημιουργική της πορεία.

Σημαντικοί λόγοι πραγματοποίησης ταξιδιών στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, είναι η επίσκεψη σε φίλους και συγγενείς που εξαιτίας του πολέμου δεν μπορούσαν να έχουν επαφή. Οι ρυθμοί της ανάπτυξης του τουρισμού είναι τόσο ταχείς ώστε σύντομα δημιουργούνται συνθήκες γιγάντωσης του. Οι όροι "άνθηση" και "έκρηξη" χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό αυτής της ποσοτικής και ποιοτικής μεταβολής. Οι κυριότεροι παράγοντες στους οποίους αποδίδεται αυτή η ραγδαία ανάπτυξη του τουρισμού, συνοψίζονται στους πιο κάτω:

- Η επέκταση του χρόνου αναψυχής-διακοπών
- Η οικονομική ευμάρεια
- Η βελτίωση και ανάπτυξη των μεταφορικών μέσων
- Η αστικοποίηση και η τεχνολογική ανάπτυξη
- Η πολιτισμική εξέλιξη
- Το αυξημένο ενδιαφέρον του κράτους και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας
- Ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου των ξενοδοχείων

A) Η επέκταση του χρόνου αναψυχής-διακοπών

Η θεσμοθέτηση πληρωμένης άδειας προπολεμικά σε λίγες χώρες, μεταπολεμικά στις περισσότερες, είναι το πρώτο βήμα στην αποδέσμευση χρόνου, που δυνητικά μπορεί να χρησιμοποιηθεί στον τουρισμό. Η θεσμοθέτηση πενθήμερης εβδομάδας εργασίας δίνει τη δυνατότητα ταξιδιού σε μικρότερη απόσταση.

Τα ισχυρά συνδικάτα στην Ευρώπη πιέζουν την τελευταία δεκαετία για κατάκτηση εβδομάδας εργασίας των τεσσάρων ημερών, χωρίς την

ταυτόχρονη μείωση των αποδοχών τους. Εφόσον και όταν αυτό επιτευχθεί θεωρείται βέβαιο ότι θα λειτουργήσει θετικά στην ανάπτυξη των τουριστικών μετακινήσεων μικρής χρονοαπόστασης που κατά το μεγαλύτερο μέρος τους θα αφορούν στον εσωτερικό τουρισμό, λόγω της μικρής διάρκειας.

B) Η οικονομική ευμάρεια

Η ραγδαία οικονομική μεταπολεμική ανάπτυξη αύξησε το εθνικό εισόδημα των χωρών και ιδιαίτερα αυτών των βιομηχανικά αναπτυγμένων. Η βελτίωση του κατά κεφαλήν εισοδήματος, επέτρεψε μετά την κάλυψη των βασικών αναγκών, στη δημιουργία κάποιου αποθέματος, τμήμα του οποίου άρχισε να χρησιμοποιείται για τουριστικές μετακινήσεις. Η ενεργός τουριστική ζήτηση είναι συνδεδεμένη με την αύξηση του ατομικού εισοδήματος.

Γ) Η βελτίωση και ανάπτυξη των μεταφορικών μέσων

Η τεράστια τεχνολογική και επιστημονική πρόοδος που σημειώθηκε, αποτυπώνεται στην εξέλιξη όλων των μεταφορικών μέσων, ιδιαίτερα όμως του αεροπλάνου. Οι βιομηχανίες κατασκευής μεταφορικών μέσων προωθούν την έρευνα και εντυπωσιάζουν με τα επιτεύγματα τους. Η υποδομή σε οδικά δίκτυα, αεροδρόμια, λιμάνια και σταθμούς ανεφοδιασμού δημιουργεί νέες θέσεις απασχόλησης και νέες ειδικότητες. Οι χρονοαποστάσεις συνεχώς μειώνονται. Πιο αναλυτικά:

α) Το αυτοκίνητο: έδωσε στον μεταπολεμικό άνθρωπο το αίσθημα της αποδέσμευσης, της μικρής φυγής, σε καθημερινή βάση. Το επιβατικό αυτοκίνητο τα τελευταία πενήντα χρόνια τελειοποιήθηκε, έγινε πιο άνετο, πιο ασφαλές, πιο γρήγορο. Πιο σημαντικό από όλα τα παραπάνω, όμως, είναι η παραγωγή μικρών μοντέλων, τα οποία είναι προσιτά στο ευρύ κοινό. Επιπλέον κάνουν την εμφάνισή τους τα αυτοκινούμενα τροχόσπιτα, τα ρυμουλκούμενα τροχόσπιτα και οι ρυμουλκούμενες τροχοσκηνές τα οποία διευκολύνουν τους λάτρεις της οργανωμένης κατασκήνωσης και πολλές φορές της ελεύθερης. Τα τουριστικά λεωφορεία (πούλμαν) ακολούθησαν την ποιοτική και τεχνολογική εξέλιξη του μικρού αυτοκινήτου, με την ταχύτητα τους να

υπερδιπλασιάζεται και με μερικά μοντέλα να διπλασιάζουν και τον αριθμό θέσεων τους.

β) Ο σιδηρόδρομος: έχοντας φτάσει στο αποκορύφωμα της ανάπτυξης του λίγο πριν από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στην Ευρώπη και αρκετά πιο πριν στις ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, παραμένει μια εναλλακτική επιλογή μετακίνησης. Ο κόσμος έχει αρχίσει να προτιμά το αυτοκίνητο και τα τουριστικά λεωφορεία για τις κοντινές αποστάσεις ενώ για τις μακρινές η λύση του αεροπλάνου έχει αρχίσει να αποτελεί όλο και πιο πολύ ως η ιδανική. Έτσι η εκμετάλλευση των σιδηροδρομικών δικτύων πολλές φορές γίνεται ζημιογόνος και καλύπτεται από τους κρατικούς προϋπολογισμούς. Στην Ελλάδα δυστυχώς τα τρένα αλλά και ολόκληρο το σιδηροδρομικό δίκτυο είναι παλαιάς τεχνολογίας και άκρως παρωχημένα. Για μια απόσταση περίπου 220 χιλιομέτρων (Αθήνα-Πάτρα) το τρένο χρειάζεται περίπου 4 ώρες για να την διανύσει, δηλαδή κινείται περίπου με ταχύτητα 55 χιλιομέτρων την ώρα, ενώ υπάρχουν τρένα ανά τον κόσμο που ξεπερνούν τα 450 χιλιόμετρα ανά ώρα (Ιαπωνία).

γ) Το αεροσκάφος: έχει καθοριστική συμβολή στην εξέλιξη του τουρισμού κατά τη διάρκεια της τρίτης περιόδου. Τα πετυχημένα μοντέλα Douglas DC 4 και Douglas DC 6 των ετών 1946 και 1947 αντίστοιχα, χρησιμοποιούνταν εκείνη την εποχή από αρκετές αεροπορικές εταιρείες. Πρόκειται για ελικοφόρα αεροσκάφη και μπορούσαν να μεταφέρουν μέχρι 50 επιβάτες. Η μεγάλη εποχή για τα αεροπλάνα αρχίζει με την κατασκευή και ένταξη στα αεροπορικά δίκτυα των αεριωθούμενων αεροσκαφών. Ονομάστηκαν έτσι τα αεροσκάφη εκείνα που έφεραν στροβιλοφόρους κινητήρες γνωστούς με τον αγγλικό όρο "jet". Τα αεριωθούμενα σκάφη χρησιμοποιήθηκαν σε εμπορικές πτήσεις από το 1958 και μετά. Το Boeing 707-120 του 1958, μεταφέρει 181 επιβάτες και αναπτύσσει μέγιστη ταχύτητα 970 χιλιομέτρων την ώρα που είναι πράγματι εντυπωσιακή. Η τεράστια μείωση της χρονοαπόστασης που σημειώθηκε, έχει αναβαθμίσει τουριστικούς προορισμούς που βρίσκονταν μακριά από τις χώρες προέλευσης των μεγάλων τουριστικών ρευμάτων, και ανακαλύπτει νέους, εξωτικούς προορισμούς. Η τιμή του τουριστικού πακέτου γίνεται ολοένα και πιο ελκυστική με τις ναυλωμένες πτήσεις (charters). Στην πράξη, αυτές οι πτήσεις που υφίστανται κάποιους περιορισμούς, πιέζουν έμμεσα τη συγκράτηση των τιμών που θεσπίζει η I.A.T.A. για τις αεροπορικές εταιρείες-μέλη της, προς όφελος του τουρίστα. Με το γεγονός αυτό, συνδέεται και η δημιουργία από τις αεροπορικές εταιρείες, θυγατρικών εταιρειών για ναυλωμένες πτήσεις. Άλλες αεροπορικές εταιρείες συνειδητοποίησαν από την αρχή την σύνδεση της μεταφοράς με τη

διανυκτέρευση και για το λόγο αυτό διεύρυναν τις δραστηριότητές τους και έτσι πολλά ξενοδοχεία σήμερα ανήκουν σε αεροπορικές εταιρείες.

δ) Το πλοίο: εξαντλεί τη χρυσή του εποχή το 1965 αφού έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των μετακινήσεων. Τους πρώτους τριγμούς δέχεται σταδιακά από το 1950 και μετά, όταν κάνει την εμφάνισή του το αεροπλάνο ως μέσο μαζικής μεταφοράς, πλέον. Τα κρουαζιερόπλοια εμφανίζονται από το 1950 και μετά σαν μετασκευασμένα παλιότερα πλοία ή σαν νέες κατασκευές.

Δ) Η αστικοποίηση και η τεχνολογική ανάπτυξη

Τα μεγάλα αστικά κέντρα των περισσότερων βιομηχανικά αναπτυγμένων χωρών, δεν φημίζονται για την ποιότητα ζωής που προσφέρουν στους κατοίκους τους. Παρά τις προσπάθειες που γίνονται για τη μείωση της πολλαπλής οικολογικής επιβάρυνσης, ο ρυθμός της ζωής και της εργασίας είναι ιδιαίτερα φορτισμένος. Οι κάτοικοι μεγάλων αστικών και βιομηχανικών κέντρων για τους λόγους αυτούς δραπετεύουν από το περιβάλλον της μόνιμης κατοικίας τους και από τη ρουτίνα της ημέρας, στα Σαββατοκύριακα και στις ετήσιες άδειες τους.

Ε) Η πολιτισμική εξέλιξη

Η γνώση και η πληροφόρηση τις τελευταίες δεκαετίες γίνεται αγαθό στο οποίο έχουν πρόσβαση όλο και περισσότεροι άνθρωποι. Η απόκτηση γνώσεων μέσω των εθνικών συστημάτων εκπαίδευσης όλων των εκπαιδευτικών επιπέδων ενθαρρύνεται σε όλα τα σύγχρονα κράτη. Όταν ο άνθρωπος έχει όλα αυτά στην κατοχή του, είναι λογικό να γίνεται επιλεκτικός και συγκεκριμενοποιεί τις ανάγκες του. Επιθυμεί να γνωρίσει την πολιτιστική κληρονομιά άλλων λαών και τον τρόπο ζωής τους σήμερα.

Στ) Το αυξημένο ενδιαφέρον του κράτους και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας

Ο τουρισμός, που αποτελεί κλάδο της οικονομίας, έχει την ιδιότητα να επηρεάζει και να επηρεάζεται από άλλους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας, Αλληλεπίδραση όμως δεν υφίσταται μόνο στο οικονομικό πεδίο, αλλά και στο γενικότερο περιβάλλον στο οποίο λειτουργεί και αναπτύσσεται. Για το λόγο αυτό, το σύγχρονο κράτος προσπαθεί μέσω των αρμόδιων φορέων να διαχειριστεί αυτή την δραστηριότητα. Συμβάλλει με έργα υποδομής και ανωδομής δημιουργώντας βασικές προϋποθέσεις για την περαιτέρω ανάπτυξή του. Ενθαρρύνει με αναπτυξιακούς νόμους την ιδιωτική πρωτοβουλία και την κατευθύνει όπου θεωρείται αναγκαίο. Πριν από όλα όμως χαράσσει πολιτικές και στρατηγικές ανάπτυξης με σκοπό να καταστήσει αυτή τη δραστηριότητα παράγοντα ευημερίας, πολιτιστικής και πνευματικής ανέλιξης και ειρηνικής συνύπαρξης των λαών.

Καθώς στον τουρισμό πρέπει να έχουν δικαίωμα όλοι, στο πλαίσιο του "κοινωνικού κράτους" η πολιτεία μέσω ειδικών προγραμμάτων κοινωνικού τουρισμού, διευκολύνει τις ασθενέστερες οικονομικά τάξεις να αποκτήσουν αυτή τη δυνατότητα. Η προώθηση και προβολή του τουρισμού σε εθνικό και διεθνές επίπεδο ανήκει στα αρμόδια κρατικά όργανα ή σε εξουσιοδοτημένους φορείς.

Οι σχετικές με τον κλάδο επιχειρήσεις, λειτουργώντας με βάση το προσωπικό, οικονομικό τους συμφέρον, έχουν κάθε λόγο να προσπαθούν να συμβάλουν στη γενική προσπάθεια αύξησης των τουριστικών μεγεθών. Μόνες τους ή λειτουργώντας συλλογικά παρεμβαίνουν στην όλη προσπάθεια με σκοπό να αποκτήσουν οφέλη. Η διάχυση των ωφελειών αλλά και των επιπτώσεων ενεργοποιεί ένα μεγάλο αριθμό άλλων ομάδων και φορέων με το γενικότερο σκεπτικό ότι ο τουρισμός είναι υπόθεση όλων.

Ζ) Ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου των ξενοδοχείων

Η τουριστική ανάπτυξη σε μεγάλη κλίμακα που παρατηρήθηκε μεταπολεμικά, επαναπροσδιόρισε τον ρόλο των ξενοδοχείων σε νέες βάσεις. Η πολυμορφία των τουριστικών διακοπών και η θεαματική αύξησή τους, δημιούργησε πολλούς τύπους και μορφές καταλυμάτων πολλές από τις οποίες δεν προϋπήρχαν.

Η κατασκευή ενός ξενοδοχείου αντιπροσωπεύει σημαντικό επενδυτικό κόστος και πολλές φορές ενθαρρύνεται διαμέσου κρατικών αναπτυξιακών προγραμμάτων. Οι μελέτες σκοπιμότητας από τη δεκαετία του 1960 και 1970 και έπειτα εισάγονται στη βιομηχανία της φιλοξενίας με σκοπό να εξασφαλίζουν λύσεις βιώσιμων επενδύσεων. Οι προτιμήσεις της τουριστικής πελατείας των ξενοδοχείων τα τελευταία χρόνια στρέφεται σε ξενοδοχεία υψηλών κατηγοριών, ενώ η διεύρυνση της συμμετοχής στον τουρισμό και των χαμηλότερων εισοδηματικών τάξεων, εξηγεί το φαινόμενο όπου παρατηρείται της προτίμησης οικονομικότερων λύσεων. Οι εκτεταμένες ανακαινίσεις που παρατηρούνται σε ξενοδοχειακές μονάδες αστικών κέντρων με τουριστική ανάπτυξη και αφορούν παλιές και παραδοσιακές κατασκευές, δεν ευδοκιμούν πάντα. Η αλλαγή της χρήσης των μονάδων αυτών παρατηρείται συχνά.

Η δυναμική εξάπλωση των οικολογικών ρευμάτων την τελευταία εικοσαετία, τόσο στην Ευρώπη όσο και στον υπόλοιπο κόσμο, ευαισθητοποίηση την κοινή γνώμη και τους αρμόδιους φορεία. Ήταν σχεδόν αργά, όμως αφού τεράστια μεγέθη ξενοδοχειακών καταλυμάτων είχαν ήδη υψωθεί προκαλώντας την αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος. Οι ξενοδοχειακές κατασκευές σήμερα εμφανίζονται πιο φιλικές στο περιβάλλον με στόχο να το προστατέψουν και να το αναδείξουν.

Η σύγχρονη αρχιτεκτονική έχει τη δυνατότητα να εντυπωσιάσει, να πρωτοτυπήσει, να προσφέρει άνεση και συγχρόνως λειτουργικότητα στους πελάτες και στους εργαζόμενους.

Με την αποδοτικότερη λειτουργία των ξενοδοχείων, συνδέεται η παρουσία και αλματώδης αύξηση των ξενοδοχειακών αλυσίδων. Η πετυχημένη πορεία τους βασίζεται στο γεγονός ότι η κεντρική μπορεί να μειώσει πολλά κόστη, να αυξήσει τον κύκλο των εργασιών, να περιορίσει τις ζημιές ή σπατάλες και να διαθέτει εξειδικευμένο προσωπικό που θα ήταν αδύνατο ο αυτόνομος ξενοδόχος να διατηρεί.

Στη χώρα μας, τα τελευταία χρόνια λειτουργούν αρκετές ξενοδοχειακές μονάδες ενταγμένες με το σύστημα δικαιοπαροχής σε πολυεθνικές εταιρείες όπως Hilton, Marriott, Intercontinental, Holiday Inn, Sheraton. Επίσης προκαλεί ενδιαφέρον η περίπτωση της Grecotel, ελληνικής ξενοδοχειακής αλυσίδας, που εντάσσει με το σύστημα αυτό άλλες αξιολογες μονάδες. Κάτω από αυτήν την επωνυμία έχει συγκεντρωθεί σήμερα ένα σοβαρό δυναμικό από άποψης αριθμού ξενοδοχειακών μονάδων, συνολικής δυναμικότητας, προσφερόμενης ποιότητας και επιλεγμένης διασποράς, που επιτρέπει μέσω της πολυσυλλεκτικότητας της πελατείας ευρύτερο κύκλο εργασιών για τα ξενοδοχεία που συμμετέχουν.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

1. Η ΖΗΤΗΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

A) Αφίξεις τουριστών (Διάγραμμα 1 και 2)

Το 1999 οι αφίξεις επισκεπτών στα σύνορα ήσαν 12,6 εκατ. άτομα και σημείωσαν αύξηση 11% έναντι εκείνων του 1998, παρά την κρίση στο Κοσσυφοπέδιο και το σεισμό του Σεπτεμβρίου 1999. Κατά τη 10ετία του 1990 οι αφίξεις τουριστών εμφάνισαν συνολική αύξηση 35%, ενώ την 10ετία του 1980 είχαν συνολική αύξηση 67%.

Το 1999 ποσοστό 82% του συνόλου έφθασε στη χώρα με αεροπλάνο έναντι 69% του 1981. Η συμμετοχή του αεροπλάνου αυξάνεται σταθερά λόγω και της απελευθέρωσης των αεροπορικών συγκοινωνιών και της μείωσης των ναύλων, ενώ μειώνεται αντίστοιχα η συμμετοχή των άλλων μέσων μεταφοράς. Η δραματική μείωση των σιδηροδρομικών και οδικών αφίξεων οφείλεται στην παρατεταμένη κρίση στη Γιουγκοσλαβία.

Οι διερχόμενες κρουαζιέρες, εμφανίζουν τα τελευταία δύο χρόνια μείωση κατά 20% έναντι του 1996. Η φθίνουσα αυτή τάση οφείλεται κυρίως στην εξάρτηση από την αμερικάνικη αγορά.

B) Κατά κεφαλή δαπάνη

Τα έσοδα από τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα, έχουν σημειώσει θεαματική άνοδο τα τελευταία 30 χρόνια. Σε τρέχουσες τιμές η κατά κεφαλήν τουριστική δαπάνη έχει τριπλασιαστεί

Η μέση δαπάνη κατά κεφαλήν αφικνούμενου αλλοδαπού τουρίστα, σε τρέχουσες τιμές, κυμαινόταν γύρω στα 300 δολ. ΗΠΑ στη διάρκεια της δεκαετίας του '80, άρχισε να αυξάνεται όμως σημαντικά προς το τέλος της δεκαετίας του '90.

Ωστόσο, όταν λάβουμε υπ' όψιν μας πραγματικές τιμές, τότε βλέπουμε ότι τα πραγματικά κατά κεφαλήν έσοδα έχουν σημειώσει μείωση 30%. Αυτή οφείλεται, ασφαλώς, στην μεγάλη διεθνή ανατίμηση του αμερικανικού δολαρίου εκείνη την εποχή. Ωστόσο, σε σημαντικό βαθμό εξηγείται και από την σταδιακή αποχώρηση των Αμερικανών από

την ελληνική αγορά μετά το 1980, οι οποίοι γενικά ταξιδεύουν πιο ανεξάρτητα και ξοδεύουν σημαντικά ποσά κατά τις διακοπές τους.

Η τουριστική δαπάνη αποτελείται από δαπάνες διαμονής, διατροφής, αναψυχής-διασκέδασης, μετακινήσεις, ψώνια και λοιπές τουριστικές δαπάνες. Το μεγαλύτερο μέρος της δαπάνης (40%), προορίζεται για διαμονή και τη διατροφή.

Μετά το 1985 η κατάσταση σταδιακά εξομαλύνεται, καθώς γίνονται και οι πρώτες συστηματικές προσπάθειες για αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος. **Ωστόσο, η Ελλάδα εξακολουθεί να θεωρείται χώρα φιλοξενίας τουριστών χαμηλής εισοδηματικής στάθμης.** Αυτό φαίνεται πολύ παραστατικά, από την σύγκριση με την Ιταλία. Παρόλο που και η γειτονική μας χώρα έχει επενδύσει στο προϊόν του μαζικού τουρισμού, ωστόσο έχει καταφέρει να δώσει έναν ιδιαίτερο ποιοτικό χαρακτήρα στις παρεχόμενες υπηρεσίες της, με αποτέλεσμα και τη σημαντική αύξηση της κατά κεφαλήν δαπάνης σε πραγματικούς όρους. (Πίνακας 1)

Πίνακας 1: Σύγκριση Κατά Κεφαλή Δαπάνης από εξωτερικό τουρισμό Ελλάδος-Ιταλίας
(Δαπάνη στην Ελλάδα ως % της δαπάνης στην Ιταλία)

1970	1975	1980	1985	1990	1995	1998
135%	116%	89%	66%	51%	44%	55%

Πηγή αρχικών στοιχείων: ΔΝΤ, ΟΟΣΑ, ΠΟΤ

Προτιμήθηκε η σύγκριση της δαπάνης αντί των απόλυτων μεγεθών, επειδή μετά το 1995 άλλαξε διεθνώς το σύστημα μέτρησης

Γ) Προέλευση τουριστικής ζήτησης (Διάγραμμα 3)

Ποσοστό 72% των αφίξεων αλλοδαπών τουριστών στα σύνορα πραγματοποιήθηκαν από πολίτες της Ε.Ε., 21% από άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ενώ μόλις 2,5% πραγματοποιήθηκαν από την Αμερικανική Ήπειρο. Το 1981 η συμμετοχή της Ευρώπης στο σύνολο της ζήτησης ήταν 74%, ενώ της Αμερικής 8%.

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ζήτησης είναι το υψηλό ποσοστό επαναλαμβανόμενου τουρισμού (repeaters), που το καλοκαίρι του 1998 ήταν 55%.

Σημαντικό τμήμα της ζήτησης τουριστικών υπηρεσιών προέρχεται από την εσωτερική αγορά και μάλιστα βαίνει αυξανόμενο. Το 25% του συνόλου των διανυκτερεύσεων στα ξενοδοχειακά καταλύματα της χώρας πραγματοποιούνται από ημεδαπούς, αλλά μόνο το 10% γίνεται από έλληνες τουρίστες που κάνουν διακοπές, και άλλο ένα 10% ταξιδεύει για επιχειρηματικούς σκοπούς. Ο εσωτερικός τουρισμός καλύπτει συχνά τα ελλείμματα σε περιόδους ύφεσης της κίνησης από το εξωτερικό.

Δ) Χαρακτηριστικά τουριστικής ζήτησης

- **Τουριστική μονοκαλλιέργεια:**

Η ζήτηση για τη χώρα μας και τους επί μέρους προορισμούς της αφορά σε συντριπτικό βαθμό την κυρίαρχη μορφή οργανωμένης ζήτησης για «**Ήλιο και Θάλασσα**». Οι ειδικές ή εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτελούν μεσοπρόθεσμα «αγορές-θύλακες», που διακινούν μικρά μεν πλην όμως ενδιαφέροντα από τη σκοπιά της οικονομικής απόδοσης, μεγέθη.

- **Μέση διάρκεια παραμονής :**

Η διάρκεια παραμονής των αλλοδαπών τουριστών ποικίλλει ανάλογα με τον σκοπό του ταξιδιού και την περιοχή του προορισμού τους. Η μέση διάρκεια των διακοπών αλλοδαπών στα ελληνικά θέρετρα είναι 15 ημέρες, ενώ η μέση διάρκεια παραμονής τους σε ξενοδοχειακά καταλύματα είναι 6 ημέρες.

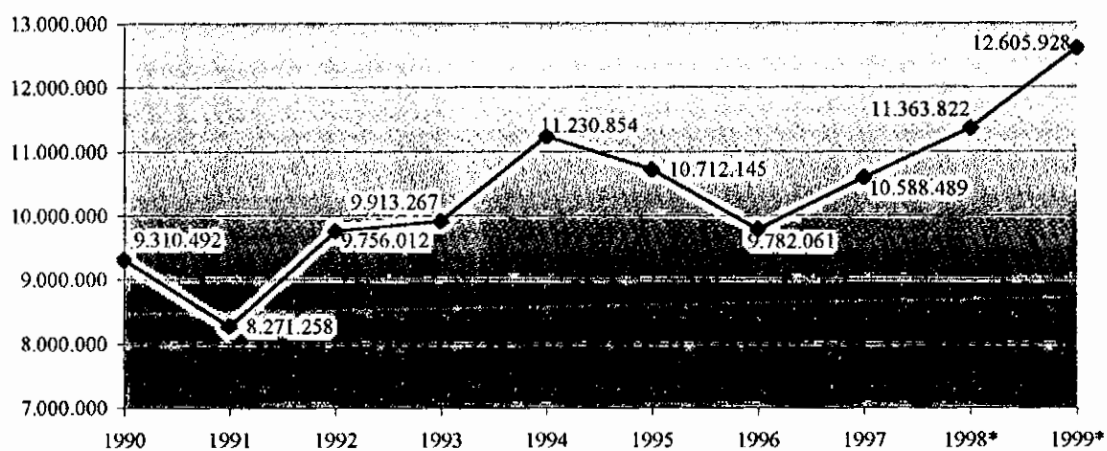
- **Εποχικότητα ζήτησης (Διάγραμμα 4):**

Η εξ αλλοδαπής τουριστική ζήτηση εμφανίζει υψηλό βαθμό χρονικής συγκέντρωσης και κατευθύνεται κυρίως σε προορισμούς στους οποίους κυριαρχεί η μορφή του μαζικού παραθεριστικού τουρισμού. Η τουριστική αιχμή ενισχύεται τα τελευταία χρόνια και αυτό οξύνει ακόμα περισσότερο τα προβλήματα ανταπόκρισης των υποδομών.

Η ζήτηση της παραδοσιακής 7μηνης τουριστικής περιόδου (Απρίλιος-Οκτώβριος) παρουσιάζει μία αυξανόμενη εποχικότητα. Με βάση τις συνολικές αφίξεις, το ποσοστό του επταμήνου ήταν 88% το 1981 και 90% το 1999. Το ίδιο ισχύει για το τετράμηνο, που αποτελεί την αιχμή της τουριστικής περιόδου (Ιούνιος-Σεπτέμβριος), το οποίο ήταν 62% το 1981 και ανήλθε στο 65% το 1999.

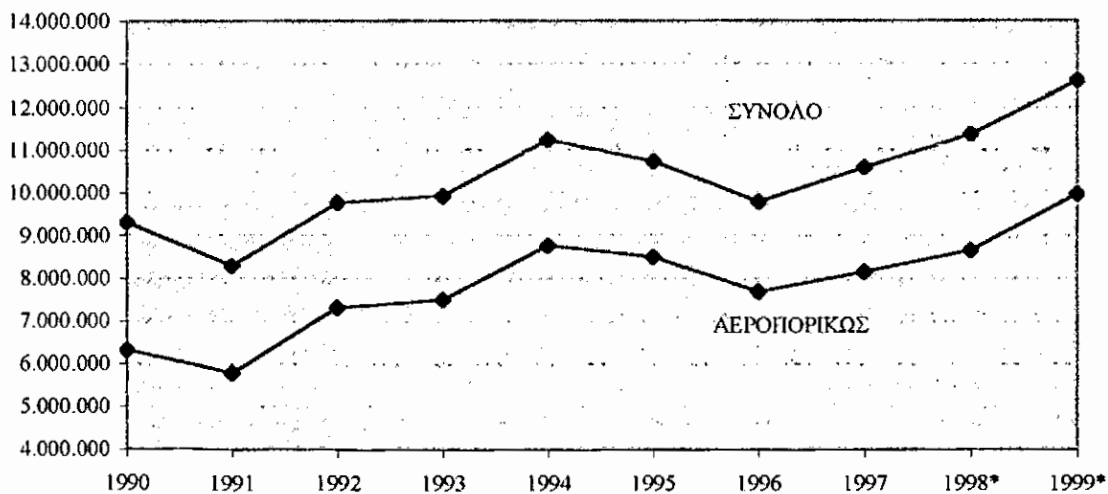
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

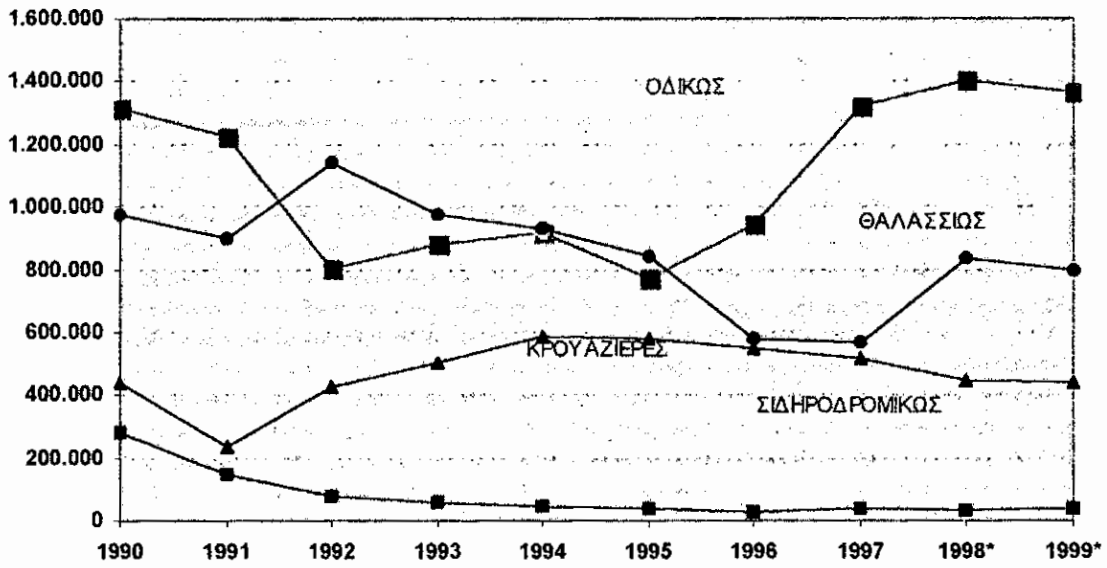
ΑΦΙΞΕΙΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
(1990-1999)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

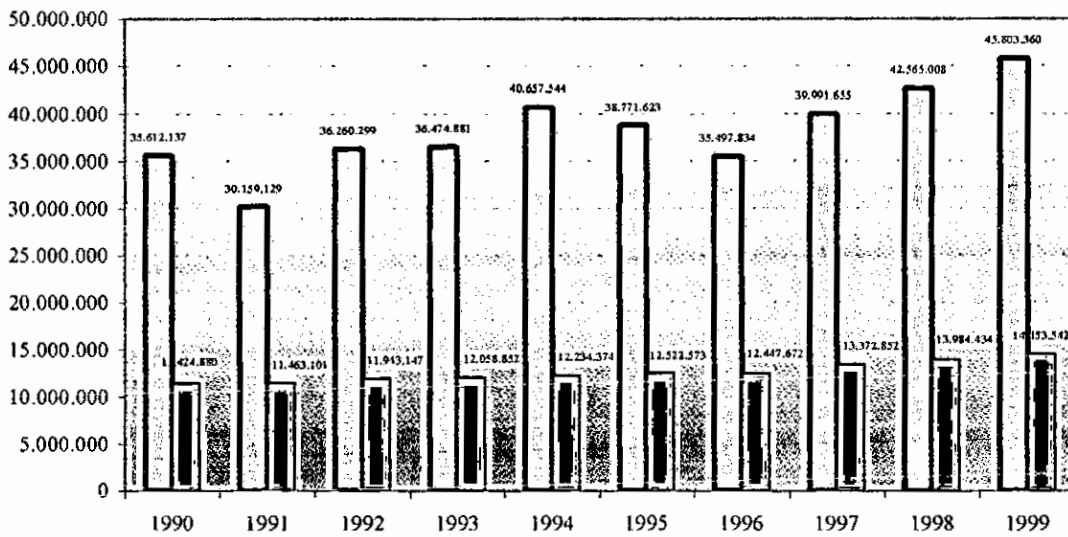
ΑΦΙΞΕΙΣ ΚΑΤΑ ΜΕΣΟ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ

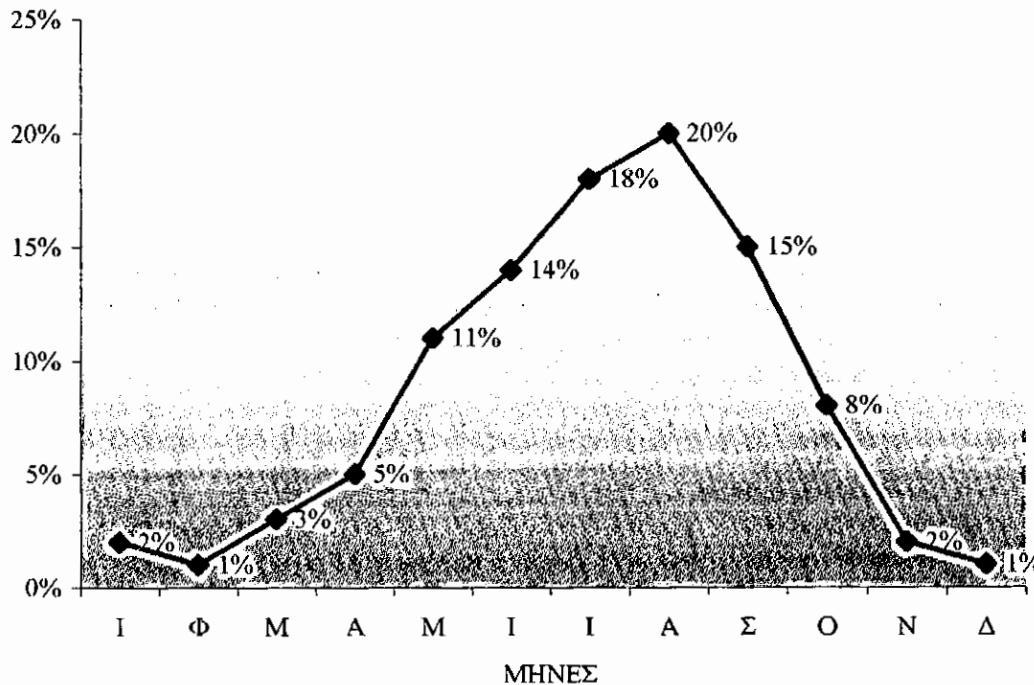
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4

Κατανομή διανυκτερεύσεων κατά μήνα

Ε) Οργάνωση της διεθνούς αγοράς

Η διεθνής αγορά προς τους ελληνικούς τουριστικούς προορισμούς χαρακτηρίζεται από έντονα φαινόμενα συγκέντρωσης και καθετοποίησης των ξένων ταξιδιωτικών επιχειρήσεων. Οι συγχωνεύσεις μεγάλων τουριστικών ομίλων, οι αλληπάλληλες και εξελισσόμενες εξαγορές και συμμαχίες μεταξύ πιστωτικών συγκροτημάτων, αερομεταφορέων, και τουριστικών επιχειρήσεων μαζικών πωλήσεων-πακέτων (tour operators) έχουν αλλάξει ριζικά την αγορά. Εκτός από τον διεθνή ανταγωνισμό από άλλους τουριστικούς προορισμούς, ο ελληνικός τουρισμός έχει πλέον να αντιμετωπίσει και τις ολιγοψωνιακές έως και μονοψωνιακές καταστάσεις, που κατευθύνουν τις μαζικές τουριστικές ροές. Υπάρχει βεβαίως διαπιστωμένη και μια τάση ενός μικρού αλλά διευρυνόμενου τμήματος της διεθνούς αγοράς, που επιδιώκει την ανεξάρτητη μεταφορά σε επιλεγμένους προορισμούς με αποφυγή του μαζικού τουρισμού και αναζήτηση εναλλακτικών δυνατοτήτων.

Η διεθνής αγορά χαρακτηρίζεται πλέον από την ραγδαία εξάπλωση των νέων τεχνολογιών πληροφορικής, στην προβολή, ενημέρωση, και χρήση του ηλεκτρονικού εμπορίου, με τα συστήματα αυτόματων κρατήσεων και πωλήσεων. Η ένταξη των ελληνικών τουριστικών

επιχειρήσεων στην Κοινωνία της Πληροφορίας αποτελεί αναγκαίο όρο και για την προώθηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος στον διεθνή ανταγωνισμό.

ΣΤ) Συμβολή του τουρισμού στην οικονομία

Διαπιστώνεται σημαντική σταδιακή βελτίωση της συμμετοχής του Τουρισμού στα βασικά μεγέθη της Οικονομίας. Το 1999, η Τράπεζα της Ελλάδος κατέγραψε εισπραξη 8.784 εκ. δολαρίων ΗΠΑ από τουριστικές υπηρεσίες, με βάση τις οποίες η Ελλάδα, καταλαμβάνει την 10η θέση στη σχετική κατάταξη του Π.Ο.Τ. Οι τουριστικές υπηρεσίες καλύπτουν σήμερα το **ήμισυ** του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου, από 28% το 1981. Η **άμεση** συμμετοχή του Τουρισμού στο ΑΕΠ σήμερα είναι 7%, από 4% το 1981 .

Πρέπει να αναφερθεί επίσης η συμμετοχή του τουρισμού στα Δημόσια Έσοδα, η συμμετοχή του στα έσοδα των ΟΤΑ (αφού μόνον ο Τουρισμός μεταξύ των παραγωγικών κλάδων καταβάλλει ειδικά τέλη υπέρ ΟΤΑ, πλέον των συνήθων δημοτικών τελών των άλλων χρήσεων) και η καθοριστική συμβολή του στην Περιφερειακή Ανάπτυξη.

Στον τουριστικό τομέα απασχολείται περίπου το 10% του συνόλου των απασχολούμενων.

Σημειώνεται πάντως ότι η καταμέτρηση του προϊόντος και της απασχόλησης στον τουρισμό σε διάφορες χώρες δεν είναι ακόμα μεθοδολογικά αξιόπιστες και μεταξύ τους συγκρίσιμες. Για τον λόγο αυτό ο ΟΟΣΑ προωθεί την καθιέρωση ενός συνδεδεμένου συστήματος καταγραφής των οικονομικών δραστηριοτήτων του τουρισμού με την μορφή του **Δορυφορικού Λογαριασμού Τουρισμού** (Tourism Sattelite Account)

Ζ) Εξερχόμενος Τουρισμός

Οι δαπάνες του εξερχόμενου τουρισμού καλύπτουν ήδη το 25% των επίσημων εισπράξεων από τον εισερχόμενο τουρισμό. Το 1999 οι εξερχόμενες δαπάνες ανήλθαν σε 2,3 δισ. δολλ. Η.Π.Α., έναντι 1,6 δισ. δολλ. το 1991 σημειώνοντας αύξηση κατά 44%.

Οι ελληνικοί τουριστικοί προορισμοί αρχίζουν να δέχονται την πίεση από τον ανταγωνισμό προορισμών του εξωτερικού, με αξιοσημείωτο επακόλουθο και την αυξανόμενη διείσδυση στην

εσωτερική αγορά τουριστικών επιχειρήσεων του εξωτερικού που απευθύνονται στον έλληνα καταναλωτή.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ελλήνων εξακολουθεί πάντως να προτιμά να κάνει διακοπές στην Ελλάδα, για περισσότερο από 5 ημέρες (62% των ταξιδιών διακοπών στο εσωτερικό).

Σημαντικός είναι και ο αριθμός **συνταξιούχων** που κάνει διακοπές (16% του συνόλου).

2. Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

A) Τουριστικά Καταλύματα (Διάγραμμα 5)

Στη χώρα λειτουργούν νόμιμα 8.025 ξενοδοχειακές μονάδες, με 311.840 δωμάτια και 591.652 κλίνες.

Η κατανομή των υφιστάμενων μονάδων σε τάξεις, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα, είναι «ανάποδη» από την κατανομή μίας ποιοτικής αγοράς. Έχει μόλις το 6% σε μονάδες πολυτελείας (ΑΑ) και το 44% στις χαμηλές κατηγορίες (Γ,Δ,Ε). Η αγορά χαρακτηρίζεται επίσης από το μικρό μέγεθος, αφού το ήμισυ σχεδόν των μονάδων έχει κάτω από 100 κλίνες. Η πληρότητα των ξενοδοχείων κυμαίνεται στο 55 – 60% της δυναμικότητας.

Υπάρχουν επίσης άλλες 414.916 κλίνες σε 27.435 μονάδες ενοικιαζομένων δωματίων και διαμερισμάτων καθώς και 30.354 θέσεις κατασκήνωσης σε 329 κάμπινγκ που μπορούν να φιλοξενήσουν περίπου 90.000 άτομα.

Μαζί με τις ξενοδοχειακές κλίνες, το σύνολο των νομίμων τουριστικών καταλυμάτων κάθε κατηγορίας έχει δυναμικότητα ταυτόχρονης φιλοξενίας 1.100.000 ατόμων

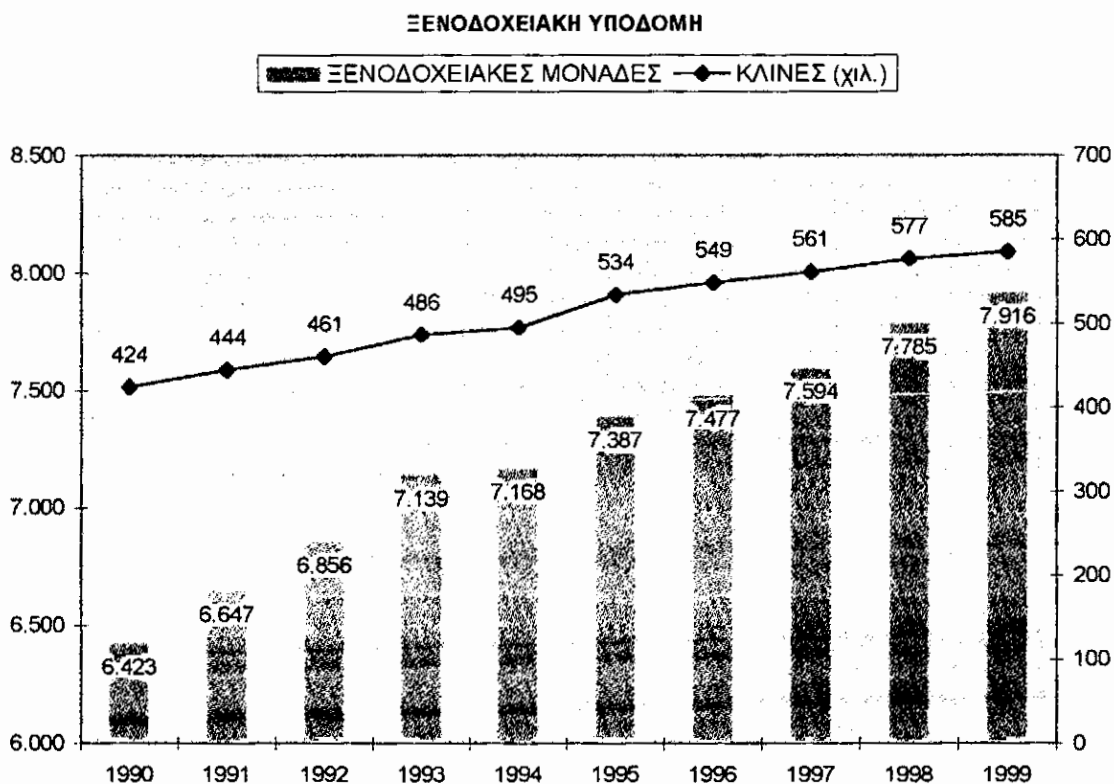
B) Εγκαταστάσεις ειδικής υποδομής

Στη χώρα λειτουργούν οι εξής ειδικές υποδομές:

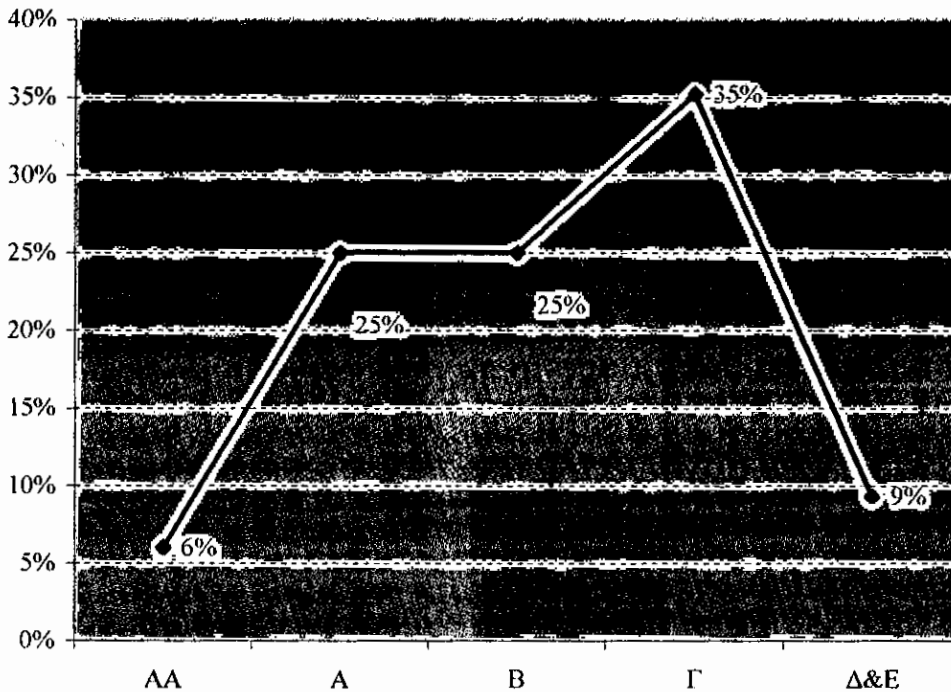
- 5 Συνεδριακά Κέντρα με δυναμικότητα 2.400 συνέδρων που έχουν λάβει ειδικό σήμα του ΕΟΤ. 9 νέα Συνεδριακά Κέντρα έχουν υπαχθεί στον αναπτυξιακό νόμο, άλλα 12 έχουν λάβει έγκριση αρχιτεκτονικών σχεδίων ΕΟΤ και τέλος άλλα 9 διαθέτουν έγκριση σκοπιμότητας υπαγωγής στον αναπτυξιακό νόμο.
- 453 αίθουσες συνεδρίων και συσκέψεων δυναμικότητας 10 έως και πλέον των 1000 ατόμων σε 150 ξενοδοχεία, που λειτουργούν με ειδικό σήμα ΕΟΤ.
- 5 Γήπεδα Γκολφ (4 των 18 οπών και ένα των 9), ενώ άλλο ένα γήπεδο γκολφ έχει υπαχθεί στον αναπτυξιακό νόμο.
- 2 Κέντρα Θαλασσοθεραπείας με σήμα ΕΟΤ, άλλο ένα είναι υπό κατασκευή και άλλα 5 έχουν έγκριση σκοπιμότητας ΕΟΤ.

- ένα σύγχρονο ιδιωτικό υδροθεραπευτήριο και άλλο ένα έχει έγκριση σκοπιμότητας ΕΟΤ.
- Κατασκευάζονται 4 ιδιωτικές μαρίνες και ξενοδοχειακοί λιμένες.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΛΙΝΩΝ ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

Γ) Άλλες τουριστικές επιχειρήσεις

Υπάρχουν επίσης άλλες κατηγορίες τουριστικών επιχειρήσεων, ως εξής:

- 4.500 Τουριστικά γραφεία,
- 738 Τουριστικές Επιχειρήσεις Οδικών Μεταφορών,
- 1.455 Γραφεία ενοικίασης αυτοκινήτων ΙΧ χωρίς οδηγό
- 200 Ναυλομεσιτικά γραφεία
- 2.000 Περίπου διπλωματούχοι ξεναγοί ως ατομικοί επαγγελματίες.

Δ) Διάρθρωση τουριστικών επιχειρήσεων (Διάγραμμα 6)

• Γεωγραφική κατανομή:

Με βάση τη γεωγραφική κατανομή των ξενοδοχείων, γύρω από τα οποία συγκεντρώνονται συνήθως οι λοιπές τουριστικές επιχειρήσεις, διαπιστώνεται ένα έντονη συγκέντρωση της τουριστικής δραστηριότητας σε λίγες περιοχές της χώρας. Πέντε από τις 13

Περιφέρειες συγκεντρώνουν το 75% των ξενοδοχειακών κλινών της χώρας, ενώ παρουσιάζονται σημαντικές οι διαφορές συγκέντρωσης και εντός της περιφέρειας. Οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις σε κλίνες παρατηρούνται στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (24% του συνόλου), την Κρήτη (19%), τα Ιόνια Νησιά (11%), την Αττική (11%) και την Κεντρική Μακεδονία (10%).

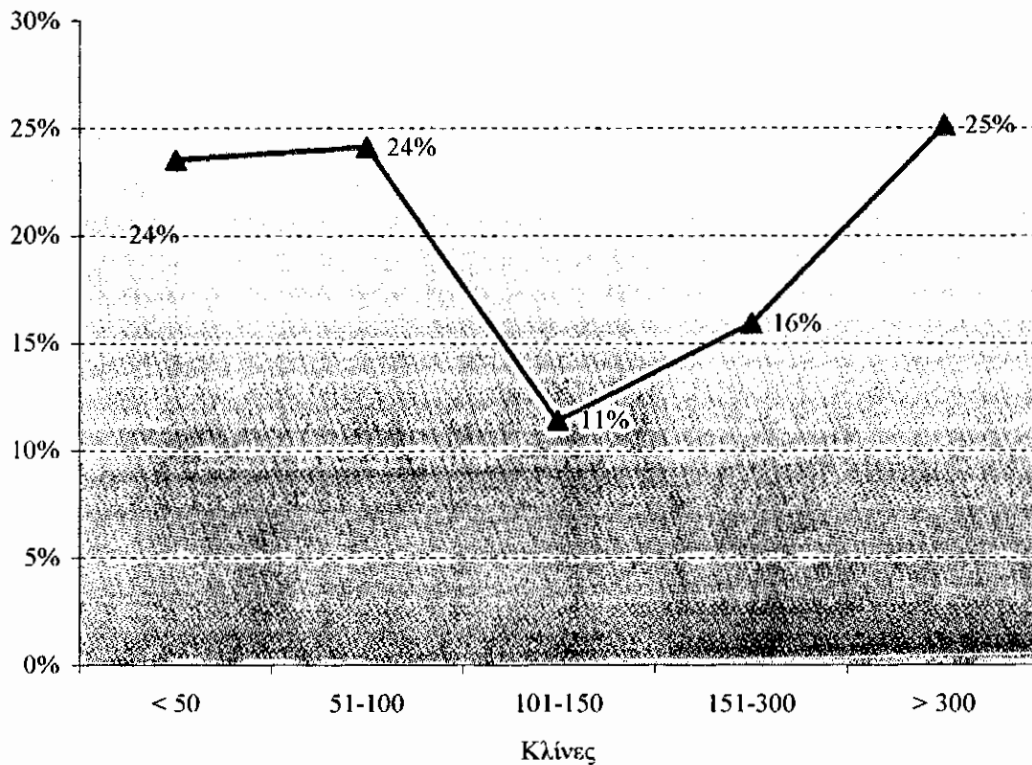
- **Συγκέντρωση και καθετοποίηση:**

Το κύριο χαρακτηριστικό των μονάδων είναι το μικρό μέγεθος, το οποίο ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για μια σειρά αδυναμιών και δυσλειτουργιών, όπως χαμηλή στάθμη προσφερομένων υπηρεσιών, αδυναμία παρακολούθησης των εξελίξεων των αγορών και των απαιτήσεων της ζήτησης, καθώς και των τάσεων της προσφοράς σε ανταγωνιστικούς προορισμούς, αδυναμία επίτευξης οικονομιών κλίμακας κλπ.

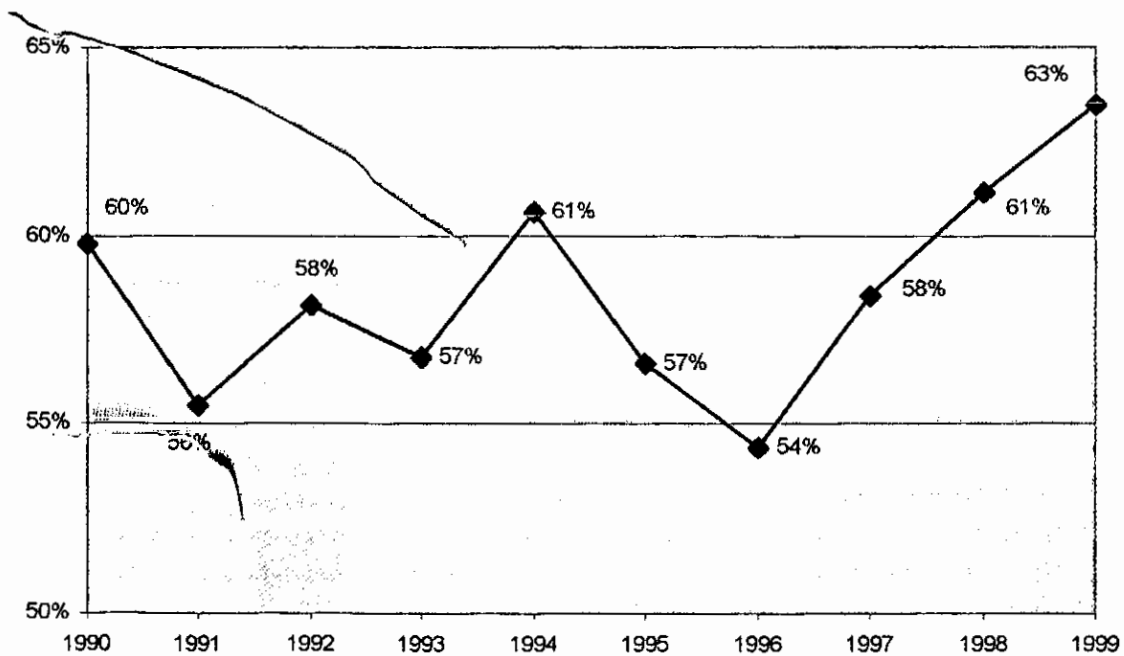
- Όλες οι μονάδες ενοικιαζομένων δωματίων και διαμερισμάτων είναι Πολύ Μικρές Επιχειρήσεις (ΠΜΕ) με έως 15-20 δωμάτια. Άνω του 98% των λοιπών μορφών τουριστικών επιχειρήσεων (τουριστικά γραφεία, ναυλομεσιτικά γραφεία, επιχειρήσεις ενοικίασης αυτοκινήτων Ι.Χ κλπ) είναι μικρού μεγέθους και απασχολούν λιγότερα από 10 άτομα η καθεμία.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΛΙΝΩΝ ΑΝΑ ΜΕΓΕΘΟΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ

ΜΕΣΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1990-1999)

- Η τάση μεγέθυνσης των τουριστικών επιχειρήσεων είναι ασθενής. Υπάρχουν 47 μικρές αλυσίδες ξενοδοχείων οι οποίες όμως, δεν είναι ομοιογενείς και συγκρίσιμες γιατί περιλαμβάνουν ξενοδοχεία της αυτής ή διαφορετικής ιδιοκτησίας, αλυσίδες απλής διοίκησης (management), συνενώσεις σε επίπεδο μάρκετινγκ και πωλήσεων ή και διεθνή δίκτυα πωλήσεων.
- Καθετοποίηση με άλλα τμήματα της τουριστικής αλυσίδας παρατηρείται σε ελάχιστες μόνο περιπτώσεις (πχ κρουαζιερόπλοια, tour-operating, περιηγήσεις κλπ). Τα τελευταία χρόνια ενισχύεται η τάση εξαγοράς ελληνικών ξενοδοχείων και άλλων τουριστικών επιχειρήσεων από ξένους οίκους, με ιδιαίτερη παρουσία κυπριακών συμφερόντων. Πρέπει επίσης να σημειωθεί η συμμετοχή τουριστικών επιχειρήσεων σε αεροπορικές εταιρείες και handling.

Εποχικότητα λειτουργίας τουριστικών επιχειρήσεων:

Ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό της ελληνικής τουριστικής προσφοράς είναι η εποχική λειτουργία και εκμετάλλευση. Η εποχική λειτουργία χαρακτηρίζει και την υπόλοιπη τουριστική προσφορά των συμπληρωματικών τουριστικών επιχειρήσεων εστίασης, αναψυχής κλπ, οι οποίες όπως είναι φυσικό συγκεντρώνονται και λειτουργούν όπου και όταν υφίσταται σημαντική δυναμικότητα σε ξενοδοχειακές κλίνες.

- Στους παραδοσιακούς παραθεριστικούς προορισμούς, η εποχικότητα λειτουργίας εμφανίζεται ακόμα πιο έντονη με έντονη επίδραση στην ανεργία.

Ε) Εμπόδια εισόδου επιχειρήσεων: Καθεστώς «κορεσμού»

Με την Υπουργική Απόφαση 2647/86 ορισμένες περιοχές της χώρας χαρακτηρίστηκαν ως 'Περιοχές Ελέγχου Τουριστικής Ανάπτυξης'. Τμήματα των περιοχών αυτών που παρουσίαζαν τη μεγαλύτερη συγκέντρωση ξενοδοχειακών κλινών, χαρακτηρίστηκαν ως «Κορεσμένες Τουριστικά Περιοχές», στις οποίες δεν επιτρέπεται η ανέγερση νέων ξενοδοχείων ή η επέκταση των λειτουργούντων. Με την απόφαση αυτή πολλές περιοχές της χώρας έχουν κριθεί «τουριστικά κορεσμένες». Ο καθορισμός των κορεσμένων περιοχών βασίστηκε και κυρίως σε ευρύτερα χωροταξικά και περιβαλλοντικά κριτήρια, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις παρακινήθηκε κυρίως από την πολιτική σταθεροποίησης της

υφιστάμενης ξενοδοχειακής αγοράς, θέτοντας εμπόδια εισόδου νέων επιχειρήσεων.

Το μέτρο ελήφθη με την επίκληση δύο λόγων: α) προστασία ή ανάσχεση της υποβάθμισης του περιβάλλοντος από την υπερβολική τουριστική δόμηση και την υπέρβαση των αντοχών της υποδομής και β) διασφάλιση της βιωσιμότητας των ήδη λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων, σε περιοχές με εντόνως αρνητική εξέλιξη της τουριστικής ζήτησης.

Το καθεστώς κορεσμού είναι δυνατόν να αρθεί ή να τροποποιηθεί μέσω του θεσμοθετημένου χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού και σε αρκετές κορεσμένες περιοχές το καθεστώς αυτό έχει τροποποιηθεί μέσω μεταγενέστερου σχεδιασμού.

Το αποτέλεσμα της επιβολής θεσμικών εμποδίων εισόδου στον ξενοδοχειακό κλάδο ήταν τα εξής:

- να προστατεύονται αδιακρίτως καλές και κακές επιχειρήσεις
- να μην επιτρέπεται η δημιουργία καλύτερων από τις υφιστάμενες μονάδων
- να εμποδίζεται η φυσική ανανέωση και αναβάθμιση των επιχειρήσεων του κλάδου
- να υπάρχουν ποιοτικά και ποσοτικά υποδεέστερες μονάδες τόσο από αυτές που απαιτεί το επίπεδο του ελληνικού τουρισμού, όσο και κατώτερες των δυνατοτήτων των ελληνικών επιχειρήσεων.
- να υποβαθμίζεται τελικά το τουριστικό προϊόν αφού η χαμηλότερη ποιότητα διαμορφώνει και υποβαθμισμένη κατανάλωση.

Υπάρχει βέβαια περίπτωση όπου η τουριστική ανάπτυξη δεν μπορεί να επεκταθεί πλέον χωρικά. **Σημείο κορεσμού** για την τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής δημιουργείται όταν ο αριθμός επισκεπτών ή ο όγκος των κατασκευών προσεγγίζει επίπεδα στα οποία προκαλείται αλλοίωση του φυσικού, πολιτισμικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Αυτό σημαίνει ότι πριν χαρακτηριστεί μια περιοχή «κορεσμένη» πρέπει να προηγηθεί συγκεκριμένη μελέτη για την συγκεκριμένη «τουριστική ενότητα», (π.χ. παραλία, ευαίσθητο φυσικό περιβάλλον, παραδοσιακός οικισμός, αγροτική περιοχή κ.λ.π.)

Ειδικά για την Αθήνα το πρόβλημα κορεσμού με το κριτήριο αλλοίωσης του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος υφίσταται μόνο για συγκεκριμένες περιοχές (π.χ. Πλάκα), όχι όμως λόγω ξενοδοχείων. Πρόβλημα αλλοίωσης του τουριστικού περιβάλλοντος της Αθήνας από τα ξενοδοχεία δεν υφίσταται και πολύ περισσότερο δεν υφίσταται στην ευρύτερη περιοχή του Λεκανοπεδίου.

Σε μία σύγχρονη οικονομία, αυτό που χρειάζεται κρατική προστασία είναι το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον και όχι οι επιχειρήσεις του κλάδου που θέλουν να περιορίσουν τον ελεύθερο ανταγωνισμό και να «κλειδώσουν» τα μερίδια της αγοράς.

Ήδη, με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης (ΦΕΚ 1511/β/14.12.00) ο κορεσμός του ηπειρωτικού τμήματος της Αττικής αίρεται, προκειμένου, εντός χρονικού διαστήματος δύο μηνών από τη δημοσίευσή της, να υποβληθούν στον ΕΟΤ για έγκριση καταλληλότητας ξενοδοχειακών κλινών ΑΑ και Α τάξης, οι φάκελοι υποψήφιων επενδυτών, που μέχρι σήμερα αντιμετώπιζαν το κώλυμα του κορεσμού. Της απόφασης αυτής προηγήθηκε διερεύνηση του υφιστάμενου επενδυτικού ενδιαφέροντος σε κορεσμένα και μη τμήματα της Αττικής, μέσω σχετικής προκήρυξης, και διαπιστώθηκε, ότι ικανός αριθμός κλινών υψηλών τάξεων θα δημιουργηθεί και σε μη κορεσμένα τμήματα, αλλά και με αναβάθμιση ήδη λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων. Αναμένεται, κατά συνέπεια, στο υφιστάμενο δυναμικό της Αττικής να προστεθούν συνολικά 9000 περίπου επί πλέον κλίνες ΑΑ και Α τάξης, εκ των οποίων οι 4.000 περίπου εντός κορεσμού.

Όσον αφορά στις λοιπές «κορεσμένες» τουριστικές περιοχές, οι Μελέτες Τουριστικής Ανάπτυξης των 13 Περιφερειών της Χώρας, που προκηρύχθηκαν πρόσφατα από τον ΕΟΤ, μεταξύ άλλων, θα προσεγγίσουν με επιστημονικά κριτήρια τη «φέρουσα ικανότητα» των αντίστοιχων περιοχών και θα περιλάβουν πορίσματα για την αντιμετώπιση του προβλήματος.

3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΖΗΤΗΣΗΣ

Α) Πελατοκεντρικός τουρισμός: Από την μονοκαλλιέργεια στην πολυμορφία, την ποιότητα και την βιωσιμότητα

Ο ελληνικός τουρισμός πρέπει να εξελιχθεί σταδιακά και χωρίς κλυδωνισμούς από μαζικό σε επιλεκτικό, προσανατολισμένο στις απαιτήσεις και τα ενδιαφέροντα του καταναλωτή, έτσι ώστε να περιοριστεί η δυνατότητα υποκατάστασης της Ελλάδας από άλλους μεσογειακούς προορισμούς, με την ανάδειξη της μοναδικότητας των πόρων της. Η εξέλιξη αυτή δεν συνεπάγεται καθόλου τον περιορισμό του οργανωμένου τουρισμού, αλλά την ποιοτική βελτίωσή του. Πρόκειται για μια συντονισμένη προσπάθεια για την ποιοτική αναβάθμιση, βελτίωση της εισοδηματική διαστρωμάτωσης και χρονική επέκταση της τουριστικής ζήτησης προς την χώρα μας. Προς τον σκοπό αυτό χρειάζεται να επιδιώξουμε τα εξής:

- α) αύξηση της ζήτησης ιδιαίτερα από τις υπερπόντιες αγορές και φυσικά από την Δυτική και Ανατολική Ευρώπη
- β) προσέλκυση ζήτησης ανώτερων εισοδηματικών στρωμάτων,
- γ) προσέλκυση οργανωμένου τουρισμού από χώρες υψηλής οικονομικής ανάπτυξης (π.χ. χώρες ΝΑ Ασίας), για τις οποίες απαιτείται η διαμόρφωση πακέτου με «εθνικές προδιαγραφές» όπως ιδιαιτερότητες διατροφής, οργάνωσης, θρησκευτικών συνηθειών, κλπ.
- δ) διαμόρφωση εμπλουτισμένων τουριστικών προϊόντων τα οποία θα συνεχίζουν μεν να αξιοποιούν το πρότυπο «ήλιος-θάλασσα», αλλά με παράλληλη ένταξη του πολιτιστικού αποθέματος και των άλλων συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας
- ε) βελτίωση των θεματικών αγορών (αγορές-θύλακες), όπως ο συνεδριακός τουρισμός, αθλητικός, τουρισμός υγείας, οικοτουρισμός κλπ.

Οι δυνατότητες καθώς και πρότυπα ανάπτυξης των θεματικών μορφών τουρισμού προσεγγίστηκαν με ειδικές μελέτες, που ανέθεσε ο ΕΟΤ, όπως η Μελέτη Οικολογικού Τουρισμού, που εκπόνησε η WWF Hellas, η Μελέτη για τη Δημιουργία Convention Bureaux στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη κ.α. συνεδριακούς προορισμούς, η Μελέτη για την Ανάπτυξη Χειμερινού Τουρισμού κλπ. Οι μελέτες αυτές θα αποτελέσουν βάση για τον λεπτομερή σχεδιασμό των αντίστοιχων δράσεων του ΕΠΑΝ και των ΠΕΠ.

B) Οικοτουρισμός: Αξιοποίηση των τουριστικών πόρων της ενδοχώρας και των μικρών νησιών

Διαμόρφωση ενός ποιοτικού και πολύμορφου τουριστικού προϊόντος, μέσω της ποιοτικής αναβάθμισης των καταλυμάτων κλπ τουριστικών υπηρεσιών, της αξιοποίησης και ένταξης στο τουριστικό προϊόν νέων φυσικών πόρων (ορεινή ενδοχώρα, ποτάμια, μικρά νησιά, σημεία οικολογικού ενδιαφέροντος), και πολιτιστικού πλούτου (βυζαντινά, μεταβυζαντινά και νεώτερα μνημεία, παραδοσιακή αρχιτεκτονική, ελληνική κουζίνα, σύγχρονη εικαστική και λογοτεχνική παραγωγή) και της δημιουργίας υποδομών για την ικανοποίηση ποικίλων αναγκών και ενδιαφερόντων των τουριστών (υγεία-υγιεινή διαβίωση και διατροφή, αθλητισμός, ψώνια κλπ).

Στόχος είναι να συνδυαστεί η αναξιοποίητη ενδοχώρα με το υφιστάμενο τουριστικό προϊόν των γειτονικών ανεπτυγμένων περιοχών, και να προσελκύσουν σταδιακά ζήτηση θεματικού τουρισμού (ορεινού, πολιτιστικού, οικολογικού, αγροτουρισμού κλπ).

Γ) Τουριστική ανάπτυξη και αναβίωση των εγκαταλελειμμένων χωριών και οικισμών

Εκατοντάδες χωριά και οικισμοί στην ύπαιθρο έχουν εγκαταλειφθεί από τους κατοίκους τους- ένα φαινόμενο που συνεχίζεται. Στα πλαίσια της τουριστικής ανάπτυξης, είναι σκόπιμο να διερευνηθεί η δυνατότητα συνολικής αξιοποίησης των χωριών αυτών, μέσω επενδύσεων. Η επιτυχία ενός τέτοιου σχεδίου θα έδινε ζωή στις περιοχές αυτές αλλά κυρίως θα έθετε σε κίνηση την τοπική οικονομία, με τρόπο ώστε να υπάρξει ανάσχεση του ρεύματος εγκατάλειψης. Νέα μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης, όπως αυτό του αγροτουρισμού και του οικοτουρισμού θα μπορούσαν να εφαρμοσθούν και να εξελιχθούν, μετατρέποντας το γεωκοινωνικό πρόβλημα σε αναπτυξιακό προτέρημα. Στην κατεύθυνση αυτή, θα πρέπει να εξετασθεί και ένα καινούργιο θεσμικό πλαίσιο οικονομικής υποστήριξης των αντίστοιχων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών.

Η πολιτική αυτή υλοποιείται μέσω του Γ' ΚΠΣ, με ειδική δράση, που καλύπτει προγράμματα-δράσεις οικοτουρισμού (δίκτυο παραδοσιακών οικισμών, δίκτυο παραδοσιακών καφενείων, πολιτιστικές διαδρομές, ένταξη στο τουριστικό προϊόν των παραδοσιακών προϊόντων της κάθε περιοχής κλπ).

Άλλη δράση καλύπτει τουριστικά αγκυροβόλια σε μικρά νησιά.. Στα ΠΕΠ εντάσσονται υποδομές ορεινού, οικολογικού και πολιτιστικού τουρισμού και τουριστικά αγκυροβόλια, στα πλαίσια των αξόνων για την

ανάπτυξη των ορεινών όγκων και των νησιωτικών περιοχών της χώρας. Η πολιτική αυτή μπορεί επίσης να υποστηριχθεί από τις χρηματοδοτήσεις αγροτουρισμού (Κανονισμός ΕΕ 950/97) και κυρίως από την Πρωτοβουλία LeaderPlus και την Πρωτοβουλία Interreg III.

Δ) Τουριστική ζήτηση υψηλότερου εισοδήματος

Η πολιτική αυτή υλοποιείται σταδιακά ως εξής: α) προσπάθεια ποιοτικής αναβάθμισης, εμπλουτισμού και διαφοροποίησης της τουριστικής προσφοράς, ώστε να ανταποκρίνεται στις υψηλές απαιτήσεις της ζήτησης, β) σταθερός προσανατολισμός του μάρκετινγκ του ελληνικού τουρισμού προς τις αντίστοιχες εισοδηματικές ομάδες και χώρες, γ) προσέλκυση ομάδων «εθνικού τουρισμού» από οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες (π.χ. ΝΑ Ασία, αραβικές χώρες κλπ)

Ε) Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου

Σταδιακή επιμήκυνση, αρχικά προς τους μέσους μήνες και στη συνέχεια καθ' όλη την χειμερινή περίοδο. Η πολιτική αυτή υποστηρίζεται με ειδικές ενισχύσεις προς τους διοργανωτές τουριστικών πακέτων προς τις ανεπτυγμένες τουριστικές περιοχές τους μήνες Μάρτιο και Νοέμβριο. Μετά από την εκπόνηση σχετικής μελέτης και διαβουλεύσεις με τους κυριότερους Τ.Ο., προκύπτει ότι το προσφορότερο κίνητρο είναι η συμμετοχή του ΕΟΤ στην ανάληψη του κινδύνου δρομολόγησης σειράς ναυλωμένων πτήσεων εκτός της καθιερωμένης σε κάθε προορισμό τουριστικής περιόδου, ενώ ποσοστό του αυτού κινδύνου θα κληθούν να αναλάβουν και οι ωφελούμενοι ξενοδόχοι των τουριστικών αυτών προορισμών. Το μέτρο, που σχεδιάζεται αυτή τη στιγμή σε όλες του τις λεπτομέρειες, θα ισχύσει από το φθινόπωρο του 2001.

Οι εκτός αιχμής προορισμοί θα υποστηριχθούν για να διαθέτουν ένα ελκυστικό προϊόν, από την άποψη του επιπέδου και της σύνθεσης των τουριστικών πόρων και υπηρεσιών.

ΣΤ) Τουρισμός Σαββατοκύριακου-Αστικός τουρισμός

Διεθνώς παρατηρείται αυξητική τάση στον αστικό τουρισμό, λόγω της διάδοσης των επαγγελματικών ταξιδιών και συνεδρίων, αναζήτηση πολιτιστικών δραστηριοτήτων, μείωση των αεροπορικών ναύλων, κατάργηση συνοριακών ελέγχων, καθιέρωση του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίματος, τεχνολογικές εξελίξεις (τρένα υψηλών ταχυτήτων, διαδίκτυο, κλπ.).

Η χώρα μας δεν έχει κατορθώσει να επωφεληθεί από τις εξελίξεις αυτές, που θα επέτρεπαν, μεταξύ άλλων, και την επέκταση της τουριστικής περιόδου κατά τη χειμερινή περίοδο. Η γεωγραφική της απόσταση από τις χώρες της Ε.Ε. της στερεί τη δυνατότητα επισκέψεων από όμορες χώρες χωρίς συνοριακό έλεγχο.

Αντίθετα, η εσωτερική αγορά θα μπορούσε να προσφέρει εναλλακτική δυνατότητα, αν δεν προσέκρουε στην σημαντική έλλειψη κατάλληλων υποδομών υποδοχής και πόλων έλξης κατά την εκτός αιχμής περίοδο. Απουσιάζουν οργανωμένες πολιτιστικές εκδηλώσεις με κατάλληλο προγραμματισμό και έγκαιρη προβολή, οι δημοτικές τουριστικές υπηρεσίες υπολειπούνται, δεν έχουν αναπτυχθεί θεματικά πάρκα, πολιτιστικές διαδρομές και χώροι αναψυχής και δεν υπάρχουν οργανωμένες αγορές για ψώνια. Η πολιτική χρονικής επιμήκυνσης προϋποθέτει παρεμβάσεις σε όλα αυτά τα ζητήματα.

Η πολιτική επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου θα συνδυαστεί επίσης με μια συγκροτημένη προσπάθεια προσέλκυσης ζήτησης βραχυχρόνιων διακοπών στα μεγάλα αστικά κέντρα (αρχικά Αθήνα και Θεσσαλονίκη) με τη χορήγηση κινήτρων στους διοργανωτές τουριστικών προγραμμάτων και κατάλληλο μάρκετινγκ.

Ζ) Ολυμπιάδα 2004

- **Φιλοξενία 2004:** Το Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ του Οργανισμού Αθήνα 2004 και της Ένωσης Ξενοδόχων Αθηνών έχει τεθεί σε εφαρμογή και στις αρχές Σεπτεμβρίου ο Οργανισμός είχε αναλάβει το 55% των σχετικών δεσμεύσεων. Ο ΕΟΤ βρίσκεται σε συνεννόηση με τις λίγες ξενοδοχειακές μονάδες, που μέχρι στιγμής δεν έχουν προβεί σε κρατήσεις με βάση τους όρους του Μνημονίου.
- **Τουριστικό Ολυμπιακό Πακέτο:** Η προοπτική των Ολυμπιακών Αγώνων και της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας προσφέρει μοναδική ευκαιρία για να σχεδιαστεί μια ολοκληρωμένη παρέμβαση για την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.

Η προοπτική της Ολυμπιάδας του 2004 θα επιδιωχθεί να αξιοποιηθεί έτσι ώστε να διαμορφωθεί αυξημένη κίνηση, ιδίως πολιτιστικού και αθλητικού τουρισμού πριν και μετά τους Αγώνες, με τη μεγαλύτερη δυνατή διάρκεια. Σ' αυτό συμβάλουν:

- ✓ οι νέες αθλητικές υποδομές,
- ✓ τα μεγάλα προγράμματα στο χώρο του πολιτισμού (ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων, Πολιτιστική Ολυμπιάδα, επιμήκυνση και αναβάθμιση του Φεστιβάλ)
- ✓ η νέα εικόνα της Αθήνας λόγω των μεγάλων έργων γενικής υποδομής (αεροδρόμιο, Μετρό, οδικό δίκτυο ταχείας κυκλοφορίας κλπ).
- ✓ οι νέες τουριστικές υποδομές της Αθήνας
- ✓ η αναβάθμιση και αύξηση των ξενοδοχειακών μονάδων

Η αξιοποίηση της Ολυμπιάδας προς όφελος του Τουρισμού θα επιτευχθεί μέσω ειδικά προσανατολισμένου προγράμματος διαφήμισης, που θα συντονίζεται με την γενική ετήσια καμπάνια του ΕΟΤ, τις πρωτοβουλίες του Οργανισμού «Αθήνα 2004» και του ΥΠΠΟ. Ήδη ο ΕΟΤ προκηρύσσει την εκπόνηση ειδικού marketing plan 2001-2005 για την ευρύτερη περιοχή της Αττικής καθώς και το αναγκαίο πακέτο δημιουργικού και την αγορά των μέσων για την περίοδο εφαρμογής του 2001-2002.

Η) Προβολή – Διαφήμιση

α. Στρατηγική Διαφήμισης-Marketing Plan

Οι κύριες κατευθύνσεις της επικοινωνιακής πολιτικής και διαφήμισης είναι η ανάδειξη της ιδιαιτερότητας και συνθετότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, ώστε να αντιμετωπιστεί η δυνατότητα υποκατάστασης.

Σχεδιάστηκε και υλοποιείται ήδη μία ενιαία διαφημιστική εκστρατεία για όλες τις διεθνείς αγορές (14 χώρες) με δυνατότητα προσαρμογής στις ανάγκες της κάθε επί μέρους αγοράς. Γενικός στόχος είναι η αύξηση της «ανταγωνιστικότητας» της Ελλάδας στις διεθνείς τουριστικές αγορές. Η προβολή περιλαμβάνει μία σειρά από ενημερωτικές αναφορές σε διάφορες παραμέτρους όπως:

- Στο πεδίο του προϊόντος :
 - Σημαντικές βελτιώσεις στις υποδομές και στην ποιότητα του προσφερόμενου προϊόντος
 - Προστασία φυσικών και πολιτιστικών πόρων.

- Στο πεδίο της πολιτικής marketing
 - Δημιουργία μίας σαφούς «τοποθέτησης» (positioning) της χώρας, διακριτής από αυτή των ανταγωνιστών της, σε συνδυασμό με ένα σαφές ελκυστικό προφίλ του ελληνικού τουριστικού προϊόντος.Επιλεκτική στρατηγικής για τις ομάδες – στόχους και τις αγορές – στόχους.

β. Διαφημιστική προβολή

Το έτος 1998 δεν πραγματοποιήθηκε διαφημιστικό πρόγραμμα στο εξωτερικό μέσω διαφημιστικής εταιρείας. Αντ' αυτού όμως αποφασίσθηκε αυξημένος αριθμός σημαντικών έκτακτων διαφημιστικών ενεργειών (εξωτερική διαφήμιση σε μεγάλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, τηλεόραση κλπ) καθώς και αυξημένη παρουσία σε διεθνή έντυπα με συνολικό κόστος 2 δισ. δρχ.

Το 1999 το κεντρικό διαφημιστικό πρόγραμμα του ΕΟΤ στο εξωτερικό ανατέθηκε μετά από διαγωνισμό σε διαφορετικές εταιρείες (κυρίως τοπικές), έκαστη των οποίων ανέλαβε την διαφημιστική προβολή σε μία ή περισσότερες χώρες. Το συνολικό κόστος του προγράμματος ανήλθε σε 3 δισ. δρχ.

Το 2000 η διαφημιστική εκστρατεία είναι ενιαία και υλοποιείται από την κοινοπραξία NOSTOS με συνολικό προϋπολογισμό 7 δισ. δραχμών περίπου.

γ. Σχεδιασμός για την διαφημιστική προβολή το 2001

Ο σχεδιασμός προβολής του ελληνικού τουρισμού εκτείνεται σε *τριετή ορίζοντα* και για αυτό είναι σκόπιμη η διατήρηση του ήδη υπάρχοντος και χρησιμοποιούμενου εικαστικού και concept με αναπροσαρμογή προγράμματος μέσων.

4. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ

Η πολιτική προσέλκυσης ζήτησης υψηλότερων εισοδημάτων και με θεματικό προσανατολισμό πρέπει να είναι συντονισμένη με μια πολιτική παροχής τουριστικού προϊόντος, να ανταποκρίνεται στα χαρακτηριστικά μιας τέτοιας ζήτησης. Τα μέτρα αναβάθμισης της ποιότητας, εμπλουτισμού και διαφοροποίησης της τουριστικής προσφοράς συνοψίζονται στα εξής:

A) Βελτίωση και έλεγχος υπηρεσιών

Τα κυριότερα μέτρα που ελήφθησαν κατά την τουριστική περίοδο 2000 εντάσσονται σε τέσσερις βασικές κατηγορίες:

- **Δίκτυο Άμεσης Πληροφόρησης «ΕΣΤΙΑ» (τηλ.κέντρο 171)**
Το πρόγραμμα αυτό σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε με σκοπό την παροχή πληροφοριών, την άμεση διερεύνηση παραπόνων και καταγγελιών, καθώς και την επίλυση των προβλημάτων που παρουσιάζονται κατά τη διάρκεια των διακοπών των ξένων και ελλήνων επισκεπτών.
Το Τηλεφωνικό Κέντρο 171 λειτουργεί σε 24ωρη βάση ενημερώνοντας την Διεύθυνση Επιθεώρησης του ΕΟΤ, η οποία στη συνέχεια συντονίζει τις ενέργειες 200 επιθεωρητών σε όλη την Ελλάδα για την άμεση και επιτόπου επίλυση των διαφορών θεμάτων.
Κατά τη διάρκεια εφαρμογής του προγράμματος ΕΣΤΙΑ 2000 το κέντρο 171 δέχθηκε 56.400 κλήσεις για γενικές πληροφορίες και καταγγελίες-πράπονα. Από αυτά, τα 12.000 παράπονα αφορούσαν καταγγελίες ως προς την ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών, την αισχροκέρδεια και την έλλειψη οργάνωσης και υποδομής των τουριστικών τόπων, και επιλύθηκαν άμεσα με την παρέμβαση των εποπτών του προγράμματος. Μεγάλος αριθμός καταγγελιών αντιμετωπίστηκε τηλεφωνικά μέσω του κέντρου 171 χωρίς να χρειασθεί η επέμβαση των επιθεωρητών.
Προς πληροφόρηση και ενημέρωση των ξένων και ελλήνων επισκεπτών κυκλοφόρησε από τον ΕΟΤ, το φυλλάδιο «ΕΛΛΑΣ 2000» στο οποίο περιλαμβάνονται χρήσιμες πληροφορίες για την χώρα και για την λειτουργία του προγράμματος ΕΣΤΙΑ. Το φυλλάδιο διανεμήθηκε σε όλα τα σημεία εισόδου της χώρας

- **Έλεγχοι ποιότητας των τουριστικών υπηρεσιών**

Με στόχο την ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος συστήθηκε Κεντρική Ομάδα (Task force), με σκοπό τη διενέργεια ελέγχων σε τουριστικές επιχειρήσεις, με έμφαση στις περιοχές που παρουσιάζουν μεγαλύτερο τουριστικό ενδιαφέρον.

Με κλιμάκια 60 περίπου υπαλλήλων, ελέχθησαν συνολικά 1.837 τουριστικές επιχειρήσεις. Από τους ανωτέρω ελέγχους διαπιστώθηκε έλλειψη καθαριότητας, ανεπαρκής παροχή υπηρεσιών, και πλημμελής συντήρηση κτιρίων. Σε πολλές περιπτώσεις έγιναν συστάσεις και επιβλήθηκαν πρόστιμα.

Η τράπεζα δεδομένων του ΕΟΤ ενημερώνεται με καταχωρήσεις των αποτελεσμάτων των επιθεωρήσεων για περαιτέρω παρακολούθηση και επεξεργασία.

- **Διυπουργική συνεργασία για την βελτίωση των υπηρεσιών**

Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στην αντιμετώπιση των προβλημάτων «πρόσβασης» προς τη χώρα, όπως πχ. η κατάσταση των αεροδρομίων, των λιμανιών και των συνοριακών σταθμών. Τα προβλήματα αυτά επιδείνωσαν στο παρελθόν το συγκριτικό μειονέκτημα της χρονοαπόστασης από τις κύριες αγορές-πηγές του ελληνικού τουρισμού. Πέραν των σημαντικών έργων που ήδη εκτελούνται ή προγραμματίζονται στις υποδομές αυτές στο Γ ΚΠΣ, λαμβάνεται πρόνοια για τον εντοπισμό των τυχόν λειτουργικών προβλημάτων και τη λήψη περαιτέρω οργανωτικών μέτρων, μέσω της συνεργασίας του ΕΟΤ, που συγκεντρώνει και αξιολογεί τη σχετική πληροφόρηση και τα παράπονα τουριστών και tour operators.

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται επίσης στην ομαλοποίηση των συνθηκών στη χορήγηση θεωρήσεων κατά Σένγκεν σε τουρίστες εκτός ΕΕ, προερχόμενους από νέες αγορές του Ελληνικού Τουρισμού (πρώην ΕΣΣΔ, γειτονικές χώρες κλπ).

Η σχετική συνεργασία σε επίπεδο Γενικών Γραμματέων και υπηρεσιακών παραγόντων κάλυψε θέματα, όπως οι βασικές υποδομές (αεροδρόμια, λιμάνια, οδικό δίκτυο) και τα τυχόν λειτουργικά τους προβλήματα, ο κυκλοφοριακός φόρτος και η ηχορύπανση στις ανεπτυγμένες περιοχές, η αστυνόμευση και η ενίσχυση του ρόλου της Τουριστικής Αστυνομίας, τα προβλήματα της ακτοπλοΐας, τα προβλήματα στη χορήγηση θεώρησης κατά Σένγκεν, αναθεώρηση των τιμών των υπηρεσιών, που επηρεάζουν τις τιμές των τουριστικών πακέτων (τέλη αεροδρομίων, εισιτήρια μουσείων, εισιτήρια πλοίων κλπ), τα ωράρια των μουσείων, κ.α. Ανάλογα με τη φύση των θεμάτων, εντοπίστηκαν και προωθήθηκαν άμεσες ενέργειες ή διαμορφώθηκε συναίνεση για οριστική επίλυση.

- **Φυσικές καταστροφές και ενημέρωση των ξένων αγορών**

Στον ΕΟΤ έχει διαμορφωθεί μία «Ομάδα Ετοιμότητας» με στόχο την διαχείριση απρόβλεπτων κρίσεων που έχουν άμεσες ή έμμεσες επιπτώσεις στον τουριστικό τομέα. Ο ΕΟΤ βρισκόταν σε διαρκή ετοιμότητα για την παρακολούθηση των πυρκαγιών που αφορούσαν τουριστικές περιοχές και προέβαινε σε άμεση ειδοποίηση προς όλα τα Γραφεία Εξωτερικού προκειμένου να ενημερώνονται έγκυρα και έγκαιρα διπλωματικές αντιπροσωπείες, τουριστικοί παράγοντες και Μ.Μ.Ε., της περιοχής δικαιοδοσίας των. Ταυτόχρονα, ο ΕΟΤ παρακολούθησε συστηματικά τις αντιδράσεις των αγορών απέναντι στις εν λόγω καταστροφές, και ιδίως αυτή της Σάμου, προκειμένου να ληφθούν έγκαιρα τα μέτρα υποστήριξης των περιοχών που επλήγησαν.

Αντίστοιχη κινητοποίηση υπήρξε μετά το ναυάγιο του «Εξπρές Σάμινα» καθώς και κατά την απαγωγή των Ιαπώνων. Κλιμάκιο του ΕΟΤ ανέλαβε αμέσως την παροχή πληροφόρησης και βοήθειας στους ξένους επισκέπτες, καθώς επίσης και την παρακολούθηση και ενημέρωση του ξένου τύπου σχετικά με τις πραγματικές διαστάσεις των γεγονότων αυτών.

Β) Δημόσιες τουριστικές υποδομές

Με το Β΄ ΚΠΣ χρηματοδοτήθηκαν και ολοκληρώνονται μία σειρά από έργα τουριστικής υποδομής τα οποία αναβαθμίζουν και εμπλουτίζουν το ελληνικό τουριστικό προϊόν.

Στο Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας του Υπουργείου Ανάπτυξης και στα ΠΕΠ προβλέπεται η προώθηση εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής (μαρίνων, χιονοδρομικών κέντρων, συνεδριακών κέντρων, υδροθεραπευτηρίων κλπ) ως ιδιωτικών επενδύσεων ενισχυμένων μέσω του αναπτυξιακού νόμου. Προβλέπεται επίσης η προώθηση τουριστικών αγκυροβολίων και υποδομών και προγραμμάτων εναλλακτικού τουρισμού (πολιτιστικού, οικολογικού, ορεινού) ως δημόσιων επενδύσεων.

Γ) Ιδιωτικές επενδύσεις

Στο Β'ΚΠΣ και στο πακέτο κινήτρων του νέου αναπτυξιακού νόμου (Ν.2601/98) «Επιχορήγηση επένδυσης- επιδότηση επιτοκίου δανείου- επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης» έχουν υπαχθεί πολλές ιδιωτικές επενδύσεις.

Στο Γ' ΚΠΣ προβλέπεται να ενταχθούν:

- ο επενδύσεις σε εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής, (σε μαρίνες, συνεδριακά κέντρα, κέντρα θαλασσοθεραπείας, γήπεδα γκολφ, υδροθεραπευτήρια, χιονοδρομικά κέντρα κλπ), μέσω του αναπτυξιακού νόμου
- ο επενδύσεις ποιοτικού εκσυγχρονισμού ξενοδοχειακών μονάδων και κάμπινγκ, μέσω του αναπτυξιακού νόμου
- ο επενδύσεις ποιοτικού εκσυγχρονισμού λοιπών μορφών καταλυμάτων που δεν υπάγονται στον αναπτυξιακό νόμο, με τη χρήση ενδιάμεσου φορέα διαχείρισης
- ο επενδύσεις οργανωτικού εκσυγχρονισμού (συμβουλευτικές υπηρεσίες, βελτίωση της θέσης στις αγορές, μάρκετινγκ, εσωτερική οργάνωση κλπ) για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ όλων των κλάδων του τουριστικού τομέα
- ο καινοτόμες επενδύσεις για την ένταξη της ελληνικής κουζίνας και στοιχείων του πολιτισμού, όπως η εικαστική και λογοτεχνική παραγωγή, στο τουριστικό προϊόν
- ο κοινή επένδυση του κράτους με τους συλλογικούς φορείς του τομέα για τη δημιουργία δικτύου στήριξης μικρομεσαίων τουριστικών επιχειρήσεων.
- ο επενδύσεις εισόδου των επιχειρήσεων στην ψηφιακή οικονομία (Πρόγραμμα «Δικτυωθείτε»).

Εξετάζονται ορισμένες προσαρμογές στον αναπτυξιακό νόμο για να εντάσσονται σ' αυτόν και νέες μορφές επενδύσεων, όπως πχ. επενδύσεις προαγωγής των ξενοδοχείων σε ανώτερη τάξη. Έτσι θα επιταχυνθεί ο εκσυγχρονισμός του υφιστάμενου δυναμικού καταλυμάτων, ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004.

α) Συνεδριακό Κέντρο Αθήνας

Η δημιουργία του Συνεδριακού Κέντρου μεγάλης δυναμικότητας της Αθήνας, που αποτελεί πάγιο αίτημα των εκπροσώπων του Τουριστικού Τομέα από τη 10ετία του 80, δρομολογείται ήδη με την εξασφάλιση της εκ μέρους του Οργανισμού της Αθήνας πρόβλεψης της αντίστοιχης

χρήσης σε τμήμα του χώρου και των εγκαταστάσεων του Ανατολικού Αερολιμένα του Ελληνικού (κτίριο Saarinen και γειτονικά κτίσματα). Επιλύεται έτσι το βασικότερο πρόβλημα, δηλ. η εξεύρεση κατάλληλου χώρου. Σημειωτέον, ότι η καταλληλότητα του χώρου του αερολιμένα, όπως και η βέλτιστη δυναμικότητα του Συνεδριακού Κέντρου, διερευνήθηκαν και προσεγγίστηκαν, μέσα από ειδική εμπειρογνωμοσύνη, που ανέθεσε ο ΕΟΤ.

Δ) Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα Α.Ε.

Στόχοι της εταιρείας είναι η: ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων, η άντληση επενδυτικών κεφαλαίων και η αξιοποίηση ανεκμετάλλευστων τουριστικών εκτάσεων. Συγκεκριμένα:

- Με τα **Νέα Τουριστικά Προϊόντα** (Θεματικά Πάρκα, ιαματικός τουρισμός, θαλάσσιος κλπ) διαφοροποιείται η σύνθεση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος και αντιμετωπίζονται διαρθρωτικές αδυναμίες της αγοράς
- Με την ανάπτυξη και την αναβάθμιση της **Παραλίας Αττικής** συμβάλει στην προαγωγή του φυσικού ψυχαγωγικού προορισμού της.
- Με την αξιοποίηση των μεγάλων ανενεργών **Τουριστικών Δημοσίων Κτημάτων** συμβάλει στη δημιουργία ολοκληρωμένων Τουριστικών Επιχειρήσεων στην περιφέρεια και ικανοποιεί παραμέτρους της πολιτικής ζήτησης (προσέλκυση υψηλού εισοδήματος, γεωγραφική κατανομή, καθετοποίηση, διαφοροποίηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών της ζήτησης).

Με την αξιοποίηση της δημόσιας τουριστικής περιουσίας θα ενισχυθούν σημαντικά οι στόχοι της πολιτικής για την αναβάθμιση της τουριστικής ζήτησης. Το πρόγραμμα ανάπτυξης της εταιρείας περιλαμβάνει τα εξής:

- Νέα τουριστικά προϊόντα
- Υποδομές θαλασσίου τουρισμού
- Μεγάλες τουριστικές εγκαταστάσεις
- Εκσυγχρονισμός των κρατικών καζίνο.

Τα έργα περιγράφονται αναλυτικά στους Πίνακες στο τέλος του παρόντος.

Ε) Εναλλακτικός Τουρισμός

Ο εναλλακτικός τουρισμός σηματοδοτεί μια νέα περίοδο τουριστικής ανάπτυξης και τουριστικής πολιτικής για τον Ευρωπαϊκό και Ελληνικό χώρο. Οι πρώτες προσπάθειες για εναλλακτικό τουρισμό που υπερβαίνει το παραδοσιακό μεσογειακό πρότυπο (Ηλιος και Θάλασσα) ξεκίνησαν και στη χώρα μας από το τέλος της δεκαετίας του 1980. Ο αριθμός των ευρωπαίων πολιτών που στρέφεται και προς τον εναλλακτικό τουρισμό ξεπερνά τα 35.000.000 και αυξάνεται με ρυθμούς άνω του 20% κατά χρόνο. Τα στρώματα που συμμετέχουν σε αυτό τον τουρισμό είναι μέσης και άνω μόρφωσης και εισοδήματος. Στη χώρα μας ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να γίνει σημαντικός μοχλός μιας νέας φάσης τουριστικής επέκτασης.

Τα σημαντικότερα είδη τουρισμού που συνθέτουν αυτό που ονομάζουμε εναλλακτικό τουρισμό είναι:

- α) **Οικοτουρισμός:** τουρισμός με τοπική οικονομική ανάπτυξη, διαφύλαξη της ποιότητας του περιβάλλοντος και ανάδειξη των φυσικών πλεονεκτημάτων και της ιστορίας της περιοχής.
- β) **Πολιτιστικός Τουρισμός:** επίσκεψη με την αφορμή πολιτιστικών συμβάντων, ή για μνημεία
- γ) **Συνεδριακός Τουρισμός:** οργάνωση συνεδρίων σε περιοχές που προσφέρουν και άλλες δυνατότητες.
- δ) **Αθλητικός Τουρισμός:** συνδυαζόμενος με αθλητικά γεγονότα, προπονήσεις ή και ατομικό αθλητισμό, π.χ. ιστιοπλοΐα, ποδηλασία κλπ.. Η πλειάδα των αθλητικών εγκαταστάσεων που θα προκύψουν μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 θα μπορούν να αξιοποιηθούν στα πλαίσια του αθλητικού τουρισμού καθώς επωφελούμενοι και του καλού κλίματος, ξένοι αθλητές θα μπορούν να προετοιμάζονται αγωνιστικά στη χώρα μας.
- ε) **Θρησκευτικός Τουρισμός:** εκκλησίες, μοναστήρια, πανηγύρεις.
- στ) **Συνδυασμοί** όλων ή κάποιων από αυτά τα είδη σε πακέτα που περιέχουν και γαστρονομία, ψυχαγωγία και ενημέρωση για τον πολιτιστικό πλούτο μιας ολόκληρης περιοχής.

Η ανάπτυξη διαφόρων μορφών εναλλακτικού τουρισμού αποτελεί προτεραιότητα, λόγω του ρόλου της στην άμβλυνση της χωρικής συγκέντρωσης τουριστικής δραστηριότητας, αλλά και για την αναβάθμιση και τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος.

Οι απαιτήσεις μιας επιθετικής πολιτικής για τον εναλλακτικό τουρισμό, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνουν:

- Καταγραφή και αξιολόγηση δυνατοτήτων ανάπτυξης σε Δήμους, Νομούς, Περιφέρειες. Στόχος είναι να αξιοποιηθούν εκείνοι οι τουριστικοί πόροι, που αποτελούν συγκριτικό πλεονέκτημα των διαφόρων περιοχών ώστε να διαμορφωθούν εξειδικευμένα θεματικά προϊόντα, με βάση τα ενδιαφέροντα ειδικών ομάδων τουριστών (πολιτιστικά, οικολογικά, αθλητικά). Παράλληλα επιδιώκεται μεγαλύτερη ενσωμάτωση θεματικών υποδομών και προϊόντων στα τουριστικά πακέτα του οργανωμένου τουρισμού.
- Ευέλικτα τοπικά επιχειρηματικά σχήματα που ιδρύονται με απλές διαδικασίες και σύγχρονες προδιαγραφές.
- Νέου τύπου, συνήθως μικρές και πρωτότυπες υποδομές που δεν μπορούν να υλοποιηθούν χωρίς προδιαγραφές, μεταφορά τεχνογνωσίας και εκπαίδευσης (π.χ. χάραξη μονοπατιών και σήμανσή τους). Ο ιδιωτικός τομέας δεν έχει την διάθεση ή και την εμπειρία να αναλάβει την κατασκευή τέτοιων πολλές μικρών και χωρίς σημαντικό οικονομικό ενδιαφέρον υποδομών.
- Δημιουργίας νέων επαγγελμάτων οικοτουρισμού (π.χ. οδηγοί βουνού, εκτροφείς και φροντιστές αλόγων κλπ) και της εκπαίδευσης στελεχών. Στην Γαλλία πχ. υπάρχουν σειρά ιδιωτικών σχολών που διδάσκουν τα νέα επαγγέλματα.

Προσπάθεια μαζικής στροφής της νέας γενιάς αγροτών ή και των παλαιότερων προς δραστηριότητες και καλλιέργειες παραδοσιακών προϊόντων. Δημιουργία μικρών αγορών παραδοσιακών και οικολογικών προϊόντων, κουζίνας με αναβίωση τοπικών προτύπων διατροφής κλπ

Όλα αυτά στοχεύουν στην δημιουργία πακέτων συνεργασίας ανάμεσα στο βουνό και στη θάλασσα, στον παραδοσιακό και νέο τουρισμό καθώς και στην στροφή της πολιτικής στο γεωργικό τομέα και γενικότερα την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου και στην αναβίωση των ορεινών και ημιορεινών ζωνών. Τα σχετικά προγράμματα και οι αντίστοιχες δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις ενισχύονται από το Γ' ΚΠΣ (ΕΠΑΝ, ΠΕΠ, πρωτοβουλίες Interreg III και LeaderPlus).

Με βάση ειδικές μελέτες του ΕΟΤ έχουν διατυπωθεί οι όροι και προϋποθέσεις εφαρμογής προγραμμάτων ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού. Οι μελέτες αυτές αποτελούν το εργαλείο του ΕΟΤ, των Περιφερειακών Διοικήσεων, της Νομαρχιακής και Τοπικής Αυτοδιοίκησης, κατά το σχεδιασμό των αναπτυξιακών προγραμμάτων.

Τέλος, με χρηματοδότηση του Γ' ΚΠΣ, προωθούνται Μελέτες Τουριστικής Ανάπτυξης των 13 Περιφερειών, που θα υποδείξουν τους αξιοποιήσιμους τουριστικούς πόρους καθώς και τα ενδεδειγμένα μεγέθη ανάπτυξης και τις αναγκαίες υποδομές.

Με τον τρόπο αυτό προωθείται πιο αποτελεσματικά η αρχή της **Βιωσιμότητας στην Τουριστική Ανάπτυξη**. Επίσης έτσι προετοιμάζεται η χώρα μας για να συμμετέχει στις δραστηριότητες του διεθνούς έτους **Οικοτουρισμού** το 2002.

ΣΤ) Θαλάσσιος Τουρισμός

Ο νησιωτικός χαρακτήρας της Ελλάδας προσδίδει ένα μοναδικό συγκριτικό πλεονέκτημα στο χώρο του θαλάσσιου τουρισμού, που δεν έχει αξιοποιηθεί μέχρι σήμερα αρκετά. Εκτιμάται πχ. ότι ο αριθμός των ναυλώσεων θα μπορούσε να τετραπλασιαστεί (δηλ. από τις 20.000 περίπου να φθάσει τις 80.000) μέσα στα τέσσερα επόμενα χρόνια. Κύριος λόγος είναι οι καθυστερήσεις στη δημιουργία υποδομών, είτε λόγω έλλειψης πόρων, είτε λόγω του σύνθετου χαρακτήρα των λιμενικών έργων, που απαιτούν συναίνεση πολλών φορέων και έχουν σημαντικές περιβαλλοντικές παραμέτρους.

Σήμερα λειτουργούν ή ολοκληρώνονται 12.000 θέσεις ελλιμενισμού σε δημόσιους και ιδιωτικούς τουριστικούς λιμένες. Υπολογίζεται ότι καλύπτουν μόνο το 65% της ζήτησης, ενώ οι θέσεις αυτές δεν ανταποκρίνονται συμμετρικά στη γεωγραφική κατανομή της ζήτησης. Παράλληλα με την ολοκλήρωση των υπό κατασκευήν δημόσιων και ιδιωτικών λιμένων, εκπονείται νέα μελέτη για την χωρική κατανομή και μεγέθη δίκτυο λιμένων αναψυχής όλων των μορφών, ενώ εφαρμόζονται τα εξής μέτρα:

- η χρηματοδότηση μαρίνων από τον αναπτυξιακό νόμο
- η προώθηση τουριστικών αγκυροβολίων, που αρμόζουν περισσότερο στις ανάγκες του αλλοδαπού θαλάσσιου τουρισμού και έχουν μικρό ή και μηδενικό περιβαλλοντικό κόστος, ως δημόσιων επενδύσεων στο Γ' ΚΠΣ
- εκσυγχρονισμός του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, ώστε οι ιδιωτικές επενδύσεις σε τουριστικούς λιμένες να ενθαρρυνθούν περαιτέρω και να αρθούν τα κάθε μορφής αντικίνητρα.
- προβολή του Θαλασσιού Τουρισμού

Z) Αναδιάρθρωση της τουριστικής προσφοράς

Η ραγδαία συγκέντρωση της ζήτησης στην Ευρώπη συμπίπτει τις τιμές και την κερδοφορία της τουριστικής βιομηχανίας των ανταγωνιστικών προορισμών της Μεσογείου. Χρειάζεται η καλλιέργεια μίας νέας επιχειρηματικής αντίληψης με στόχο την υιοθέτηση ενός κοινά αποδεκτού Κώδικα Σχέσεων μεταξύ Tour Operators και ξενοδοχειακών επιχειρήσεων. Η Ελλάδα έχει θέσει την ανάγκη αυτή προς τα όργανα της ΕΕ, προβάλλοντας όχι μόνο την ανάγκη προστασίας των ΜΜΕ του Τομέα, αλλά σε τελευταία ανάλυση και του καταναλωτή.

Η ελληνική τουριστική προσφορά σήμερα, υστερεί σε διαπραγματευτική ισχύ απέναντι στα ισχυρά ολιγοψώνια, που ελέγχουν την ευρωπαϊκή ζήτηση. Μέσω του προγράμματος ενίσχυσης των τουριστικών ΜΜΕ όλων των κλάδων χρηματοδοτούνται δράσεις συνεργασίας, συνένωσης, συγχωνεύσεων ή και απλών κοινοπραξιών επιχειρήσεων στο επίπεδο των κρατήσεων και του μάρκετινγκ, ή ακόμη και στο επίπεδο της πραγματοποίησης οικονομικών κλίμακας σε προμήθειες και εξοπλισμούς.

Από τα μέτρα του Ε.Π Κοινωνία της Πληροφορίας ενισχύεται η είσοδος όλων των τουριστικών επιχειρήσεων στην ψηφιακή οικονομία, ώστε να υιοθετήσουν μορφές ηλεκτρονικού επιχειρείν.

Σημαντικό εργαλείο στη βελτίωση της θέσης των ελληνικών επιχειρήσεων θα είναι η αναβάθμιση των υπηρεσιών τους (κτιριακά, εξοπλισμοί, οργάνωση, μάρκετινγκ), αλλά και η ποιοτική αναβάθμιση του συνόλου των υπηρεσιών της τουριστικής αλυσίδας και ιδιαίτερα των δημόσιων υποδομών (αεροδρόμια, οδικό δίκτυο, λιμάνια, δημόσιες παροχές).

Συγχρόνως, μέσω των προγραμμάτων κατάρτισης, θα επιδιωχθεί η ενημέρωσή των επιχειρηματιών για τις σύγχρονες εξελίξεις στη ζήτηση και προσφορά και τις δυνατότητες διεκδίκησης βελτιωμένης θέσης στις διεθνείς αγορές τους ή διείσδυσης σε νέες.

Η) Ασφάλιση τουριστικών επιχειρήσεων έναντι εξωγενών κινδύνων.

Το τουριστικό προϊόν, λόγω της φύσης του (μεγάλες συγκεντρώσεις ατόμων, διακίνηση σε ομάδες τουριστών, υψηλές καταναλωτικές απαιτήσεις, πολιτικές και οικονομικές διεθνείς συγκυρίες, φυσικές καταστροφές που απαξιώνουν επιχειρήσεις ή και ολόκληρους προορισμούς κλπ), εκτίθεται σε αυξημένους επιχειρηματικούς κινδύνους με αποτέλεσμα να καλούνται οι επιχειρηματίες όλων των κλάδων του τουρισμού και ιδιαίτερα οι μικρομεσαίοι, να αντιμετωπίζουν

επιβαρύνσεις / υποχρεώσεις αστάθμητου οικονομικού ύψους και σύνθετου περιεχομένου.

Οι κίνδυνοι έχουν διαχρονικά διαπιστωθεί από τη λειτουργία της ελληνικής αγοράς. Μπορούν να ομαδοποιηθούν στις τρεις ακόλουθες κατηγορίες, που θα αντιμετωπιστούν στο μέλλον εκ μέρους των διαφόρων κλάδων του Τουρισμού με την αναγκαία οργάνωση και επαγγελματισμό, όπως ήδη ισχύει στις μεγάλες τουριστικές ευρωπαϊκές αγορές.

α) Κίνδυνοι από τις αυξημένες υποχρεώσεις των επιχειρήσεων που οργανώνουν και πωλούν τουριστικά πακέτα, λόγω νομοθετικών ρυθμίσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Οδηγία 90/314 για τα οργανωμένα ταξίδια) και της ενσωμάτωσής τους στο ελληνικό δίκαιο.

Σύμφωνα με την οδηγία αυτή ο διοργανωτής ή και ο πωλητής έχουν ευθύνη έναντι του καταναλωτή για την άρτια διεκπεραίωση του συνόλου του ταξιδιού, ακόμη και για τις υπηρεσίες που παρέχονται από τρίτες επιχειρήσεις, εφόσον αυτές περιλαμβάνονται στη σύμβαση ως τμήμα του πακέτου. Επίσης, ο διοργανωτής ή και ο πωλητής οφείλει να έχει εξασφαλίσει με ειδική εγγύηση ή ασφάλιση τον επαναπατρισμό των τουριστών σε κάθε περίπτωση, ακόμη και σε περίπτωση πτώχευσης του ή παύσης πληρωμών, οπότε θα πρέπει να επιστραφούν και τα ήδη καταβληθέντα ποσά στους πελάτες που δεν έχουν ολοκληρώσει το ταξίδι τους.

Οργανωτής ή και πωλητής, κατά την έννοια της οδηγίας, είναι το πρόσωπο το οποίο κατά τρόπο μη ευκαιριακό διοργανώνει ταξίδια και τα πωλεί απ' ευθείας ή μέσω πωλητή. Επομένως διοργανωτές μπορούν να είναι οι τουριστικοί πράκτορες, οι ναυλομεσίτες, οι ιδιοκτήτες κρουαζιερόπλοιων, και οι ξενοδόχοι, όταν προσφέρουν δύο τουλάχιστον από τις ακόλουθες υπηρεσίες: διαμονή, μεταφορά, άλλες τουριστικές υπηρεσίες μη συναφείς με τη μεταφορά ή τη διαμονή.

Ήδη, πριν την έναρξη ισχύος της οδηγίας, τα τουριστικά γραφεία είχαν καθιερώσει την ασφάλιση των ταξιδιών με κάλυψη της αστικής ευθύνης τους. Όσον αφορά όμως, τη συμμόρφωση προς την οδηγία και πιο συγκεκριμένα προς το Π.Δ. 339/96, με το οποίο το ελληνικό δίκαιο εναρμονίστηκε προς την οδηγία, διαπιστώνεται δυσχέρεια ασφάλισης της διευρυμένης συμβατικής ευθύνης οργανωτών και πωλητών, εκ του γεγονότος ότι οι ασφαλιστικές εταιρείες αρνούνται να καλύψουν το σύνολο των κινδύνων της οδηγίας (άμεσος επαναπατρισμός – επιστροφή καταβληθέντων), μη δυνάμενες να εκτιμήσουν το ύψος των ενδεχόμενων απαιτήσεων, να εξαγάγουν σχετικούς δείκτες και να αξιολογήσουν την πιθανότητα επέλευσης του ασφαλιστικού κινδύνου, φαινόμενο σε κάποιο βαθμό πανευρωπαϊκό και όχι μόνο ελληνικό.

β) Κίνδυνοι από διεθνείς ή εσωτερικές συγκυρίες, που επηρεάζουν τα δεδομένα της αγοράς, όπως το εμπάργκο κατά Σερβίας και του Μαυροβουνίου το 1992, κρίση στο Κοσσυφοπέδιο το 1999, αλλά και από φυσικές καταστροφές (πυρκαϊές, σεισμοί, πλημμύρες κλπ) ή από αιφνίδιες και σημαντικές αλλαγές στην τιμολόγηση της τουριστικής αλυσίδας λόγω κρατικής παρέμβασης.

Στις περιπτώσεις αυτές, το κράτος καλείται να δαπανήσει σημαντικά κονδύλια είτε υπό μορφή ενίσχυσης των ελληνικών επιχειρηματιών (περίπτωση εμπάργκο το 1992), είτε και υπό μορφή κινήτρων προς τους Tour Operators (περίπτωση Κοσσόβου, «επιστροφή σπατόσημου») κλπ. Τα κονδύλια αυτά διατίθενται μετά από ad hoc εξέταση των δεδομένων, χωρίς όμως να δημιουργούνται δομές, που θα επέτρεπαν την «αυτοδιαχείριση» των κρίσεων από τον ίδιο τον κλάδο τουλάχιστον ως ένα βαθμό.

γ) Συνήθεις κίνδυνοι κατά την τρέχουσα λειτουργία των επιχειρήσεων κυρίως των καταλυμάτων, όπως π.χ. φωτιά, κλοπές, ατυχήματα πελατών κλπ, που η κάθε επιχείρηση αντιμετωπίζει αυτοτελώς με συνήθεις ασφαλιστικές συμβάσεις.

Το πρόβλημα ασφάλισης των οργανωτών – πωλητών κατά το ΠΔ 339/96 έχει πλειστάκις προταθεί από την ΗΑΤΤΑ να επιλυθεί με τη δημιουργία ειδικού Ταμείου (Fund) κατά τα πρότυπα του αντίστοιχου της ΑΒΤΑ ή κατά τα πρότυπα του συστήματος ΑΤΟΛ της βρετανικής πολιτικής αεροπορίας. Η ΗΑΤΤΑ αδυνατεί να συγκεντρώσει το αναγκαίο αρχικό κεφάλαιο και αδυνατεί να υποκαταστήσει τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα τις ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρίες.

Χρειάζεται Μελέτη Σκοπιμότητας για την δημιουργία του ειδικού φορέα ασφάλισης των τουριστικών επιχειρήσεων προς ανάληψη των ως άνω κινδύνων. Η μελέτη σκοπιμότητας θα αναλύσει και θα αξιολογήσει τα ακόλουθα ζητήματα:

- Προβλήματα, κωλύματα, αντικίνητρα στην κάλυψη των ως άνω ασφαλιστικών κινδύνων από τις ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρίες. Διαμόρφωση ασφαλιστρών.
- Αναλογιστική μελέτη του φορέα (εκτίμηση εσόδων από ασφάλιστρα, εκτίμηση εκροών σε αποζημιώσεις, παραδοχές για την επέλευση των ασφαλιστικών κινδύνων κατά κατηγορία, αξιολόγηση της ανάγκης και δυνατότητα κάλυψης όλων των κατηγοριών κινδύνων ή ορισμένων μόνον εξ αυτών.

5. ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ

Α) Σχολές Τουριστικής Εκπαίδευσης (ΣΤΕ) και νέα τουριστικά επαγγέλματα

Κεντρικό άξονα της τουριστικής πολιτικής και των μέτρων βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού τομέα, που προωθεί το Υπουργείο Ανάπτυξης, αποτελεί η ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών. Η αναβάθμιση αυτή προϋποθέτει την επένδυση σε ανθρώπινους πόρους με την παροχή υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης στο απασχολούμενο στον τουριστικό τομέα προσωπικό.

Ο εμπλουτισμός και η διαφοροποίηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος συμβάλλουν σταδιακά στη δημιουργία νέων εξειδικευμένων επαγγελμάτων, τα νέα επαγγέλματα εισέρχονται τόσο στις παραδοσιακές επιχειρήσεις καταλυμάτων οι οποίες συνδυάζουν όλο και περισσότερο την προσφορά υπηρεσιών αναψυχής, άθλησης και διάθεσης του ελεύθερου χρόνου του επισκέπτη όσο και στις επιχειρήσεις οι οποίες εξειδικεύονται στις μορφές εναλλακτικού τουρισμού. Επίσης στην ελληνική τουριστική αγορά και ιδιαίτερα στην ενδοχώρα και τα μικρά νησιά αναπτύσσονται συνδυασμένες μορφές επιχειρείν και απασχόλησης, όπως στον πρωτογενή τομέα και τον τουρισμό.

Οι τάσεις αυτές εάν στηριχθούν με κατάλληλα μέτρα πολιτικής, μπορούν να οδηγήσουν σε μαζική έναρξη νέων επιχειρήσεων και δημιουργία πολλών θέσεων απασχόλησης.

Συγκεκριμένα, ο τουρισμός αναμένεται να συμβάλει την επόμενη εξαετία στη δημιουργία περίπου 20.000 νέων θέσεων απασχόλησης μέσω των πόρων που έχουν ενταχθεί στο ΕΠΑΝ. Σ' αυτές θα πρέπει να προστεθούν οι θέσεις απασχόλησης, που θα δημιουργηθούν από τα κονδύλια των ΠΕΠ και των κοινοτικών πρωτοβουλιών.

Οι «Σχολές Τουριστικής Εκπαίδευσης» για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στα σύγχρονα δεδομένα και στις συνθήκες που δημιουργεί ο έντονος διεθνής ανταγωνισμός μετατρέπονται σε ιδρύματα παροχής υψηλού επιπέδου τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με σειρά μέτρων και συντονισμένων ενεργειών, μεταξύ των οποίων τα εξής :

α) Νέα εκπαιδευτική πολιτική

- ✓ Αναμόρφωση των απηρχαιωμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων (έχουν πάρα πολλά χρόνια να αναθεωρηθούν), με παράλληλη βελτίωση των μεθόδων διδασκαλίας, αντικατάσταση του πεπαλαιωμένου εκπαιδευτικού υλικού, εμπλουτισμό των

συμπληρωματικών δραστηριοτήτων, εισαγωγή συστήματος αξιολόγησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εκπαιδευτών, κλπ.

- ✓ Συστηματική παρακολούθηση των συνθηκών που διαμορφώνονται στην διεθνή τουριστική αγορά εργασίας και διαρκής προσαρμογή του εκπαιδευτικού έργου στις σύγχρονες εξελίξεις.
- ✓ Διαμόρφωση τομεακής εκπαιδευτικής πολιτικής εκπαίδευσης που να διασφαλίζει ενιαία πρότυπα από τις ΣΤΕ και τις άλλες σχολές και εκπαιδευτικές δομές που υπάρχουν στον τουριστικό κλάδο.
- ✓ Επέκταση σε νέα τουριστικά επαγγέλματα. Προγράμματα ταχύρυθμης κατάρτισης ιδιοκτητών ενοικιαζόμενων δωματίων, κάμπινγκ, ειδικά ταχύρυθμα προγράμματα βοηθητικού προσωπικού ξενοδοχείων, ηλεκτρονικής επιχειρηματικότητας, κλπ.
- ✓ Κάλυψη των αναγκών εκπαίδευσης θα προκύψουν από την Ολυμπιάδα 2004, προκειμένου οι ΣΤΕ να οργανώσουν εγκαίρως και με την αρμόζουσα προσοχή τα προγράμματά τους.

β) Θεσμικός εκσυγχρονισμός

- ✓ Επίλυση ζητημάτων ισοτιμίας πτυχίων ΣΤΕ με πτυχία άλλων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (π.χ. ισοτιμία πτυχίων που παρέχουν ΣΤΕ, στις οποίες οι σπουδαστές εισάγονται μετά από πανελλήνιες εξετάσεις, με αυτά των ΤΕΙ).
- ✓ Εκσυγχρονισμός της οργάνωσης των κεντρικών και περιφερειακών μονάδων των ΣΤΕ και εφαρμογή μεθόδων συγκριτικής αξιολόγησης (benchmarking).
- ✓ Αλλαγή του θεσμικού πλαισίου των ΣΤΕ σε μια κατεύθυνση περισσότερο σύγχρονη και ευέλικτη, (π.χ. δυνατότητα άντλησης εσόδων από την παροχή εκπαιδευτικών υπηρεσιών σε άλλες χώρες, παροχή εκπαιδευτικού έργου σε τρίτους, κλπ).
- ✓ Αποδέσμευση των ΣΤΕ από δραστηριότητες που την βαρύνουν και δεν συνάδουν με τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα της (π.χ. είσπραξη και απόδοση στο ΙΚΑ των εργοδοτικών εισφορών για τους ξεναγούς).
- ✓ Κωδικοποίηση της νομοθεσίας που διέπει την τουριστική εκπαίδευση στην Ελλάδα, η οποία σήμερα είναι διάσπαρτη σε διάφορα νομοθετήματα και διατάξεις.

- ✓ Συνεργασία με αντίστοιχες σχολές άλλων χωρών και εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που παρέχονται για κοινά προγράμματα, ανταλλαγές σπουδαστών, βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών και γενικά ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών.

γ) Υποδομές και στελέχωση

- ✓ Αναβάθμιση εκπαιδευτικού και εργαστηριακού εξοπλισμού και εμπλουτισμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων με τη διδασκαλία μεθόδων και τεχνικών που παρέχει η σύγχρονη τεχνολογία (π.χ. internet, e-mail, εσωτερική επικοινωνία μεταξύ χώρου εστιατορίου και κουζίνας με τη χρήση Η/Υ, κ.ο.κ.).
- ✓ Ποιοτική αναβάθμιση των στελεχών των ΣΤΕ με τη διενέργεια εσωτερικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δημιουργία προϋποθέσεων για την προσέλκυση σ' αυτές ατόμων με αυξημένα προσόντα και εμπειρία σε θέματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης. (Για παράδειγμα σήμερα στην κεντρική υπηρεσία δεν προβλέπονται θέσεις εκπαιδευτικών συμβούλων, οι υπάλληλοι ΠΕ αποτελούν μόνο το 20% του υπηρετούντος προσωπικού, ιδιαίτερα χαμηλό για εκπαιδευτικό φορέα, κ.ο.κ.).

6. ΝΕΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Α) Φορείς Τουρισμού

Στις συνθήκες της δεκαετίας του 1950, οι ανάγκες ισόρροπης ανάπτυξης του τουρισμού επέβαλαν την δημιουργία ενός κρατικού φορέα, ο οποίος εκτός από τον ρυθμιστικό του χαρακτήρα έπρεπε να λειτουργήσει και ως επιχειρηματίας επειδή η ιδιωτική πρωτοβουλία δεν είχε ούτε την γνώση και ίσως ούτε τους πόρους για να αναπτύξει σημαντική δραστηριότητα. Ο φορέας που έπαιξε αυτό το ρόλο ήταν ο ΕΟΤ, ο οποίος επανασυστήθηκε το 1950 με την ίδια περίπου θεσμική μορφή με την οποία είχε ιδρυθεί επί Ελευθερίου Βενιζέλου.

Μέχρι πρόσφατα ο ΕΟΤ κατέβαλε προσπάθεια να ανταποκριθεί στο ρόλο του ρυθμιστή του σχεδιαστή και του επιχειρηματία έχοντας στην αρμοδιότητά του την διοίκηση, διαχείριση και εκμετάλλευση επιχειρηματικών μονάδων και πλήθους περιουσιακών στοιχείων (χιονοδρομικά κέντρα, μαρίνες, ιαματικές πηγές, ξενοδοχεία, καζίνο, πλαζ, ανεκμετάλλευτες εκτάσεις κ.λπ.). Παράλληλα έχει αναλάβει την τουριστική προβολή της χώρας στο εσωτερικό και εξωτερικό, αποφασίζει μέτρα και ρυθμίσεις για την ομαλή λειτουργία της τουριστικής αγοράς, αδειοδοτεί και ελέγχει τουριστικές επιχειρήσεις, αλλά και εισηγείται την τουριστική πολιτική της χώρας. Το εύρος αυτών των δραστηριοτήτων γνώσεις και μεθόδους υλοποίησης είναι τόσο μεγάλο που δεν είναι δυνατό να ασκείται αποτελεσματικά από έναν μόνο οργανισμό, αφού κάθε μια από αυτές απαιτεί πλέον ειδική στρατηγική.

Με την κατά καιρούς ίδρυση Υπουργείου Τουρισμού, έγιναν προσπάθειες να αποδεσμευτεί ο ΕΟΤ από μέρος των δραστηριοτήτων του ώστε να ασκήσει ικανοποιητικά τις υπόλοιπες. Όμως κάτι τέτοιο στην πράξη δεν ολοκληρώθηκε αφού δεν υπήρξε η κατάλληλη οργάνωση και στελέχωση των υπηρεσιών σε επίπεδο Υπουργείου ή Γενικής Γραμματείας. Το έτος 1998 με την ψήφιση του Ν. 2636/98 συστάθηκαν δύο ανώνυμες εταιρίες προκειμένου να αναλάβουν μέρος των δραστηριοτήτων του ΕΟΤ που δεν ήταν δυνατόν να ασκούνται πλέον από φορέα με μορφή Ν.Π.Δ.Δ. Οι εταιρίες αυτές ήταν το «Ελληνικό Φεστιβάλ Α.Ε.», το οποίο ανέλαβε αμέσως το σύνολο των δραστηριοτήτων του ΕΟΤ στον τομέα των καλλιτεχνικών εκδηλώσεων και η «Εταιρία Αξιοποίησης Περιουσίας ΕΟΤ», η οποία άρχισε σταδιακά να παραλαμβάνει τις επιχειρηματικές μονάδες και τα περιουσιακά στοιχεία του ΕΟΤ.

Πίνακας 2: Οι διοικητικές δομές του τουρισμού 1914-2000

1	Σύσταση «Γραφείου Ξένων και Εκθέσεων» στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας
2	Σύσταση Αυτοτελούς «Υπηρεσίας Ξένων και Εκθέσεων» στο Υπουργείο Εθνικής
3	Οικονομίας
5	Ίδρυση «Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού» υπαγόμενου στο Υπουργείο Εθνικής
1	Οικονομίας
4	Κατάργηση ΕΟΤ, ίδρυση Υφυπουργείου Τύπου και Τουρισμού
5	Κατάργηση Υφυπουργείου, σύσταση Δ/σης Λουτροπόλεων και Τουρισμού στο
5	Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας
0	Μετατροπή της Διεύθυνσης σε Γεν. Διεύθυνση Τουρισμού Λουτροπόλεων και
3	Εκθέσεων
9	Σύσταση Γενικής Γραμματείας Τουρισμού υπαγόμενης στον Πρωθυπουργό
1	Μεταβίβαση της εποπτείας της Γεν. Γραμματείας Τουρισμού στον Υπουργό
1	Συντονισμού
5	Επανασύσταση ΕΟΤ υπό την εποπτεία του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας
9	Ανάθεση εποπτείας στο Υπουργείο Συντονισμού, όπου μεταφέρθηκε η Υπηρεσία
2	Τουρισμού υπό τον Υπουργό Προεδρίας
3	Ανάθεση εποπτείας στον Αναπληρωτή Υπουργό Συντονισμού
5	Εποπτεία από τον Υπουργό Συντονισμού
3	Εποπτεία από τον Υπουργό Προεδρίας Κυβερνήσεως
0	Εποπτεία από τον Υφυπουργό Εθνικής Οικονομίας
	Σύσταση Υπουργείου Τουρισμού
	Κατάργηση του Υπουργείου Τουρισμού και ανάθεση της εποπτείας στο ΥΠΕΘΟ
	Ανασύσταση Υπουργείου Τουρισμού
	Συγχώνευση του Υπουργείου Τουρισμού στο Υπουργείο Ανάπτυξης
	Σύσταση των εταιρειών «Αξιοποίηση περιουσίας ΕΟΤ» και «Ελληνικού Φεστιβάλ»
	Ίδρυση Γενικής Γραμματείας Τουρισμού, ίδρυση εταιρείας «Ελληνικά Τουριστικά
	Ακίνητα», Α.Ε. Καζίνο, αναβάθμιση της ΣΤΕ, μετατροπή του ΕΟΤ σε επιτελικό ΝΠΔΔ,
	μεταβίβαση αδειοδοτικών και ελεγκτικών αρμοδιοτήτων του ΕΟΤ στις Περιφέρειες.

Με τον ν. 2837/2000 περιήλθε αυτοδίκαια και άμεσα στην την ανώνυμη εταιρία η χρήση, διαχείριση και εκμετάλλευση όλων ανεξαιρέτως των περιουσιακών στοιχείων του ΕΟΤ συμπεριλαμβανομένων και των Καζίνο Πάρνηθας και Κέρκυρας. Η εταιρεία μετονομάστηκε σε **Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα Α.Ε.** και οι μετοχές της περιήλθαν στο Ελληνικό Δημόσιο.

Αποτέλεσμα των ρυθμίσεων είναι να εξειδικευθεί ο ρόλος του ΕΟΤ σε αρμοδιότητες που αφορούν την ρυθμιστική εποπτεία της αγοράς, τον ποιοτικό έλεγχο του τουριστικού προϊόντος και το μάρκετινγκ του ελληνικού τουρισμού.

Παράλληλα απαιτούνται ρυθμίσεις που θα εναρμονίσουν την άσκηση δραστηριοτήτων του ΕΟΤ με τους λοιπούς τομείς της κρατικής διοίκησης και τη εθνικής οικονομίας. Στους άλλους τομείς δραστηριοτήτων του ελληνικού δημοσίου υλοποιήθηκε ήδη αποκέντρωση κρατικών αρμοδιοτήτων σε περιφερειακό επίπεδο, αλλά κάτι ανάλογο δεν συνέβη ακόμη στον τομέα του τουρισμού.

Με βάση τις ρυθμίσεις του ν. 2636/98 και του πρόσφατου νόμου που προωθούνται τα προεδρικά διατάγματα για την αποκέντρωση των αρμοδιοτήτων, την νέα οργανωτική δομή του ΕΟΤ και του τομέα του Τουρισμού του Υπουργείου Ανάπτυξης. Η επεξεργασία των Προεδρικών Διαταγμάτων έχει ολοκληρωθεί και προβλέπεται :

α) Σύσταση Γενικής Γραμματείας Τουρισμού

Στο Υπουργείο Ανάπτυξης, η οποία κατ' αρχήν θα αποτελείται από τις υπηρεσίες του πρώην Υπουργείου Τουρισμού που έχουν συγχωνευθεί στο Υπουργείο Ανάπτυξης. Στην ΓΓ Τουρισμού προβλέπεται η συγχώνευση της Ειδικής Γραμματείας Τουριστικών Λιμένων, η μεταφορά των αδειοδοτικών αρμοδιοτήτων του ΕΟΤ και η αναδιοργάνωση των υπηρεσιών με σύσταση ή κατάργηση οργανικών μονάδων έτσι ώστε να δημιουργηθεί ο κατάλληλος και ευέλικτος διοικητικός μηχανισμός σε επίπεδο Υπουργείου. Το Υπουργείο έχει την ευθύνη προσδιορισμού της τουριστικής πολιτικής, του συντονισμού των συναρμόδιων φορέων, την εποπτεία των Ν.Π.Δ.Δ. και Ν.Π.Ι.Δ. τις διεθνείς σχέσεις του Τομέα Τουρισμού, την σύναψη των αναγκαίων διακρατικών συμφωνιών για την ανάπτυξη του τουρισμού και όσων αρμοδιοτήτων κριθεί ότι πρέπει να ασκούνται από την κεντρική διοίκηση.

β) Περιφερειακές Διευθύνσεις Τουρισμού

Το ΠΔ προβλέπει μεταφορά αρμοδιοτήτων του ΕΟΤ που αφορούν αδειοδότηση τουριστικών επιχειρήσεων και έλεγχου της λειτουργίας τους στους Περιφέρειες και με σύσταση Δ/νσεων Τουρισμού τους Περιφέρειες οι οποίες θα αναλάβουν τους μεταβιβαζόμενες αρμοδιότητες μαζί με τους αντίστοιχους υπαλλήλους και πόρους.

γ) Αναδιάρθρωση του ΕΟΤ

Ο οποίος αποκτά ένα ουσιαστικότερο και πιο επιτελικό ρόλο με τη μορφή Ν.Π.Δ.Δ.. Ο νέος επιτελικός ρόλος του ΕΟΤ συνοψίζεται στα εξής :

- Εκπόνηση μελετών τουριστικής ανάπτυξης , ενημέρωση επενδυτών για τις δυνατότητες επενδύσεων στον τουριστικό τομέα

- Μελέτη και προώθηση μέτρων για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού και καθοδήγηση των φορέων που θα αναλάβουν την υλοποίηση νέων τουριστικών προϊόντων.
- Προγράμματα ποιότητας, διαπίστευσης και έλεγχος της τουριστικής αγοράς
- Προγράμματα προβολής και διαφήμισης της χώρας στο εσωτερικό και το εξωτερικό.
- Λειτουργία Γραφείων Εξωτερικού, με νέα δομή και δραστηριότητες ως προωθητές του ελληνικού τουριστικού προϊόντος.
- Έρευνα αγοράς, συγκέντρωση και ανάλυση στατιστικών στοιχείων σχετικών με την τουριστική ζήτηση σε εθνικό και διεθνές επίπεδο

7. ΑΜΕΣΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ

A) Κατάταξη καταλυμάτων

Προωθείται η θεσμοθέτηση του νέου συστήματος κατάταξης των ξενοδοχείων σε κατηγορίες Αστέρων, αντί των τάξεων που ισχύουν σήμερα. Το νέο σύστημα θα περιλαμβάνει για πρώτη φορά, εκτός από τις υποχρεωτικές Τεχνικές Προδιαγραφές και λειτουργικά – ποιοτικά κριτήρια (π.χ. παρεχόμενες υπηρεσίες), με βάση τα οποία θα γίνεται η αξιολόγηση και κατάταξη των ξενοδοχειακών μονάδων. Με το σύστημα αυτό επιτυγχάνεται η βελτίωση της συνολικής ποιότητας των ξενοδοχείων με τρόπο αναγνωρίσιμο από τους ξένους καταναλωτές και επαγγελματίες του Τουρισμού. Το σύστημα αυτό θα αποτελέσει «**εργαλείο ποιότητας**» για την προετοιμασία της ξενοδοχειακής υποδομής της χώρας ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων 2004.

Παρόμοιο σύστημα κατάταξης των μη κύριων καταλυμάτων, δηλ. των ενοικιαζομένων δωματίων και διαμερισμάτων, σε κατηγορίες κλειδιών, έχει ήδη καταρτιστεί. Το σχετικό ΠΔ έχει υπογραφεί και αρχίζει η εφαρμογή του .

B) Αναθεώρηση κορεσμένων περιοχών

Μετά από 14 χρόνια εφαρμογής του μέτρου είναι αναγκαία η αποτίμηση των αποτελεσμάτων και ενδεχομένως η τροποποίηση με βάση τα νεώτερα δεδομένα των τουριστικών περιοχών. Η αποτίμηση θα προκύψει από ειδικές μελέτες τουριστικής ανάπτυξης για κάθε μία από τις 13 περιφέρειες της χώρας, στα πλαίσια των οποίων θα διενεργηθεί αποτίμηση της φέρουσας ικανότητας των κορεσμένων περιοχών (carrying capacity assessment) με βάση τα σημερινά τουριστικά μεγέθη.

Σε ορισμένες ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές, τμήματα των οποίων είναι κορεσμένα, πραγματοποιούνται τα τελευταία χρόνια εξαγορές λειτουργουσών μονάδων και δεν υφίστανται σοβαρές πιέσεις για τις περισσότερες κορεσμένες περιοχές.. Κάποιες εξαιρέσεις ισχύουν για ορισμένα νησιά, όπως η Μύκονος και η Σαντορίνη, αλλά για σημεία όπου η τουριστική χρήση της γης αποκλείεται, ούτως ή άλλως, από τον θεσμοθετημένο σχεδιασμό.

Αντίθετα, σημαντικές πιέσεις καταγράφονται για την περιοχή της Αττικής, ενόψει των Ο.Α. 2004. Με βάση τις ως τώρα εκτιμήσεις για τις ανάγκες σε ξενοδοχειακές κλίνες, είναι αναγκαίο να επανεξεταστεί **άμεσα** το καθεστώς κορεσμού της ευρύτερης περιοχής της πρωτεύουσας. Μία γενική άρση του υφιστάμενου κορεσμού μπορεί να οδηγήσει στη μαζική δημιουργία και κατώτερης ποιότητας μονάδων, πράγμα που θα οδηγήσει σε ποιοτική υποβάθμιση της ξενοδοχειακής υποδομής. Αυτό επιβάλλει την άρση του κορεσμού **μόνο** για μονάδες πολυτελείας και υψηλών προδιαγραφών, πράγμα που θα προκαλέσει βελτίωση της ποιότητας της ξενοδοχειακής υποδομής σε όλες τις κατηγορίες.

Ήδη το Υπουργείο Ανάπτυξης προέβη στην άρση του κορεσμού για την Αττική και δημοσιεύτηκε από τον ΕΟΤ Πρόσκληση για την ανέγερση ξενοδοχειακών κλινών πολυτελείας στην Αττική.

Γ) Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης

Οι συνολικοί πόροι, που θα απορροφήσει ο Τουρισμός στα πλαίσια του Γ ΚΠΣ υπολογίζονται σε 600 δισ. δρχ. περίπου εκ των οποίων περίπου το ήμισυ θα είναι η ιδιωτική συμμετοχή. Η δημόσια δαπάνη του ΕΠΑΝ θα είναι περίπου 100 δισ.δρχ, των ΠΕΠ 160 δισ. δρχ., της πρωτοβουλίας InterregIII 25 δισ.δρχ και του Ε.Π Κοινωνία της Πληροφορίας 10 δισ.δρχ. Για τον καλύτερο συντονισμό μεταξύ Υπουργείου Ανάπτυξης και Περιφερειών βρίσκεται σε εξέλιξη η συνεργασία ΕΟΤ και Περιφερειών, σε επίπεδο Γενικών Γραμματέων.

Οι βασικές προτεραιότητες της υλοποιούμενης πολιτικής του Γ' Κ.Π.Σ. στον Τουρισμό έχουν διατυπωθεί ως εξής:

- **Τεχνολογική αναβάθμιση τουριστικών επιχειρήσεων** :Ο τουρισμός γίνεται πλέον ένας βασικός χρήστης των κυριότερων καινοτόμων τεχνολογιών, ενώ νέες εξελίξεις στην τεχνολογία των μεταφορών θα βελτιώσουν την κινητικότητα, την ασφάλεια και την άνεση των τουριστών που ταξιδεύουν με οποιοδήποτε μέσο μεταφοράς, οι τηλεπικοινωνίες και οι τεχνολογίες της πληροφορίας θα αλλάξουν ριζικά τις εμπορικές στρατηγικές των τουριστικών θεσμών και επιχειρήσεων και θα προσφέρουν νέους τρόπους προβολής των τουριστικών προορισμών.

Το Υπουργείο Ανάπτυξης παρέχει στήριξη και καθοδήγηση για την χρήση του Internet και άλλων ανάλογων τεχνολογιών σε οργανισμούς που ασχολούνται με το μάρκετινγκ τουριστικών προορισμών και την προσφορά τουριστικών υπηρεσιών.

Μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Κοινωνία της Πληροφορίας», θα ενισχυθούν οι τουριστικές επιχειρήσεις, ιδιαίτερα

οι μικρές και οι μεσαίες, προκειμένου ενταχθούν στην ψηφιακή οικονομία. Ειδικά μέτρα προβλέπουν μεταξύ άλλων την αναβάθμιση της μηχανοργάνωσής τους και την άμεση σύνδεσή τους στο Διαδίκτυο με το Πρόγραμμα «Δικτυωθείτε».

- **Αναβάθμιση της ποιότητας υπηρεσιών** και διατήρηση του επιπέδου της ποιότητάς τους, μέσω του ολοκληρωμένου εκσυγχρονισμού των αντίστοιχων επιχειρήσεων. Τα κίνητρα επενδύσεων σε νέες ξενοδοχειακές κλίνες ισχύουν με βάση τα δεδομένα των φυσικών, περιβαλλοντικών, πολεοδομικών και κοινωνικών αντοχών των τουριστικών περιοχών σε όλες τις ελληνικές περιφέρειες. Σύμφωνα με τα δεδομένα αυτά, περιοχές, οι οποίες εμφανίζουν επάρκεια τουριστικών κλινών δεν ενισχύονται για νέες κλίνες, αλλά μόνο για αναβάθμιση υφιστάμενων μονάδων.
- **Εμπλουτισμός της σύνθεσης του τουριστικού προϊόντος** με τη δημιουργία των κατάλληλων υποδομών για εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Τα έργα ειδικής τουριστικής υποδομής αποτελούνται αποκλειστικά από ιδιωτικές επενδύσεις.
- **Μείωση της εποχικότητας** της τουριστικής δραστηριότητας. Θα χρηματοδοτηθούν ολοκληρωμένα προγράμματα προσέλκυσης τουριστικής ζήτησης κατά τη χειμερινή περίοδο, μετά από σχετική πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος.
- **Προβολή της Ελλάδας** ως τουριστικού προορισμού. Στόχος είναι η εξασφάλιση ενός σταθερού προϋπολογισμού προβολής με έμφαση σε συγκεκριμένες ομάδες-στόχους, η οποία στηρίζεται σε αξιόπιστη έρευνα αγοράς και προβλέπει συνεργασία με παράλληλες πρωτοβουλίες του ιδιωτικού τομέα.. Η πρόσφατη μελέτη αγοράς και το σχέδιο προβολής καλύπτει το διάστημα 2000-2002, νέα έρευνα και ανάλυση των πλεονεκτημάτων και αδυναμιών του ελληνικού τουριστικού προϊόντος πρέπει να πραγματοποιηθεί για την περίοδο μετά το 2002, η οποία είναι κρίσιμης σημασίας ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων 2004.
- **Αναδιάρθρωση της τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.** Η αναδιάρθρωση και αναθεώρηση της τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης έχει στόχο την καλύτερη ανταπόκριση στις ανάγκες της αγοράς. Προβλέπονται νέες μορφές συνεργασίας για τον καθορισμό του περιεχομένου των σπουδών και της πρακτικής εξάσκησης κατά τη διάρκεια της κατάρτισης, όπως επίσης και πιο συμμετρική γεωγραφική κατανομή. Ενθαρρύνονται διεθνείς συνεργασίες μεταξύ κρατικών ή ιδιωτικών φορέων εκπαίδευσης και αξιόλογων κέντρων

άλλων χωρών. Οι δράσεις στο χώρο της κατάρτισης ενισχύονται ιδιαίτερα κατά τη χαμηλή τουριστική περίοδο.

Με βάση τις προτεραιότητες αυτές, τα Μέτρα Τουρισμού στο ενιαίο «Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας» (ΕΠΑΝ) διαρθρώνονται ως εξής:

- Δίκτυο συμβουλευτικής και μελετητικής υποστήριξης των ΜΜΕ του Τουρισμού
- Αναβάθμιση καταλυμάτων και ενίσχυση Μικρομεσαίων τουριστικών επιχειρήσεων
- Προώθηση της επιχειρηματικής αριστείας σε τουριστικές επιχειρήσεις
- Ενίσχυση εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής.
- Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (ΠΟΤΑ)
- Ολοκληρωμένες δράσεις εναλλακτικού τουρισμού
- Τουριστικά αγκυροβόλια
- Τουριστική προβολή
- Προσέλκυση τουριστικής ζήτησης κατά τη χειμερινή περίοδο
- Εκπαίδευση και κατάρτιση στο χώρο του Τουρισμού
- Χρήση προηγμένων τεχνολογιών για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος (π.χ. εξοικονόμηση ενέργειας κ.λ.π.).

8. ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΑΚΙΝΗΤΑ

Α) Πρόσληψη αποτιμητή και χρηματοοικονομικού συμβούλου

Ολοκληρώθηκε η πρόσληψη Χρηματοοικονομικού Συμβούλου και Εξειδικευμένων Συμβούλων στον τραπεζικό όμιλο Fuji Bank Ltd και των βασικών συνεργατών του, «American Appraisal», «Dromos Consulting» και «Ζέππος & Ζέππος».

Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας πρόσληψης Χρηματοοικονομικού Συμβούλου, η προσπάθεια αξιοποίησης της τεράστιας περιουσίας του ΕΟΤ, ενισχύεται και περιβάλλεται με την εγγύηση ενός χρηματοπιστωτικού οργανισμού διεθνούς κύρους και αξιοπιστίας.

Παράλληλα διευκολύνεται η επίτευξη βασικών στόχων της τουριστικής αναπτυξιακής πολιτικής, καθώς διασφαλίζεται η επιτάχυνση των διαδικασιών προσέλκυσης επενδυτικών κεφαλαίων και αποτελεσματική παραχώρηση των διαχειρίσεων των μεγάλων μονάδων και στοιχείων στην ιδιωτική πρωτοβουλία, η εξασφάλιση υφιστάμενων και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, η δημιουργία νέων τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών και η μέγιστη δυνατή εξασφάλιση των συμφερόντων του Ελληνικού Δημοσίου.

Τα έργα και οι επενδύσεις που αφορούν στο «Ολυμπιακό Τουριστικό Πακέτο» θα πρέπει να έχουν ολοκληρωθεί πριν το 2004 (Μαρίνες, ακτές Αττικής, παράκτιες εκτάσεις Αττικής, Ιαματικό προϊόν, εκτάσεις και εγκαταστάσεις σε συγκεκριμένες περιοχές περιφέρειας) θα αναλυθούν και θα προωθηθούν κατά προτεραιότητα, εκτός του γενικού χρονοδιαγράμματος του έργου του Συμβούλου.

α) Γενικό Στρατηγικό Σχέδιο

Κύριο έργο του Συμβούλου είναι η κατάστρωση Στρατηγικού Σχεδίου το οποίο περιλαμβάνει:

- Λεπτομερή καταγραφή όλων ανεξαιρέτως των περίπου 300 περιουσιακών στοιχείων (ακίνητα, εκτάσεις, εγκαταστάσεις, εξοπλισμός, κινητές αξίες κ.ο.κ.) του χαρτοφυλακίου της ΕΤΑ Α.Ε.. Η καταγραφή θα γίνει με τις πλέον σύγχρονες μεθόδους και εφαρμογές της πληροφορικής.
- Αξιολόγηση (αποτίμηση) των περιουσιακών στοιχείων με την εξέταση κάθε περίπτωσης από νομικής και οικονομοτεχνικής πλευράς, ούτως ώστε να εντοπιστούν τυχόν εκκρεμότητες (δικαστικές αποφάσεις, όροι συμβάσεων κ.λπ.) και προβλήματα νομικής ή άλλης

φύσης (καταπατήσεις, κακές εκτελέσεις συμβάσεων, αντιδικίες κ.ο.κ.), καθώς και για να αναδειχθούν τα βασικά οικονομοτεχνικά χαρακτηριστικά κάθε στοιχείου.

- Διαμόρφωση προτάσεων αξιοποίησης περιουσιακών στοιχείων, οι οποίες θα συντάσσονται με συνεκτίμηση του βαθμού δυσκολίας της εκάστοτε περίπτωσης, του νομικού καθεστώτος στο οποίο υπάγεται και των επενδυτικών προοπτικών που εμφανίζει.

β) Αναλυτικά Στρατηγικά Σχέδια

Προβλέπεται **αναλυτικό στρατηγικό σχέδιο** για κάθε περιουσιακό στοιχείο, το οποίο περιλαμβάνει:

- Αξιολόγηση των πιθανών επιλογών αξιοποίησης
- Εκπόνηση χρηματοοικονομικού μοντέλου επένδυσης
- Πρόσκληση ενδιαφέροντος επενδυτών
- Τελική πρόταση στρατηγικής υλοποίησης
- Προκήρυξη διαγωνισμών
- Αξιολόγηση υποψήφιων αναδόχων.

Η αποτίμηση του χαρτοφυλακίου του Ε.Ο.Τ. θα ανατεθεί σε ελεγκτικούς και αποτιμητικούς Οίκους προκειμένου να αυξηθεί το κεφάλαιο της Ε.Τ.Α Α.Ε., με την καθαρή θέση που θα προκύψει σύμφωνα με το Γενικό Λογιστικό Σχέδιο.

Β) Διαμόρφωση νέων τουριστικών προϊόντων

Η Δημόσια Τουριστική Περιουσία συμβάλει στην προώθηση των στόχων στην εξής κατεύθυνση:

- Με τα Νέα Τουριστικά Προϊόντα (Θεματικά Πάρκα) διαφοροποιεί τη σύνθεση του προσφερόμενου Τουριστικού Προϊόντος και θεραπεύει τις δομικές αδυναμίες της αγοράς (διάρκεια λειτουργίας)
- Με την ανάπτυξη και την αναβάθμιση της παραλίας της Αττικής συμβάλει στην προαγωγή του φυσικού ψυχαγωγικού προορισμού της μητρόπολης.
- Με την αξιοποίηση των μεγάλων ανενεργών Τουριστικών Δημοσίων Κτημάτων συμβάλει στη δημιουργία ολοκληρωμένων Τουριστικών Επιχειρήσεων στην περιφέρεια και ικανοποιεί παραμέτρους της πολιτικής ζήτησης (προσέλκυση υψηλού εισοδήματος, γεωγραφική

κατανομή, καθετοποίηση, διαφοροποίηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών της ζήτησης).

Με την εισαγωγή στην αγορά της Δημόσιας Τουριστικής Περιουσίας θα ενισχυθούν σημαντικά οι στόχοι της νέας πολιτικής ζήτησης.

- Weekend
- Πελατο-κεντρικός
- Ολυμπιακός – Μεταολυμπιακός
- Εναλλακτικός – Εκπαιδευτικός
- Εσωτερικός Ψυχαγωγικός

Ενίσχυση της αγοράς με σημαντικές άμεσες επενδύσεις (2000-2004) ~ 300 δις.

Απασχόληση: 15000 θέσεις εργασίας

Νέες Επενδύσεις:

• Προ-άντληση (1 ^ο τρίμηνο 2001)	100 δις
• Ιδιωτικές Επενδύσεις (στρατηγικού χαρακτήρα)	100 δις
• Θεσμικοί επενδυτές και Δανειοδοτήσεις	100 δις
• Αποδόσεις προ Φόρων Ελληνικού Δημοσίου	25 δις

α) Νέα Τουριστικά Προϊόντα

- **Θεματικό Πάρκο Αναβύσσου**

Προϋπολογισμός: 35 Δισ. Δρχ.

Χρονοδιάγραμμα: ωρίμανση 14 μήνες
κατασκευή 24 μήνες

Λειτουργία 2004

Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος: Δεκέμβριος 2000

- **Ενυδρείο και πάρκο θαλάσσιων επιστημών και τεχνολογίας (περιοχή Βούλας)**

Προϋπολογισμός: 15 Δισ. Δρχ.

Χρονοδιάγραμμα: ωρίμανση 14 μήνες
κατασκευή 24 μήνες

Λειτουργία 2004

Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος: Δεκέμβριος 2000

- **Ιαματικό Προϊόν:** Ανάπτυξη σύγχρονου ιαματικού προϊόντος (SPA) σε συνδυασμό με βιομηχανικά προϊόντα υγείας.
Περιοχές: Φθιώτιδα, Εύβοια, Ηλεία, Σέρρες

Προϋπολογισμός: 30 Δισ. Δρχ.

Χρονοδιάγραμμα: ωρίμανση 12 – 18 μήνες
κατασκευή 24 – 36 μήνες

Λειτουργία 2004 – 2006

- **Αποτελέσματα:**

- ✓ Ανάπτυξη βιομηχανίας – προσέλκυση επενδύσεων από μεγάλες διεθνείς βιομηχανίες του κλάδου.
- ✓ Παραγωγή υδροθεραπευτικών φαρμακευτικών προϊόντων με ονομασία προέλευσης
- ✓ Σύγχρονα υδροθεραπευτήρια με προσφορά γκάμας προϊόντων.
- ✓ Water-lands (τουριστικά χωριά με συνδυασμό ιαματικών πηγών και θάλασσας)

β) Θαλάσσιος Τουρισμός

- **Εκσυγχρονισμός και κατηγοριοποίηση Μαρίνων Ε.Ο.Τ.**

Προϋπολογισμός: 15 Δισ. Δρχ.

Χρονοδιάγραμμα: ωρίμανση 8 μήνες
κατασκευή 20 μήνες

Λειτουργία 2003

- ✓ **Ζέα :** Ένταξη στον αστικό ιστό με δημιουργία πόλου ψυχαγωγίας
(Fisherman Warf).
- ✓ **Βουλιαγμένη :** Πολυτελής Μαρίνα με ξενοδοχειακή υποστήριξη Resort
- ✓ **Άλιμος – Φλοίσβος:** Μαζικές Μαρίνες μικρών και μεγάλων σκαφών με παροχή ολοκληρωμένων χερσαίων υπηρεσιών.
- ✓ Αναβάθμιση υπηρεσιών θαλασσίτουρισμού

- **Εκσυγχρονισμός Ακτών Αττικής και χώρων αναψυχής – ψυχαγωγίας**

Προϋπολογισμός: 5 Δισ. Δρχ.
Χρονοδιάγραμμα: ωρίμανση 6 μήνες
κατασκευή 20 μήνες
Λειτουργία 2002

- **Ολυμπιακή Μαρίνα**

Πρόβλημα: Κορεσμός της υπάρχουσας υποδομής (2400 θέσεις)
Ζήτηση: 3000 νέων θέσεων
Λύση: Ολυμπιακή Μαρίνα / Μαρίνα Σταδίου Ε.Φ. Περιοχές αστικές χωρίς δυνατότητα ανάπτυξης ακτών λουομένων.

γ) Μεγάλες Τουριστικές Εγκαταστάσεις

- **Ολοκληρωμένες Εγκαταστάσεις σε εκτάσεις του Ε.Ο.Τ.**

Περιοχές:

- ✓ Αττική
- ✓ Χανιά
- ✓ Ηράκλειο
- ✓ Ρόδος
- ✓ Πελοπόννησος
- ✓ Χαλκιδική
- ✓ Κομοτηνή
- ✓ Παρνασσός

Προϋπολογισμός: 120 Δισ. Δρχ.
Χρονοδιάγραμμα: ωρίμανση 12 – 24 μήνες
κατασκευή 24 – 36 μήνες
Λειτουργία 2004 – 2006

- **Αποτελέσματα:**

- ✓ Ικανοποίηση της τουριστικής ζήτησης υψηλών εισοδημάτων.
- ✓ Δημιουργία πόλων ισχυρής τουριστικής συγκέντρωσης

δ) Εκσυγχρονισμός Καζίνο Πάρνηθας και Κέρκυρας

Α' ΦΑΣΗ: Δημιουργία της Resort Casino, θυγατρικής της ΕΤΑ.

Προϋπολογισμός: 1,5 Δισ. Δρχ
Ολοκλήρωση: Α' εξάμηνο 2001

Β' ΦΑΣΗ: Εμπλουτισμός υπηρεσιών (Ξενοδοχείο, Καζίνο, Πάρκο)

Προϋπολογισμός: 20 Δισ. Δρχ.

Ωρίμανση: 6 μήνες

Κατασκευή: 16 μήνες

Λειτουργία 2003

Γ' ΦΑΣΗ: Συμμετοχή επενδυτικών κεφαλαίων
(Μετοχοποίηση, επενδυτικές συμμαχίες κ.λ.π.)

• ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΖΙΝΟ

Σε ετήσια βάση
(Δισ. Δρχ.)

	1997	1998	1999	2000
1. Κύκλος εργασιών	41	52	56	64
2. Μικτά κέρδη	11	14,5	14,8	17,2

Περίοδος Αυγούστου – Δεκεμβρίου
(Δισ. Δρχ.)

	1997	1998	1999	2000
1. Κύκλος εργασιών	18	22	17	25
2. Μικτά κέρδη	4,5	5,7	4,3	6,7

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι απολύτως απαραίτητο, καθώς αυτό το κεφάλαιο ξεκινά, να δοθεί μια σαφής ερμηνεία σχετικά με το τι εννοεί κανείς μιλώντας για εναλλακτικό τουρισμό. Εναλλακτικός τουρισμός είναι αυτός που προκαλεί ή δέχεται εναλλαγή, δηλαδή διαδοχική αλλαγή ή αντικατάσταση από κάποιον άλλο και αντίθετα. Στην Ελληνική βιβλιογραφία και στα δημόσια έγγραφα οι κύριες μορφές τουρισμού αναφέρονται συνηθέστερα σαν "επικρατούσες" ή "καθιερωμένες" ή "παραδοσιακές" μορφές τουρισμού. Σαν τέτοιες αναφέρονται οι μορφές του μαζικού θερινού τουρισμού και οι "καθιερωμένες" από τον ΕΟΤ μορφές του θεραπευτικού, θαλάσσιου και χιονοδρομικού τουρισμού που θεωρήθηκε ότι αποτελούν "βασική τουριστική υποδομή μακροχρόνιας πνοής και κρατικής ευθύνης".

Ο Τουρισμός είναι μια πολυσύνθετη, πολυδιάστατη και πολυσήμαντη ανθρώπινη δραστηριότητα με ένα πλήθος καθοριστικών παραγόντων και με σχέσεις αλληλεξάρτησης με το οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Αναλύοντας κανείς τον ορισμό τουριστικού φαινομένου, μπορεί να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι στον ορισμό αυτό εμπεριέχονται τα παρακάτω στοιχεία ή παράγοντες που τον προσδιορίζουν:

- A. Οι άνθρωποι που κάνουν Τουρισμό, δηλαδή οι τουρίστες.
- B. Η μετακίνηση τους, δηλαδή το τουριστικό ταξίδι.
- Γ. Η διαμονή και η διατροφή τους, δηλαδή το τουριστικό κατάλυμα.
- Δ. Ο χρόνος εκδήλωσης της τουριστικής δραστηριότητας τους, δηλαδή η εποχή κατά την οποία θα πραγματοποιηθεί το τουριστικό ταξίδι.
- Ε. Ο τουριστικός προορισμός τους.
- Στ. Ο λόγος για τον οποίο κάνουν τουρισμό, δηλαδή ο σκοπός του τουριστικού ταξιδιού.
- Z. Η δαπάνη της τουριστικής τους δραστηριότητας (τουριστική δαπάνη).

Βάσει των στοιχείων αυτών θα καταβληθεί προσπάθεια προσδιορισμού των μορφών-τύπων τουρισμού, αλλά πρέπει να τονιστεί ότι στην πραγματικότητα, καμία μορφή τουρισμού δεν είναι αμιγής. Μεταξύ της μίας και της άλλης μορφής δεν υπάρχουν σαφείς διαχωριστικές γραμμές και στεγανά και πολλές φορές οι δραστηριότητες της μίας μορφής είναι παράλληλες μίας, δύο ή και περισσότερων άλλων

μορφών. Ο τουρίστας π.χ. που κάνει παράκτιο τουρισμό μπορεί συγχρόνως να έχει πολιτιστικές, περιηγητικές και άλλες δραστηριότητες.

A) Μορφές τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα "τουρίστας"

Κάθε τουρίστας σαν άνθρωπος έχει τη δική του μοναδική και ανεπανάληπτη προσωπικότητα με τα δικά της ιδιαίτερα σωματικά, νοητικά, ψυχοδυναμικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά. Κάθε τουρίστας επίσης έχει τα δικά του δημογραφικά και ψυχογραφικά στοιχεία και είναι επιβαρημένος με τα προσωπικά του κίνητρα, συμπλέγματα, τον προσωπικό τρόπο ζωής και τις δικές του εμπειρίες. Κάτω από την επιρροή αυτών των προσωπικών στοιχείων διαμορφώνεται η τουριστική συμπεριφορά του κάθε τουρίστα που αξιολογεί και επιλέγει ή δέχεται και ακολουθεί τις τουριστικές εκδηλώσεις μιας κάποιας μορφής τουρισμού, όταν κάνει διακοπές.

Στα πλαίσια της παραγράφου αυτής αναφέρονται οι μορφές τουρισμού που διαμορφώνονται όταν πολλοί τουρίστες με τα ίδια χαρακτηριστικά εκδηλώνουν μια ιδιαίτερη τουριστική δραστηριότητα που επαναλαμβάνεται στο χρόνο. Έτσι αν ληφθούν υπόψη τα σωματικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των τουριστών και συγκεκριμένα αυτά του φύλου, της ηλικίας, της αρτιμέλειας και της υγείας, τότε η τουριστική δραστηριότητα που εκδηλώνεται από τουρίστες με τα ίδια χαρακτηριστικά, επαναλαμβανόμενα στο χρόνο, μπορεί να πάρει τη μορφή του τουρισμού της 3^{ης} ηλικίας, του τουρισμού νέων, του τουρισμού γυναικών, του τουρισμού Ανδρών και του τουρισμού για άτομα με ειδικές ανάγκες.

Αν ληφθούν υπόψη τα κοινωνικά ή τα φυλετικά χαρακτηριστικά, η θρησκεία είναι το βασικό γνώρισμα του θρησκευτικού τουρισμού, η οικογενειακή κατάσταση είναι το βασικό γνώρισμα του οικογενειακού τουρισμού και του τουρισμού αγάμων, ενώ τα ψυχογραφικά στοιχεία των τουριστών επηρεάζουν και τους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι κάνουν τουρισμό και τις μορφές του τουρισμού που προτιμούν.

B) Μορφές τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα "τουριστική μετακίνηση".

Τουρισμός σημαίνει ταξίδι. Και ταξίδι σημαίνει μετακίνηση. Ένα από τα σπουδαιότερα στοιχεία του τουρισμού, η μετακίνηση είναι η πράξη εκείνη και ο τρόπος με τον οποίο οι τουρίστες μεταβαίνουν από τον τόπο τους στον τουριστικό προορισμό. Και ο τρόπος αυτός καθορίζεται από το είδος των μεταφορικών μέσων που χρησιμοποιούνται από την φύση της οργάνωσης της μετακίνησης και από το μέγεθος της μετακινούμενης τουριστικής ομάδας.

Ως προς το είδος του μεταφορικού μέσου, ο τουρισμός μπορεί να διακριθεί σε οδικό, θαλάσσιο, σιδηροδρομικό, αεροπορικό, ποτάμιο και μικτό τουρισμό.

Ως προς τη φύση της οργάνωσης της τουριστικής μετακίνησης, ο τουρισμός μπορεί να διακριθεί σε τουρισμό με οργανωμένη μετακίνηση και σε τουρισμό με μη οργανωμένη μετακίνηση. Συνήθως η οργάνωση της μετακίνησης γίνεται από τους οργανωτές ταξιδιών (Tour operators) και τα ταξιδιωτικά γραφεία, μέσα στα πλαίσια οργάνωσης ολόκληρου του τουριστικού πακέτου, περίπτωση που αποτελεί τον κανόνα του μαζικού πακεταρισμένου τουρισμού (Package tours).

Ως προς το μέγεθος της μετακινούμενης ομάδας, ο τουρισμός μπορεί να διακριθεί σε ατομικό, οικογενειακό και ομαδικό. Στον προσδιορισμό των μορφών τουρισμού οι παράγοντες της τουριστικής μετακίνησης γίνονται σε αρκετές περιπτώσεις βασικά γνωρίσματα διαφόρων εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Στον ατομικό τουρισμό, για παράδειγμα υπάρχει μεμονωμένη μετακίνηση, με μεταφορικό μέσο που αντιστοιχεί στην οικονομική δυνατότητα του μεμονωμένου τουρίστα (από ποδήλατο μέχρι ιδιωτικό αεροπλάνο).

Στον λεγόμενο λαϊκό τουρισμό χρησιμοποιούνται τα πιο φθηνά μεταφορικά μέσα (αυτοκίνητα, τροχόσπιτα, δημόσια μέσα μεταφοράς), ενώ στον επιλεκτικό τουρισμό χρησιμοποιούνται τα πιο ακριβά μεταφορικά μέσα (λιμουζίνες, ελικόπτερα, ιδιωτικά αεροπλάνα) σύμφωνα με την επιλογή του πλούσιου τουρίστα που προτιμά τον επιλεκτικό τουρισμό. Στον λεγόμενο κοσμοπολίτικο τουρισμό ή τουρισμό του διεθνούς jet set η μετακίνηση γίνεται με ιδιωτικά αεροπλάνα, yachts, πολυτελή ιδιωτικά κρουαζιερόπλοια, ελικόπτερα κ.λ.π.

Η χρήση των σύγχρονων αεροπορικών μέσων με τις μεγάλες ταχύτητες και τις αυτόνομες πτήσεις μεγάλων αποστάσεων, που στην πραγματικότητα εκμηδενίζουν τις αποστάσεις και μειώνουν τον χρόνο των ταξιδιών, με την παράλληλη μείωση των δαπανών των ταξιδιών, που έκανε προσιτά αυτά τα μέσα στους τουρίστες των μεσαίων εισοδημάτων, δημιούργησαν τα τελευταία χρόνια τις εναλλακτικές μορφές του Διηπειρωτικού και Δημισφαιρικού τουρισμού, που στην πράξη σημαίνει

ότι μπορεί κανείς να κάνει τουρισμό σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου και σε όποια εποχή του χρόνου θελήσει (παγκοσμιοποίηση της τουριστικής αγοράς και καταπολέμηση της τουριστικής εποχικότητας).

Γ) Μορφές τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα "διαμονή"

Ο παράγοντας "διαμονή" στον τουρισμό προσδιορίζεται από τρία επί μέρους στοιχεία και συγκεκριμένα από τα στοιχεία της διάρκειας, του καταλύματος και της δαπάνης διαμονής.

Η χρονική διάρκεια διαμονής των τουριστών στον τουριστικό προορισμό είναι τόση όση σχεδόν και η διάρκεια των διακοπών τους αφού η χρονική διάρκεια της τουριστικής μετακίνησης είναι μερικές ώρες μέχρι και μία ή σπανιότατα δύο μέρες.

Οι διακοπές από άποψη διάρκειας κατατάσσονται σε τρεις κυρίως κατηγορίες:

- Στις κύριες διακοπές (main holidays) που διαρκούν 15-30 ημέρες.
- Στις δευτερες διακοπές (second holidays) που διαρκούν 5-15 ημέρες.
- Στις μικρότερες διακοπές (short breaks) που διαρκούν 1-4 ημέρες και περιλαμβάνουν τα διάφορα εορταστικά "τριήμερα" γνωστά και ως μεγάλα Σαββατοκύριακα (long weekends).

Σήμερα οι εργαζόμενοι στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης τουλάχιστον, δικαιούνται 4-6 εβδομάδες διακοπών παραπάνω από τις 8-14 ημέρες επίσημων (δημοσίων) αργιών. Οι ημέρες αυτές συνδυάζονται με πολλούς τρόπους με τα 52 Σαββατοκύριακα του χρόνου (104) μέρες και μας δίνουν τα παραπάνω σύνολα διακοπών. Συνολικά δηλαδή οι εργαζόμενοι, εργάζονται περίπου 220 ημέρες το χρόνο και αυτό το πέτυχαν ύστερα από μακροχρόνιους εργατικούς αγώνες.

Η διαμονή των τουριστών γίνεται στα λεγόμενα τουριστικά καταλύματα που περιλαμβάνουν τα ξενοδοχεία, τα μοτέλ, τα bungalows, τα πανδοχεία, τους ξενώνες, τα ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα, τα ανταλλασσόμενα σπίτια, τα πλωτά καταλύματα, τις σκηνές (camping) και άλλα.

Η δαπάνη διαμονής των τουριστών παρουσιάζει μεγάλες διακυμάνσεις. Ένας τουρίστας που δεν μπορεί να διαθέσει πολύ χρήμα θα προτιμήσει ένα camping όπου θα κοιμάται στον υπνόσακο του. (τουρισμός σακιδίου ή τουρισμός των back packers). Αντιθέτως, ένας

άλλος τουρίστας, που μπορεί να είναι ένας μεγιστάνας του πλούτου, μπορεί να πληρώσει μέχρι και 5.000.000 δραχμές ανά ημέρα προκειμένου να νοικιάσει ένα πολυτελές yacht για τον ίδιο και τους φίλους του.

Στον προσδιορισμό των μορφών του τουρισμού, ο παράγοντας διαμονή όπως και ο παράγοντας μετακίνηση, γίνεται σε αρκετές περιπτώσεις το βασικό γνώρισμα διαφόρων μορφών εναλλακτικού τουρισμού. Στον κοσμοπολίτικο τουρισμό οι τουρίστες διαμένουν σε πολυτελή καταλύματα τα οποία είναι πανάκριβα. Στον λαϊκό τουρισμό οι τουρίστες διαμένουν σε φθηνά καταλύματα. Στον επαγγελματικό τουρισμό (συνεδριακό, εκθεσιακό, κινήτρων) είναι ευνόητο ότι οι τουρίστες διαμένουν σε πολυτελή καταλύματα τις περισσότερες φορές, γιατί πληρώνουν οι εταιρείες στις οποίες αυτοί εργάζονται, κυρίως γιατί πρέπει να διατηρηθεί το κύρος τους (prestige) σε υψηλά επίπεδα. Στον μαζικό-πακεταρισμένο τουρισμό, οι τουρίστες διαμένουν επίσης σε πολυτελή καταλύματα (4 ή 5 αστέρων) με σχετικά χαμηλή τιμή την οποία καταφέρνουν να επιτύχουν για λογαριασμό τους οι tour operators.

Δ) Μορφές τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα "εποχή διακοπών"

Η εποχή των διακοπών, δηλαδή η περίοδος κατά την οποία δραστηριοποιείται ο τουρίστας, οι αιτίες εκδήλωσης αυτής της δραστηριότητας σε συγκεκριμένη εποχή του έτους και τα προβλήματα που δημιουργεί τοπικά και χρονικά η πραγματοποίηση ενός μεγάλου αριθμού τουριστικών ταξιδιών, συγκροτούν το φαινόμενο της τουριστικής εποχικότητας που επιδρά δυσμενώς στη λειτουργία ολόκληρου του τουριστικού κυκλώματος και στην ποιότητα των προσφερόμενων τουριστικών υπηρεσιών. Όμως στο φαινόμενο της τουριστικής εποχικότητας, το οποίο είναι και το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει σήμερα παγκόσμια ο τουριστικός κλάδος, θα αναφερθούμε εκτενέστερα σε επόμενο κεφάλαιο.

Σε αυτό το σημείο χρήσιμο θα ήταν να αναλυθούν οι τουριστικές περίοδοι που είναι:

- Η περίοδος "αιχμής" (peak season) που καλύπτει τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο για το βόρειο ημισφαίριο και τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο για το νότιο.
- Η "ενδιάμεση" περίοδος (shoulder season) που καλύπτει τους μήνες Μάιο, Ιούνιο, Σεπτέμβριο και Οκτώβριο για το βόρειο ημισφαίριο

και τους μήνες Νοέμβριο, Δεκέμβριο, Μάρτιο και Απρίλιο για το νότιο.

- Η "νεκρή" περίοδος που καλύπτει τους μήνες Νοέμβριο, Δεκέμβριο, Ιανουάριο, Φεβρουάριο, Μάρτιο και Απρίλιο για το βόρειο ημισφαίριο και τους μήνες Μάιο, Ιούνιο, Ιούλιο, Αύγουστο, Σεπτέμβριο και Οκτώβριο για το νότιο.

Βέβαια, είναι λογικό ότι όλα τα παραπάνω δεν είναι απόλυτα. Στους τόπους του "αιώνιου" θέρους όπως η Χαβάη, οι Μπαχάμες, το Μπαλί κ.α., το φαινόμενο της τουριστικής εποχικότητας δεν υφίσταται, αφού δέχονται τουρίστες από όλον τον κόσμο και σε κάθε περίοδο, καθώς ο καιρός σε αυτά τα μέρη δεν μεταβάλλεται δραματικά. Η διάκριση όμως των τουριστικών περιόδων και η αντιστοιχία τους με ορισμένους μήνες εξυπηρετεί τη μελέτη του φαινομένου της τουριστικής εποχικότητας και διευκολύνει την στατιστική αξιολόγηση των τουριστικών δεδομένων.

Οι περισσότερες εναλλακτικές μορφές τουρισμού έχουν έντονο εποχικό χαρακτήρα και πολλές από αυτές υπάρχουν γιατί υπάρχουν οι κατάλληλες εποχές. Ο θερινός τουρισμός, ο παραθεριστικός τουρισμός και ο παράκτιος τουρισμός υπάρχουν γιατί υπάρχει θέρος. Ο χειμερινός τουρισμός, ο τουρισμός παραχείμασης, ο χιονοδρομικός τουρισμός και ο τουρισμός χειμερινών σπορ, υπάρχουν γιατί υπάρχει χειμώνας. Ο θαλάσσιος τουρισμός γίνεται κυρίως κατά τη διάρκεια του θέρους γιατί τότε οι θάλασσες είναι πιο ήρεμες και οι θερμοκρασίες πιο υψηλές. Ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται περισσότερο την άνοιξη και το θέρος γιατί τότε γίνονται οι περισσότερες γεωργικές εργασίες. Η μόνη, ίσως, μορφή τουρισμού που δεν επηρεάζεται από τις εποχές του έτους, είναι ο θρησκευτικός τουρισμός, που ακολουθεί το εορτολόγιο της κάθε θρησκείας.

Ε) Μορφές τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα "τουριστικός προορισμός"

Δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστεί κανείς ότι οι περισσότερες εναλλακτικές μορφές τουρισμού πήραν τον επιθετικό αυτό προσδιορισμό από το όνομα του τουριστικού προορισμού που φιλοξενεί τους κάθε λογής τουρίστες. Έτσι η θάλασσα "φιλοξενεί" τον θαλάσσιο τουρισμό, οι ακτές τον παράκτιο τουρισμό και πάει λέγοντας. Οι τουριστικοί προορισμοί ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους κατατάσσονται σε διάφορες κατηγορίες, έχουν τα δικά τους "θέλγητρα" και τους δικούς τους προσδιοριστικούς παράγοντες. Άλλωστε μια μοναδικότητα της

τουριστικής "βιομηχανίας" σε σχέση με άλλες, είναι ότι για να απολαύσει κανείς τις υπηρεσίες και το τουριστικό "προϊόν" της κάθε περιοχής, πρέπει να μεταβεί σε αυτή.

Επειδή ήδη έχουν αναφερθεί μέχρι τώρα αρκετές μορφές εναλλακτικού τουρισμού, θα ήταν φρόνιμο να αναφερθούν όλες εκείνες οι ενέργειες που ωθούν τον τουρίστα στην αντίστοιχη μορφή τουρισμού. Στην ουσία θα παρουσιαστούν όλες οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

ΕΝΕΡΓΕΙΑ

ΜΟΡΦΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1. Ανάπαυση	Τουρισμός διακοπών
2. Περιήγηση	Περιηγητικός
3. Εκπαίδευση	Εκπαιδευτικός
4. Σπουδές	Σπουδαστικός
5. Άθληση	Αθλητικός
6. Περπάτημα	Περιπατητικός
7. Θεραπεία – λόγοι υγείας	Θεραπευτικός
8. Ιαματικά λουτρά	Ιαματικός
9. Θρησκεία	Θρησκευτικός
10. Επάγγελμα	Επαγγελματικός
11. Συμμετοχή σε συνέδριο	Συνεδριακός
12. Επίσκεψη – συμμετοχή σε έκθεση	Εκθεσιακός
13. Παρακίνηση εργαζομένων	Τουρισμός κινήτρων
14. Περιπέτεια – extreme games	Τουρισμός περιπέτειας
15. Επίσκεψη πόλεων	Αστικός
16. Επίσκεψη πολιτιστικών κέντρων	Πολιτιστικός
17. Επίσκεψη σε φυσικά τοπία	Φυσιολατρικός
18. Απόκτηση γνώσεων για τη φύση	Φυσιογνωστικός
19. Επαφή με το περιβάλλον	Περιβαλλοντικός
20. Φιλοξενία	Τουρισμός φιλοξενίας
21. Επιστροφή στις ρίζες	Τουρισμός επιστροφής
22. Γαμήλιο ταξίδι	Τουρισμός νεόνυμφων
23. Γνωριμία με την αγροτική ζωή	Αγροτουρισμός
24. Απόλαυση του χειμώνα	Χειμερινός
25. Απόλαυση του θέρους	Θερινός
26. Αποφυγή του χειμώνα	Τουρισμός παραχείμασης
27. Αποφυγή του θέρους	Παραθεριστικός
28. Απόλαυση της θάλασσας	Θαλάσσιος
29. Κυνήγι	Κυνηγετικός
30. Κυνήγι αγρίων ζώων	Τουρισμός σαφάρι
31. Γυμνισμός	Γυμνιστικός
32. Επίσκεψη σε κοσμοπολίτικα κέντρα	Κοσμοπολίτικος
33. Αγορές καταναλωτικών αγαθών	Καταναλωτικός

34. Αποφυγή αστικού περιβάλλοντος

Τουρισμός υπαίθρου

35. Ανάγκη για κοινωνικό status

Τουρισμός μιμητισμού

Κάποιες από τις παραπάνω μορφές είναι γεγονός ότι είναι κατά κάποιο τρόπο εξεζητημένες και δεν θα περνούσαν εύκολα από το μυαλό του καθενός. Πάραυτα, όμως υφίστανται αποτελούν τις επιλογές για πολλούς τουρίστες, που έχουν κορεστεί από τις πιο κλασικές και συνηθισμένες τουριστικές μορφές και έτσι καταφεύγουν σε κάτι που είναι διαφορετικό.

Στ) Μορφές τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα "τουριστική δαπάνη"

Αναμφίβολα, ο τουρίστας για κάθε τουριστική υπηρεσία που επιθυμεί να απολαύσει πρέπει να πληρώσει το αντίστοιχο αντίτιμο. Το άθροισμα όλων των επιμέρους τιμών των προϊόντων και υπηρεσιών που θα καταναλώσει ο τουρίστας κατά τη διάρκεια των διακοπών του ονομάζεται τουριστική δαπάνη.

Η δαπάνη αυτή έχει μεγάλο εύρος και εξαρτάται από τον τουρίστα και το είδος του τουρισμού και τη διάρκεια των διακοπών. Ανάλογα με τη δαπάνη αυτή χαρακτηρίζονται μερικές μορφές τουρισμού σαν ακριβές ή σαν προσιτές. Πρέπει όμως να διευκρινιστεί ότι το ύψος της τουριστικής δαπάνης δεν αποτελεί αυτό καθεαυτό κριτήριο προσδιορισμού μιας εναλλακτικής μορφής τουρισμού, που συνήθως προσδιορίζεται από άλλα πιο ισχυρά κριτήρια.

Στην πράξη, ακριβές μορφές τουρισμού θεωρούνται ο επιλεκτικός τουρισμός, ο κοσμοπολίτικος, ο διηπειρωτικός, ο θαλάσσιος (κρουαζιέρες σε πολυτελή κρουαζιερόπλοια), ο χιονοδρομικός, ο τουρισμός σαφάρι και άλλοι.

Αντίθετα, φθηνές μορφές τουρισμού θεωρούνται ο λαϊκός τουρισμός, ο τουρισμός camping, ο αγροτουρισμός, ο τουρισμός του σακιδίου και αρκετές φορές ο μαζικός οργανωμένος τουρισμός, λόγω των χαμηλών τιμών που επιτυγχάνουν οι tour operators.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί ότι σε όλες σχεδόν τις μορφές τουρισμού υπάρχουν και φθηνά αλλά και ακριβά προϊόντα και υπηρεσίες. Ποια από αυτά θα καταναλώσει ο τουρίστας έχει να κάνει με την οικονομική του δυνατότητα αλλά και την καταναλωτική του συμπεριφορά.

Στα επόμενα κεφάλαια θα αναπτύξουμε τις κυριότερες εναλλακτικές μορφές τουρισμού που αναπτύσσονται παγκοσμίως αλλά και ιδιαίτερα στην Ελλάδα.

2. ΕΞΕΛΙΣΣΟΜΕΝΕΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

A) Αγροτικός Τουρισμός

Ο τουρισμός που έχει σαν τουριστικό του προορισμό τις αγροτικές περιοχές παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στις Η.Π.Α. κατά τη δεκαετία του 1960, σε δύο παραλλαγές.

Η πρώτη παραλλαγή ήταν αυτή κατά την οποία ο τουρίστας είχαν για κατάλυμα ένα αυθεντικό γεωργικό σπίτι, το οποίο βρισκόταν μέσα στη φάρμα ή στο ράντσο. Εκεί, έπαιρναν μέρος σε διάφορες γεωργικές εργασίες, έτρωγαν μαζί με τους αγρότες και σε γενικές γραμμές για όσο καιρό βρίσκονταν εκεί, προσπαθούσαν να νιώσουν και να ζήσουν σαν αγρότες. Η παραλλαγή αυτή ονομάστηκε Agricultural Tourism ή Γεωργικός Τουρισμός.

Η δεύτερη παραλλαγή ήταν εκείνη κατά την οποία, ο τουρίστας έμενε και έτρωγε σε κάποιο τουριστικό κατάλυμα (ξενοδοχείο, πανδοχείο κλπ.) το οποίο βρισκόταν κοντά σε κάποια αγροτική περιοχή την οποία επισκέπτονταν και παρατηρούσαν τις γεωργικές εργασίες. Η παραλλαγή αυτή ονομάστηκε Agrotourism ή Αγροτουρισμός.

Στο κεφάλαιο αυτό θα ασχοληθούμε με τον Αγροτουρισμό, ο οποίος είναι πιο ευδόκιμος στη χώρα μας, αφού δεν απαιτεί φάρμες ή ράντσα που στη χώρα μας είναι ελάχιστα έως ανύπαρκτα.

Πολλοί ερευνητές στον χώρο του Τουρισμού, κάνοντας σχετική έρευνα για την Ελλάδα, δήλωσαν ότι η Ελλάδα θα μπορούσε να βγει έξω από το οικονομικό αδιέξοδο, -μέσα στο οποίο βρίσκεται από την αρχή της σύγχρονης ιστορίας της- αν αναπτύξει τον Τουρισμό και τη Γεωργία. Από αυτά τα λεγόμενα, καταλαβαίνει κανείς πόσες λύσεις μπορεί να δώσει αυτή η μορφή τουρισμού, ο Αγροτουρισμός, ο οποίος ουσιαστικά ενώνει τις δυνάμεις της τουριστικής βιομηχανίας με εκείνες της γεωργικής.

Αν και ο Αγροτουρισμός δεν είναι μια καινούργια μορφή τουρισμού, παρατηρείται μια "ερασιτεχνία" γύρω από αυτόν. Δεν υπάρχουν επαρκή στατιστικά στοιχεία, και οι διάφορες εκτιμήσεις που υπάρχουν, προέρχονται κυρίως από διάφορες έρευνες. Μια τέτοια έρευνα του παγκόσμιου οργανισμού τουρισμού έδειξε ότι κατά τη δεκαετία του 1980 ο Αγροτουρισμός καταλάμβανε περίπου το 3% του συνολικού τουρισμού. Στη δεκαετία του 1990, το ποσοστό αυτό έχει αυξηθεί κατά πολύ, φτάνοντας σχεδόν το 20%.

Βέβαια, τα ποσοστά αυτά διαφέρουν κατά πολύ από χώρα σε χώρα. Χώρες με παράδοση στον Αγροτουρισμό είναι οι Η.Π.Α., η Αυστραλία, η Αυστρία και η Γερμανία.

Για να αυξηθεί το αντίστοιχο ποσοστό και στην Ελλάδα, πρέπει να απαντηθούν μια σειρά από διάφορα ερωτήματα όπως:

- Ποιος κάνει Αγροτουρισμό;
- Γιατί κάποιος κάνει Αγροτουρισμό;
- Πότε εκδηλώνεται αυτή η δραστηριότητα;

Αυτά είναι τα βασικά ερωτήματα των οποίων οι απαντήσεις προσδιορίζουν την πελατεία. Οι επιμέρους απαντήσεις παρουσιάζονται παρακάτω:

- Ποιος κάνει Αγροτουρισμό;

Κατά κανόνα, οι Αγροτουρίστες είναι άνθρωποι μεγάλης ηλικίας. Συνήθως είναι συνταξιούχοι, που έχουν όμως ενεργή τουριστική δραστηριότητα. Είναι άνθρωποι που αποφεύγουν το μαζικό τουρισμό και είναι πιθανότατα κάτοικοι μεγάλων αστικών κέντρων. Επιπλέον, μπορεί να συνδέονται με το αγροτικό περιβάλλον με ποικίλους τρόπους (προέλευση, συγγενείς, φίλοι κλπ.) και να το επισκέπτονται σε κάθε ευκαιρία που τους δίνεται.

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά των αγροτουριστών, τα σπουδαιότερα που τους διακρίνουν είναι το υψηλό τους οικονομικό επίπεδο, το υψηλό επίσης μορφωτικό τους επίπεδο καθώς και κάποια ιδιαίτερα ενδιαφέροντα.

Έτσι, το οικονομικό επίπεδο των Αγροτουριστών είναι πάνω από το μέσο οικονομικό επίπεδο. Είναι άνθρωποι με συντάξεις και αποταμιεύσεις που τους επιτρέπουν να έχουν στη διάθεσή τους ένα σεβαστό ποσό για να καλύψουν τις τουριστικές τους ανάγκες.

Επίσης είναι άνθρωποι ευαισθητοποιημένοι σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, κοινωνικής ευθύνης γενικότερα, χαμηλών τόνων που απορρίπτουν το υπερβολικό, το τεχνητό, το εξεζητημένο.

- Γιατί κάποιος κάνει Αγροτουρισμό;

Αυτοί που προτιμούν τον Αγροτουρισμό το κάνουν για τρεις κύριους λόγους. Πρώτον, γιατί θέλουν να ξεκουραστούν και να χαλαρώσουν σε ένα ήσυχο και ήρεμο περιβάλλον αποκομμένοι από την ρουτίνα της καθημερινότητας. Δεύτερον, γιατί θέλουν να έρθουν σε επαφή με τη φύση, για να τη γνωρίσουν, να γνωρίσουν την αγροτική ζωή και να αποκτήσουν την εμπειρία ενός τελείως διαφορετικού τρόπου ζωής.

Τρίτον, γιατί θέλουν να απολαύσουν τον καθαρό αέρα και να αναζητήσουν την αυθεντικότητα που τους στερήσε το αστικό περιβάλλον.

- Πότε εκδηλώνεται η Αγροτουριστική δραστηριότητα;

Η τουριστική αγορά διακρίνεται στην κύρια τουριστική αγορά, στη δευτερεύουσα και στην τρίτη τουριστική αγορά. Η κύρια τουριστική αγορά είναι εκείνη των κύριων διακοπών, που διαρκούν 15-30 ημέρες και γίνονται στα μεγάλα τουριστικά θέρετρα, η δευτερεύουσα είναι εκείνη των δεύτερων διακοπών που διαρκούν 5-15 ημέρες και γίνονται σε τουριστικά θέρετρα αλλά και σε δευτερεύοντες προορισμούς, και η τρίτη είναι εκείνη των μικρών διακοπών που διαρκούν 1-5 ημέρες και γίνονται σε κοντινούς τουριστικούς προορισμούς.

Ο Αγροτουρισμός κατατάσσεται στη δευτερεύουσα τουριστική αγορά. Συνήθως προτιμάται σαν δεύτερος τουριστικός προορισμός κατά την χαμηλή τουριστική περίοδο. Ο Αγροτουρισμός είναι μάλιστα, αντιπολικός, αφού πραγματοποιείται κυρίως την Άνοιξη και το Φθινόπωρο και όχι το καλοκαίρι.

- Το Αγροτουριστικό κύκλωμα-Οι φορείς του Αγροτουρισμού.

Το Αγροτουριστικό κύκλωμα συμπίπτει με το βασικό τουριστικό κύκλωμα με τις εξής διαφοροποιήσεις:

Στο Αγροτουριστικό κύκλωμα οι αγρότες έχουν πολλούς ρόλους. Πολλές φορές καλούνται να παίξουν συγχρόνως το ρόλο ξενοδόχου, του σιτιστή, του οδηγού, του συνοδού, του παραγωγού διαφόρων τουριστικών προϊόντων και βέβαια του ντόπιου πληθυσμού που υφίσταται τις όποιες συνέπειες, καλές ή κακές.

Μέσα σε αυτό το κύκλωμα δραστηριοποιούνται οι φορείς που έχουν θεσμοθετηθεί τόσο από την Κοινοτική αλλά και από την Εθνική νομοθεσία.

Οι φορείς αυτοί είναι:

- ✓ Οι αγρότες, με όλους τους προαναφερθέντες ρόλους.
- ✓ Οι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί, που είναι ενώσεις των αγροτών προκειμένου να προασπίζονται τα συμφέροντα τους.
- ✓ Το υπουργείο Γεωργίας που εποπτεύει τους συνεταιρισμούς και διαχειρίζεται τα όποια προγράμματα Αγροτουρισμού.
- ✓ Ο Ε.Ο.Τ. που έχει αναλάβει την ευθύνη της τουριστικής εκπαίδευσης και τον έλεγχο της τουριστική υποδομής.
- ✓ Οι λοιποί Δημόσιοι φορείς που βοηθούν στην ανάπτυξη του Αγροτουρισμού, όπως είναι ο ΕΟΜΜΕΧ, οι νομαρχίες κ.λ.π.

✓ Οι οργανισμοί τοπικής Αυτοδιοίκησης που με τις αναπτυξιακές εταιρείες που έχουν το δικαίωμα να ανοίξουν και με διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις, ενθαρρύνουν την τοπική τουριστική ανάπτυξη.

• Ο Αγροτουρισμός στην Ελλάδα.

Στην Ελλάδα το ενδιαφέρον στον Αγροτουρισμό άρχισε μόλις το 1983, όταν ο Ε.Ο.Τ. συνέστησε ένα υπηρεσιακό όργανο για τη μελέτη αυτής της μορφής τουρισμού και καθόρισε το θεσμικό πλαίσιο της ανάπτυξής της.

B) Τουρισμός Υγείας

Τουρισμός υγείας είναι ο τουρισμός κατά την διάρκεια του οποίου οι τουρίστες συμμετέχουν σε προγράμματα υγείας ή σε προγράμματα που σχετίζονται με την υγεία.

Τα προγράμματα υγείας είναι προγράμματα διατήρησης, πρόληψης, θεραπείας, ανάρρωσης και αποκατάσταση της υγείας με σύγχρονες ιατρικές μεθόδους και με φυσικές μεθόδους και προγράμματα που σχετίζονται και επηρεάζουν την υγεία, όπως προγράμματα υγιεινής διαβίωσης, υγιεινής διατροφής, ενεργητικής άθλησης, ψυχικής ισορροπίας, ομορφιάς, αδυνατίσματος, κοινωνικής επανένταξης κ.λπ.

Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, ο τουρισμό υγείας, με την ευρεία του έννοια, περιλαμβάνει μικρότερες εναλλακτικές μορφές τουρισμού και τις συγκεκριμένα τις εξής:

α) Θεραπευτικός Τουρισμός

Είναι ο τουρισμός που περιλαμβάνει προγράμματα θεραπείας και μόνο, με σύγχρονες ιατρικές μεθόδους της ορθόδοξης Ιατρικής και με φυσικές μεθόδους θεραπείας της εναλλακτικής Ιατρικής. Και ανάλογα με την μέθοδο θεραπείας που χρησιμοποιείται, ο Θεραπευτικός τουρισμός παίρνει και μία ειδικότερη ονομασία με στενότερη έννοια.

β) Ιαματικός Τουρισμός

Ο Ιαματικός τουρισμός είναι η πρώτη μορφή τουρισμού Υγείας, γνωστή από αρχαιοτάτων χρόνων και περιλαμβάνει ένα ταξίδι τουριστών με διάφορα προβλήματα υγείας, σε τουριστικούς προσδιορισμούς στους

οποίους υπάρχουν Ιαματικές Πηγές, για να κάνουν χρήση ιαματικών νερών, συνήθως θερμομεταλλικών, που έχουν θεραπευτικές ιδιότητες.

γ) Τουρισμός φυσικοθεραπείας

Είναι ο τουρισμός κατά την διάρκεια του οποίου γίνεται χρήση των φυσικών μεθόδων θεραπείας της εναλλακτικής Ιατρικής για διατήρηση, πρόληψη, θεραπεία και αποκατάσταση της υγείας. Και ανάλογα με την μέθοδο που χρησιμοποιείται, ο τουρισμός της φυσικοθεραπείας παίρνει μια ειδικότερη ονομασία με στενότερη έννοια(Τουρισμός Υδροθεραπείας, Τουρισμός Κινησιοθεραπείας κ.λπ.).

δ) Τουρισμός Υγιεινής Διαβίωσης

Είναι ο τουρισμός κατά την διάρκεια του οποίου οι τουρίστες, ανεξάρτητα από την κατάσταση της υγείας τους, ακολουθούν ένα πρόγραμμα υγιεινής και φυσικής ζωής, που περιλαμβάνει υγιεινή διατροφή, ενεργητική άθληση, δίαιτα, ωράριο παράλληλο με τους φυσικούς βιορυθμούς, δραστηριότητες διαφόρων μορφών του υπαίθριου τουρισμού(Περιπατηκού, Αγροτικού, Αθλητικού κ.λπ.) και προγράμματα ψυχικής ισορροπίας και καταστολής του άγχους.

ε) Τουρισμός Ομορφιάς

Είναι ο τουρισμός κατά την διάρκεια του οποίου ακολουθούνται διάφορα προγράμματα ομορφιάς όπως Αισθητικής, Κομμωτικής, τοπικού ή ολικού αδυνατίσματος, σύσφιξης μυών, περιποίησης προσώπου, αποτρίχωσης, ενδυματολογίας, πλαστικής χειρουργικής(στα σύγχρονα Τουριστικά κέντρα υγείας)και ακόμη μαθημάτων κοινωνικής παρουσίας (που συμπληρώνει την εικόνα της ομορφιάς).

στ) Θερμαλισμός

Θερμαλισμός ή Θερμαλιστικός Τουρισμός είναι το σύνολο των δραστηριοτήτων του Ιαματικού Τουρισμού μαζί με τις διευρυμένες δραστηριότητες αναψυχής και αναζωογόνησης, που μπορούν να έχουν και μη ασθενείς τουρίστες που επισκέπτονται τις ιαματικές πηγές.

Ο Θερμαλισμός περιλαμβάνει ακόμα την ενεργειακή αξιοποίηση των θερμομεταλλικών νερών και την γενικότερη χρήση της γεωθερμικής ενέργειας και την χρήση των μεταλλικών νερών.

Από την άποψη του τουρισμού, ο Θερμαλισμός ταυτίζεται με τον Ιαματικό Τουρισμό και οι δύο έννοιες καθημερινά χρησιμοποιούνται αδιακρίτως.

ζ) Οι παράγοντες προσδιορισμού του Τουρισμού Υγείας και των συναφών μορφών Τουρισμού

Οι κυριότεροι προσδιοριστικοί παράγοντες που οριοθετούν το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσονται οι παραπάνω μορφές τουρισμού, είναι:

- **Η φύση**, που διαθέτει τις φυσικές πηγές των θερμομεταλλικών νερών που έχουν ορισμένα, χαρακτηριζόμενα θεραπευτικά, χαρακτηριστικά, πηγές που συνήθως βρίσκονται μέσα σ' ένα αυθεντικό φυσικό περιβάλλον ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.
- **Οι άνθρωποι-ασθενείς** που πιστεύουν στην χρησιμότητα των ιαματικών νερών και επιζητούν την χρήση τους για θεραπευτικούς σκοπούς.
- **Ο Τουρισμός**, που παρέχει υπηρεσίες διανομής και διατροφής και λοιπές υπηρεσίες στους τουρίστες που επιλέγουν τις παραπάνω μορφές τουρισμού.
- **Η υγεία και η υγιεινή** που αποτελούν τα κυριότερα κίνητρα του τουρισμού υγείας και των άλλων συναφών μορφών τουρισμού.
- **Η επιστήμη** που εκφράζεται από γιατρούς διαφόρων ειδικοτήτων, χημικούς, φυσιοθεραπευτές αλλά και από ειδικούς επιστήμονες *Εναλλακτικής Ιατρικής* που αντιμετωπίζει πολλές περιπτώσεις υγείας πολλών τουριστών.
- **Η τεχνολογία**, που είναι απαραίτητη για την εφαρμογή των διαφόρων μεθόδων και για την παραγωγή των αντίστοιχων προϊόντων και υπηρεσιών.

η) Ο Ιαματικός Τουρισμός στην Ελλάδα.

Το σύνολο των ιαματικών πηγών που βρίσκονται στην Ελλάδα δεν είναι ακριβώς γνωστό. Πολλοί συγγραφείς αναφέρουν ότι υπάρχουν 2500, άλλοι ότι υπάρχουν 850, άλλοι ότι υπάρχουν 750 και άλλοι αναφέρουν αόριστα ότι ο αριθμός τους είναι πολύ μεγάλος.

Το βέβαιο είναι ότι το νερό 142 πηγών έχει αναλυθεί χημικά και ότι 76 από τις πηγές είναι ανακηρυγμένες σαν ιαματικές πηγές.

Από τις επίσημες χαρακτηρισμένες σαν ιαματικές πηγές, οι 23 χαρακτηρίζονται σαν ιαματικές πηγές **Τουριστικής σημασίας** και οι 53 σαν ιαματικές πηγές **Τοπικής σημασίας**.

Από τις 23 ιαματικές πηγές τουριστικής σημασίας οι 11 λειτουργούν για λουτροθεραπεία με επιστασία του ΕΟΤ. Λειτουργούν δηλαδή με ευθύνη του ΕΟΤ ο οποίος εκδίδει τις άδειες λειτουργίας τους, ασκεί τον έλεγχο λειτουργίας τους και καθορίζει τις τιμές.

Από τις υπόλοιπες ιαματικές πηγές τουριστικής σημασίας, οι τρεις ανήκουν στους τοπικούς δήμους(Λαγκαδά, Σμόκοβου, Ικαρίας), 1 ανήκει στην Α.Ξ.Ε.-Αστήρ(Καμένων Βούρλων), Μία είναι ενοικιασμένη σε ιδιώτη στην Βουλιαγμένη, 4 υπολειτουργούν και 3 χρησιμοποιούνται ως εμφιαλωτήρια μεταλλικών νερών.

Οι 53 ιαματικές πηγές τοπικής σημασίας ανήκουν στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης(ΟΤΑ) και στον σύνδεσμο δήμων και κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας (ΣΥΔΚΙΠΕ) ο οποίος περιλαμβάνει ήδη 48 δήμους και κοινότητες στις περιοχές των οποίων υπάρχουν ιαματικές πηγές. Από τις πηγές αυτές λειτουργούν συστηματικά μόνο οι 36 και υπάγονται στη Διοικητική Εξουσία των οικείων Νομαρχών που έχουν ανάλογες με αυτές του ΕΟΤ διοικητικές αρμοδιότητες.

Οι κυριότερες ιαματικές πηγές στην Ελλάδα κατανέμονται κατά νομό ως εξής:

- **Νομός Έβρου:** Λουτρών Έβρου-Τραϊανούπολης Αλεξανδρούπολης-Σαμοθράκης
- **Νομός Ξάνθης:** Θερμών-Νέας Κεσσάνης-Εχίνου
- **Νομός Καβάλας:** Ελευθερών- Κρηνίδων
- **Νομός Δράμας:** Θερμιών
- **Νομός Σερρών:** Αγγίστρου- Νιγρίτας- Σιδηροκάστρου
- **Νομός Κιλκίς:** Πικρολίμνης-Μεταλλικού
- **Νομός Θεσσαλονίκης:** Νέας Απολλωνίας(Βόλβης)- Λαγκαδά- Θέρμης-Νυμφόπετρας-Σουρωτής-Σέδε
- **Νομός Χαλκιδικής:** Αγίας Παρασκευής- Ελαιοχωρίων- Δουμπίας
- **Νομός Πέλλας:** Λουτρακίου Αριδαίας(Πόζαρ)
- **Νομός Φλώρινας:** Ξινού Νερού- Λιμνοχωρίου
- **Νομός Καστοριάς:** Αμμουράδας
- **Νομός Ιωαννίνων:** Καβάσιλων-Πυξαρίας- Εξοχής- Σμύξης- Κούκου-Αμάραντου(ατιμίδες)- Αγραπιδιάς
- **Νομός Πρέβεζας:** Πρέβεζας
- **Νομός Αιτωλοακαρνανίας:** Μυρτιάς-Τύρφου
- **Νομός Γρεβενών:** Κιβωτού
- **Νομός Λάρισας:** Καρίτσας
- **Νομός Καρδίτσας:** Σμόκοβου- Αηδονοχωρίου
- **Νομός Φθιώτιδας:** Καμένων Βούρλων- Θερμοπυλών-Πλατύστομου-Υπάτης

- **Νομός Αττικής:** *Βουλιαγμένης*
- **Νομός Πειραιώς:** *Μεθάνων(Βρωμολίμνης)*
- **Νομός Κορινθίας:** *Λουτρακίου*
- **Νομός Αχαΐας:** *Σελιανίτικων- Αραχωβίτικων*
- **Νομός Ηλείας:** *Κυλλήνης-Καϊάφα-Βρωμονερίου*
- **Νομός Αρκαδίας:***Ηραίας*
- **Νομός Χίου:** *Αγιασμάτων*
- **Νομός Λέσβου:***Θερμής-Θερμών-Αγιάσου-Γέρας-Πολυχνίτου-Λισβορίου*
- **Νομός Λήμνου:***Κόρνου- Μυρίνας*
- **Νομός Δωδεκανήσου:** *Καλλιθέας Ρόδου-Κω- Νισύρου*
- **Νομός Κυκλάδων:** *Σάριζας Άνδρου- Μήλου- Κύθνου- Κίμωλου*
- **Νομός Σάμου:** *Ικαρίας*
- **Νομός Ηρακλείου:** *Λέντα*

Πρέπει να διευκρινιστεί ότι σε κάθε μια από τις παραπάνω πηγές δεν υπάρχει μόνο μια ανάβλυση. Υπάρχουν περισσότερες και μάλιστα με πιθανότητα τα αναβλυζόμενα νερά να είναι διαφορετικού τύπου.

θ)Τα προβλήματα και η πορεία του Ιαματικού Τουρισμού

Τρία είναι τα καιρία προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα ο ιαματικός τουρισμός.

Το πρώτο είναι το πρόβλημα της αμφισβήτησης της θεραπευτικής Ικανότητας των Ιαματικών Νερών.

Το δεύτερο πρόβλημα είναι η επικινδυνότητα της ραδιενέργειας που δέχονται οι εργαζόμενοι και οι λουόμενοι στις ιαματικές πηγές.

Το τρίτο είναι το πρόβλημα της επαπειλούμενης υποκατάστασης του Ιαματικού Τουρισμού από τον Τουρισμό Υγείας και της Υποκατάστασης των Εγκαταστάσεων Ιαματικών πηγών από τα κέντρα υγείας.

Για το πρώτο και το δεύτερο πρόβλημα οι θιασώτες του ιαματικού τουρισμού και επίσημοι φορείς του ή τα θεωρούν ως μη υπάρχοντα ή αντιπαρέχονται.

Τα κυριότερα επιχειρήματά τους είναι εξής:

- Για χιλιάδες χρόνια και μέχρι σήμερα που γίνεται χρήση των ιαματικών νερών κανένας εργαζόμενος ή λουόμενος στις ιαματικές πηγές δεν έπαθε τίποτα. Δεν παρουσιάστηκε καμιά ανεπιθύμητη ενέργεια, ενώ αντίθετα η ωφέλεια από τα ιαματικά νερά είναι πανθομολογούμενη και ιστορικά αποδεδειγμένη.

- Ο Ιαματικός Τουρισμός έχει βαθιές ρίζες στην παράδοση και στις συνήθειες του λαού, τις οποίες δεν μπορούν να επηρεάσουν τα επιτεύγματα της Τεχνολογικής Ιατρικής και Φαρμακευτικής.
- Η λουτροθεραπεία είναι μέθοδος φυσικοθεραπείας που υποστηρίζεται από υψηλού βαθμού επαγγελματική εκπαίδευση και μπορεί να σταθεί ισότιμα δίπλα στην ορθόδοξη ιατρική.
- Έχουν γίνει σοβαρές ιατρικές έρευνες που τεκμηριώνουν τη θεραπευτική ιδιότητα των ιαματικών νερών, όπως οι έρευνες του ινστιτούτου Παστέρ.
- Η εναλλακτική ιατρική στο σύνολο της και λουτροθεραπείας με ιαματικά νερά, χρησιμοποιούνται για να ανακουφίσουν απελπισμένους ασθενείς, στους οποίους η ορθόδοξη ιατρική δεν μπορεί να προσφέρει ευεργητικά αποτελέσματα και αριθμός των οποίων αυξάνεται εξακολουθητικά με τον χρόνο.
- Ο ιαματικός τουρισμός είναι μια φιλική προς το περιβάλλον εναλλακτική μορφή τουρισμού με πολλά πλεονεκτήματα και σαν τέτοιος πρέπει να υποστηριχθεί.
- Ο ιαματικός τουρισμός αποτελεί για τις περιοχές των Ιαματικών πηγών τη βάση της οικονομικής ανάπτυξης συμβάλλοντος στην αύξηση της απασχόλησης και των εισοδημάτων του ντόπιου πληθυσμού.
- Οι ιαματικές πηγές βρίσκονται συνήθως σε περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλους που είναι ελκυστικοί τουριστικοί προορισμοί και για εσωτερικούς και εξωτερικούς τουρίστες.
- Στους χώρους των ιαματικών πηγών υπάρχει ήδη σοβαρή θεραπευτική και τουριστική δομομηχανολογική υποδοχή και το θεραπευτικοτουριστικό προϊόν έχει αρκετά διαφημιστεί, έχει τοποθετηθεί στις προτιμήσεις των τουριστών και η ζήτησή του συνεχώς αυξάνεται. Γι' αυτό και πρέπει να εκτιμηθεί και πρέπει να αξιοποιηθεί.
- Οι Ελληνικοί τουριστικοί φορείς όπως και οι φορείς ξένων χωρών και διεθνών ασφαλιστικών εταιριών έχουν εντάξει τον ιαματικό τουρισμό στα προγράμματα κοινωνικού τουρισμού ή του τουρισμού ατόμων με ειδικές ανάγκες ή και του τουρισμού κινήτρων. Και αυτό και πρέπει να εκτιμηθεί και πρέπει να αξιοποιηθεί.
- Όσον αφορά τη ραδιενέργεια των ιαματικών πηγών (αν και οι υπεύθυνοί την αντιπαρέρχονται) οι μετρήσεις που γίνονται είναι μέσα στα επιτρεπτά όρια ενώ λαμβάνονται και μέτρα ακτινοπροστασίας.

Όσον αφορά το τρίτο πρόβλημα, πολλοί ισχυρίζονται ότι όχι μόνο δεν είναι πρόβλημα αλλά μπορεί να είναι η λύση των δύο πρώτων προβλημάτων. Θεωρούν το τουρισμό υγείας σαν στάδιο εξέλιξης του

Ιαματικού Τουρισμού, στη διαδικασία της οποίας ο Ιαματικός Τουρισμός διατηρεί το πρωταγωνιστικό του ρόλο.

Ο Τουρισμός υγείας, σαν ευρύτερη έννοια , μπορεί πράγματι να αποτελέσει τη γέφυρα μετάβασης από τον παραδοσιακό Ιαματικό Τουρισμό στο Σύγχρονο Ιαματικό Τουρισμό που θα χρησιμοποιεί τις πιο εξελιγμένες μεθόδους τόσο της Εναλλακτικής όσο και της ορθόδοξης Ιατρικής για να προσφέρει υπηρεσίες υγείας ή υποστήριξη υγείας, απόλυτα ολοκληρωμένες και χωρίς ερωτηματικά, παράλληλα με τις τουριστικές υπηρεσίες των εγκαταστάσεων του. Το αν λέγεται Ιαματικός ή Τουρισμός υγείας, δεν έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Φυσικά στην πορεία αυτής της μετεξέλιξης θα υπάρξουν και μερικότερα προβλήματα, όπως αυτά των Ιαματικών Πηγών που δεν μπορούν ή που δεν κρίνεται σκόπιμο να μετατραπούν σε σύγχρονα Κέντρα Υγείας. Σ' αυτές τις περιπτώσεις πρέπει να εφαρμόζεται ο κανόνας του τελικού μακροχρόνιου οφέλους από τις προσφερόμενες λύσεις στις οποίες συμπεριλαμβάνονται και οι εναλλακτικές χρήσεις των ιαματικών νερών.

ι) Η αγορά του Τουρισμού Υγείας

• Το μέγεθος της αγοράς

Για τον καθορισμό της δυναμικότητας της αγοράς του τουρισμού υγείας, που προσδιορίζει έμμεσα και το μέγεθος της, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ του παραδοσιακού Ιαματικού Τουρισμού και του Τουρισμού Υγείας .

Οι διεθνείς εκτιμήσεις για την αγορά του τουρισμού υγείας είναι θετικές ως προς τη δυναμικότητα της. Ο γενικός χαρακτηρισμός είναι ότι ο τουρισμός υγείας είναι ένας από τους δυναμικότερους κλάδους του τουρισμού. Οι κυριότεροι παράγοντες που στηρίζουν τον χαρακτηρισμό αυτό είναι:

→ Το αυξημένο ενδιαφέρον των ανθρώπων για την υγεία και την υγιεινή και η αυξημένη επιθυμία τους να ικανοποιήσουν τις τουριστικές τους ανάγκες. Ο συνδυασμός υγείας και τουρισμού βρίσκει μεγάλη απήχηση στους δυνητικούς τουρίστες και ο τουρισμός υγείας που εξυπηρετεί αυτόν τον συνδυασμό, αποκτά περισσότερους πελάτες.

→ Το πλήθος και το είδος των προϊόντων του τουρισμού υγείας και η συνεχής τάση ανανέωσης τους που ικανοποιεί όλες τις σύγχρονες και εξειδικευμένες ανάγκες.

→ Το άνοιγμα του τουρισμού υγείας προς τις νεότερες ηλικίες, στις οποίες προσφέρει τα κατάλληλα προϊόντα.

→ Η δυνατότητα του τουρισμού υγείας να εξυπηρετεί πολλές εναλλακτικές μορφές τουρισμού που επικουρούν το συνδυασμό Υγεία-Τουρισμός.

Οι εκτιμήσεις για τον διεθνή ιαματικό τουρισμό είναι επίσης θετικές. Η αγορά του συνεχώς αυξάνει κυρίως γιατί διεθνώς καταβάλλεται προσπάθεια συνδυασμού των πλεονεκτημάτων του Ιαματικού τουρισμού με τις ευκαιρίες του τουρισμού υγείας. Και είναι χαρακτηριστικό ότι πολλά Κέντρα Υγείας αναπτύχθηκαν στις περιοχές ιαματικών πηγών.

Στην Ελλάδα δεν μπορεί να γίνει σοβαρός λόγος για τουρισμό υγείας. Με λίγες εξαιρέσεις που παρατηρούνται στο Λουτράκι και στην Αιδηψό, στην χώρα μας επικρατεί ακόμη ο παραδοσιακός Ιαματικός τουρισμός. Δυστυχώς οι εκτιμήσεις για την αγορά ιαματικού τουρισμού δεν είναι θετικές. Και οι παράγοντες που τι προσδιορίζουν είναι:

Οι θετικοί κατ' αρχήν παράγοντες που είναι:

→ Η μακρά παράδοση και η ιστορική καταξίωση του ιαματικού τουρισμού.

→ Η υποστήριξη του από Δημόσιους φορείς και η ευρεία διαφήμιση που γίνεται.

→ Η ένταξη του ιαματικού τουρισμού στον κοινωνικό τουρισμό και η χρηματοδότηση του από τον κύριο ασφαλιστικό φορέα, το ΙΚΑ.

→ Το ενδιαφέρον διεθνών ασφαλιστικών εταιριών και φορέων να εντάξουν στα προγράμματα τους τις Ελληνικές Ιαματικές πηγές σαν τουριστικούς προορισμούς.

Οι αρνητικοί παράγοντες είναι:

→ Η πελατεία του Ιαματικού τουρισμού περιορίζεται μόνο σε ανθρώπους μέσης και τρίτης ηλικίας.

→ Τα προϊόντα που προσφέρει είναι περιορισμένα σε αριθμό και σε ποικιλία και δεν ικανοποιούν όλες τις ανάγκες, ιδίως τις ανάγκες των νέων.

→ Η ελλειμματική υποδομή του ιαματικού τουρισμού, οι παλαιές λουτρικές εγκαταστάσεις, η έλλειψη ειδικευμένου προσωπικού και η ελλιπής οργάνωση των εγκαταστάσεων.

→ Η αυξανόμενη αμφιβολία για τις θεραπευτικές ιδιότητες των ιαματικών νερών και το ερώτημα των ραδιενεργών Ιαματικών νερών.

Ποσοτικά η αγορά του ιαματικού τουρισμού περιορίζεται μόνο σε ανθρώπους από τις στατιστικές που ομιλούν για 1.800.000 λούσεις το

1987 και για 2.100.000 το 2000 δηλαδή για 150.000 τουρίστες που επισκέπτονται σήμερα τις ιαματικές πηγές για υδροθεραπεία με ιαματικά νερά.

Διεθνώς παρατηρείται μια μεγάλη αύξηση των ανθρώπων που χρησιμοποιούν μεθόδου της Εναλλακτικής Ιατρικής, όλες όμως οι περιπτώσεις που αντιμετωπίζονται μέσα στο πλαίσιο του τουρισμού υγείας ή του ιαματικού τουρισμού. Οι περισσότεροι μάλιστα αντιμετωπίζονται σε ιδιωτικά ιατρεία και κλινικές. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στη Μεγάλη Βρετανία στη δεκαετία του 1980 οι οπαδοί της εναλλακτικής ιατρικής αυξανόταν κάθε χρόνο κατά 10-15%. Στις ΗΠΑ 61 εκατομμύρια Αμερικανών προστρέχουν στην Εναλλακτική Ιατρική, 12 εκατομμύρια κάνουν βελονισμό, 3 εκατομμύρια ομοιοπαθητική, 18 εκατομμύρια Χειροπρακτική, ενώ σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, το 80% του παγκόσμιου πληθυσμού κάνει χρήση βοτανοθεραπείας.

Έτσι η ορθόδοξη συμβατική Ιατρική παρά την πρωτοκαθεδρία της και τα θεαματικά αποτελέσματά της, δεν έχει στην πραγματικότητα περιορίσει την Εναλλακτική Ιατρική. Και ο τουρισμός υγείας που συνδυάζει την ορθόδοξη και την Εναλλακτική Ιατρική, έχει μέλλον.

• Η πελατεία του Τουρισμού Υγείας

Τουρισμό υγείας, όπως και σε πολλές από τις προηγούμενες παραγράφους αναφέρθηκε, κάνουν οι άνθρωποι που έχουν προβλήματα υγείας ή που θέλουν να αποσοβήσουν προβλήματα υγείας ή που θέλουν να μάθουν αν ζουν υγιεινά, αλλά παράλληλα έχουν και τουριστικές ανάγκες και προσπαθούν κατά την διάρκεια των διακοπών τους να επιτύχουν και την καλή αντιμετώπιση των προβλημάτων υγείας και τη ικανοποίηση των τουριστικών τους αναγκών.

Η ημεδαπή πελατεία, που κατά κανόνα κάνει ιαματικό τουρισμό, αποτελείται από άτομα μέσης και Τρίτης ηλικίας με προβλήματα υγείας και από τους συνοδούς τους. Για τα άτομα αυτά η ανακούφιση της υγείας τους έχει πρωταρχική σημασία και η παροχή τουριστικών υπηρεσιών είναι απλά επιβοηθητική. Οι άνθρωποι αυτοί προτιμούν τον ιαματικό τουρισμό και για έναν άλλο λόγο. Στις ιαματικές πηγές συναντούν ανθρώπους όμοιους τους. Με τα ίδια προβλήματα, με τα ίδια ενδιαφέροντα και με την ίδια ηλικία. Με πολλούς από αυτούς, ίσως να έχουν γίνει φίλοι από τα προηγούμενα χρόνια και μαζί τους ξεχνούν την απομόνωση και την αποξένωση που αντιμετωπίζουν στους τόπους της διαμονής τους.

Στον τουρισμό υγείας ικανοποιούνται όλες οι παρακάτω ανάγκες αλλά στην περίπτωση του ικανοποιούνται και πρόσθετες ανάγκες (αθλητικές, πολιτιστικές, υγιεινού τρόπου ζωής, ομορφιάς) που έχουν

άνθρωποι νεώτερης ηλικίας και μεγαλύτερων σωματικών δυνατοτήτων. Πολλές φορές μάλιστα οι υπόλοιπες ανάγκες πλην αυτών της υγείας, έχουν την πρωταρχική σημασία, σε αντίθεση με τον ιαματικό τουρισμό. Στον τουρισμό υγείας επίσης αντιμετωπίζονται ανάγκες που ικανοποιεί η συμβατική Ιατρική, ανάγκες δηλαδή που μπορούν να αντιμετωπιστούν στα Νοσοκομεία, Ιατρεία και στα αστικά Κέντρα υγείας, αλλά οι άνθρωποι που έχουν τις ανάγκες αυτές προτιμούν παράλληλα με την αντιμετώπιση τους να έχουν και τουριστικές δραστηριότητες.

• Τα χαρακτηριστικά των τουριστών Υγείας

Οι άνθρωποι που κάνουν ιαματικό τουρισμό δημογραφικά υπάγονται στη μέση και Τρίτη ηλικία, ο κύκλος της οικογενειακής τους ζωής βρίσκεται στο στάδιο της άδειας φωλιάς (άνθρωποι χωρίς παιδιά και χωρίς υποχρεώσεις προς τα παιδιά) και είναι συνήθως συνταξιούχοι και χαμηλού ή μέσου εισοδήματος. Ν είναι ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ, χρησιμοποιούν το επίδομα λουτροθεραπείας, αν εμπίπτουν στους δικαιούχους του Κοινωνικού Τουρισμού επωφελούνται των σχετικών επιχορηγήσεών και αν έχουν ασφαλιστεί σε ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρείες, που έχουν προγράμματα Λουτροθεραπείας, κάνουν χρήση του δικαιώματος που προβλέπεται στα ασφαλιστήρια συμβόλαια.

Τα ενδιαφέροντα τους περιορίζονται στη σημασία της υγείας και σε ένα απλό τρόπο ζωής με ησυχία και ξεκούραση. Δεν αποδέχονται εύκολα τα νέα ιαματουριστικά προϊόντα (ανήκουν στη κατηγορία των βραδυκίνητων). Δεν είναι απόμαχοι της ζωής, ούτε ανήκουν στην κατηγορία των επιζώντων (αυτών που απλώς επιζούν), αλλά είναι ενεργοί συνταξιούχοι και υποστηρικτές μιας ήπιας, υγιεινής και ασφαλούς διαβίωσης.

Τα πράγματα αλλάζουν στον τουρισμό υγείας. Εδώ οι τουρίστες δεν είναι μόνο άνθρωποι μέσης και τρίτης ηλικίας, αλλά και νέοι που μέσα στην αφθονία των προϊόντων του τουρισμού υγείας, βρίσκουν αυτά που τους ενδιαφέρουν. Είναι συνήθως ανώτερου εισοδηματικού επιπέδου και μπορούν να ξοδεύουν πολλά χρήματα. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι σ' ένα κέντρο κούρας στη Γερμανία (αδυνατίσματος, αναζωογόνησης, ομορφιάς, υγιεινής κ.λπ.), η δαπάνη για τρίμηνη, δίμηνη παραμονή υπερβαίνει τις ετήσιες αποδοχές ενός μέσου συνταξιούχου Έλληνα.

Οι τουρίστες υγείας ανήκουν συχνά στους επιτυχημένους που αναζητούν την αυτοπραγμάτωση μέσα σε δραστηριότητες που μπορούν να αναπτύξουν μέσα στα κέντρα υγείας ιδίως σε αυτά που θεωρούνται κοσμοπολίτικα. Είναι συνήθως άνθρωποι που δίδουν σημασία στην υγεία και στην υγιεινή, στην ομορφιά, στο ωραίο σώμα, στον αθλητισμό στην κοινωνικότητα. Είναι νεωτεριστές ως προς την αποδοχή νέων προϊόντων και ακολουθούν το συρμό της εποχής.

Ένα μεγάλο μέρος της τουριστικής πελατείας του τουρισμού υγείας είναι τα άτομα με ειδικές ανάγκες και οι γυναίκες. Τα άτομα με ειδικές ανάγκες αντιμετωπίζουν τις ανάγκες τους ευκολότερα μέσα στο κέντρο υγείας, πολλά από τα οποία έχουν την κατάλληλη υποδομή, έχοντας παράλληλα και τουριστικές δραστηριότητες, ενώ οι γυναίκες αναζητούν την συνταγή της αιώνιας ομορφιάς μακριά και συχνά κρυφά από τον κοινωνικό τους περίγυρο.

κ) Αντιεποχικότητα του Τουρισμού Υγείας και η προέλευση των οπαδών του

Καμιά εποχή του έτους δεν είναι απαγορευτική για τον τουρισμό υγείας και για τον ιαματικό τουρισμό ειδικότερα. Η Υδροθεραπεία, οι άλλες φυσικές μέθοδοι θεραπείας, οι μέθοδοι της εναλλακτικής ιατρικής, οι αθλητικές και οι πολιτιστικές δραστηριότητες και η προσφορά των αντίστοιχων υπηρεσιών που προσφέρονται δεν περιορίζονται ουσιαστικά από τις καιρικές συνθήκες. Βεβαίως οι υπαίθριες δραστηριότητες θα περιοριστούν, ιδίως στις εγκαταστάσεις που βρίσκονται σε ψυχρά κλίματα, αλλά αν υπάρχει σωστή υποδομή όλες οι υπόλοιπες δραστηριότητες μπορούν να εκδηλωθούν μέσα σε στεγασμένους χώρους.

Παρόλα αυτά δυστυχώς και ο τουρισμός υγείας και ο ιαματικός τουρισμός ακολουθούν την τουριστική εποχικότητα. Όχι γιατί η φύση τους το απαιτεί, αλλά γιατί οι αντιστοιχεί τουρίστες τότε πραγματοποιούν τα ταξίδια τους, ακόμα κι αν δεν τους περιορίζουν εργασιακές, σχολικές ή άλλες υποχρεώσεις. Είναι δυστυχώς η γενική πεποίθηση ότι οι διακοπές πρέπει να γίνονται το θέρος. Πεποίθηση που ενισχύουν και οι ενέργειες της πολιτείας, που αν και αναζητά τρόπους περιορισμού της εποχικότητας, στην πράξη συχνά την ενισχύει.

Όσον αναφορά την προέλευση τουριστών ιαματικού τουρισμού, οι τουρίστες στην πλειονότητά τους είναι ημεδαπής προέλευσης. Ξένοι τουρίστες δεν έρχονται στην Ελλάδα να κάνουν ιαματικό τουρισμό. Είναι άλλα τα τουριστικά προϊόντα της χώρας μας που ελκύουν ξένους τουρίστες. Και κυρίως, τα προϊόντα του θερινού παράκτιου μαζικού τουρισμού. Πρέπει να σημειωθεί όμως ότι πολλοί ξένοι τουρίστες τα τελευταία χρόνια έρχονται στην Ελλάδα για να κάνουν θαλασσοθεραπεία σε ξενοδοχεία της Κρήτης τα οποία λειτουργούν σαν ανεξάρτητα ιδιωτικά θαλασσοθεραπείας έξω από το κύκλωμα του ιαματικού τουρισμού και τα οποία διαθέτουν σύγχρονα μηχανήματα και κατάλληλο προσωπικό θαλασσοθεραπείας.

Οι τουρίστες του τουρισμού υγείας είναι και αυτοί στην πλειονότητά τους κάτοικοι χωρών στις οποίες υπάρχουν Κέντρα Υγείας. Όμως τα μεγαλύτερα από αυτά τα κέντρα, αν έχουν χαρακτηριστεί κοσμοπολίτικα,

συγκεντρώνουν και εξωτερικούς τουρίστες και η αλλοδαπή πελατεία τους εξακολουθητικά αυξάνεται τα τελευταία χρόνια.

λ) Τα προϊόντα του Ιαματικού Τουρισμού, του Τουρισμού Υγείας και των λοιπών συναφών μορφών Τουρισμού

• Η φύση των προϊόντων

Τα θεαματικά αυτά προϊόντα έχουν ήδη περιγράψει σε αυτό το Κεφάλαιο. Στην παράγραφο 1^α-ζ δίδονται οι ορισμοί των υπό εξέταση μορφών τουρισμού σε αντιστοιχία με τα προϊόντα που προσφέρει η κάθε μορφή. Στην παράγραφο 3δ αναφέρονται οι φυσικές μέθοδοι θεραπείας που η καθεμία από αυτές χαρακτηρίζεται και σαν προϊόν του τουρισμού υγείας. Στην παράγραφο 5 αναφέρονται τα προϊόντα της Υδροθεραπείας και στην παράγραφο 6γ περιγράφονται κατά κατηγορία τα προϊόντα της Υδροθεραπείας και στην παράγραφο 6ε περιγράφονται κατά κατηγορία τα προϊόντα του τουρισμού Υγείας στην ευρύτερη του έννοια.

Η επανάληψη των προϊόντων αυτών θα ήταν πλεονασμός, αλλά επιγραμματικά μπορούμε να τα κατατάξουμε στις εξής κατηγορίες:

- ✓ Προϊόντα υγείας (θεραπεία, ανάρρωση, αποκατάσταση, επανένταξη).
- ✓ Προϊόντα υγιεινής (πρόληψη και διατήρηση της υγείας, φυσική και υγιεινή διαβίωση, ενεργητική άθληση).
- ✓ Προϊόντα ομορφιάς (περιποίηση προσώπου και σώματος, αναζωογόνηση, αδυνάτισμα).
- ✓ Τουριστικά προϊόντα (τα βασικά τουριστικά προϊόντα υποστήριξης και προϊόντα άλλων εναλλακτικών μορφών τουρισμού).
- ✓ Συνοδευτικά προϊόντα (αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, κοινωνικοποίηση τουριστών, λοιπά).

• Προσφορά και ζήτηση των προϊόντων

Η προσφορά των προϊόντων του Ελληνικού Ιαματικού τουρισμού κρίνεται ανεπαρκής και καλύπτει μόνο το 75% της ζήτησης. Αυτό οφείλεται κυρίως στην υπό εκμετάλλευση της Ιαματικής υποδομής που με τη σειρά της οφείλεται στην κακή οργάνωση και λειτουργία των ιαματικών εγκαταστάσεων. Η διαχείριση των Ιαματικών πηγών έχει μοιραστεί ανάμεσα στον ΕΟΤ και τους ΟΤΑ, οι εγκαταστάσεις δεν εκσυγχρονίζονται, το ειδικευμένο προσωπικό είναι ανεπαρκές η πολιτική του Marketing λείπει και η πελατεία περιορίζεται σε ηλικιωμένους τουρίστες με προβλήματα υγείας.

Από τη άλλη μεριά η ζήτηση δεν παρουσιάζει πιεστικές τάσεις αύξησης αν και έχουν δοθεί κίνητρα από την πολιτεία (επιδόματα λουτροθεραπείας, κοινωνικός τουρισμός). Η ζήτηση αυτή εκδηλώνεται μόνο από τους παραδοσιακούς θιασώτες του Ιαματικού τουρισμού (ηλικιωμένοι με προβλήματα υγείας που καταναλώνουν τα παραδοσιακά προϊόντα του Ιαματικού τουρισμού).

Αντίθετα η ζήτηση για τα προϊόντα του τουρισμού υγείας αυξάνεται. Και στην ημεδαπή και στην αλλοδαπή. Στην ημεδαπή όμως δεν υπάρχει ακόμη η κατάλληλη υποδομή και η προσφορά δεν καλύπτει την ζήτηση. Τη διαφορά ζήτησης και προσφοράς προσπαθεί τα τελευταία χρόνια να καλύψει η ιδιωτική πρωτοβουλία που δειλά-δειλά μπαίνει στην αγορά του τουρισμού Υγείας που αναπτύσσεται κοντά στις λουτροπόλεις (Λουτράκι, Αιδηψός) ή σε ανεξάρτητα Κέντρα Θαλασσοθεραπείας. Αλλά αν δεν αυξηθεί και διαφοροποιηθεί η τουριστική πελατεία η ζήτηση δεν θα αυξηθεί. Και προς αυτή την κατεύθυνση κινείται δυναμικά ο τουρισμός υγείας, ιδίως στις χώρες τις δυτικής Ευρώπης και στις ΗΠΑ.

• Η τιμή των προϊόντων του Τουρισμού Υγείας

Η πολιτική τιμολόγηση των προϊόντων του ιαματικού τουρισμού είναι εντελώς διαφορετική από την πολιτική τιμολόγησης των προϊόντων του τουρισμού Υγείας, ομορφιάς και υγιεινής διαβίωσης(στη χώρα μας ο ιαματικός τουρισμός διαχειρίζεται αποκλειστικά σχεδόν από κρατικούς φορείς, τον ΕΟΤ και τους ΟΤΑ, και η κρατική διαχείριση ως γνωστόν, δεν επιδιώκει το μέγιστο αλλά το κοινωνικό κέρδος. Έτσι οι τιμές των προϊόντων καθορίζονται σε χαμηλά επίπεδα και στις περισσότερες φορές δεν καλύπτουν τα έξοδα λειτουργίας των ιαματικών εγκαταστάσεων. Εξάλλου οι τιμές αυτές καλύπτονται από την πολιτεία, αν οι τουρίστες είναι ασφαλισμένοι ή εντάσσονται σε προγράμματα κοινωνικού τουρισμού με αποτέλεσμα η τουριστική δαπάνη να είναι η ελάχιστη δυνατή.

Αντίθετα στον τουρισμό υγείας, ομορφιάς, υγιεινής διαβίωσης κ.λπ. οι τιμές των προϊόντων είναι πολύ υψηλές. Σε αυτή την περίπτωση η πολιτική τιμολόγησης ακολουθεί τους νόμους της αγοράς και η ιδιωτική πρωτοβουλία που διαχειρίζεται αυτούς τους τόπους του τουρισμού, ακολουθεί πολιτικές Marketing (έρευνα, διαφήμιση, ανανέωση προϊόντων, προσέλκυση νέων πελατών) που μεγιστοποιούν τα κέρδη της.

Η διαφορά των τιμών των προϊόντων του Ιαματικού τουρισμού από τις τιμές των προϊόντων του τουρισμού Υγείας και των άλλων σχετικών μορφών είναι τόσο μεγάλη ώστε αποκλείει την σύγκρισή τους.

Και επειδή οι τιμές αποτελούν προσδιοριστικό παράγοντα της ανάπτυξης ίσως μια υψηλότερη τιμή των προϊόντων του Ιαματικού τουρισμού να συντελούσε στον εκσυγχρονισμό του και στην περαιτέρω

ανάπτυξή του, και μια χαμηλότερη τιμή των προϊόντων του τουρισμού Υγείας να συντελούσε στο να γίνει πιο προσιτός στους δυνητικού τουρίστες μεσαίων εισοδηματικών επιπέδων.

μ) Το νομοθετικό πλαίσιο του Τουρισμού Υγείας

Ο πρώτος νόμος «Περί Ιαματικών Πηγών» ήταν ο Ν 2188/1920 ο οποίος ίσχυε μέχρι το 1960 οπότε και ψηφίστηκε ο Ν 4086/1960.

Σύμφωνα με τον τελευταίο Νόμο οι Ιαματικές πηγές χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, στις Ιαματικές πηγές τουριστικής σημασίας και στις Ιαματικές πηγές τοπικής σημασίας . Η διάκριση έγινε με βάση την τουριστική σημασία των περιοχών στις οποίες βρίσκονται οι Ιαματικές πηγές, την κίνηση των λουόμενων και τη χημική σύσταση των Ιαματικών λουτρών. Ποιες είναι οι Ιαματικές πηγές τουριστικής σημασίας και ποιες είναι οι πηγές τοπικής σημασίας και οι λοιπές λεπτομέρειες του Ν. 4086/60 αναφέρθηκαν στην παράγραφο 3α αυτού του κεφαλαίου.

Βασικός για τον τουρισμό Υγείας είναι ο αναπτυξιακός Νόμος 1892/1990 που παρέχει κίνητρα με την μορφή επιχορηγήσεων και φορολογικών εκπτώσεων στις παραγωγικές επενδύσεις, στις οποίες υπάγεται και η "η δημιουργία, επέκταση και εκσυγχρονισμός εγκαταστάσεων αξιοποίησης Ιαματικών πηγών, Κέντρων θαλασσοθεραπείας, Κέντρων Τουρισμού Υγείας καθώς και η αγορά εξοπλισμού τους", ανάλογα με την περιοχή στην οποία ευρίσκονται.

Χαρακτηριστικό είναι ότι ο παραπάνω Νόμος όπως και το Προεδρικό Διάταγμα 456/1995 (ΦΕΚ 269/29.12.Α95) που κωδικοποιεί τα κείμενα παροχής κινήτρων, διαχωρίζουν και θεωρούν σαν ανεξάρτητες επιχειρήσεις τα κείμενα παροχής κινήτρων, διαχωρίζουν και θεωρούν σαν ανεξάρτητες επιχειρήσεις τις Ιαματικές πηγές, τα κέντρα θαλασσοθεραπείας και τα Κέντρα Τουρισμού Υγείας, υιοθετώντας έτσι και επιτρέποντας έμμεσα τη διάκριση του Ιαματικού τουρισμού από τον τουρισμό θαλασσοθεραπείας και από τον τουρισμό Υγείας.

Όσον αφορά τη νομοθεσία της Ε.Ε., αυτή συγκροτείται από πολλές οδηγίες και κανονισμούς που καλύπτουν όλο το φάσμα του θερμαλισμού (ιδιοτήτων φυσικών μεταλλικών νερών, χρήση της γεωθερμικής ενέργειας, αποδεκτά όρια ραδιενέργειας των ιαματικών πηγών, θέρμανση εγκαταστάσεων με θερμά ιαματικά νερά, υδατοκαλλιέργειες με ιαματικά νερά, προστασία περιβάλλοντος Ιαματικών πηγών κ.λπ.).

Φυσικά ολόκληρη η Εθνική και κοινοτική Νομοθεσία που ισχύει για τον τουρισμό γενικότερα, ισχύει και για τον τουρισμό Υγείας. Η

νομοθεσία αυτή είναι προσιτή σε κάθε ενδιαφερόμενο και διατίθεται από τον ΕΟΤ/Τμήμα Ιαματικών Νερών, από τον σύνδεσμο δήμων και κοινοτήτων ιαματικών πηγών Ελλάδας και από τα γραφεία της Ε.Ε.

ν) Οι φορείς του Ιαματικού Τουρισμού και του Τουρισμού Υγείας

Όπως ήδη αναφέρθηκε ο Ιαματικός τουρισμός στη χώρα μας διαχειρίζεται από δύο κυρίως φορείς, τον ΕΟΤ και τους ΟΤΑ.

Ο ΕΟΤ έχει την επιστασία των Ιαματικών Πηγών τουριστικής σημασίας και είναι ο φορέας που διαμορφώνει την κρατική πολιτική για τον Ιαματικό τουρισμό (Βλέπε παράγραφο 3α αυτού του κεφαλαίου).

Οι ΟΤΑ έχουν συστήσει το Σύνδεσμο Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών πηγών Ελλάδας με έδρα τη Θεσσαλονίκη, ο οποίος διαχειρίζεται τις 53 ιαματικές πηγές τοπικής σημασίας και ο οποίος προβαίνει σε ενέργειες να αποκτήσει και τον έλεγχο των υπολοίπων πηγών.

Ιδιωτικές ιαματικές πηγές δεν υπάρχουν στην Ελλάδα. Αντίθετα υπάρχουν ιδιωτικές εγκαταστάσεις τουρισμού υγείας, που παράγουν αντίστοιχα προϊόντα και προσφέρουν αντίστοιχα υπηρεσίες, και ιδιωτικά Κέντρα θαλασσοθεραπείας. Έτσι μπορεί να ειπωθεί ότι ο κυριότερος φορέας του τουρισμού Υγείας είναι η ιδιωτική πρωτοβουλία σε παραγωγικό επίπεδο, ενώ σε εποπτικό επίπεδο, όπως και για όλες τις μορφές τουρισμού, είναι ο ΕΟΤ.

Από νομοθετική άποψη, φορέας που διαμορφώνει νομοθετικά την πολιτική του Ιαματικού τουρισμού και του τουρισμού Υγείας είναι και η Ε.Ε. που στα πλαίσια της αναπτυξιακής και τουριστικής πολιτικής της επεμβαίνει και καθορίζει τις προδιαγραφές ανάπτυξης αυτών των μορφών τουρισμού.

Πρέπει ίσως να σημειωθεί ότι σαν φορείς διαχείρισης του Ιαματικού τουρισμού στη χώρα μας είναι και η διεύθυνση Υδάτινων πόρων του Υπουργείου Βιομηχανίας Έρευνας και Τεχνολογίας που προωθεί και χρηματοδοτεί διάφορα προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης του Ιαματικού τουρισμού και η ΕΤΒΑ που στα πλαίσια του αναπτυξιακού της προγράμματος εφαρμόζει επενδυτικά προγράμματα δημιουργίας πάρκων υγείας και αναψυχής στις Ιαματικές πηγές (Ιαματικές πηγές Ικαρίας και Νέας Απολλωνίας).

ξ) Το πλαίσιο διαχείρισης του Τουρισμού Υγείας και του Ιαματικού τουρισμού

Είναι γεγονός ότι ο παραδοσιακός Ιαματικός τουρισμός και στη χώρα μας και διεθνώς αντιμετωπίζει προβλήματα. Πρώτο γιατί οι παραδοσιακές λουτρικές εγκαταστάσεις έχουν ελλειμματική και μη λειτουργική υποδομή, ο εξοπλισμός τους είναι ανεπαρκής και η στελέχωσή τους ελλιπής, ιδίως σε επιστημονικό προσωπικό. Δεύτερο γιατί απευθύνεται σε έναν ιδικό τύπο τουριστών, ηλικιωμένων και γερόντων, με προβλήματα υγείας και χαμηλά εισοδήματα. Τρίτο γιατί προσφέρει μια μικρή γκάμα προϊόντων, κυρίως τα προϊόντα Υδροθεραπείας που δεν ζητούνται και από τουρίστες μικρότερης ηλικίας. Και τέταρτο γιατί υπάρχουν επιστημονικές απόψεις που αμφισβητούν τις θεραπευτικές ιδιότητες των ιαματικών νερών, ενώ επισημαίνουν και τον πιθανό κίνδυνο που προέρχεται από ραδιούχες ιαματικές πηγές.

Έτσι μια σωστή διαχείριση του ιαματικού και του τουρισμού υγείας μπορεί να συνοψιστεί στα εξής:

→Ναι στη διατήρηση του Ιαματικού τουρισμού με την μορφή του Τουρισμού Υγείας.

→Ναι στα πλεονεκτήματα του ιαματικού τουρισμού και όχι στα μειονεκτήματα που μπορούν να εξαλειφθούν.

→Ναι στη διαχείριση του τουρισμού υγείας σύμφωνα με τους κανόνες της φιλελεύθερης αγοράς.

→Ναι σε ένα ενιαίο πρότυπο διαχείρισης όλων των ιαματικών πηγών και ναι στη θεσμοθέτηση ενός αναπτυξιακού φορέα του τουρισμού υγείας μέσα στα πλαίσια της γενικότερης τουριστικής ανάπτυξης.

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ε.Ε.

1. ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Ο Τουρισμός, ως οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα, δεν αποτέλεσε αντικείμενο ρυθμίσεων στην (ιδρυτική) Συνθήκη της ΕΟΚ. Για το λόγο αυτό, ο Τουρισμός στερήθηκε μέχρι σήμερα μια "κοινή τουριστική πολιτική", που μεταξύ άλλων θα οδηγούσε και σε κοινοτικές ρυθμίσεις για αμιγώς τουριστικά θέματα.

Η ανάγκη, όμως, για μια ενασχόληση της τότε ΕΟΚ με τον Τουρισμό συνειδητοποιήθηκε σιγά-σιγά από τα κράτη-μέλη, ενόψει μάλιστα της λειτουργίας της Ενιαίας Αγοράς, της οποίας ο Τουρισμός προοριζόταν να αποτελέσει σημαντικό τομέα.

Γι' αυτό, για πρώτη φορά ήδη από το 1984, το Συμβούλιο με ψήφισμά του, υπογράμμισε (ΕΟΚ 115, 30/4/84) την αναγκαιότητα των διαβουλεύσεων μεταξύ της Επιτροπής και των κρατών-μελών, σε θέματα Τουρισμού, ενώ το 1986, με απόφασή του (86/664/ΕΟΚ), καθιέρωσε **διαδικασία συνεργασίας** στον τομέα του Τουρισμού για τη διευκόλυνση της ανταλλαγής πληροφοριών, των διαβουλεύσεων και, ενδεχομένως, τη συνεργασία στον τομέα του Τουρισμού και ιδίως της παροχής υπηρεσιών προς τους περιηγητές, με νομικό θεμέλιο το άρθρο 235 της Συνθήκης ΕΟΚ (ομόφωνες αποφάσεις).

Το 1988, (Ελληνική προεδρία της Κοινότητας), συγκλήθηκε το πρώτο άτυπο Συμβούλιο των Υπουργών Τουρισμού. Το Συμβούλιο, ανακήρυξε το έτος 1990 με απόφασή του σε "Έτος Ευρωπαϊκού Τουρισμού". Στόχος της πρωτοβουλίας αυτής ήταν η αξιοποίηση του **ενοποιητικού και οικονομικού ρόλου** του Τουρισμού προς την κατεύθυνση της Ενιαίας Αγοράς, η αύξηση του ενδοκοινοτικού τουρισμού, η βελτίωση της χρονικής κατανομής της τουριστικής κίνησης, η προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού κλπ. Η συνθήκη του Maastricht για την Ευρωπαϊκή Ένωση, συμπλήρωσε το άρθρο 3 της Συνθήκης της ΕΟΚ, όσον αφορά στην κοινοτική δράση για την επίτευξη των σκοπών της Κοινότητας, **προσθέτοντας στους δυνητικούς τομείς ευθύνης της Κοινότητας και τον Τουρισμό**, πράγμα που ασφαλώς συνεπάγεται περισσότερη κοινοτική δράση και παρέμβαση στην ευρωπαϊκή τουριστική αγορά. Εντούτοις, κατά την αναθεώρηση της Συνθήκης το 1997 δεν κατέστη δυνατό, να προβλεφθεί κοινοτική πολιτική για τον Τουρισμό.

2. ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Όπως είναι εύλογο, υπάρχει πληθώρα ρυθμίσεων του κοινοτικού δικαίου, που έμμεσα επηρεάζουν τον Τουρισμό (χωρίς να είναι αμιγώς "τουριστικές") με χαρακτηριστικό παράδειγμα τις σχετικές με την ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων, την ελεύθερη εγκατάσταση των εργαζομένων, τις μεταφορές (χερσαίες, θαλάσσιες, αερομεταφορές) το περιβάλλον, κλπ.

Όσον αφορά στα αμιγώς "τουριστικά" κοινοτικά κείμενα, δηλ. τα κείμενα που αφορούν άμεσα τον Τουριστικό Τομέα, έστω και αν υπαγορεύτηκαν από (άλλες) κοινοτικές πολιτικές ή διαπιστωμένες ανάγκες, θα πρέπει να σημειωθούν:

- Η σύσταση του Συμβουλίου (1986) για την τυποποίηση των πληροφοριών στα ξενοδοχεία.
- Η σύσταση του Συμβουλίου (1986) για την Ασφάλεια στα ξενοδοχεία
- Η Οδηγία 90/314/ΕΟΚ, για τα οργανωμένα ταξίδια, περιλαμβανομένων και των οργανωμένων διακοπών και περιηγήσεων.

Η Οδηγία αυτή προβλέπει την πλήρη ενημέρωση του τουρίστα καταναλωτή, σχετικά με τους παράγοντες, που συνιστούν το οργανωμένο ταξίδι (μεταφορά, κατάλυμα, γεύματα, δρομολόγια κλπ.), χωρίς απατηλές ενδείξεις, ρυθμίζει θέματα σχετικά με την μεταξύ διοργανωτή ή πωλητή και καταναλωτή σύμβαση (τιμές, αντικατάσταση καταναλωτή με άλλο πρόσωπο, περιπτώσεις υπαναχώρησης και αποζημίωσης του καταναλωτή για τροποποιήσεις ουσιαστικών στοιχείων του ταξιδιού, ματαίωση ταξιδιού κλπ.) και θεσπίζει την ύπαρξη επαρκών εγγυήσεων υπέρ του διοργανωτή, ώστε σε περίπτωση αφερεγγυότητας ή πτώχευσης να εξασφαλίζεται η επιστροφή των καταβληθέντων και ο επαναπατρισμός του καταναλωτή. Η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας στην Οδηγία αυτή έγινε με το Π.Δ 339/96.

- Η Οδηγία 94/47 για την προστασία των αγοραστών ως προς ορισμένες πλευρές των συμβάσεων, που αφορούν την απόκτηση δικαιώματος χρήσης ακινήτων υπό καθεστώς χρονομεριστικής μίσθωσης.

Η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας προς την Οδηγία αυτή έγινε πρόσφατα με το Π.Δ. 182/99

- Η Οδηγία 95/57/ΕΚ για τη συλλογή στατιστικών στοιχείων στον Τομέα του Τουρισμού

Άλλες κοινοτικές ρυθμίσεις που επηρεάζουν έμμεσα τον Τουρισμό, είναι ενδεικτικά:

- Το κοινωνικό Πρωτόκολλο, που ετέθη σε ισχύ από 1/1/93, και σύμφωνα με το οποίο η Κοινότητα οφείλει πλέον, πριν την υποβολή προτάσεων στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής, να συμβουλευεται επίσημα τους κοινωνικούς εταίρους.
- Η Σύσταση της Επιτροπής (1991) για την προστασία της αξιοπρέπειας ανδρών και γυναικών στην εργασία (που συνοδεύεται από Κώδικα Μέτρων αντιμετώπισης της σεξουαλικής παρενόχλησης).
- Η τροποποίηση της Οδηγίας 75/129 (1992), για την σύγκλιση των εθνικών νομοθεσιών όσον αφορά στις μαζικές απολύσεις.
- Η Οδηγία για τις πινακίδες ασφαλείας και υγείας στον χώρο εργασίας (1992).
- Η Απόφαση (1989), για τον αποκλεισμό του καπνίσματος στους δημόσιους χώρους.
- Οι οδηγίες 84/360/ΕΟΚ, 85/337/ΕΟΚ για τα έργα και τις δραστηριότητες που έχουν επίδραση στο περιβάλλον και η πιο πρόσφατη 97/11/ΕΚ, που υπαγορεύονται από την Περιβαλλοντική Πολιτική της ΕΕ και έχουν έμμεση, αλλά σημαντική επίδραση στον Τουρισμό.

3. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Τα τελευταία χρόνια η ΕΕ συνεχίζει να δραστηριοποιείται νομοθετικά στους τομείς των Εργασιακών Σχέσεων, της προστασίας καταναλωτή, του Περιβάλλοντος κλπ., και είναι βέβαιο, ότι και οι νέες αυτές ρυθμίσεις θα επηρεάσουν έμμεσα και τον Τουρισμό. Εντούτοις, ο Τουρισμός μέχρι πριν από μια περίπου 3ετία αποτελούσε αντικείμενο μιας μικρής διοικητικής μονάδας (unit) της 23ης Γενικής Διεύθυνσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η μονάδα αυτή στη συνέχεια μετατράπηκε σε Διεύθυνση της ίδιας Γεν.Δ/νσης.

Πρόσφατα, στα πλαίσια της διοικητικής αναδιάρθρωσης των υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που τέθηκε σε εφαρμογή από την 01/01/2000, ο Τουρισμός ως αντικείμενο υποβιβάστηκε σε τμήμα (unit). Συγκεκριμένα, σήμερα ο Τουρισμός αποτελεί αντικείμενο της Γενικής Δ/νσης "Επιχειρήσεις" και ανήκει στην 4η Δ/ση της Γενικής αυτής Δ/νσης, που έχει τίτλο "Υπηρεσίες, Εμπόριο, Τουρισμός". Το Τμήμα του Τουρισμού είναι το 3ο τμήμα της Δ/νσης αυτής.

Α) Γιατί η Ελλάδα (δια του ΕΟΤ) υποστηρίζει την ανάγκη κοινοτικής πολιτικής

Η τουριστική βιομηχανία είναι ο μόνος τελικά παράγοντας ("πυλώνας" κατά την Επιτροπή) του Τουριστικού Τομέα, που δεν προστατεύεται από κοινοτική πολιτική, αφού οι άλλοι δύο παράγοντες (το Περιβάλλον και ο Καταναλωτής) αποτελούν αντικείμενο προστασίας ειδικών κοινοτικών πολιτικών.

Η μη πρόβλεψη κοινοτικής πολιτικής, αφενός αφήνει τον Τουρισμό ακάλυπτο απέναντι στις συνέπειες της εφαρμογής μέτρων, που επιβάλλονται από τις άλλες κοινοτικές πολιτικές (και κυρίως απέναντι στην αύξηση των λειτουργικών εξόδων της Τουριστικής Βιομηχανίας, που προκύπτει από την εφαρμογή των άλλων πολιτικών) και αφετέρου του στερεί τη δυνατότητα να επωφεληθεί από τη λήψη ειδικών νομοθετικών μέτρων, που θα ευνοούσαν την ευρωπαϊκή Τουριστική Βιομηχανία.

4. ΙΣΧΥΟΥΣΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Α) Εισαγωγή

- Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο εξέδωσαν ήδη, από το 1983 (1) και το 1984 (2), ψηφίσματα σχετικά με μια κοινοτική πολιτική στον τομέα του τουρισμού. Η πρώτη συγκεκριμένη ενέργεια στην οποία προέβη η Κοινότητα υπέρ του τουρισμού, ήταν η απόφαση του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988 (3), με την οποία ανακήρυσσε το 1990 «Ευρωπαϊκό Έτος του Τουρισμού».
- Αφότου τέθηκε σε ισχύ η συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ο τουρισμός εμφανίζεται στο άρθρο 3, στοιχείο τ) της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, μεταξύ των τομέων στους οποίους η Κοινότητα έχει βάσιμους λόγους να λάβει μέτρα για την εκπλήρωση των αποστολών που της έχουν ανατεθεί με το άρθρο 2. Σύμφωνα με τη Δήλωση αριθ. 1 που είναι προσαρτημένη στη συνθήκη ΕΚ, η οποία προβλέπει ότι η Διακυβερνητική Συνδιάσκεψη (ΔΣ) του 1996 θα εξετάσει το θέμα της εισαγωγής στη συνθήκη τίτλων σχετικών με τους τομείς που αναφέρονται στο άρθρο 3, σημείο τ), η Επιτροπή υπέβαλε, στις 3 Απριλίου 1996, την προβλεπόμενη για το σκοπό αυτό έκθεση (4).
- Παρά το γεγονός ότι είναι δύσκολο να υπολογιστεί με ακρίβεια πόσο σημαντικός είναι ο τουρισμός από οικονομική πλευρά (5), οι διαθέσιμες αναλύσεις και στατιστικές συμφωνούν ως προς τη σπουδαιότητά του, τόσο στο ευρωπαϊκό όσο και στο παγκόσμιο επίπεδο. Ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους τομείς δραστηριότητας που σημείωσαν, επί μακρά περίοδο, σταθερή ανάπτυξη. Αντιπροσωπεύει, κατά μέσο όρο, το 5,5 % του ΑΕγχΠ και το 6 % του συνόλου της απασχόλησης στο πλαίσιο της Ένωσης. Μολονότι τα μερίδια της αγοράς που του αναλογούν, τόσο ως προς τις αφίξεις όσο και ως προς τα έσοδα, σημειώνουν πτωτική τάση, η Ευρώπη εξακολουθεί να είναι η κυριότερη δύναμη του παγκόσμιου τουρισμού (6).
- Μπορούν να προσδιοριστούν δύο κατηγορίες κοινοτικών ενεργειών υπέρ του τουρισμού: οι ειδικές ενέργειες που προβλέπει ο γενικός προϋπολογισμός (άμεσες ενέργειες) και οι ενέργειες που έχουν έμμεση σχέση με τον τουρισμό ή στο πλαίσιο των οποίων ο τουρισμός διαδραματίζει θεμελιώδη ρόλο για την υλοποίηση άλλων στόχων (έμμεσες ενέργειες).

- Η διαχείριση των άμεσων ενεργειών, ο χρηματοδοτικός όγκος των οποίων αντιστοιχεί σε λιγότερο από το 1 % του συνόλου, ασκείται από τη μονάδα «Τουρισμός» της ΓΔ XXIII (Πολιτική των επιχειρήσεων, εμπόριο, τουρισμός και κοινωνική οικονομία), ενώ η διαχείριση των έμμεσων ενεργειών ασκείται από τις οικείες ΓΔ.
- Το Συνέδριο, κατά το 1994, άρχισε τη διενέργεια οριζόντιου ελέγχου σχετικά με την πολιτική στον τομέα του τουρισμού και την προώθησή του. Κατά τον πρώτο έλεγχο που διενεργήθηκε επιτόπου στην Επιτροπή, το Συνέδριο διαπίστωσε ότι είχαν σημειωθεί σοβαρές παρατυπίες, που επιβεβαιώνονται με τη θέση σε αργία δύο υπαλλήλων της ΓΔ XXIII και ότι σχετικά με το θέμα αυτό δεν είχε διαδοθεί από την Επιτροπή καμία πληροφορία. Το Συνέδριο αποκάλυψε ότι οι παρατυπίες που διαπιστώθηκαν έχουν σχέση με τις ανεπάρκειες που είχε επισημάνει στην ειδική έκθεσή του για το Ευρωπαϊκό Έτος Τουρισμού (EET), την οποία υπέβαλε το 1992 (7).
- Μολονότι η συμπληρωματική ανάλυση του EET που πραγματοποιήθηκε από το Συνέδριο δεν καλύπτει παρά μόνο ένα μέρος των ενεργειών που συγχρηματοδοτήθηκαν (βλέπε σημείο 32), οι δε ένδικες διαδικασίες δεν έχουν ακόμη περατωθεί, το Συνέδριο αποφάσισε να προβεί ήδη στην έκδοση ειδικής έκθεσης, προκειμένου να συμβάλει στην αποσαφήνιση της παρούσας κατάστασης των ενεργειών υπέρ του τουρισμού, επισημαίνοντας, ιδίως, τις ανεπάρκειες των συστημάτων διαχείρισης και ελέγχου.
- Οι παρατυπίες, οι οποίες εν τω μεταξύ κατέστησαν γνωστές, αφορούσαν κυρίως τις άμεσες ενέργειες υπέρ του τουρισμού. Για το λόγο αυτό και προκειμένου να δοθεί συνέχεια στο ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της 21ης Απριλίου 1994, σχετικά με την προϋπολογιστική και δημοσιονομική εκτέλεση του EET (8), οι ενέργειες αυτές εξετάζονται με ιδιαίτερη προσοχή στο πλαίσιο της παρούσας έκθεσης.

B) Κοινοτικές ενέργειες σχετικά με τον τουρισμό και η οικονομική τους σπουδαιότητα

- Στόχο του EET αποτελούσε η εκμετάλλευση του ρόλου του τουρισμού ως στοιχείου ενοποίησης στο πλαίσιο της δημιουργίας της Ευρώπης των πολιτών και η υπογράμμιση της οικονομικής και κοινωνικής σπουδαιότητας του τομέα του τουρισμού. Στο πλαίσιο του EET, δαπανήθηκαν συνολικά από τον κοινοτικό προϋπολογισμό 7,74 εκατ. ECU.
- Ανεξάρτητα από το EET, η αρμόδια για τον προϋπολογισμό αρχή χορήγησε πιστώσεις για ενέργειες στον τομέα του τουρισμού

(κονδύλιο του προϋπολογισμού Β2-710), οι οποίες από 3 εκατ. ECU κατά το 1989 έφθασαν τα 4,9 εκατ. ECU κατά το 1992, για την προώθηση δε του ευρωπαϊκού τουρισμού σε τρίτες χώρες (κονδύλιο του προϋπολογισμού Β7-830) χορήγησε πιστώσεις ύψους 1,75 εκατ. ECU κατά την περίοδο 1992-1993 (βλέπε πίνακα 1).

- Το Συμβούλιο, στις 13 Ιουλίου 1992 (9), βάσει του άρθρου 235 της συνθήκης, θέσπισε πρόγραμμα δράσης υπέρ του τουρισμού τριετούς διάρκειας, η οποία θα άρχιζε από την 1η Ιανουαρίου 1993. Η αρμόδια για τον προϋπολογισμό αρχή διέθεσε για το πρόγραμμα αυτό συνολικό ποσό ύψους 21,7 εκατ. ECU περίπου, από το κονδύλιο του προϋπολογισμού Β5-325 (βλέπε πίνακα 1). Οι προτεραιότητες που αναφέρονται στο παράρτημα της απόφασης του Συμβουλίου, μεταφράστηκαν στην πράξη με μελέτες και πρότυπα σχέδια, ιδίως στον τομέα του αγροτικού, του πολιτιστικού τουρισμού, καθώς και του τουρισμού από την πλευρά της επαγγελματικής κατάρτισης και του περιβάλλοντος. Εξάλλου, χρηματοδοτήθηκαν ενέργειες που αποσκοπούν στην ενίσχυση του ελκυστικού χαρακτήρα της Ευρώπης ως «χώρας προορισμού» για τους τουρίστες των μακρινών χωρών. Η Επιτροπή θα πρέπει να εξασφαλίσει το συντονισμό του προγράμματος δράσης με τις διάφορες κοινοτικές πολιτικές. Κοινοτικές δραστηριότητες που έχουν σχέση με τον τουρισμό:
- Η σπουδαιότητα του τουρισμού στο πλαίσιο του γενικού προϋπολογισμού αντικατοπτρίζεται, κυρίως, στα διαρθρωτικά ταμεία (βλέπε πίνακα 2) και προπάντων στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ).
- Τα κοινοτικά πλαίσια στήριξης (ΚΠΣ) προβλέπουν ρητά, για την περίοδο 1989-1993, κοινοτική χρηματοδοτική στήριξη υπέρ του τουρισμού στο πλαίσιο των στόχων 1, 2 και 5β, ανερχόμενη σε 2 305,9 εκατ. ECU. Για την περίοδο 1994-1999, η κοινοτική συνεισφορά υπέρ του τουρισμού που προβλέπεται στο πλαίσιο των στόχων 1, 2, 5β και 6, ανέρχεται σε 7 284,9 εκατ. ECU. Στο ποσό αυτό προστίθεται το μέρος που αναλογεί στις τουριστικές ενέργειες στο πλαίσιο των στόχων 3 και 4, των κοινοτικών πρωτοβουλιών και του Ταμείου Συνοχής, καθώς και η έμμεση συνεισφορά άλλων προγραμμάτων ή αξόνων στην ανάπτυξη του τουρισμού, στοιχεία τα οποία εντούτοις δεν μπορούν να προσδιοριστούν επακριβώς.
- Εξάλλου, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ) παρεμβαίνει υπέρ του τουρισμού. Οι άμεσες χρηματοδοτήσεις της (ατομικά δάνεια και πιστώσεις από συνολικά δάνεια) στον τομέα «τουρισμός-αναψυχή» ανήλθαν, κατά την περίοδο 1990-1994, σε 1 014,2 εκατ. ECU.
- Εξάλλου, διάφορες κοινοτικές δραστηριότητες, ιδίως η κοινωνική πολιτική, η πολιτική στον τομέα του περιβάλλοντος, των μεταφορών,

των διευρωπαϊκών δικτύων, της έρευνας, της κατάρτισης και της εκπαίδευσης, της συνεργασίας και της πολιτιστικής δράσης, διαθέτουν προϋπολογισμούς που προβλέπουν, ρητώς ή εμμέσως, τη χρηματοδότηση σχεδίων με επίδραση στον τουρισμό. Δεν είναι όμως δυνατό, παρά μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις, να εξαχθούν στοιχεία όσον αφορά το ακριβές μέρος που αντιπροσωπεύουν οι ενέργειες σχετικά με τον τουρισμό, το ποσό δε που αφορά το θέμα αυτό είναι της τάξης των 25 εκατ. ECU κατ' έτος. Για τους τομείς όπως οι μεταφορές και η απασχόληση, ορισμένα μέτρα είναι δυνατό να έχουν σημαντικό αποτέλεσμα στην ανάπτυξη του τουρισμού, μολονότι η επίδρασή τους δεν υπολογίζεται αριθμητικά.

Γ) Προβλήματα που διαπιστώθηκαν όσον αφορά τις άμεσες ενέργειες σχετικά με τον τουρισμό

- Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είχε εκφράσει, ήδη από το 1990, την ανησυχία του σχετικά με πιθανές παρατυπίες όσον αφορά τις ενέργειες στον τομέα του ΕΕΤ και ζήτησε από το Συνέδριο να γνωμοδοτήσει σχετικά με το θέμα αυτό. Το Συνέδριο, στις 30 Σεπτεμβρίου 1992, υπέβαλε ειδική έκθεση (10).
- Παρά την έλλειψη διαφάνειας και τεκμηρίωσης όσον αφορά τις δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του ΕΕΤ, η εξέταση του Συνεδρίου επέτρεψε τότε «τη διατύπωση πολλών παρατηρήσεων οι οποίες θίγουν (έθιγαν) τη νομιμότητα και την κανονικότητα ορισμένων δαπανών καθώς επίσης και τη χρηστή δημοσιονομική διαχείριση των πιστώσεων που χορηγήθηκαν. Οι παρατηρήσεις που απορρέουν από τον έλεγχο αφορούν (αφορούσαν) ιδίως:
 - ✓ το διοικητικό και οργανωτικό πρόγραμμα,
 - ✓ τις διαδικασίες που εφαρμόστηκαν για τη σύναψη των συμβάσεων και την εκτέλεσή τους, τη χορήγηση των χρηματοδοτικών ενισχύσεων και τη χρησιμοποίησή τους από τους δικαιούχους,
 - ✓ την τήρηση της προϋπολογιστικής και λογιστικής νομοθεσίας,
 - ✓ τη δημοσιονομική διαχείριση για το σύνολο του ΕΕΤ» (11).
- Εξάλλου, το Συνέδριο είχε διαπιστώσει «την ανεπάρκεια των ελέγχων του δημοσιονομικού ελεγκτή, τόσο για τις αναλήψεις δαπανών όσο και για τις πληρωμές» (12).
- Η Επιτροπή, στην απάντησή της στην ειδική έκθεση, δεν αμφισβήτησε τις δυσχέρειες σχετικά με την έλλειψη διαφάνειας και τεκμηρίωσης, εκτιμώντας συγχρόνως ότι οι παρατηρήσεις που διατυπώθηκαν δεν αιτιολογούν την κρίση του Συνεδρίου (13). Εξελίξεις μετά την υποβολή της ειδικής έκθεσης Έλεγχος του Συνεδρίου:

- Το Συνέδριο εξέτασε, από τον Οκτώβριο του 1994 και μετά, το χειρισμό από την Επιτροπή των φακέλων σχετικά με τις εικαζόμενες απάτες και παρατυπίες στον τομέα του τουρισμού, αφού καθόρισε με την Επιτροπή τις λεπτομέρειες πρόσβασης στο είδος αυτό φακέλων. Εντούτοις, αποφάσισε, προκειμένου να μη διαταράξει τις έρευνες που συνεχίζονται, να μη σχολιάσει το περιεχόμενο των εν λόγω φακέλων. Εν τω μεταξύ, προτίθεται να περιγράψει, κατά το μέτρο του δυνατού, τα συστήματα διαχείρισης στο πλαίσιο των οποίων προέκυψε η παρούσα κατάσταση και να αναλύσει την ενίσχυση των μέτρων διοικητικής και οικονομικής διαχείρισης μετά την υποβολή της ειδικής έκθεσής του για το ΕΕΤ. Εξάλλου, παραθέτει τις νέες διαπιστώσεις του σχετικά με τον έλεγχο, εφόσον δεν παρακωλύουν τις διαδικασίες που έχουν ήδη κινηθεί. Έρευνες εντός της Επιτροπής:
- Η ΓΔ XXIII έλαβε, τον Ιούνιο του 1992, κοινοποίηση με την οποία της διαβιβαζόταν αντίγραφο επιστολής σχετικά με σχέδιο που βρισκόταν στη φάση της ανάθεσης, όπου της επιστάτο η προσοχή σε σειρά στοιχείων, βάσει των οποίων θα μπορούσε να αποκαλυφθεί μια αντικανονική κατάσταση. Σχετικά με μια άλλη περίπτωση, μετά από έρευνα εντός του οργάνου, η ΓΔ XXIII ζήτησε, τον Ιούνιο του 1993, τη συνδρομή της ΓΔ XX (Δημοσιονομικός έλεγχος) για τη διενέργεια ελέγχου επιτόπου. Κατά το δεύτερο εξάμηνο του 1993, άλλες πληροφορίες οδήγησαν στη διεξαγωγή ευρύτερης έρευνας εντός της ΓΔ XXIII. Τα πρώτα αποτελέσματα της έρευνας αυτής συζητήθηκαν με τον Γενικό Γραμματέα της Επιτροπής και τη ΓΔ IX (Προσωπικό και Διοίκηση) το Δεκέμβριο του 1993, είχαν δε ως απόρροια τη μετάθεση, το Μάρτιο του 1994, προς το συμφέρον της υπηρεσίας, του προϊσταμένου της μονάδας «Τουρισμός», τον δε Αύγουστο του 1994 την παύση του καθώς και την καταγγελία της σύμβασης έκτακτου υπαλλήλου της ίδιας μονάδας. Παράλληλα, μεταξύ Μαΐου και Ιουλίου 1994, διαβιβάστηκαν στη ΓΔ IX οι λεπτομερείς εκθέσεις της έρευνας που διεξήχθη εντός της ΓΔ XXIII, απεστάλησαν δε αντίγραφα στη Γενική Γραμματεία και στη ΓΔ XX.
- Εξάλλου, κατά το 1994, η ΓΔ XX διενήργησε εσωτερικό έλεγχο σε ολόκληρη τη ΓΔ XXIII καθώς και τομεακή έρευνα κάθε δραστηριότητας της μονάδας «Τουρισμός». Τα αποτελέσματα των εν λόγω ερευνών επιβεβαίωσαν το γεγονός ότι εξακολουθούν να υφίστανται τα προβλήματα που είχε διαπιστώσει το Συνέδριο στο πλαίσιο του ελέγχου του για το ΕΕΤ, ο οποίος διενεργήθηκε το 1991 και το 1992. Έρευνα στα κράτη μέλη:
- Μόλις τον Ιούλιο του 1994 ζητήθηκε από τη μονάδα συντονισμού για την καταπολέμηση της απάτης, της Επιτροπής, (UCLAF) η διεξαγωγή έρευνας. Δεδομένης της φύσης των εικαζόμενων ανωμαλιών (απάτη,

δωροδοκία), η UCLAF έδωσε αμέσως στις εργασίες της κατεύθυνση προκαταρκτική της έναρξης δικαστικής διαδικασίας. Συμμετέσχε σε ένα μέρος των αποστολών ελέγχου που διεξήχθησαν στα κράτη μέλη από τη ΓΔ XX, μετά την τομεακή έρευνα της ΓΔ XXIII. Εξάλλου, υιοθέτησε μέθοδο που αποσκοπεί στην κάλυψη όλων των προβλημάτων που υφίστανται στον τομέα του τουρισμού.

- Βάσει των πληροφοριακών στοιχείων που διέθετε η UCLAF, η Επιτροπή ζήτησε, το Δεκέμβριο του 1994, σύμφωνα με το άρθρο 209 Α της συνθήκης, από δύο κράτη μέλη να αρχίσουν, κατά περίπτωση, δικαστική ανάκριση (Βέλγιο) και προκαταρκτική έρευνα (Γαλλία). Το Φεβρουάριο του 1995 ο κ. McMillan Scott, μέλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, υπέβαλε μήνυση στις βελγικές δικαστικές αρχές. Το Μάρτιο του 1995, ζητήθηκε από ένα τρίτο κράτος μέλος (την Ελλάδα) να αρχίσει προκαταρκτικές έρευνες.
- Οι βελγικές δικαστικές αρχές ζήτησαν από την Επιτροπή, το Φεβρουάριο και το Μάρτιο του 1995, να άρει την ασυλία τριών υπαλλήλων του οργάνου, να άρει την υποχρέωση τήρησης επαγγελματικού μυστικού για επτά υπαλλήλους, στους οποίους είχαν ανατεθεί εργασίες στον τομέα του τουρισμού, να τους επιτρέψει να έχουν πρόσβαση σε όλους τους χώρους όπου χρειάζεται για τις ανάγκες της έρευνας και να προετοιμάσουν όλα τα χρήσιμα για την έρευνα έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία. Η Επιτροπή προέβη αμέσως στην άρση της ασυλίας, του επαγγελματικού μυστικού καθώς και του απαραβίαστου των κτιρίων.
- Κατά το Μάρτιο-Απρίλιο του 1995, οι βελγικές δικαστικές αρχές προέβησαν σε έρευνες και σε εξετάσεις μαρτύρων εντός των κτιρίων της ΓΔ XXIII. Εξάλλου, τον Απρίλιο του 1995, η UCLAF έλαβε μέτρα, σε συνεργασία με τη ΓΔ ΙΧ, προκειμένου οι αποφάσεις της ΑΔΑ για τη χορήγηση άδειας να επιτρέπουν σε όλα τα άτομα που ασκούσαν ή ασκούν δραστηριότητα εντός της UCLAF σχετικά με το θέμα αυτό, να εμφανίζονται ως μάρτυρες. Η πρώτη εξέταση μαρτύρων πραγματοποιήθηκε το Μάιο του 1995. Βάσει αίτησης που υποβλήθηκε τον Ιούλιο του 1995, οι δικαστικές αρχές μπόρεσαν να έχουν πρόσβαση, τον Αύγουστο του ίδιου έτους, στους φακέλους «Τουρισμός» της ΓΔ XX. Εξάλλου, η UCLAF προέβη μεταγενέστερα στην παράδοση εγγράφων. Το Νοέμβριο του 1995, οι αρχές ζήτησαν επισήμως την άρση της υποχρέωσης για επιφυλακτικότητα ατόμων που άσκησαν δραστηριότητες στους υπό διερεύνηση τομείς, προκειμένου να τους εξετάσει ως μάρτυρες. Η Επιτροπή ανταποκρίθηκε στο αίτημα αυτό αμέσως και ενημέρωσε τους ενδιαφερόμενους υπαλλήλους και πρώην υπαλλήλους για την απόφαση της ΑΔΑ. Τον Ιανουάριο του 1996, τέθηκαν υπό κράτηση

τρία άτομα. Τα άτομα αυτά αφέθησαν μεταγενέστερα ελεύθερα, επί εγγυήσει.

- Το Μάιο του 1995, η Επιτροπή ικανοποίησε, τάχιστα, αιτήματα που είχαν υποβληθεί από την πλευρά των γαλλικών και των ελληνικών δικαστικών αρχών, για τη θέση στη διάθεσή τους εγγράφων. Η Ελλάδα έθεσε σε εφαρμογή τα μέσα που είναι αναγκαία για την προετοιμασία πιθανής προσφυγής στα δικαστήρια. Η UCLAF εξακρίβωσε επιτόπου κατά πόσο οι αρμόδιες αρχές είχαν στη διάθεσή τους όλα τα στοιχεία που σχετίζονταν με το θέμα. Στη Γαλλία, κατά τα τέλη 1995-αρχές 1996, τέθηκαν υπό κράτηση πολλά άτομα. Ενέργειες ανάκτησης:
- Η ΓΔ XX, κατά τη διάρκεια των ελέγχων της που διενήργησε το 1993 και το 1994, οι οποίοι αφορούσαν πράξεις μεταγενέστερες του ΕΕΤ, εντόπισε 43 περιπτώσεις, σχετικά με τις οποίες ήταν αναγκαίο να γίνουν ανακτήσεις. Για 31 από τους φακέλους που αφορά το θέμα, σχετικά με τους οποίους το ποσό που υπολογίζεται ότι πρέπει να εισπραχθεί ανέρχεται σε 324 000 ECU περίπου, η ΓΔ XXIII δεν εξέδωσε ακόμη εντάλματα είσπραξης. Όσον αφορά τις 12 επιστολές με τις οποίες ζητούνταν η απόδοση των ενισχύσεων που είχαν καταβληθεί, συνολικού ύψους 1 105 588 ECU, οι 11 από αυτές απεστάλησαν μόλις μετά τον Ιούλιο του 1995. Οι αιτήσεις απόδοσης βασίστηκαν στην ύπαρξη μη επιλέξιμων δαπανών και, εν μέρει, στη χαμηλή ποιότητα των εργασιών που εκτελέστηκαν ή των εκθέσεων που υποβλήθηκαν. Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες είχε εκτελεστεί η τελευταία πληρωμή, η χαμηλή ποιότητα των υπηρεσιών που παρασχέθηκαν θα έπρεπε, εντούτοις, να είχε εντοπιστεί το αργότερο κατά το κλείσιμο των φακέλων. Εξάλλου, μια κατάσταση όπου καταγράφονται οι υπόχρεοι, η οποία καταρτίστηκε από την UCLAF βάσει των πληροφοριακών στοιχείων της ΓΔ XXIII και υποβλήθηκε, τον Ιανουάριο του 1996, στον Γενικό Γραμματέα της Επιτροπής, στους γενικούς διευθυντές των ΓΔ IX, XX και της νομικής υπηρεσίας καθώς και στο Συνέδριο, περιλαμβάνει μία περίπτωση που αφορά ποσό ύψους 41 067 ECU, σχετικά με το οποίο, πράγματι, δεν είχε εκδοθεί το ένταλμα είσπραξης. Συνεργασία του Συνεδρίου με τις αρμόδιες υπηρεσίες:
- Αφότου διαπιστώθηκαν τα προβλήματα, κατά το Σεπτέμβριο του 1994, το Συνέδριο συνεργάζεται στενά με την UCLAF και τη ΓΔ XX. Εξάλλου, το Συνέδριο απάντησε ευνοϊκά σε αίτημα δικαστικής αρωγής που υποβλήθηκε από τις βελγικές δικαστικές αρχές το Μάρτιο του 1995. Κατά συνέπεια, οι υπάλληλοι του Συνεδρίου που κλητεύθηκαν επισήμως στο πλαίσιο της τρέχουσας αποδεικτικής διαδικασίας όντως κατέθεσαν. Ομοίως, τα έγγραφα που μπόρεσε να συγκεντρώσει το Συνέδριο κατά τη διάρκεια των ελέγχων του στον

τομέα που αποτελεί το αντικείμενο της έρευνας, καθώς και οι εκθέσεις που κατέστη δυνατό να συντάξει μετά τους ελέγχους αυτούς, τέθηκαν στη διάθεση των αρμόδιων αρχών. Συμπληρωματικοί έλεγχοι του Συνεδρίου σχετικά με το Ευρωπαϊκό Έτος Τουρισμού:

- Μετά το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 21ης Απριλίου 1994, σχετικά με την προϋπολογιστική και δημοσιονομική εκτέλεση του ΕΕΤ (14) το Συνέδριο προέβη στη διενέργεια συμπληρωματικών ελέγχων. Το πλαίσιο εντός του οποίου επανέλαβε τους ελέγχους του ήταν το ακόλουθο:- Η υπηρεσία του δημοσιονομικού ελέγχου δεν είχε πραγματοποιήσει έρευνα σχετικά με το ΕΕΤ. Αντιθέτως, η εν λόγω υπηρεσία είχε εκτελέσει τους ελέγχους που αναφέρονται στο σημείο 22, το οποίο αφορά γενικώς τη ΓΔ XXIII και, συγκεκριμένα, τη μονάδα «Τουρισμός».- Κατά τη διάρκεια των ελέγχων της στα κτίρια της ΓΔ XXIII, η ΓΔ XX εντόπισε τα ίδια σοβαρά προβλήματα που είχαν εντοπιστεί από το Συνέδριο κατά τον πρώτο του έλεγχο (βλέπε σημεία 17 και 18).- Οι υπηρεσίες της Επιτροπής μπόρεσαν να εντοπίσουν ανωμαλίες δόλιου χαρακτήρα χρησιμοποιώντας τις δικές τους μεθόδους διερεύνησης και μετά από ελέγχους που διεξήχθησαν επιτόπου στους δικαιούχους των ενισχύσεων.
- Στην Επιτροπή είχε ανατεθεί η εφαρμογή του ΕΕΤ, σε συνεννόηση με οργανωτική επιτροπή, συγκροτούμενη από δύο εκπροσώπους κατά κράτος μέλος κατ' ανώτατο όριο, της οποίας προεδρεύει εκπρόσωπος της Επιτροπής. Τα κράτη μέλη είχαν κληθεί να προσδιορίζουν σχέδια, να ελέγχουν την εκτέλεσή τους και να διαβιβάζουν στην Επιτροπή τις αιτήσεις πληρωμών. Μολονότι η απόφαση 89/46/ΕΟΚ του Συμβουλίου (15) δεν προέβλεπε τη συγκρότηση εθνικών επιτροπών (ΕΕ) για τη διοργάνωση του ΕΕΤ, η Επιτροπή τόνιζε ανέκαθεν τη σπουδαιότητα των ΕΕ και θεωρούσε τη θέσπισή τους ως απαραίτητο στοιχείο για την επιτυχία του ΕΕΤ. Κατά συνέπεια, σε κάθε κράτος μέλος δημιουργήθηκε μία ΕΕ, συγκροτούμενη από τους κυριότερους εταίρους του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα στον τομέα του τουρισμού.
- Οι έλεγχοι του Συνεδρίου που είχαν σχέση με την προετοιμασία της ειδικής έκθεσης για το ΕΕΤ, εστιάστηκαν στη διαχείριση της Επιτροπής και των ενεργειών που χρηματοδοτήθηκαν εξ ολοκλήρου από το γενικό προϋπολογισμό. Για τις συμπληρωματικές αυτές εργασίες του, το Συνέδριο διενήργησε έλεγχο επιτόπου σε συγχρηματοδοτούμενα σχέδια, αρχίζοντας από τη Γαλλία, κράτος μέλος που έτυχε του κυριότερου μεριδίου (25 % περίπου του προβλεπόμενου προϋπολογισμού των 2,5 εκατ. ECU). Αποτελέσματα των συμπληρωματικών ελέγχων του Συνεδρίου. Η εφαρμογή των συγχρηματοδοτούμενων σχεδίων στη Γαλλία:

- Τον Ιούλιο του 1989 συστήθηκε, με απόφαση του αρμόδιου υπουργείου, η ΕΕ στην οποία ανατέθηκε η διοργάνωση του ΕΕΤ στη Γαλλία, δηλαδή ο σχεδιασμός, η προεπιλογή και ο συντονισμός των ενεργειών και προγραμμάτων που θα έπρεπε να εφαρμοστούν από τους φορείς του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα. Η ΕΕ δεν θέσπισε διαδικαστικούς κανόνες που να καθιστούν δυνατό να καθορίζεται επακριβώς ο τρόπος λειτουργίας της.
- Τον Απρίλιο του 1990, δημιουργήθηκε ένας οργανισμός μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα η «Association pour la promotion de l'Annie Européenne du tourisme» (Ένωση για την προώθηση του Ευρωπαϊκού Έτους Τουρισμού) (ΑΡΑΕΤ), ο οποίος, σύμφωνα με το καταστατικό του, είχε ως στόχο την προώθηση των εκδηλώσεων που διοργανώνονται στο πλαίσιο του ΕΕΤ. Για το σκοπό αυτό συγκέντρωνε και διαχειριζόταν, για λογαριασμό της ΕΕ και υπό τον έλεγχό της, τα κοινοτικά κεφάλαια και τα κεφάλαια που προέρχονταν από άλλες πηγές, διαδικασία προβλεπόμενη από το καταστατικό του ΑΡΑΕΤ, η οποία όμως δεν απέρρεε από επίσημη απόφαση των αρμόδιων αρχών. Εξάλλου, οι απαιτήσεις που επέβαλε το Υπουργείο Οικονομικών στις οργανώσεις που τύγχαναν κρατικών χρηματοδοτήσεων, δεν τηρούνταν. Η λειτουργία του ΑΡΑΕΤ και, κατά συνέπεια, οι επιχορηγήσεις που του είχαν καταβληθεί, ξέφευγαν του πλαισίου των εθνικών προϋπολογιστικών διαδικασιών καθώς και των αντίστοιχων διαδικασιών ελέγχου.
- Εξάλλου, οι αρμοδιότητες και ευθύνες του Υπουργείου Τουρισμού, της ΕΕ και του ΑΡΑΕΤ δεν ήταν επαρκώς οριοθετημένες, ανεπάρκεια που δεν εξαλείφθηκε ούτε στο γαλλικό ούτε στο κοινοτικό επίπεδο και εξακολούθησε να υπάρχει καθόλη την περίοδο εφαρμογής του ΕΕΤ.
- Η απόφαση 89/46/ΕΟΚ του Συμβουλίου προέβλεπε ότι θα πρέπει να υποβάλλονται στην Επιτροπή «όλες οι αποδείξεις του πραγματικού κόστους» των ενεργειών για τις οποίες χορηγούνται ενισχύσεις στο πλαίσιο του ΕΕΤ. Παρά το γεγονός αυτό, και παρά τη συμβατική υποχρέωση διατήρησης των δικαιολογητικών κατά τη διάρκεια τουλάχιστον πέντε ετών, οι λογιστικές και οι φάκελοι που τηρούσαν οι αρμόδιες υπηρεσίες (το επιφορτισμένο με τον τουρισμό υπουργείο, η ΕΕ και ο ΑΡΑΕΤ) δεν καθιστούν δυνατή την ανασύσταση των δαπανών-εσόδων που είχαν δηλωθεί. Εξάλλου, ο ΑΡΑΕΤ δεν ενημέρωσε την Επιτροπή για την εξαφάνιση όλων των τιμολογίων και λογιστικών εγγράφων σχετικά με το ΕΕΤ. Σύμφωνα με επιστολή που απεστάλη από τον οργανισμό στο αρμόδιο για τον τουρισμό υπουργείο, η αστυνομία αρνήθηκε να δεχθεί την υποβολή δήλωσης απώλειας ή κλοπής, δεδομένου ότι δεν υπήρχαν αποδείξεις και δεν είχε πραγματοποιηθεί διάρρηξη.

- Οι αιτήσεις για τη χορήγηση ενίσχυσης αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των συμβάσεων που συνάπτονται μεταξύ της Επιτροπής και των δικαιούχων. Παρά την ασάφεια των αιτήσεων για τη χορήγηση ενίσχυσης, η ΓΔ XXIII δεν ζήτησε καμία συμπληρωματική διευκρίνιση από τους Γάλλους δικαιούχους. Κατά συνέπεια, η αναγνώριση των επιλέξιμων δαπανών είναι πολύ δυσχερής. Επιπλέον, υπάρχει ασυμφωνία μεταξύ των δικαιούχων που ορίζουν οι συμβάσεις και των πραγματικών δικαιούχων των κεφαλαίων. Σε καμία από τις συμβάσεις που εξετάστηκαν ο αντισυμβαλλόμενος δεν αναφερόταν ορθά, η δε ΓΔ XXIII κατέβαλε ενισχύσεις σε οργανισμούς με τους οποίους δεν είχε καμία συμβατική σχέση. Σε μία περίπτωση, η αναφορά, ως φορέα προώθησης, ενός διεθνούς οργανισμού μη εμπλεκόμενου αμέσως στο σχέδιο, επέτρεψε τη λήψη συμπληρωματικής ενίσχυσης (50 000 ECU) από την Κοινότητα. Τέλος, η ΓΔ XXIII έκανε δεκτές υπογραφές, χωρίς να ελέγξει εάν οι υπογράφωντες είχαν εξουσιοδοτηθεί.
- Ορισμένες επιστολές είχαν υπογραφεί και αποσταλεί στις αρμόδιες γαλλικές υπηρεσίες από μη εξουσιοδοτημένους υπαλλήλους της ΓΔ XXIII. Ορισμένες φορές, διάφοροι υπάλληλοι διαφόρων επιπέδων της ΓΔ XXIII απέστειλαν διαδοχικά επιστολές με τις ίδιες πληροφορίες. Σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις που ελέγχθηκαν, οι αιτούντες ενίσχυση είχαν ενημερωθεί για την έγκριση της ενίσχυσης, προτού ο δημοσιονομικός ελεγκτής χορηγήσει τη θεώρησή του.
- Το έντυπο χορήγησης χρηματοδοτικής ενίσχυσης προέβλεπε τη διαβίβαση επικυρωμένου αντιγράφου κίνησης λογαριασμού ή οικονομικής κατάστασης που να συνοδεύεται με δεόντως επικυρωμένα δικαιολογητικά. Η Επιτροπή επέμενε να της αποστέλλεται η κατάσταση των τιμολογίων ή των αντιγράφων τιμολογίων μόνον όταν προέβαινε σε υπομνήσεις, σε περίπτωση μη τήρησης των συμβατικών προθεσμιών. Αλλά, ακόμη και στις περιπτώσεις αυτές, οι πληρωμές είχαν ενταλθεί με απλή προσκόμιση ενός οικονομικού απολογισμού. Οι προθεσμίες για την υποβολή της τελικής έκθεσης και του οικονομικού απολογισμού δεν τηρήθηκαν ποτέ. Δεν πραγματοποιήθηκε καμία ανάλυση των εκθέσεων εκτέλεσης και των οικονομικών απολογισμών, ούτε διενεργήθηκαν έλεγχοι επιτόπου, μάλιστα δε δεν αποκαλύφθηκαν ούτε προφανείς ανεπάρκειες. Σε όλες τις περιπτώσεις, ήταν αδύνατη η ανασύσταση των δαπανών που είχαν δηλωθεί είτε ελλείψει δικαιολογητικών είτε διότι τα έγγραφα που είχαν προσκομιστεί αφορούσαν μη επιλέξιμες δαπάνες.
- Η Επιτροπή δεν διευκρίνισε τη μορφή των εκθέσεων εκτέλεσης και των οικονομικών απολογισμών που πρέπει να της υποβάλλονται. Όσα υποβλήθηκαν από διάφορους οργανισμούς, εκτός από ένα, περιέχουν

ελλιπείς ή εσφαλμένες πληροφορίες. Για μία ενέργεια, οι ίδιες δαπάνες καταβλήθηκαν δύο φορές, αφενός απευθείας από την Επιτροπή (4 000 ECU) και, αφετέρου, μέσω του οργανισμού (30 000 FF) δηλαδή 4 567 ECU (16). Εξάλλου, δύο διαφορετικοί οργανισμοί που έχουν την ίδια ταχυδρομική διεύθυνση, υπέβαλαν τα ίδια τιμολόγια για συνολικό ποσό ύψους 167 034,52 FF (δηλαδή 25 427 ECU) στην Επιτροπή και στον οργανισμό, για δύο διαφορετικές ενέργειες.

- Ένας έκτακτος υπάλληλος της Επιτροπής ασκούσε, αφενός, τα καθήκοντα μόνιμου γραμματέα μιας εθνικής ομοσπονδίας στον τομέα του τουρισμού και, αφετέρου, μέλους ομάδας εργασίας της ΕΕ πριν και κατά τη διάρκεια της περιόδου κατά την οποία ασκούσε καθήκοντα στη μονάδα «Τουρισμός» της ΓΔ XXIII. Η ίδια εθνική ομοσπονδία έλαβε κοινοτικές ενισχύσεις στο πλαίσιο του ΕΕΤ και, αργότερα, στο πλαίσιο άλλων άμεσων ενεργειών. Εντούτοις, η κατάσταση αυτή σύγχυσης συμφερόντων δεν επισημάνθηκε ούτε στο γαλλικό ούτε στο κοινοτικό επίπεδο και δεν καταβλήθηκε καμία προσπάθεια προκειμένου να αποσαφηνιστεί. Διαδικασίες ανάκτησης στο πλαίσιο του ΕΕΤ:
- Η Επιτροπή, στην απάντησή της στην ειδική έκθεση του Συνεδρίου για το ΕΕΤ, ανέφερε 17 συμβάσεις που συνεπάγονταν την ανάκτηση ποσών συνολικού ύψους 146 412 ECU, το 73 % από τα οποία ανακτήθηκε πράγματι.
- Όσον αφορά τη σύμβαση το ποσό της οποίας είναι το υψηλότερο στην κατάσταση αυτή (57 419 ECU, δηλαδή το 39 % του συνόλου), η ΓΔ XXIII δεν εξέδωσε ένταλμα είσπραξης. Πράγματι, το οικείο κράτος μέλος (Ιταλία) είχε προβεί σε απόδοση του ποσού αυτού, με δική του πρωτοβουλία, το Φεβρουάριο του 1992. Εντούτοις, η ΓΔ XXIII δεν ζήτησε να της διαβιβαστεί έγγραφο που να επιτρέπει την εξακρίβωση του εν λόγω ποσού και δεν προέβη στην τακτοποίησή του. Κατά συνέπεια, το εν λόγω ποσό μεταφέρθηκε στα διάφορα έσοδα του προϋπολογισμού του 1994.
- Τρία από τα 16 εντάλματα είσπραξης που εκδόθηκαν από τη ΓΔ XXIII είναι εσφαλμένα. Σε μία περίπτωση, το ένταλμα είσπραξης καταρτίστηκε για ποσό υψηλότερο από την ενίσχυση που είχε πράγματι καταβληθεί (διαφορά 3 000 ECU). Όσον αφορά τις δύο άλλες περιπτώσεις, τα εντάλματα εκδόθηκαν για πολύ χαμηλά ποσά, λόγω της χρησιμοποίησης εσφαλμένου συντελεστή ενίσχυσης (διαφορά 3 755 ECU).
- Σε τρεις άλλες περιπτώσεις, που αντιπροσωπεύουν συνολικό ποσό 21 362 ECU (24 % των ανακτήσεων που ζητήθηκαν), τα εντάλματα είσπραξης ακυρώθηκαν διότι οι αντισυμβαλλόμενοι είχαν αποστείλει συμπληρωματικά έγγραφα. Η ποιότητα όμως των εν λόγω εγγράφων

δεν ήταν η απαιτούμενη για να μπορέσει να σταματήσει η διαδικασία ανάκτησης.

- Έξι αντισυμβαλλόμενοι (από τους οποίους ο ένας είχε τύχει της σύναψης πέντε συμβάσεων) απέδωσαν πράγματι τις εισπραχθείσες ενισχύσεις, που ανέρχονταν σε συνολικό ποσό 55 863 ECU (63 % των εισπράξεων που ζητήθηκαν). Τρία εντάλματα είσπραξης, για συνολικό ποσό 8 857 ECU (10 % των εισπράξεων που ζητήθηκαν) παραμένουν ακόμη σε εκκρεμότητα, διότι οι αντισυμβαλλόμενοι είτε μετακόμισαν σε άγνωστη διεύθυνση είτε δεν υφίστανται πλέον. Γνωστοποίηση στην Επιτροπή των προβλημάτων που διαπιστώθηκαν:
- Το Συνέδριο γνωστοποίησε στην Επιτροπή όλες τις λεπτομέρειες σχετικά με τα προβλήματα που προαναφέρθηκαν, προκειμένου να της δώσει τη δυνατότητα να τα συμπεριλάβει, κατά περίπτωση, στις διαδικασίες που κινήθηκαν και να ανακτήσει τα μη επιλέξιμα ποσά. Η Επιτροπή κλήθηκε επίσης να εξετάσει λεπτομερώς το σύνολο των συγχρηματοδοτούμενων ενεργειών σε σχέση με το ΕΕΤ.
- Εξάλλου, ο διατάκτης κλήθηκε να ζητήσει από τους δικαιούχους, με ατομική κοινοποίηση, την παράταση της συνήθους προθεσμίας κατοχής των δικαιολογητικών και των εγγράφων που χρησιμεύουν για τον έλεγχο των επιχορηγούμενων ενεργειών. Η ΓΔ XXIII απάντησε στο αίτημα αυτό, χωρίς εντούτοις να είναι σε θέση να εγγυηθεί ότι οι αποδέκτες που εμφανίζονται στην κατάσταση αντιστοιχούν ακριβώς με τους δικαιούχους, ιδίως λόγω του ότι δεν υπήρχαν πλήρεις φάκελοι.

Δ) Έλεγχοι του Συνεδρίου σχετικά με το πρόγραμμα δράσης υπέρ του τουρισμού

- Μετά τα προβλήματα που εντοπίστηκαν, η Επιτροπή ενημέρωσε το Κοινοβούλιο τον Ιανουάριο του 1995, ότι, από τις αρχές του 1994, είχε ενισχύσει τις διαδικασίες επιλογής, παρακολούθησης και αξιολόγησης των σχεδίων. Παράλληλα με την πλήρωση, τον Ιούνιο του 1994, της θέσης του προϊσταμένου της μονάδας «Τουρισμός», αποφασίστηκε να διοριστεί αναπληρωτής προϊστάμενος μονάδας, προκειμένου να ενισχυθεί η δομή της εν λόγω υπηρεσίας. Εξάλλου, στο πλαίσιο της ΓΔ XXIII δημιουργήθηκε κεντρική μονάδα, επιφορτισμένη με τη διαχείριση των οικονομικών και προϋπολογιστικών υποθέσεων.
- Το Συνέδριο προέβη, κατά τα τέλη του 1995, σε εμπειριστατωμένο έλεγχο των άμεσων ενεργειών, η διαχείριση των οποίων ασκείται στο πλαίσιο του προγράμματος δράσης και καλύπτονται από τα κονδύλια του προϋπολογισμού Β5-325 και Β7-830 (βλέπε πίνακα 1). Γενικά προβλήματα που διαπιστώθηκαν:

- Κατά την αρχική φάση της εφαρμογής του προγράμματος δράσης (1993-1994), η Επιτροπή δεν είχε ακόμη καταρτίσει κατά τρόπο επαρκή τις διαδικασίες επιλογής, τις λεπτομέρειες χρηματοδότησης και τις τυπικές συμβατικές ρήτρες. Στη συνέχεια, η Επιτροπή βελτίωσε τη διαχείριση των σχεδίων. Συγκεκριμένα, η χρησιμοποίηση του μέσου των «ad-hoc επιχορηγήσεων», το οποίο κατά μεγάλο μέρος εκφεύγει του εσωτερικού ελέγχου της Επιτροπής, και, κατά συνέπεια, αποτελεί τομέα υψηλού κινδύνου, μειώθηκε αισθητά κατά τα έτη 1994/95. Εντούτοις, ορισμένα από τα προβλήματα που επισημάνθηκαν στην ειδική έκθεση για το ΕΕΤ και, αργότερα, από τη ΓΔ XX, δεν έχουν επιλυθεί.
- Λόγω έλλειψης μόνιμου προσωπικού και λόγω της συχνής εναλλαγής υπαλλήλων στο πλαίσιο της ομάδας «Τουρισμός», η διαχείριση σημαντικών φακέλων ασκείται από έκτακτο προσωπικό και από προσωπικό προερχόμενο εκτός του οργάνου.
- Ένα μεγάλο μέρος των παρατυπιών μπόρεσε να διαπιστωθεί από τη ΓΔ XX και την UCLAF μόνο μετά τη διενέργεια ελέγχων επιτόπου. Όσον αφορά τη ΓΔ XXIII, παρά τα τεκμήρια που είχε στη διάθεσή της, διενήργησε ελάχιστους ελέγχους στους δικαιούχους.
- Η ΓΔ XXIII υπολόγισε κατ' εκτίμηση ότι οι προβληματικές συμβάσεις που συνήφθησαν το 1993 αντιστοιχούσαν σε περισσότερο από το 40 % του προϋπολογισμού σχετικά με τον τουρισμό που ήταν διαθέσιμος για το χρόνο αυτό και ότι πολλές από τις συμβάσεις αυτές μπόρεσαν να σωθούν μόνο χρησιμοποιώντας ad hoc ρυθμίσεις. Εξάλλου, οι φάκελοι εξέτασης των στοιχείων είναι συχνά ελλιπείς. Για ορισμένες από τις συμβάσεις που συνήφθησαν το 1994 και το 1995, οι αποφάσεις χορήγησης ενίσχυσης δεν είναι πάντα αρκετά λεπτομερείς ώστε να προσδιορίζεται επακριβώς ο στόχος της σύμβασης και οι επιλέξιμες δαπάνες.
- Οι αδυναμίες του συστήματος διαχείρισης της ΓΔ XXIII επέτρεψαν στο διατάκτη να αναλάβει νομικές δεσμεύσεις πριν από τη χορήγηση της θεώρησης του δημοσιονομικού ελεγκτή, μετά την υποβολή εσφαλμένων προτάσεων ανάληψης υποχρεώσεων ή πλημμελώς τεκμηριωμένων. Σε μια περίπτωση, για την ίδια πράξη είχαν χορηγηθεί δύο θεωρήσεις, η μία από τις οποίες χορηγήθηκε εκ των υστέρων. Σε μια άλλη περίπτωση, η νομική δέσμευση είχε αναληφθεί πριν από τη χορήγηση της θεώρησης του δημοσιονομικού ελεγκτή. Ο εν λόγω ελεγκτής δέχθηκε να χορηγήσει τη θεώρησή του μεταγενέστερα, με την αιτιολογία ότι δεν επρόκειτο για αίτηση προκειμένου να επιληφθεί εκ των υστέρων, αυτή καθεαυτή, θέση η οποία δεν είναι σύμφωνη με την αρχή της προηγούμενης θεώρησης.

- Οι εκθέσεις εκτέλεσης και οι απολογισμοί αποστέλλονταν συχνά με καθυστέρηση. Η ΓΔ XXIII συνήψε, μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, προσθήκες για την παράταση των συμβάσεων. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η ΓΔ XXIII δεν ζητεί κατάλληλα δικαιολογητικά για τις επιλέξιμες δαπάνες. Η ανάλυση των λαμβανόμενων εγγράφων πραγματοποιείται μερικές φορές κατά τρόπο επιφανειακό, ορισμένες δε αποφάσεις σχετικά με τις επιλέξιμες δαπάνες είναι εσφαλμένες ή είναι αδύνατο να γίνει η ανασύστασή τους. Προβλήματα σχετικά με τη διαδικασία επιλογής των σχεδίων:
- Στο πλαίσιο του προγράμματος δράσης, η διαδικασία, που κινήθηκε το Μάιο του 1994 (17), για την επιλογή των σχεδίων, η οποία πραγματοποιήθηκε βάσει προκήρυξης διαγωνισμού και πρόσκλησης για την υποβολή προτάσεων, δεν είναι διαφανής και έπασχε από τεχνικά προβλήματα, ιδίως στο επίπεδο καταχώρησης των προσφορών. Εξάλλου, σε ορισμένους συντονιστές προσφορών οι οποίες είχαν ήδη γίνει δεκτές, απεστάλησαν αιτήσεις για συμπληρωματικές πληροφορίες σχετικά με σχέδια εργασίας, χρονοδιαγράμματα και προϋπολογισμούς που να είναι πιο λεπτομερή και να προσδιορίζουν τους δικαιούχους. Οι πληροφορίες αυτές, οι οποίες έχουν ουσιαστική σημασία για την αξιολόγηση μιας προσφοράς, θα έπρεπε να είχαν συμπεριληφθεί στην αρχική πρόταση, όπως το προβλέπουν οι όροι της προκήρυξης διαγωνισμού και της πρόσκλησης για την υποβολή προτάσεων. Η διαδικασία επιλογής του 1995 βελτιώθηκε, η εφαρμοζόμενη όμως πρακτική δεν εμφανίζει συνέπεια. Έτσι, η ΓΔ XXIII ζήτησε εκ νέου συμπληρωματικές πληροφορίες από ορισμένους υποψηφίους ενώ άλλες προσφορές απορρίφθηκαν χωρίς να εξεταστούν, γιατί ήταν ελλιπείς, όπως προκύπτει από τα πρακτικά ανοίγματος των προσφορών.
- Στα γενικά κριτήρια επιλογής που αναφέρονται στις «προκηρύξεις διαγωνισμών και προσκλήσεις για την υποβολή προτάσεων» του 1994 και 1995 σχετικά με το σχέδιο κοινοτικής δράσης υπέρ του τουρισμού, δεν προβλέπεται ρητά η υποχρέωση απόρριψης των σχεδίων σε περίπτωση που λείπουν πληροφοριακά στοιχεία, γεγονός το οποίο, όσον αφορά τις προκηρύξεις διαγωνισμών, αντιβαίνει στις διατάξεις του άρθρου 104 του κανονισμού που αφορά την εφαρμογή ορισμένων διατάξεων του δημοσιονομικού κανονισμού (18). Προβλήματα σχετικά με την αξιολόγηση:
- Οι δύο ετήσιες εκθέσεις της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή σχετικά με τις κοινοτικές ενέργειες που επηρεάζουν τον τουρισμό (19) (20), υποβλήθηκαν με καθυστέρηση 10 και 19 μηνών αντίστοιχα σε σχέση με την προθεσμία που προέβλεπε το άρθρο 5 της απόφασης 92/421/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 1992, η

οποία καθόριζε το πρόγραμμα δράσης. Η τρίτη ετήσια έκθεση, η οποία θα έπρεπε να είχε υποβληθεί τον Ιούλιο του 1995, δεν έχει εγκριθεί ακόμη από την Επιτροπή.

- Η πρώτη έκθεση, της 6ης Απριλίου 1994, δεν είναι σύμφωνη με την απόφαση του Συμβουλίου, εφόσον δεν περιλαμβάνει αξιολόγηση των δραστηριοτήτων της Κοινότητας που έχουν επίδραση στον τουρισμό. Περιορίζεται στην περιγραφή των εν λόγω δραστηριοτήτων. Η ίδια η Επιτροπή αναφέρει ότι «η αξιολόγηση των δραστηριοτήτων είναι μάλλον περιγραφική» (21). Η δεύτερη έκθεση, της 5ης Φεβρουαρίου 1996, αποτελεί, σύμφωνα με την Επιτροπή, «προσπάθεια αξιολόγησης» της επίδρασης των έμμεσων ενεργειών υπέρ του τουρισμού (22). Όσον αφορά τις άμεσες ενέργειες, περιορίστηκε εκ νέου σε απλή περιγραφή.
- Ενόψει της κατάρτισης της έκθεσης αξιολόγησης του προγράμματος δράσης υπέρ του τουρισμού, που προβλέπει το άρθρο 6 της απόφασης 92/421/ΕΟΚ του Συμβουλίου, η ΓΔ XXIII κίνησε, το Νοέμβριο του 1994, μια διαδικασία πρόσκλησης για την υποβολή προτάσεων. Η Συμβουλευτική Επιτροπή Αγορών και Συμβάσεων (ΣΕΑΣ) εξέδωσε, τον Ιανουάριο του 1995, αρνητική γνωμοδότηση για την ανάθεση της μελέτης αυτής, λόγω της μη δημοσίευσης στην ΕΕ, της υπερβολικά σύντομης προθεσμίας για την υποβολή των προσφορών, της σύγχυσης μεταξύ των κριτηρίων επιλογής και ανάθεσης και της βαθμολόγησης των κριτηρίων επιλογής. Η ΓΔ XXIII, προκειμένου να τηρηθεί η προθεσμία της 30ής Ιουνίου 1995, υπέβαλε δεύτερη πρόταση που έγινε δεκτή στο πλαίσιο της ίδιας πρόσκλησης για την υποβολή προσφορών για την οποία είχε εκδοθεί επίσης αρνητική γνωμοδότηση από τη ΣΕΑΣ, με την αιτιολογία ιδίως ότι δεν είχε σημαντική διαφορά από την παλαιά πρόταση και ότι το επείγον του θέματος δεν ήταν επαρκώς αιτιολογημένο. Τελικώς, τον Ιούλιο του 1995, δημοσιεύθηκε νέα πρόσκληση για την υποβολή προσφορών, η οποία κατέληξε στην έκδοση ευνοϊκής γνωμοδότησης από την ΣΕΑΣ, τον Οκτώβριο του 1995. Ο αντισυμβαλλόμενος παρέδωσε την τελική έκθεσή του το Φεβρουάριο του 1996, σύμφωνα με τη συμβατική προθεσμία, δηλαδή οκτώ μήνες μετά τη λήξη της προθεσμίας για την υποβολή της έκθεσης της Επιτροπής στο Συμβούλιο. Το Συνέδριο δεν μπόρεσε να λάβει γνώση του γεγονότος αυτού, παρά μόνο όταν η εν λόγω έκθεση δημοσιεύθηκε (23).
- Η έκθεση αξιολόγησης βασίζεται στην εξέταση των αποτελεσμάτων των δύο πρώτων ετών του προγράμματος (1993-1994), τα οποία αντιστοιχούν στο 55 % του συνόλου των αναλήψεων υποχρεώσεων. Αφορά κυρίως την αποτελεσματικότητα των ενεργειών που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του εν λόγω προγράμματος. Δεν αναλύει τους μηχανισμούς των εικαζόμενων περιπτώσεων απάτης και

παρατυπιών, αλλά λαμβάνει υπόψη την επίπτωσή τους στη συνολική εφαρμογή του σχεδίου. Μολονότι οι στόχοι της αξιολόγησης δεν είναι οι ίδιοι με τους στόχους του εξωτερικού ελέγχου, οι διαπιστώσεις της έκθεσης αξιολόγησης συμβαδίζουν, κατά μεγάλο μέρος, με τις παρατηρήσεις του Συνεδρίου, ακόμη κι αν, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι τελευταίες είναι περισσότερο επικριτικές από τις παρατηρήσεις του αξιολογητή. Προβλήματα σχετικά με τις ενέργειες προώθησης σε τρίτες χώρες:

- Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κάλεσε την Επιτροπή επανειλημμένως να αρχίσει σε τρίτες χώρες εκστρατεία για την ενθάρρυνση του τουρισμού με προορισμό την Ευρώπη (24). Εξάλλου, το πρόγραμμα δράσης υπέρ του τουρισμού περιλάμβανε παρόμοιο στόχο. Ο γενικός προϋπολογισμός περιλαμβάνει, από το έτος 1992, ειδικό κονδύλιο για τη χρηματοδότηση των εν λόγω ενεργειών προώθησης (κονδύλιο B7-830 - βλέπε πίνακα 1), ενώ το κονδύλιο του προϋπολογισμού B5-325 σχετικά με τον τουρισμό, δεν αποκλείει επίσης τη χρηματοδότηση ενεργειών προώθησης.
- Η σύναψη, από τη ΓΔ XXIII, σύμβασης για την υλοποίηση της εκστρατείας του 1994, πραγματοποιήθηκε μόλις τον Οκτώβριο του 1994, μολονότι ο αντισυμβαλλόμενος είχε αρχίσει τις εργασίες το Φεβρουάριο του 1994, μετά την υπογραφή του σχεδίου σύμβασης. Οι δύο πρώτες πληρωμές, συνολικού ύψους 500 000 ECU, πραγματοποιήθηκαν το 1994, από το κονδύλιο B7-830. Η τρίτη πληρωμή και η τελική πληρωμή (συνολικό ποσό ύψους 498 056 ECU) πραγματοποιήθηκαν το 1995, από το κονδύλιο B5-325. Οι ενδιάμεσες πληρωμές πραγματοποιήθηκαν χωρίς να έχει υποβάλει ο αντισυμβαλλόμενος λεπτομερή κατάσταση δαπανών, η δε τελική πληρωμή πραγματοποιήθηκε χωρίς να έχει επικυρωθεί η κατάσταση δαπανών από ανεξάρτητο ελεγκτή, μολονότι αυτό το απαιτούσε η σύμβαση.
- Το «πρόγραμμα εργασίας για τον τουρισμό» της ΓΔ XXIII για το έτος 1995, προέβλεπε επίσης εκστρατεία προώθησης του ευρωπαϊκού τουρισμού σε τρίτες χώρες. Ενόψει της χρηματοδότησης της προβλεπόμενης ενέργειας, η ΓΔ XXIII πρότεινε, τον Αύγουστο του 1995, μεταφορά πιστώσεων ανάληψης υποχρέωσης ύψους 1,9 εκατ. ECU από το κονδύλιο B5-325 στο κονδύλιο B7-830, το οποίο διέθετε ένα «p.m.». Η ΓΔ XIX δεν έδωσε ευνοϊκή συνέχεια στην πρόταση αυτή, με την αιτιολογία ότι το εν λόγω κονδύλιο δεν θα ήταν πλέον λειτουργικό κατά το 1996 και ότι το υποτιμήμα B7 προορίζεται για τη χρηματοδότηση ενεργειών των οποίων τυγχάνουν τρίτα κράτη. Οι δύο ενέργειες προώθησης που εκτελέστηκαν προγενέστερα είχαν εντούτοις χρηματοδοτηθεί, τουλάχιστον εν μέρει, από το κονδύλιο B7-830.

- Τον Οκτώβριο του 1995, η ΓΔ XXIII πραγματοποίησε μεταφορά πιστώσεων ύψους 1,9 εκατ. ECU, από το κονδύλιο B5-325 στο κονδύλιο B5-320 (τόνωση των επιχειρήσεων - MME), αιτιολογούμενη από το γεγονός ότι δεν ήταν δυνατό να χρησιμοποιηθούν οι πιστώσεις που προβλέπονταν στο πλαίσιο του προγράμματος δράσης για ενέργειες προώθησης σε τρίτες χώρες. Κατά συνέπεια, το 21 % των πιστώσεων που ήταν εγγεγραμμένες στον προϋπολογισμό του 1995 για άμεσες ενέργειες υπέρ του τουρισμού, χρησιμοποιήθηκε για άλλους στόχους.

Προβλήματα σχετικά με τις συμβάσεις:

- Στο πλαίσιο της διαχείρισης του ευρωπαϊκού grand prix «Τουρισμός και Περιβάλλον», μολονότι η διαδικασία επιλογής του 1993 στερούνταν διαφάνειας και ότι τα δημοσιονομικά δεδομένα και τα αποτελέσματα που παρουσίασε ο αντισυμβαλλόμενος θεωρήθηκαν ανεπαρκή, η ΓΔ XXIII ζήτησε, από τον ίδιο αντισυμβαλλόμενο, να προσκομίσει διορθωτικό προϋπολογισμό λόγω, ιδίως, του γεγονότος ότι στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο συμπεριελήφθησαν πέντε επιπλέον χώρες. Ο σύμβουλος εξακολούθησε να εργάζεται πάνω στη νέα αυτή βάση, μολονότι η σύμβαση είχε λήξει στις 31 Δεκεμβρίου 1994. Η Επιτροπή υπέγραψε, τον Αύγουστο του 1995, νέα σύμβαση, η οποία επέτρεψε στον αντισυμβαλλόμενο να συμπεριλάβει τις εργασίες που είχαν πραγματοποιηθεί κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Αυγούστου 1995. Η ΓΔ XXIII πληροφορήθηκε, τον Ιανουάριο του 1996, ότι ο αντισυμβαλλόμενος ήταν υπό εκκαθάριση από τον Σεπτέμβριο του 1994. Όσον αφορά τα επιπλέον έξοδα, ύψους 146 450 ECU, υπάρχει δυσαρμονία μεταξύ της ανάληψης υποχρέωσης που θεώρησε ο δημοσιονομικός ελεγκτής, η οποία ορθώς καταλογίστηκε στο κονδύλιο B5-325 και του πραγματικού λογιστικού καταλογισμού στο κονδύλιο B5-320 (Τόνωση των επιχειρήσεων - MME), σφάλμα το οποίο κατά γενικό κανόνα δεν επιτρέπει το λογιστικό σύστημα της Επιτροπής.
- Για την κατάρτιση ευρωπαϊκού καταλόγου-αρχείου του τουριστικού τομέα, το παράρτημα της σύμβασης ορίζει ότι «το τελικό έγγραφο θα θεωρείται ότι έγινε δεκτό από την Επιτροπή εάν, εντός προθεσμίας ενός μηνός από την παραλαβή του, δεν έχει γνωστοποιήσει ρητά στους αντισυμβαλλόμενους τις παρατηρήσεις της». Παρά τις εντονότατες αντιρρήσεις των τουριστικών οργανισμών και παρά τα πολυάριθμα σφάλματα που υπήρχαν στο σχέδιο του τελικού οδηγού που υποβλήθηκε στην Επιτροπή, τα οποία οδήγησαν στη χορήγηση συμπληρωματικής προθεσμίας, η ΓΔ XXIII δεν ενημέρωσε τον αντισυμβαλλόμενο για την απαράδεκτη ποιότητα της έκθεσης παρά μόνο τέσσερις μήνες μετά την κατάθεσή της. Μετά από επιστολή του αντισυμβαλλόμενου, όπου αναφερόταν το γεγονός ότι «το έγγραφο

θεωρείται ότι έγινε δεκτό από την Επιτροπή, εφόσον το εν λόγω όργανο δεν αντέδρασε εντός προθεσμίας ενός μηνός από την παραλαβή του», η ΓΔ XXIII διαπραγματεύθηκε τις λεπτομέρειες, προκειμένου να αποκτήσει ένα έγκυρο προϊόν που θα καθιστούσε δυνατή την εκκαθάριση των ποσών για τα οποία είχαν αναληφθεί υποχρεώσεις. Τον Αύγουστο του 1995, οκτώ μήνες μετά τη λήξη της προθεσμίας της αρχικής σύμβασης, τα δύο μέρη υπέγραψαν προσθήκη στην εν λόγω σύμβαση. Μετά την παραλαβή του τελικού εγγράφου πραγματοποιήθηκε η τελευταία καταβολή χωρίς να έχει προσκομιστεί η κατάσταση των εξόδων που προέβλεπε η σύμβαση. Ο αναλυτικός λογαριασμός που παρουσιάστηκε βασιζόταν σε εκτιμήσεις, περιλάμβανε δε μη επιλέξιμα έξοδα, το ύψος των οποίων ξεπερνούσε το 50 % του συνολικού ποσού των 64 300 ECU.

Ε) Ο τουρισμός και οι λοιπές κοινοτικές πολιτικές. Συντονισμός μεταξύ των διαφόρων υπηρεσιών της Επιτροπής

- Δεδομένου ότι οι ενέργειες που έχουν επίδραση στον τουρισμό είναι διασκορπισμένες μεταξύ των διαφόρων ΓΔ, αποδεικνύεται ότι είναι απαραίτητος ένας ορθός συντονισμός. Η Επιτροπή είχε αποφασίσει, ήδη από το 1981, τη δημιουργία «Διυπηρεσιακής ομάδας για τον τουρισμό» (25) στην οποία ανατέθηκε η εξασφάλιση του συντονισμού των θεμάτων σχετικά με τον τουρισμό. Παράλληλα, οι συνήθεις διαδικασίες διαβούλευσης χρησιμοποιούνται προκειμένου να επιτυγχάνεται η συμφωνία των διαφόρων ενδιαφερόμενων υπηρεσιών για συγκεκριμένους φακέλους.
- Στο πλαίσιο της προετοιμασίας του προγράμματος δράσης υπέρ του τουρισμού, η Επιτροπή ανέθεσε στη ΓΔ XXIII, το Μάρτιο του 1991 (26), «να εξασφαλίσει τη διευκρίνιση, το συντονισμό και την ορθολογική οργάνωση των ενεργειών που αναλαμβάνει η Κοινότητα» στον τομέα του τουρισμού. Η υποχρέωση αυτή συμπεριελήφθη επίσης στο άρθρο 3 της απόφασης του Συμβουλίου σχετικά με το πρόγραμμα δράσης. Διυπηρεσιακές διαβουλεύσεις:
- Τα έγγραφα της ΓΔ XXIII δεν επιτρέπουν να γίνει ο απολογισμός των διυπηρεσιακών διαβουλεύσεων μέχρι τις αρχές του 1994. Οι εν λόγω διαβουλεύσεις εξαρτώνται μάλλον από την ανάληψη προσωπικών πρωτοβουλιών από τους οικείους υπαλλήλους, παρά από την εφαρμογή συστηματικοποιημένων διαδικασιών.
- Η μονάδα «Τουρισμός» άρχισε να αντιδρά κατά τρόπο συστηματικό στις διαβουλεύσεις σχετικά με τα κοινοτικά πλαίσια στήριξης (ΚΠΣ), τα επιχειρησιακά προγράμματα (ΕΠ) ή τις κοινοτικές πρωτοβουλίες (ΚΠ) μόνο μετά από σημείωμα, χρονολογούμενο από το Μάιο του 1994, άλλης μονάδας, στην οποία είχαν ανατεθεί, μεταξύ άλλων, οι

απαντήσεις της ΓΔ XXIII στο πλαίσιο των διαβουλεύσεων σχετικά με τα διαρθρωτικά ταμεία. Εξάλλου, τον Ιούνιο του 1994, μέσα στη μονάδα «Τουρισμός» δημιουργήθηκε πυρήνας συντονισμού, εκπρόσωποι δε της μονάδας αυτής διορίστηκαν μέλη των επιτροπών παρακολούθησης των ΕΠ-Τουρισμός διαφόρων κρατών μελών.

- Παρά τις βελτιώσεις αυτές, ο συντονισμός εξακολουθεί να είναι ανεπαρκής. Κατ' αυτό τον τρόπο, το Μάρτιο του 1994, η ΓΔ VII (Μεταφορές) άρχισε διαβουλεύσεις με τους οικείους τομείς σχετικά με το θέμα του καταμερισμού των εξόδων των ηλεκτρονικών συστημάτων κρατήσεων. Μολονότι η ΓΔ XXIII είχε επανειλημμένως τονίσει τη σπουδαιότητα του θέματος, ενημερώθηκε σχετικά με τα αποτελέσματα των διαβουλεύσεων αυτών μόλις το Δεκέμβριο του 1994, μετά από ειδικό αίτημα. Επίσης, η ΓΔ VII δεν ζήτησε τη γνώμη της ΓΔ XXIII ενόψει της προετοιμασίας σχεδίου ανακοίνωσης της Επιτροπής σχετικά με τη συμφόρηση των εναέριων μεταφορών, θέμα επίσης ιδιαίτερα σημαντικό για την τουριστική δραστηριότητα. Έλαβε μόνο, τον Ιούνιο του 1995, από τη ΓΔ VII, το τελικό έγγραφο για έγκριση. Το ΕΤΠΑ και ο τουρισμός. Ο ρόλος του τουρισμού στο πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης:
- Η σπουδαιότητα του τουρισμού για την ανάπτυξη μιας περιοχής απορρέει, ιδίως, από την ικανότητά του για τη δημιουργία θέσεων εργασίας, από τη συμβολή του στη διαφοροποίηση των περιφερειακών οικονομικών δραστηριοτήτων και από τα έμμεσα αποτελέσματα που συνεπάγονται οι δαπάνες στον τουριστικό τομέα. Σχετικά με το θέμα αυτό, η Επιτροπή δήλωσε, στην έκθεσή της για τις κοινοτικές ενέργειες που επηρεάζουν τον τουρισμό, όσον αφορά τις περιφερειακές πολιτικές, τα εξής: «Φαίνεται ότι είναι αναγκαίο να καταρτιστεί ειδική έκθεση σχετικά με τον άξονα "Τουρισμός" προκειμένου να υπολογιστεί όχι μόνον η θετική επίδραση, αλλά και οι δυσχέρειες που αντιμετωπίζονται κατά την υλοποίηση, ιδίως, μιας σημαντικής υποδομής» (27). Παρ' όλα αυτά, μέχρι σήμερα δεν έχει υποβληθεί τέτοια έκθεση. Χρηματοδότηση των σχεδίων στον τομέα του τουρισμού:
- Στα ΚΠΣ και στα ενιαία έγγραφα προγραμματισμού (DOCUP) καθορίζεται η κοινή προσπάθεια που καταβάλλεται από τα κράτη μέλη και την Κοινότητα υπέρ των αναπτυξιακών αξόνων με προτεραιότητα, συμπεριλαμβανομένου του τομέα του τουρισμού. Για όλες σχεδόν τις περιφέρειες τις οποίες αφορά το θέμα αυτό, προβλέφθηκε ένα σκέλος τουριστικής ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτό, τα ΕΠ περιλαμβάνουν έναν άξονα «Τουρισμός», ή ακόμη έχουν προβλεφθεί ειδικά για τον τομέα αυτό.
- Για το σύνολο των ΚΠΣ που καλύπτουν την περίοδο 1989-1993, προβλέφθηκε κοινοτική παρέμβαση που αφορά απευθείας τον

τουρισμό ύψους 2 305,9 εκατ. ECU περίπου, δηλαδή 4 % περίπου της κοινοτικής συνδρομής. Το 86 % σχεδόν της συνδρομής αυτής προέρχεται από το ΕΤΠΑ, το 5 % από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και το 9 % από το ΕΓΤΠΕ-Προσανατολισμός. Για την περίοδο 1994-1999, οι κοινοτικές συνεισφορές των ΚΠΣ και των DOCUP υπέρ του τουρισμού ανέρχονται σε 7 284,9 εκατ. ECU, δηλαδή στο 6 % περίπου των κοινοτικών συνεισφορών, από τις οποίες το 61 % χρηματοδοτείται από το ΕΤΠΑ, το 5 % από το ΕΚΤ και το 34 % από το ΕΓΤΠΕ-Προσανατολισμός. Η ανάλυση των εν λόγω ποσών κατά στόχο και κατά χώρα παρουσιάζεται στον πίνακα 2.

- Οι κοινοτικές πρωτοβουλίες καθιστούν επίσης δυνατή τη χρηματοδότηση ενεργειών υπέρ του τουρισμού. Για παράδειγμα, στο πλαίσιο της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER I (1991-1994), τα μέτρα που αφορούν τον αγροτικό τουρισμό αντιστοιχούν στο 40 % περίπου της διαθέσιμης συνδρομής, ύψους 400 εκατ. ECU. Η σπουδαιότητα του τουρισμού στο πλαίσιο του LEADER II (1995-1999), που διαθέτει προβλεπόμενο χρηματοδοτικό σύνολο ύψους 1 400 εκατ. ECU, δεν είναι ακόμη γνωστή οριστικά, αλλά μπορεί να υπολογιστεί ότι δεν θα μειωθεί. Εξάλλου, η κοινοτική πρωτοβουλία ENVIREG (1990-1993), για την οποία ρευστοποιήθηκαν κοινοτικά κεφάλαια συνολικού ύψους 580 εκατ. ECU χρησιμοποιήθηκε κατά μεγάλο μέρος για τη χρηματοδότηση σχεδίων σε παράκτιες περιφέρειες, όπου ο τουρισμός είναι σημαντικός. Αποτελέσματα των ελέγχων του Συνεδρίου:
- Το Συνέδριο, κατά το 1995, διενήργησε έλεγχο επιτόπου σε τέσσερα κράτη μέλη (Ελλάδα, Ιρλανδία, Ιταλία, Ηνωμένο Βασίλειο) των ΕΠ που προβλέφθηκαν ειδικά για να στηρίζουν την τουριστική ανάπτυξη. Εξάλλου, σε άλλες χώρες ελέγχθηκαν σχέδια που περιλαμβάνονται σε άξονες «Τουρισμός» άλλων ΕΠ ή κοινοτικών πρωτοβουλιών. Παρατηρήσεις σχετικές με τις δηλώσεις των δαπανών:
- Οι δηλώσεις δαπανών που υποβλήθηκαν στην Επιτροπή δεν είναι πάντα αξιόπιστες. Όσον αφορά την Ιταλία, περιλαμβάνουν (εκτός από τα σχέδια όπου ο αρμόδιος οργανισμός είναι συγκεκριμένο υπουργείο), συστηματικά τις καταβολές προκαταβολών που πραγματοποιούνται από ενδιάμεσους οργανισμούς υπέρ του τελικού δικαιούχου, αντί να περιλαμβάνουν τις δαπάνες στις οποίες αυτός υποβλήθηκε. Αυτή η πρακτική, η οποία γίνεται δεκτή από την Επιτροπή, παρεκκλίνει από όσα απαιτούν οι όροι που καθορίστηκαν στην αρχική απόφασή της για την έγκριση του ΕΠ Ιταλικός Τουρισμός της 14ης Δεκεμβρίου 1990, δεδομένου ότι οι εμφανιζόμενες δαπάνες θα πρέπει να αντιστοιχούν σε δαπάνες που όντως πραγματοποιήθηκαν, αποκλίνει μάλιστα από τις διατάξεις δημοσιονομικής εκτέλεσης οι οποίες εφαρμόζονται στις μορφές

παρεμβάσεων, που αναθεωρήθηκαν τον Ιούνιο του 1991 και προέβλεπαν ότι «σε έκτακτες και δεόντως αιτιολογημένες περιπτώσεις και για την αντιμετώπιση ιδιαίτερων δυσχερειών, η Επιτροπή μπορεί να δεχθεί, μετά από αίτηση του κράτους μέλους, οι πιστοποιούμενες δαπάνες να αφορούν τις πληρωμές στους τελικούς δικαιούχους» (28).

- Στην περίπτωση ενός σχεδίου που αφορούσε την ανακαίνιση ενός ανακτόρου, οι πραγματικές πληρωμές στον τελικό δικαιούχο ανέρχονται σε 1 783 εκατ. LIT (δηλαδή σε 0,9 εκατ. ECU). Αντίθετα, η δήλωση των δαπανών ανέρχεται σε 2 250 εκατ. LIT (δηλαδή σε 1,14 εκατ. ECU), τα οποία καταβλήθηκαν από τον ενδιάμεσο οργανισμό στον τελικό δικαιούχο. Η τελευταία καταβολή στον τελικό δικαιούχο πραγματοποιήθηκε το Φεβρουάριο του 1992, το 10 % δε περίπου των πληρωμών στον εν λόγω δικαιούχο δεν πραγματοποιήθηκε παρά μόνο κατά το 1995. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο δικαιούχος να έχει στη διάθεσή του, κατά τη διάρκεια περιόδου που ξεπερνούσε την τριετία, 500 εκατ. LIT (δηλαδή 0,25 εκατ. ECU), χωρίς να τα χρησιμοποιεί για το σχέδιο. Το ίδιο πρόβλημα διαπιστώθηκε για σχέδιο κατασκευής λιμένα για σκάφη αναψυχής, όπου το δηλωθέν ποσό ανέρχεται σε 3 500 εκατ. LIT (δηλαδή σε 1,77 εκατ. ECU), το δε ποσό που πράγματι καταβλήθηκε από το δικαιούχο ανέρχεται σε 3 230 εκατ. LIT (δηλαδή σε 1,64 εκατ. ECU).
- Στην Ιρλανδία, στο πλαίσιο σχεδίου διευθέτησης μιας τουριστικής συνοικίας, ο ενδιάμεσος οργανισμός κατέβαλε στον τελικό δικαιούχο προκαταβολή, από τις ενισχύσεις του ΕΤΠΑ, ύψους 2 εκατ. IRL (δηλαδή 2,52 εκατ. ECU), χωρίς να υπάρχει αντίστοιχο εθνικό κεφάλαιο συνεισφοράς. Παρ' όλα αυτά, στη δήλωση δαπανών που υποβλήθηκε στην Επιτροπή συμπεριελήφθη θεωρητική εθνική συγχρηματοδότηση ύψους 667 000 IRL (δηλαδή 0,84 εκατ. ECU). Στο ίδιο κράτος μέλος, οι δηλώσεις δαπανών των διαφόρων «ομάδων LEADER» δεν περιλαμβάνουν ανάλυση μεταξύ των διαφόρων διαρθρωτικών ταμείων που χρηματοδοτούν συνολική επιχορήγηση, το δε εθνικό υπουργείο προσκομίζει κατάσταση των δαπανών κάθε ομάδας κατά ταμείο, βάσει εκτιμήσεων.
- Στο Ηνωμένο Βασίλειο, μια δήλωση δαπανών σχετικά με το ΕΠ-Τουρισμός κατέστη αναγκαίο να υποβληθεί τέσσερις φορές, λόγω ασυνεπειών με την προγενέστερη έκθεση εκτέλεσης, η δε Επιτροπή δεν μπόρεσε να καταβάλει την προκαταβολή παρά μόνο ένα χρόνο μετά την αρχική αίτηση. Το υπόλοιπο της ανάληψης υποχρέωσης για το προηγούμενο έτος δεν μπόρεσε να εκκαθαρισθεί, διότι το κράτος μέλος δεν είχε αποστείλει την ετήσια έκθεση για το εν λόγω έτος. Κατά τον έλεγχο επιτόπου που διενήργησε το Συνέδριο, η αρμόδια αρχή δεν μπόρεσε να αιτιολογήσει την ακρίβεια της τελικής δήλωσής

της δαπανών, η δε τελική έκθεση εκτέλεσης δεν ήταν ακόμη διαθέσιμη.

Παρατηρήσεις σχετικά με συγκεκριμένα σχέδια:

- Οι αποφάσεις της Επιτροπής σχετικά με τα ΕΠ προβλέπουν πάντα ημερομηνία λήξης της προθεσμίας για τις νομικά δεσμευτικές αναλήψεις υποχρεώσεων και τις αναλήψεις υποχρεώσεων για χρηματοδότηση. Οι διατάξεις αυτές δεν τηρούνται πάντα. Για παράδειγμα, στην Ιρλανδία, ο αρμόδιος οργανισμός προέβη σε αναδιανομή, ένα χρόνο μετά την ημερομηνία λήξης της προθεσμίας για τις αναλήψεις υποχρεώσεων, των κεφαλαίων που δεν χρησιμοποιήθηκαν στα σχέδια που συνεπάγονταν συμπληρωματικά έξοδα.
- Στην Ιταλία, έξι από τα επτά σχέδια που ελέγχθηκαν στο πλαίσιο του ΕΠ-Τουρισμός, έτυχαν της καταβολής κοινοτικών κεφαλαίων που αφορούσαν δαπάνη ύψους 26 100 εκατ. LIT (δηλαδή 14,29 εκατ. ECU), ενώ αποτελούσαν το αντικείμενο ένδικων διαδικασιών (υλοποίηση διαφορετική από ό,τι ορίζει η σύμβαση, μη τήρηση των περιβαλλοντικών κανόνων και των κανόνων σχετικά με την προστασία της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, αντικανονικές απαλλοτριώσεις και εκχωρήσεις).
- Όσον αφορά τις διαδικασίες που προαναφέρθηκαν, δεν είχαν ενημερωθεί ούτε η ορισθείσα αρχή, ούτε η Επιτροπή, ούτε η επιτροπή παρακολούθησης. Η Επιτροπή δήλωσε ότι είναι σύμφωνη με τις παρατηρήσεις που διαβίβασε το Συνέδριο και ανέφερε ότι θα έδινε την ενδεδειγμένη συνέχεια, ιδίως όσον αφορά τις αναγκαίες εισπράξεις.
- Εξάλλου, η αναδιοργάνωση των εκτελεστικών αρμοδιοτήτων του ΕΠ-Τουρισμός συνεπήχθη καθυστερήσεις κατά την εκτέλεση του προγράμματος και προβλήματα συντονισμού. Επιπλέον, οι διαδικασίες διενέργειας του ελέγχου διαπιστώθηκε ότι είχαν αποδυναμωθεί.
- Στην Ιρλανδία, μετά από απόφαση του «High Court», η κυβέρνηση ανέστειλε, ελλείψει άδειας οικοδομής, τις εργασίες ανέγερσης τριών κέντρων επισκεπτών σε εθνικά πάρκα, που επιχορηγούνται από το ΕΤΠΑ (4 412 250 IRL δηλαδή 5,56 εκατ. ECU). Τα έξοδα για προγενέστερες εργασίες και για ορισμένα μέτρα για την ασφάλεια των εργοταξίων θεωρήθηκαν ως επιλέξιμα. Αντίθετα, τα έξοδα που απορρέουν από την αναστολή των εργασιών καταλογίστηκαν σε «προσωρινό λογαριασμό». Ένα από τα σχέδια κέντρου επισκεπτών εγκαταλείφθηκε, οι δε κατασκευές που είχαν ήδη γίνει κατεδαφίστηκαν. Η Επιτροπή κλήθηκε να ανακτήσει τις ενισχύσεις που είχαν καταβληθεί για τις εργασίες που σταμάτησαν και να λάβει απόφαση όσον αφορά την επιλεξιμότητα των λοιπών εξόδων.

- Στις μελέτες σκοπιμότητας σχετικά με σειρά σχεδίων, είχε υπερεκτιμηθεί ο πιθανός όγκος επισκεπτών και τα πιθανά έσοδα. Τα σχέδια αυτά δεν είναι βιώσιμα παρά μόνο εάν τους χορηγηθούν συμπληρωματικές επιχορηγήσεις. Για την κατασκευή ενός πάρκου αναψυχής, είχαν χορηγηθεί επιχορηγήσεις αντίθετα προς τη γνωμοδότηση των ανεξάρτητων αξιολογητών που προβλεπόταν στις λεπτομέρειες χορήγησης των ενισχύσεων (1,867 εκατ. IRL, δηλαδή 2,35 εκατ. ECU από το ΕΤΠΑ και εθνική συγχρηματοδότηση ύψους 1,810 εκατ. IRL, δηλαδή 2,28 εκατ. ECU). Δεδομένων των προβλημάτων τα οποία πρέπει να αντιμετωπίσει το εν λόγω σχέδιο - συγκεκριμένα, ανεπαρκής αριθμός επισκεπτών και ανεπάρκεια κεφαλαίων - υπάρχει κίνδυνος απώλειας της επένδυσης.
- Στην Ελλάδα, ο Εθνικός Οργανισμός Τουρισμού χρηματοδότησε, στο πλαίσιο του ΕΠ-Τουρισμός, εργασίες για την αποκατάσταση των ζημιών, οι οποίες αποτελούσαν απόρροια προγενέστερων εργασιών που είχαν χρηματοδοτηθεί στο πλαίσιο άλλων προγραμμάτων. Για παράδειγμα, ένας λιμένας σκαφών αναψυχής κατασκευάστηκε με τη συνδρομή ενός Ολοκληρωμένου Μεσογειακού Προγράμματος (ΜΟΠ), χωρίς κατάλληλη ανάλυση της επίδρασής του στο περιβάλλον. Μετά από διαβρώσεις στην ακτή που προκλήθηκαν από την κατασκευή αυτή, αποφασίστηκε η χρηματοδότηση από το ΕΠ-Τουρισμός της κατασκευής δύο κυματοθραυστών. Δεδομένου ότι οι εγκαταστάσεις αυτές είχαν εν μέρει καταστραφεί από τις θύελλες, οι επισκευές, που ανήλθαν σε ποσό 37 000 ECU, χρηματοδοτήθηκαν επίσης από το ΕΠ-Τουρισμός. Ένας άλλος λιμένας σκαφών αναψυχής κατασκευάστηκε στο πλαίσιο των ΜΟΠ, χωρίς τα αναγκαία έργα υποδομής. Μετά από καταγγελίες, αποφασίστηκε να κατασκευαστεί χώρος στάθμευσης και να περιληφθεί το εν λόγω σχέδιο στο ΕΠ-Τουρισμός. Διαμαρτυρίες οικολογικής φύσεως συνεπήχθησαν την αναστολή του σχεδίου. Η καθυστέρηση και τα έξοδα που αποτέλεσαν απόρροια των νέων σχεδίων αύξησαν το τελικό κόστος του εν λόγω σχεδίου κατά 58 %, σε 172 εκατ. DR (δηλαδή 0,58 εκατ. ECU).
- Ο ίδιος Εθνικός Οργανισμός Τουρισμού είναι ιδιοκτήτης αλυσίδας ξενοδοχείων. Η ανακαίνιση 65 bungalows ενός συμπλέγματος της εν λόγω αλυσίδας συμπεριελήφθη στο μέτρο «Δημόσιες επενδύσεις» του ΕΠ-Τουρισμός (527,5 εκατ. DR, δηλαδή 1,79 εκατ. ECU). Το σχέδιο αυτό δεν θα μπορούσε να είναι επιλέξιμο παρά μόνο στο πλαίσιο του μέτρου «Ιδιωτικές επενδύσεις», που προβλέπεται ειδικά για ξενοδοχειακές επενδύσεις. Οι εργασίες που πράγματι εκτελέστηκαν δεν αντιστοιχούν στα τεχνικά σχέδια που χρησίμευσαν ως βάση για την υπογραφή των συμβάσεων, τα οποία στη συνέχεια τροποποιήθηκαν. Δύο «bungalows VIP» που διέθεταν πολυτελή εξοπλισμό, έχουν τεθεί αποκλειστικά στη διάθεση του κράτους.

Δεδομένων των περιστατικών που διαπιστώθηκαν, θα πρέπει να επανεξεταστούν οι όροι της ενίσχυσης και θα πρέπει να ανακτηθούν τα καταβληθέντα ποσά.

- Στην περίπτωση μιας άλλης ξενοδοχειακής επένδυσης, το Συνέδριο δεν μπόρεσε να προβεί στον έλεγχο, δεδομένου ότι ο υπεύθυνος του σχεδίου είχε δηλώσει ότι όλα τα έγγραφα είχαν καταστραφεί από πυρκαγιά, μολονότι δεν μπόρεσε να προσκομιστεί καμία απόδειξη της καταστροφής.
- Σε δύο κράτη μέλη (στην Ιταλία και την Ελλάδα), οι περισσότεροι από τους οργανισμούς υλοποίησης των σχεδίων που επισκέφθηκε το Συνέδριο δεν είχαν ενημερωθεί για το γεγονός ότι οι λαμβανόμενες επιχορηγήσεις από το καθεστώς εθνικής ενίσχυσης είχαν συγχρηματοδοτηθεί από το ΕΤΠΑ, παρά μόνο μετά την αποστολή της επιστολής για τη γνωστοποίηση του ελέγχου του Συνεδρίου. Κατά συνέπεια, δεν ήταν σε θέση να εξασφαλίσουν την τήρηση των κοινοτικών κανόνων. Για παράδειγμα, δεν είχαν τοποθετηθεί οι ταμπέλες που ενημερώνουν το κοινό σχετικά με τις κοινοτικές ενισχύσεις, ή τοποθετήθηκαν με καθυστέρηση.

ΣΤ) Συμπέρασμα

- Οι ενέργειες που έγιναν εντός της Επιτροπής σχετικά με τις παρατυπίες που εικάζονται στον τομέα των άμεσων ενεργειών υπέρ του τουρισμού άρχισαν με καθυστέρηση. Συγκεκριμένα, η ΓΔ XXIII θα μπορούσε, βάσει των πληροφοριακών στοιχείων που είχε λάβει τον Ιούνιο του 1992, να ενημερώσει αμέσως τις αρμόδιες υπηρεσίες της Επιτροπής. Με τους ελέγχους που διενεργήθηκαν εκ των υστέρων από τη ΓΔ XXIII και τη ΓΔ XX, αποκαλύφθηκαν εκ νέου το 1994 σοβαρές ανωμαλίες και οδήγησαν στο πάγωμα των πληρωμών και στην υποβολή αιτήσεων για ανάκτηση. Από την UCLAF ζητήθηκε να επιληφθεί του θέματος μόλις τον Ιούλιο του 1994. Στις εργασίες της δόθηκε αμέσως κατεύθυνση προκαταρκτική της έναρξης δικαστικής διαδικασίας, κατέληξαν δε, κατά τα τέλη του 1994-αρχές 1995, σε έρευνες σε κράτη μέλη και στην έκδοση ενταλμάτων σύλληψης κατά τα τέλη του 1995-αρχές 1996.
- Η Επιτροπή δεν ενημέρωσε το Συνέδριο για τις ανωμαλίες που διαπιστώθηκαν 7 το Συνέδριο έλαβε γνώση των προβλημάτων μετά από έλεγχο που διενεργήθηκε επιτόπου. Εντούτοις, τα αναγκαία έγγραφα για την παρακολούθηση του φακέλου τα έχει λάβει από τον Οκτώβριο του 1994.
- Οι ανεπάρκειες και οι ανωμαλίες που είχαν ήδη διαπιστωθεί το 1992 από το Συνέδριο εξακολουθούν, το 1995, να μην έχουν εξαλειφθεί

πλήρως και, κατά συνέπεια, διατάραξαν την εφαρμογή του προγράμματος δράσης υπέρ του τουρισμού. Η εγγραφή ενός «p.m.» στον προϋπολογισμό του 1996 για τις άμεσες ενέργειες υπέρ του τουρισμού, παρέχει τη δυνατότητα στην Επιτροπή να εστιάσει την προσοχή της στις τρέχουσες συμβάσεις και να λάβει τα αναγκαία μέτρα για το κλείσιμο των φακέλων κατά τρόπο κανονικό.

- Στο πλαίσιο αυτό, είναι απαραίτητο η ΓΔ XXIII να έχει στη διάθεσή της όλα τα αναγκαία έγγραφα για να μπορεί να προσδιορίζει τις επιλέξιμες δαπάνες και να συμπληρώνει την ανάλυσή της, κατά περίπτωση, με αποστολές επιτόπου. Επιπλέον, θα πρέπει να επιχειρηθεί μια συνολική εξέταση, προκειμένου να ανακτηθούν όλα τα καταβληθέντα κεφάλαια.
- Δεδομένων των συμπληρωματικών διαπιστώσεων του Συνεδρίου σχετικά με τις ενέργειες που συγχρηματοδοτήθηκαν στο πλαίσιο του EET, η Επιτροπή καλείται να επανεξετάσει τους φακέλους στον τομέα αυτό, προκειμένου να τους συμπεριλάβει, κατά περίπτωση, στις τρέχουσες διαδικασίες.
- Για να εξασφαλιστεί η διαχείριση των πιστώσεων που προορίζονται για τις άμεσες ενέργειες υπέρ του τουρισμού, είναι αναγκαίο να θεσπιστεί αξιόπιστο σύστημα. Επομένως, η Επιτροπή θα πρέπει να ενισχύσει τις διαδικασίες επιλογής, παρακολούθησης, αξιολόγησης και ελέγχου. Η κεντρική μονάδα της ΓΔ XXIII, στην οποία έχει ανατεθεί η διαχείριση των οικονομικών και προϋπολογιστικών υποθέσεων, θα πρέπει να διαθέτει τα προβλεπόμενα μέσα για την άσκηση των καθηκόντων της.
- Αποδεικνύεται ότι είναι απαραίτητο να καταβληθούν προσπάθειες συντονισμού των διαφόρων δραστηριοτήτων που έχουν επίδραση στον τουρισμό. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τις παρεμβάσεις των διαρθρωτικών ταμείων που διαδραματίζουν βασικό ρόλο στον τομέα αυτό, λόγω της οικονομικής σπουδαιότητάς τους. Εξάλλου, θα πρέπει να πραγματοποιείται ειδική αξιολόγηση των εν λόγω παρεμβάσεων. Η παρούσα έκθεση εγκρίθηκε από το Ελεγκτικό Συνέδριο, στο Λουξεμβούργο, κατά τη συνεδρίασή του της 7ης Νοεμβρίου 1996. Για το Ελεγκτικό Συνέδριο Bernhard FRIEDMANN Πρόεδρος(1) Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 1983, για την κοινοτική πολιτική στον τομέα του τουρισμού (ΕΕ αριθ. C 10 της 16. 1. 1984, σ. 281).(2) Ψήφισμα του Συμβουλίου, της 10ης Απριλίου 1984, σχετικά με μια κοινοτική πολιτική τουρισμού (ΕΕ αριθ. C 115 της 30. 2. 1984, σ. 1).(3) Απόφαση 89/46/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ αριθ. L 17 της 21. 1. 1989, σ. 53).(4) Sec (96) 496 τελικό.(5) UN-WTO, Recommendations on tourism statistics, ST/ESA/STAT/SER, M/83, 1993. Ο τουρισμός καθορίζεται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού ως «οι

δραστηριότητες που αναπτύσσουν τα άτομα κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους και της παραμονής τους σε τόπο ευρισκόμενο εκτός του συνήθους περιβάλλοντός τους, για συνεχή περίοδο που δεν υπερβαίνει το ένα έτος, για αναψυχή, υποθέσεις, ή για άλλους λόγους».(6) World Tourism Organisation «Tourism in 1994 - Highlights», Ιανουάριος 1995, Μαδρίτη.(7) Ειδική έκθεση αριθ. 4/92 του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου για τις δαπάνες του Ευρωπαϊκού Έτους Τουρισμού.(8) ΕΕ αριθ. C 128 της 9. 5. 1994, σ. 340.(9) Απόφαση 92/421/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 1992 (ΕΕ αριθ. L 231 της 13. 8. 1992, σ. 26).(10) Ειδική έκθεση αριθ. 4/92 του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου για τις δαπάνες του Ευρωπαϊκού Έτους Τουρισμού.(11) Ομοίως, σημείο 3.1.(12) Ομοίως, σημείο 4.6.(13) Ομοίως, απάντηση στα σημεία 3.1 και 3.2. (14) ΕΕ αριθ. C 128 της 9. 5. 1994, σ. 340. (15) ΕΕ αριθ. L 17 της 21. 1. 1989, σ. 53. (16) Οι μετατροπές σε ECU πραγματοποιήθηκαν με τιμές Δεκεμβρίου 1995. (17) ΕΕ αριθ. C 122 της 4. 5. 1994, σ. 9. (18) Κανονισμός (Ευρατόμ, ΕΚΑΧ, ΕΚ) αριθ. 3418/93 της Επιτροπής, της 9ης Δεκεμβρίου 1993, περί λεπτομερών κανόνων για την εφαρμογή ορισμένων διατάξεων του δημοσιονομικού κανονισμού της 21ης Δεκεμβρίου 1977 (ΕΕ αριθ. L 315 της 16. 12. 1993). (19) COM(94) 74 τελικό της 6ης Απριλίου 1994. (20) COM(96) 29 τελικό της 5ης Φεβρουαρίου 1996. (21) Βλέπε COM(94) 74 τελικό της 6ης Απριλίου 1994, σ. 5. (22) Βλέπε COM(96) 29 τελικό της 5ης Φεβρουαρίου 1996, σ. 6 και 7. (23) COM(96) 166 τελικό της 30ής Απριλίου 1996. (24) Βλέπε, ιδίως, το ψήφισμα για τον τουρισμό ενόψει του 2000 (ΕΕ αριθ. C 44 της 14. 2. 1994, σ. 61) και το ψήφισμα μετά την έκθεση της κ. Diez de Rivera, PE 209.8977 τελικό της 23ης Νοεμβρίου 1994. (25) SEC (81) 1142 της 17ης Ιουλίου 1981. (26) SEC (91) 520/2 της 22ας Μαρτίου 1991. (27) COM(94) 74 τελικό της 6ης Απριλίου 1994, σ. 60. (28) «Γενικές ρήτρες εφαρμοζόμενες στις διάφορες μορφές παρέμβασης» της 25. 7. 1991.

Z) Γενικές παρατηρήσεις

Οι παρατηρήσεις του Συνεδρίου αφορούν τρία ευρέα θέματα, και συγκεκριμένα:

α) το Ευρωπαϊκό Έτος Τουρισμού (ΕΕΤ) - 1990, β) τον εντοπισμό, το 1993, σοβαρών παρατυπιών όσον αφορά την παρουσίαση, την εκτέλεση και τη διαχείριση των χρηματοδοτούμενων από την Κοινότητα άμεσων

ενεργειών σχετικά με τον τουρισμό, γ) την απουσία επαρκούς συντονισμού των μέτρων που επηρεάζουν τον τουρισμό, τα ερωτήματα σχετικά με συγκεκριμένες ενέργειες και την ανάγκη αποτελεσματικής αξιολόγησης.

Εκτός από τα σχόλια σχετικά με συγκεκριμένα θέματα που θίγονται στις παρατηρήσεις του Συνεδρίου, η συνολική απάντηση της Επιτροπής έχει ως εξής:

α) Ευρωπαϊκό Έτος Τουρισμού (ΕΕΤ) – 1990. Οι δυσκολίες τις οποίες αντιμετώπισε η Επιτροπή κατά τη διαχείριση του ΕΕΤ και οι αδυναμίες που εντοπίστηκαν σε αυτό το πλαίσιο περιγράφηκαν πλήρως στην ειδική έκθεση του Συνεδρίου 4/92 7 η Επιτροπή αναγνωρίζει την κριτική. Το νέο στοιχείο που προκύπτει από τις τελευταίες παρατηρήσεις του Συνεδρίου είναι οι ενδείξεις σοβαρών παρατυπιών για τις οποίες πραγματοποιούνται έρευνες από τις εθνικές δικαστικές αρχές. Η Επιτροπή παρακολουθεί την κατάσταση και θα εξασφαλίσει την πλήρη προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Κοινότητας. Όσον αφορά τις υπόλοιπες ενέργειες που αναλήφθηκαν στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Έτους Τουρισμού, η Επιτροπή αποφάσισε να αναθεωρήσει όλα τα σχετικά σχέδια με σκοπό να παράσχει τις απαραίτητες διαβεβαιώσεις ότι τα κοινοτικά κεφάλαια χορηγήθηκαν σύμφωνα με τους προβλεπόμενους κανόνες και διαδικασίες. Θα επανεξεταστούν περίπου 200 σχέδια σε 11 κράτη μέλη.

β) Χρηματοδοτούμενες από την Κοινότητα άμεσες ενέργειες σχετικά με τον τουρισμό (1991-1995). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η διαδικασία που οδήγησε στη διεξαγωγή δικαστικών ερευνών οι οποίες πραγματοποιούνται τώρα σε ορισμένα κράτη μέλη άρχισε με πρωτοβουλία της Επιτροπής. Με τη σύνδεση και την ενεργό ανάμειξη της σε αυτές τις διαδικασίες, η Επιτροπή μάχεται για την παρακολούθηση και την άμυνα των κοινοτικών συμφερόντων. Οι συνθήκες που περιβάλλουν τις πρώτες ενδείξεις παρατυπιών, και οι οποίες οδήγησαν στην παύση πρώην υπαλλήλων της μονάδας «Τουρισμός», περιγράφονται στις ειδικές παρατηρήσεις. Όσον αφορά τις εργασίες που εκκρεμούν από την περίοδο αυτή, περισσότερες από 70 περιπτώσεις πρέπει να αναθεωρηθούν και να οριστικοποιηθούν σχετικά με τα έτη 1991-1993. Τα σχέδια που εγκρίθηκαν το 1994 και το 1995 αναμένεται ότι δεν θα δημιουργήσουν σημαντικές δυσκολίες. Τα σχέδια που επιλέχθηκαν το 1995 είναι υπό εκτέλεση και παρακολουθούνται στενά. Οι ατέλειες στη διάρθρωση και στη διαχείριση του κοινοτικού προγράμματος δράσης υπέρ του τουρισμού (1993-1995) εντοπίστηκαν και αναγνωρίστηκαν στην έκθεση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο COM (96) 166 της 30ής Απριλίου 1996, σχετικά με την

αξιολόγηση του προγράμματος που πραγματοποιήθηκε από εξωτερικό αξιολογητή. Η πρόοδος που σημειώθηκε όσον αφορά τη βελτίωση της διαχείρισης και των διαδικασιών αναγνωρίστηκε. Προκειμένου να εξασφαλιστεί αποτελεσματική διαχείριση του προτεινόμενου προγράμματος για τον τουρισμό 1997/2000 (Philoxenia), πραγματοποιούνται προπαρασκευαστικές εργασίες σε στενή συνεργασία με τις νεοϊδρυθείσες μονάδες της ΓΔ XXIII, οι οποίες είναι υπεύθυνες για τον έλεγχο και για τις συμβάσεις. Η μονάδα «Τουρισμός» αναδιοργανώνεται, λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις τόσο του Συνεδρίου όσο και του εξωτερικού αξιολογητή.

γ) **Συντονισμός και αξιολόγηση.** Δεδομένου του πολύμορφου και πολύπλοκου χαρακτήρα του τουρισμού, ο αποτελεσματικός συντονισμός αποτελεί μεγάλη πρόκληση όσον αφορά το ανθρώπινο δυναμικό, τις οργανωτικές δομές και τις τεχνικές ικανότητες που απαιτούνται. Η Επιτροπή συμφωνεί ότι ο συντονισμός των ενεργειών που σχετίζονται με τον τουρισμό στις υπηρεσίες της δεν είναι απόλυτα ικανοποιητικός. Ζητά από όλες τις σχετικές υπηρεσίες της να διευκολύνουν τη διαδικασία συντονισμού. Η αναδιοργάνωση της μονάδας «Τουρισμός» της ΓΔ XXIII θα λάβει υπόψη την ανάγκη μεγαλύτερης συμμετοχής της σε έμμεσες ενέργειες υπέρ του τουρισμού και αύξησης της αποτελεσματικότητας της συμβολής της στις εργασίες άλλων γενικών διευθύνσεων. Όσον αφορά την αξιολόγηση, οι ενέργειες που θα πρέπει να πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο της «Philoxenia» θα αποτελέσουν αντικείμενο αξιολόγησης τόσο εκ των προτέρων όσο και εκ των υστέρων. Το θέμα της αξιολόγησης των έμμεσων ενεργειών, οι οποίες θα πραγματοποιηθούν, π.χ., με χρηματοδότηση των διαρθρωτικών ταμείων, είναι πιο σύνθετο λόγω του ότι η αξιολόγηση αυτή αφορά μάλλον την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων περιφερειακής ανάπτυξης-συννοχής παρά τα ενδεχόμενα οφέλη προς τον τουρισμό. Ωστόσο, η Επιτροπή επιδιώκει την περαιτέρω ανάπτυξη τεχνικών για την αξιολόγηση των μέτρων που επηρεάζουν τον τουρισμό.

H) Αναθεώρηση και παρακολούθηση των σχεδίων

Γίνονται ειδικές ρυθμίσεις προκειμένου να πραγματοποιηθούν οι εκκρεμούσες εργασίες επανεξέτασης των σχεδίων που σχετίζονται με το ΕΕΤ και των σχεδίων από το 1991-1993 για τα οποία αποφασίστηκε ότι απαιτείται περαιτέρω έρευνα. Μια ομάδα θα αναλάβει τις εργασίες υπό την άμεση εποπτεία ενός διευθυντού της ΓΔ XXIII και σε στενή

συνεργασία με τις άλλες εμπλεκόμενες υπηρεσίες (ΓΔ XIX, XX, Νομική Υπηρεσία και UCLAF). Η Επιτροπή θα μεριμνήσει ώστε οι εργασίες αυτές να ολοκληρωθούν μέχρι τον Ιούνιο του 1997 το αργότερο. Στο στάδιο αυτό, θα υποβληθεί στο Συνέδριο πλήρους έκθεση.

Θ) Τουριστικές επιχειρήσεις και ΕΥΡΩ

Από την 1η Ιανουαρίου 2001, η Ελλάδα θα είναι οριστικά μέλος της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης της Ευρώπης και θα ενταχθεί στη λεγόμενη "ευρω-ζώνη", και η δραχμή θα αποτελεί πλέον δεκαδική υποδιαίρεση του κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος, του ευρώ. Τι σημαίνει η εξέλιξη αυτή για τις ελληνικές τουριστικές επιχειρήσεις;

Πλεονεκτήματα:

Ο Τουρισμός είναι ένας από τους τομείς που θα ωφεληθούν περισσότερο και γρηγορότερα από την εισαγωγή του κοινού νομίσματος.

Συγκεκριμένα:

- Η εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος σε ένα τομέα όπως ο Τουρισμός, που από τη φύση του συνεπάγεται μετατροπές νομισμάτων, καταβολές με λογιστικό χρήμα (πιστωτικές και χρεωστικές κάρτες, euro-cheques, travellers' cheques) και εμπορικές συναλλαγές που εκφράζονται σε πολλά εθνικά νομίσματα, θα λειτουργήσει θετικά, δεδομένου ότι θα περιορίσει τις δαπάνες (αλλά και το χαμένο χρόνο και την ανασφάλεια) των καταναλωτών από τη μετατροπή εθνικών νομισμάτων και θα τους απαλλάξει από τις σχετικές προμήθειες των Τραπεζών. Φυσικά, οι Τράπεζες θα αντιμετωπίσουν αντίστοιχη απώλεια εσόδων, όπως και τα τμήματα των τουριστικών επιχειρήσεων (ξενοδοχεία, τουριστικά γραφεία κλπ) που λειτουργούν σαν ανταλλακτήρια συναλλάγματος.
- Οι καταναλωτές, αλλά και οι επιχειρήσεις θα ευνοηθούν και στην περίπτωση χρήσης λογιστικού χρήματος, αφού, ήδη από τις αρχές του 1999, οι ευρωπαϊκές τράπεζες είναι σε θέση να τους προσφέρουν εργαλεία πληρωμών (δηλ. κάρτες κλπ) σε ευρώ, μηδενίζοντας και

στην περίπτωση αυτή το κόστος της μετατροπής. Εδώ ίσως θα πρέπει να σημειώσουμε ότι το 50% των ευρωπαϊκών εισπράξεων από τον Τουρισμό είναι εισπράξεις λογιστικού χρήματος.

- Η χρησιμοποίηση ενός κυρίως νομίσματος θα διευκολύνει τα λογιστήρια των τουριστικών επιχειρήσεων εξοικονομώντας τμήμα των λειτουργικών τους δαπανών, που οφείλονται στις συναλλαγές σε πολλά νομίσματα και θα διευκολύνει τον επιχειρηματικό τουρισμό (business tourism), που επιβαρύνεται με πολλές και συχνές δαπάνες μετατροπής.
- Άλλο σημαντικό πλεονέκτημα του Ευρώ για τον τομέα είναι η διαφάνεια, όσον αφορά στις τιμές των τουριστικών υπηρεσιών, η δυνατότητα δηλ. του καταναλωτή να συγκρίνει εύκολα τιμές υπηρεσιών σε διάφορους προορισμούς, αφού οι τιμές αυτές θα εκφράζονται σε ένα νόμισμα, και ο καταναλωτής δεν θα είναι υποχρεωμένος να κάνει αριθμητικές πράξεις και να γνωρίζει ισοτιμίες.
- Τέλος, όχι ασήμαντο διαφημιστικό πλεονέκτημα θα μπορούσε να θεωρηθεί η ενίσχυση της εικόνας της Ευρώπης ως ενιαίου τουριστικού προορισμού για τους προερχόμενους από μακρινές αγορές καταναλωτές.

Με βάση τα πλεονεκτήματα αυτά η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμά, ότι το Ευρώ θα ενθαρρύνει τους καταναλωτές, αυξάνοντας έτσι τα ενδοευρωπαϊκά ταξίδια αλλά και τη ζήτηση από εκτός Ευρώπης αγορές-πηγές (Βόρεια και Νότια Αμερική, Άπω Ανατολή, Ωκεανία κλπ). Θα ευνοήσει, όμως, παράλληλα και τους επιχειρηματίες, επιτρέποντάς τους να περικόψουν δαπάνες, που σχετίζονται με ταυτόχρονες συναλλαγές σε πολλά νομίσματα και καθιστώντας τις επιχειρήσεις τους ανταγωνιστικότερες, μέσω της διαφάνειας που θα προσδώσει στις τιμές τους.

Αλλαγές, που απαιτούν προσοχή:

Διαφάνεια των τιμών δεν σημαίνει αυτοδίκαια διατήρηση και βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης των επιχειρήσεων. Τα επί μέρους ευρωπαϊκά τουριστικά προϊόντα, τα τοπικά τουριστικά προϊόντα των τουριστικών προορισμών, οι υπηρεσίες της κάθε ελληνικής και ευρωπαϊκής επιχείρησης και το Ευρωπαϊκό Τουριστικό Προϊόν στο σύνολό του θα εξακολουθήσουν να είναι ανταγωνιστικά στο βαθμό, που οι τιμές τους παραμένουν ανταγωνιστικές σε σχέση με την προσφερόμενη ποιότητα και ακόμη στο βαθμό, που αξιοποιούν και

προβάλλουν αποτελεσματικά το σύνολο των πόρων και δυνατοτήτων τους με έμφαση στα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα.

Με την εισαγωγή του Ευρώ στις τουριστικές συναλλαγές:

- Οι Τ.Ο. δεν θα έχουν πια την ευκαιρία να διαμορφώνουν επιχειρηματική πολιτική με βάση τις διακυμάνσεις της ισοτιμίας της δραχμής ή άλλων ευρωπαϊκών νομισμάτων, θα συνεχίσουν, όμως, να το πράττουν προκειμένου για τους εκτός ΕΕ προορισμούς.
- Οι ελληνικές επιχειρήσεις θα μπορούν πλέον όλο και λιγότερο να βασίζονται στην επιβίωσή τους στις χαμηλές τιμές.
- Οι ελληνικές επιχειρήσεις θα πρέπει να ενημερώσουν σωστά το προσωπικό τους και να επιταχύνουν την προσαρμογή της λειτουργίας των τμημάτων τους, που διενεργούν συναλλαγές, στο ενιαίο νόμισμα.

ΕΡΕΥΝΑ ΜΕ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Λέγεται ότι τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τις διάφορες έρευνες αγοράς πρέπει να λαμβάνονται πολύ σοβαρά από την πλευρά των ενδιαφερόμενων, δηλαδή των επιχειρήσεων, και αυτό γιατί με τη βοήθεια της στατιστικής επιστήμης, τα αποτελέσματα και οι ερμηνείες που προκύπτουν από αυτά, μπορούν να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση πιθανών προβλημάτων και να οδηγήσουν την επιχείρηση στη λήψη κάποιων αποφάσεων που μπορεί να την βγάλουν από κάποιο αδιέξοδο ή και ακόμα να την βοηθήσουν να αποκτήσει μια ανοδική πορεία.

Η έρευνα που θα παρουσιαστεί παρακάτω, έγινε στα πλαίσια μιας εργασίας και αφορά στην ποιότητα των παρεχομένων τουριστικών υπηρεσιών που συναντά ο κάθε αλλοδαπός τουρίστας στην Ελλάδα. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά τη χρονική περίοδο μεταξύ Μαΐου και Αυγούστου 2001. Προτιμήθηκε η μέθοδος του ερωτηματολογίου και το δείγμα προέρχεται από δύο ξενοδοχεία των οποίων η συμβολή ήταν πραγματικά πάρα πολύ σημαντική, αφού χωρίς την βοήθεια αυτών θα ήταν πολύ δύσκολη η συλλογή των οποιωνδήποτε στοιχείων.

Τα ξενοδοχεία αυτά είναι το Park που βρίσκεται στο Πεδίον του Άρεως στην Αθήνα, ανήκει στην κατηγορία Lux και έχει δυναμικότητα 271 κλινών, και το " Εννέα Μούσες ", που βρίσκεται στην Κεφαλονιά, στην τοποθεσία " Σκάλα ", έχει δυναμικότητα 99 κλινών και ανήκει στην κατηγορία C.

Τα ερωτηματολόγια που απαντήθηκαν είναι συνολικά 114 και συμπληρώθηκαν αποκλειστικά από αλλοδαπούς τουρίστες γιατί σκοπός της έρευνας είναι να δείξει πως βλέπουν οι αλλοδαποί τουρίστες το επίπεδο των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών. Αυτό φυσικά δεν έγινε γιατί οι Έλληνες τουρίστες δεν θεωρούνται εξίσου σημαντικοί, αλλά για δύο βασικούς λόγους: ο πρώτος είναι ότι Έλληνες τουρίστες πολλές φορές δεν είναι αντικειμενικοί στις κρίσεις τους, γιατί όπως είναι φυσιολογικό παينةύουν τη χώρα τους και προτιμούν να τονίζουν μόνο τα προτερήματα και καθόλου τα κακώς γενόμενα, που δυστυχώς είναι αρκετά. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι οι Έλληνες δεν είναι συνηθισμένοι σε τέτοιου είδους διαδικασίες και τις περισσότερες φορές δεν μπαίνουν καν στον κόπο να διαβάσουν το ερωτηματολόγιο. Πόσο μάλλον να το απαντήσουν...

Τέλος, την έρευνα πραγματοποίησαν οι δύο σπουδαστές του τμήματος, Μαίμος Δημήτρης και Νικολουδάκη Μαρία.

2. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Το ερωτηματολόγιο που συντάχθηκε για την έρευνα αποτελείται από 15 ερωτήσεις. Οι πρώτες 6 ερωτήσεις έχουν δημογραφικό χαρακτήρα ενώ οι επόμενες 9 αναφέρονται στο κυρίως θέμα της έρευνα που δεν είναι άλλο από την ποιότητα των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών στην Ελλάδα.

Υπάρχουν ερωτήσεις ανοιχτές αλλά και κλίμακας. Στο τέλος της εργασίας παρατίθεται το ερωτηματολόγιο όπως δόθηκε στους πελάτες των ξενοδοχείων. Το ερωτηματολόγιο είναι εξ' ολοκλήρου γραμμένο στην αγγλική γλώσσα αφού απευθύνεται σε αλλοδαπούς τουρίστες. Η επιλογή της γλώσσας έγινε για προφανείς λόγους αφού τα αγγλικά είναι κοινώς αποδεκτά σχεδόν από όλες τις χώρες. Στη συνέχεια θα γίνει μια παρουσίαση των ερωτήσεων αφού κρίνεται σκόπιμο λόγω της ξένης γλώσσας. Οι ερωτήσεις είναι οι παρακάτω:

- Sex (Φύλο)
- Nationality (Εθνικότητα)
- Age (Ηλικία)
- Marital status (Οικογενειακή κατάσταση)
- Education level (Επίπεδο εκπαίδευσης)
- What is your occupation? (Ποιο είναι το επάγγελμά σας;)
- Is it the first time you visit Greece? (Είναι η πρώτη φορά που επισκέπτεστε την Ελλάδα;)
- Do you travel independently or as a member of a group? (Ταξιδεύετε μεμονωμένα ή ως μέλος κάποιου γκρουπ;)
- Reasons why you decided to visit Greece for the first time? (Λόγοι για τους οποίους αποφασίσατε να επισκεφθείτε την Ελλάδα για πρώτη φορά;)
- When gathering information about Greece which of the following sources you used most? (Όταν συλλέγατε πληροφορίες για την Ελλάδα, ποιες πηγές χρησιμοποιήσατε περισσότερο;)
- What is the intention of your present journey? (Ποιος είναι ο σκοπός του παρόντος ταξιδιού σας;)
- What is your opinion of the provided tourist services in Greece? (Ποια είναι η γνώμη σας για τις παρεχόμενες τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα;)
- Which of the following tourist services need to be improved in the future, according to your opinion? (Ποιες από τις παρακάτω τουριστικές υπηρεσίες πρέπει κατά τη γνώμη σας να βελτιωθούν στο μέλλον;)

- Name up to five countries you have visited in the past as a tourist.
(Αναφέρατε μέχρι 5 χώρες που έχετε επισκεφθεί στο παρελθόν σαν τουρίστες.)
- Would you visit Greece again? (Θα επισκεπτόσασταν ξανά την Ελλάδα;)

3. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Σε αυτό το κεφάλαιο θα παρουσιαστούν οι πίνακες με τα αποτελέσματα των απαντήσεων καθώς και τα διαγράμματα που προκύπτουν από αυτά. Έπειτα θα ακολουθήσει μια μικρή ανάλυση η οποία θα βασίζεται πάνω σε αυτά. Αυτή η διαδικασία θα ακολουθηθεί για κάθε μία ερώτηση χωριστά.

1^η Ερώτηση (SEX)

Σε σύνολο 114 ατόμων, οι 52 ήταν άντρες, οι 59 ήταν γυναίκες ενώ 2 δεν απάντησαν στην ερώτηση. Εκφρασμένο σε ποσοστά όπως φαίνεται και στο παραπάνω διάγραμμα, τα αντίστοιχα νούμερα είναι 46%, 52% και 2%. Αυτό δεν δείχνει τίποτα άλλο από την επαλήθευση του γεγονότος ότι ο γυναικείος πληθυσμός είναι μεγαλύτερος από τον ανδρικό και αυτό φαίνεται ακόμα και στην τουριστική αγορά.

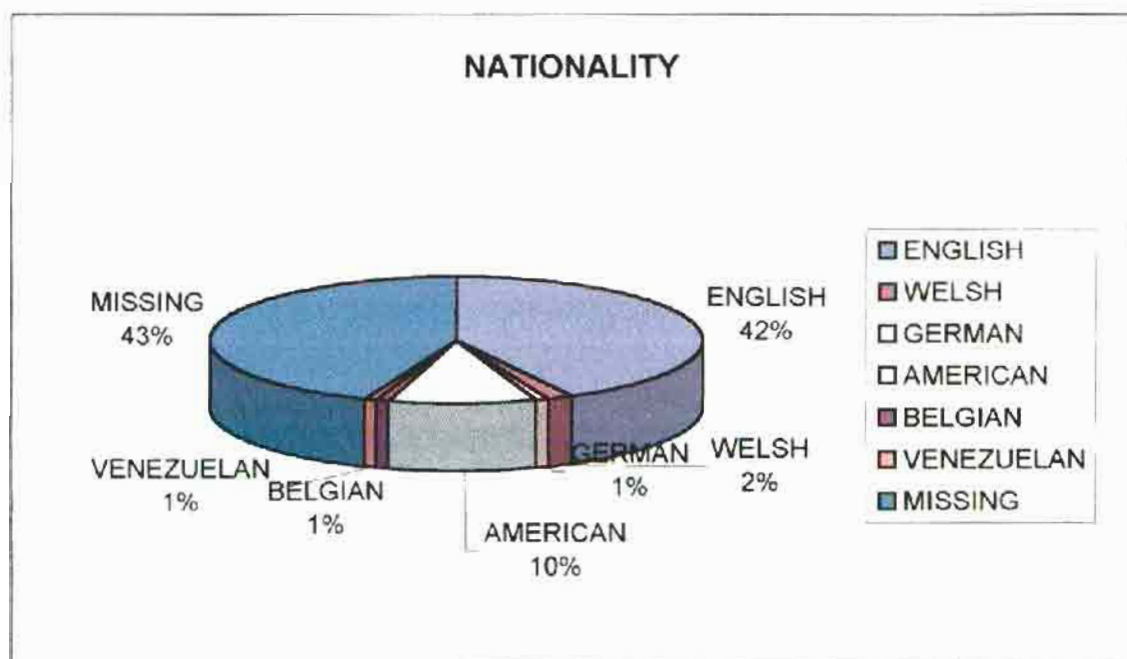
	NUMBER	%
MALE	52	46
FEMALE	59	52
MISSING	2	2
TOTAL	114	100

2^η Ερώτηση (Nationality)

Από την εθνικότητα δεν μπορούμε να βγάλουμε ασφαλή συμπεράσματα αφού το μεγαλύτερο δείγμα προέρχεται από την Κεφαλονιά, η οποία είναι γνωστό ότι προσελκύει σε πολύ μεγάλο ποσοστό, Άγγλους τουρίστες. Οι απαντήσεις έδειξαν: 48 Άγγλους (42%), 2 Ουαλούς (2%), 1 Γερμανό (1%), 11 Αμερικανούς (10%), 1 Βέλγο (1%), 1 κάτοικος της Βενεζουέλας (1%), και 50 δεν απάντησαν (43%). Βέβαια αυτό που προκαλεί εντύπωση είναι το πολύ μεγάλο ποσοστό των ατόμων που προτίμησαν να μην απαντήσουν στην ερώτηση.

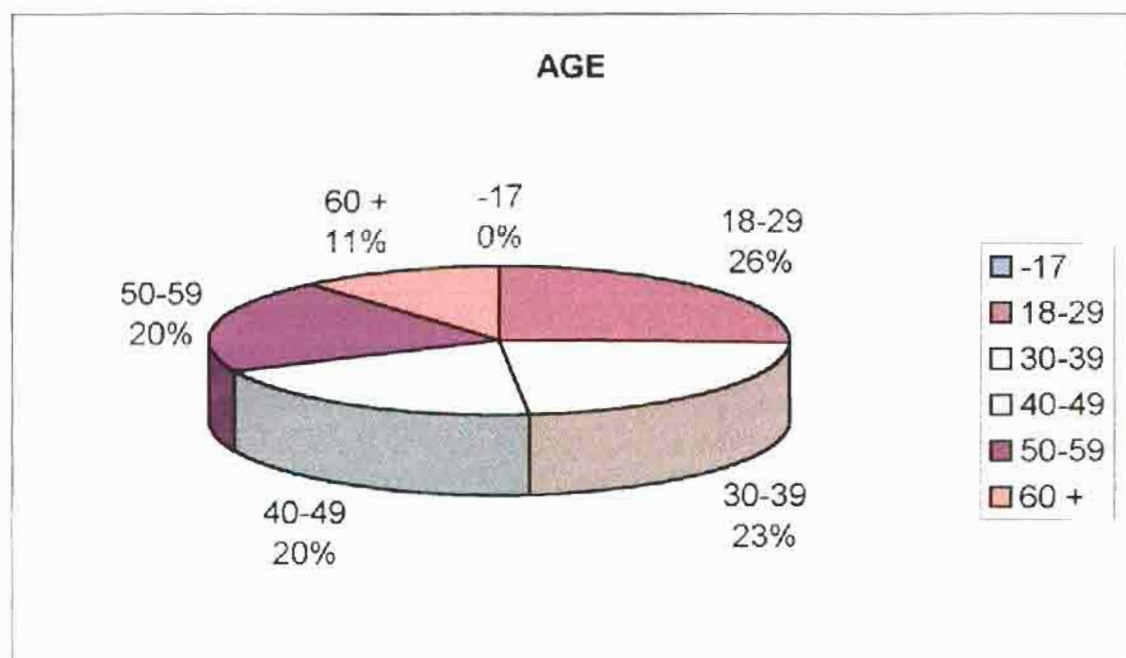
	NUMBER	%
ENGLAND	48	42
WALES	2	2
GERMANY	1	1
USA	11	10
BELGIUM	1	1
VENEZUELA	1	1
MISSING	50	43
TOTAL	114	100

3^η Ερώτηση (AGE)

Προτιμήθηκε στην συγκεκριμένη ερώτηση να χωριστούν τα χρόνια σε ομάδες για να βγουν πιο εύκολα τα συμπεράσματα. Παρατηρείται, ότι οι ομάδες 18-29, 30-39, 40-49 και 50-59 βρίσκονται περίπου στα ίδια επίπεδα. Ανήλικος δεν ήταν κανένας ενώ υπήρχαν και αρκετοί ηλικιωμένοι. Στόχος είναι να διατηρηθούν σε αυτά τα επίπεδα τα νούμερα αυτά αφού κρίνονται άκρως ικανοποιητικά. Εξ' άλλου είναι γνωστό ότι ειδικά από τα 30-50 χρόνια του ο άνθρωπος διανύει την πιο παραγωγική περίοδο της ζωής του, και επομένως το εισόδημα του είναι αυξημένο.

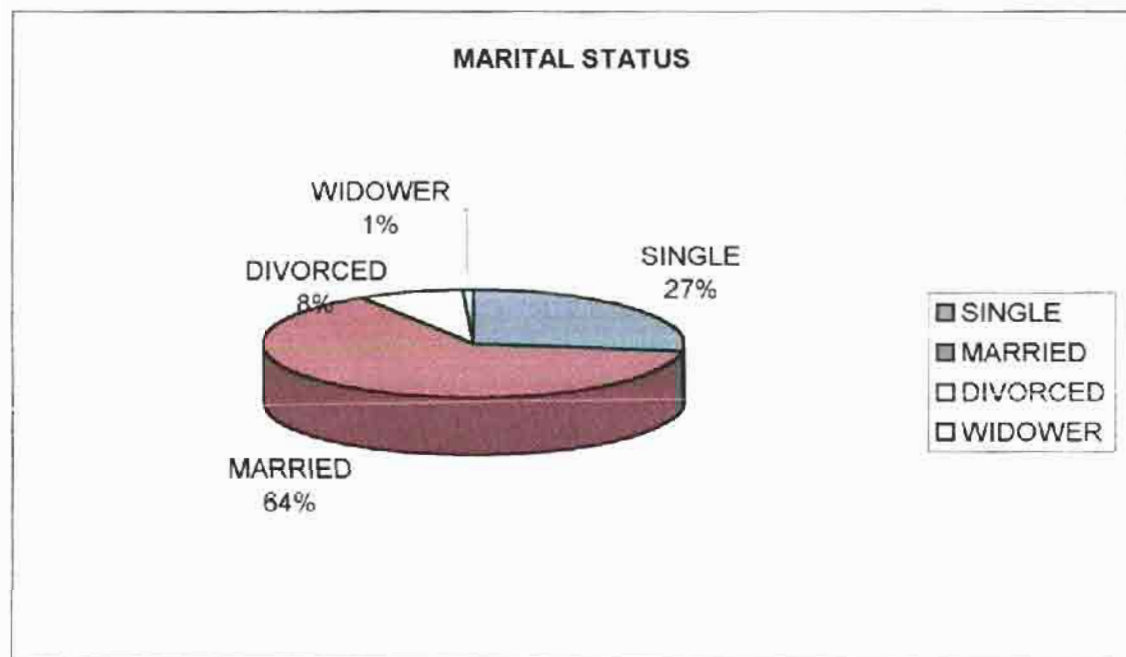
	NUMBER	%
-17	0	0
18-29	29	26
30-39	26	23
40-49	23	20
50-59	23	20
60+	13	11
TOTAL	114	100

4^η Ερώτηση (Marital status)

Σε ότι αφορά την οικογενειακή κατάσταση η κατάσταση έχει ως εξής: 31 ανύπαντροι (27%), 73 παντρεμένοι (64%), 9 διαζευγμένοι (8%) και 1 χήρος (1%).

	NUMBER	%
SINGLE	31	27
MARRIED	73	64
DIVORCED	9	8
WIDOWER	1	1
TOTAL	114	100

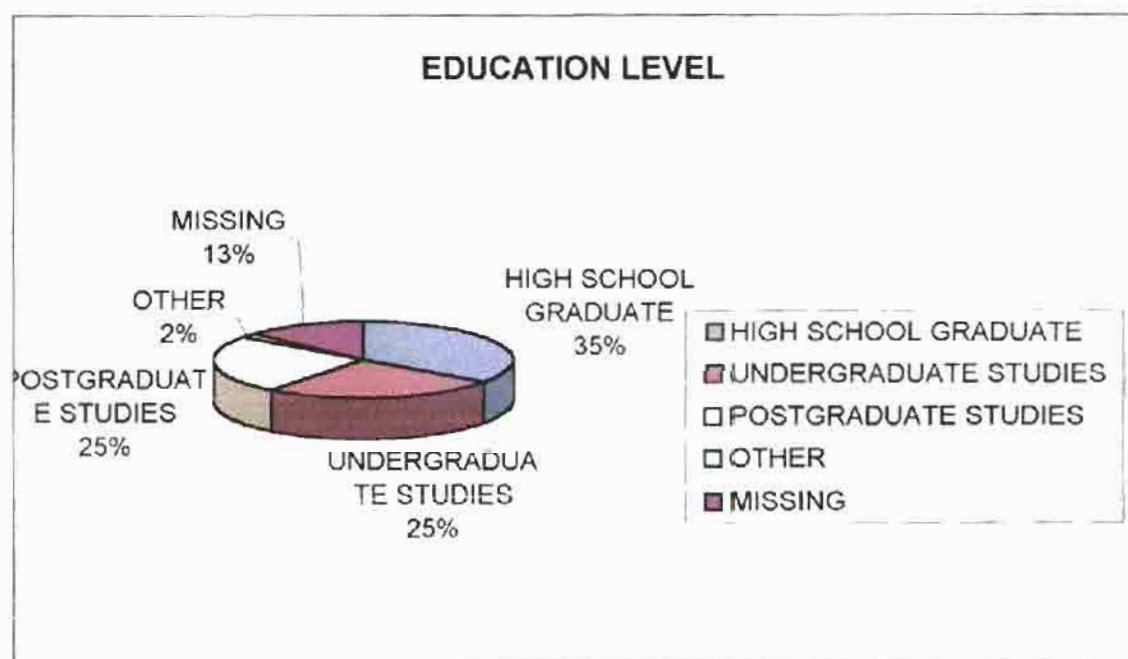

5^η Ερώτηση (Education level)

Η ερώτηση αυτή είναι πολύ σημαντική γιατί μας δείχνει επίπεδο σπουδών των τουριστών και κατά συνέπεια μας δείχνει το επίπεδο της γενικότερης "παιδείας" του τουρίστα. Το 35% ήταν απόφοιτοι λυκείου, ενώ το 50% έχουν πραγματοποιήσει ανώτατες σπουδές – 25% κάτοχοι πρώτου πτυχίου και 25% κάτοχοι μεταπτυχιακών τίτλων σπουδών – . Αν μη τι άλλο πρόκειται για ένα εντυπωσιακό ποσοστό. Επιπλέον 2 άτομα,

δηλαδή το 2% έχει πραγματοποιήσει κάποιου άλλου είδους σπουδές και το 13% δεν απάντησε στην ερώτηση.

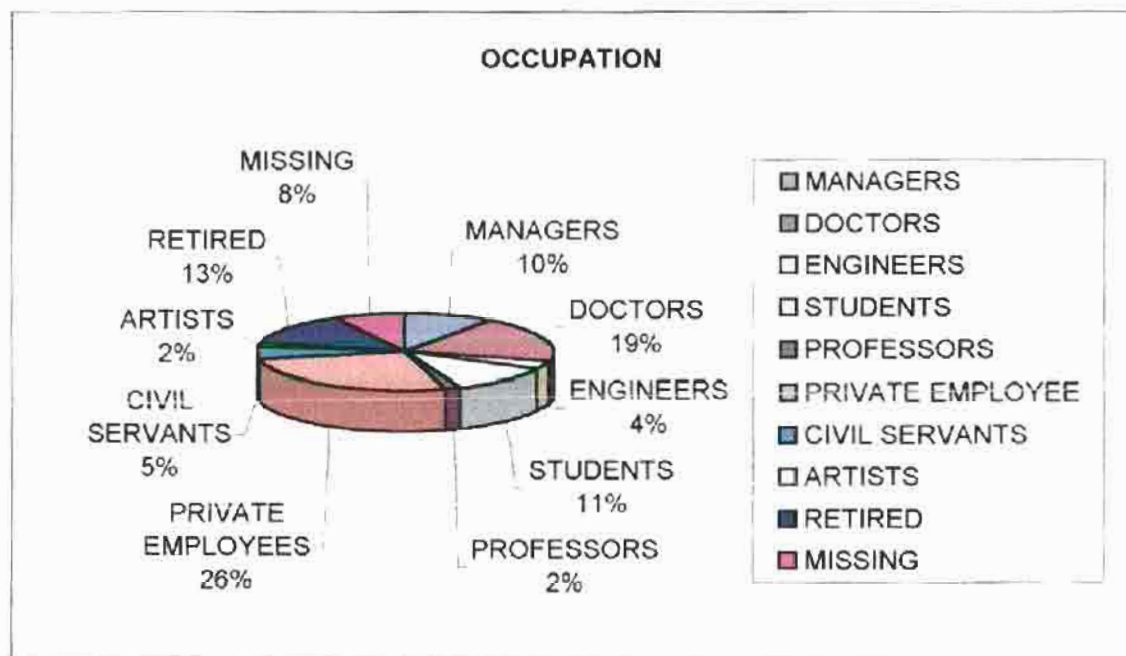
	NUMBER	%
HIGH SCHOOL GRADUATE	40	35
UNDERGRADUATE STUDIES	29	25
POSTGRADUATES STUDIES	28	25
OTHER	2	2
MISSING	15	13
TOTAL	114	100

6^η Ερώτηση (What is your occupation?)

Οι απαντήσεις στο ερώτημα αυτό ποικίλουν οι απαντήσεις και γι' αυτό έχουν κατηγοριοποιηθεί. Τη "μερίδα του λέοντος" κατέχουν οι ιδιωτικοί υπάλληλοι με 26%. Το μεγάλο ποσοστό των γιατρών προφανώς πρέπει να οφείλεται σε κάποιο ιατρικό συνέδριο (19%). Γενικώς αυτό που απορρέει είναι ότι οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες κατέχουν μια δουλειά που πρέπει να τους αποφέρει ένα ικανοποιητικό – αν όχι κάτι παραπάνω – εισόδημα.

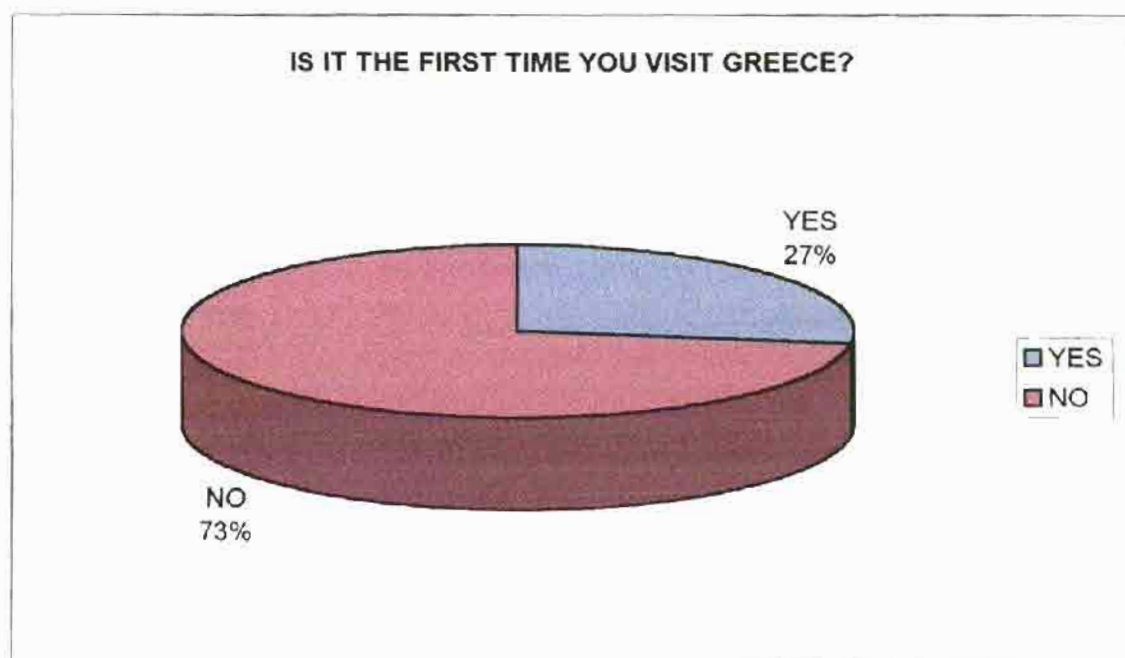
	NUMBER	%
MANAGERS	11	10
DOCTORS	22	19
ENGINEERS	4	4
STUDENTS	13	11
PROFESSORS	2	2
RETIRED	15	13
PRIVATE EMPLOYEES	30	26
CIVIL SERVANTS	6	5
ARTISTS	2	2
MISSING	9	8
TOTAL	114	100

7^η Ερώτηση (Is it the first time you visit Greece?)

Οι απαντήσεις στο ερώτημα αυτό είναι αρκετά ενθαρρυντικές αφού φαίνεται ότι οι τουρίστες επιλέγουν την Ελλάδα ως χώρα διακοπών αρκετές φορές στη ζωή τους.

	NUMBER	%
YES	31	27
NO	83	73
TOTAL	114	100

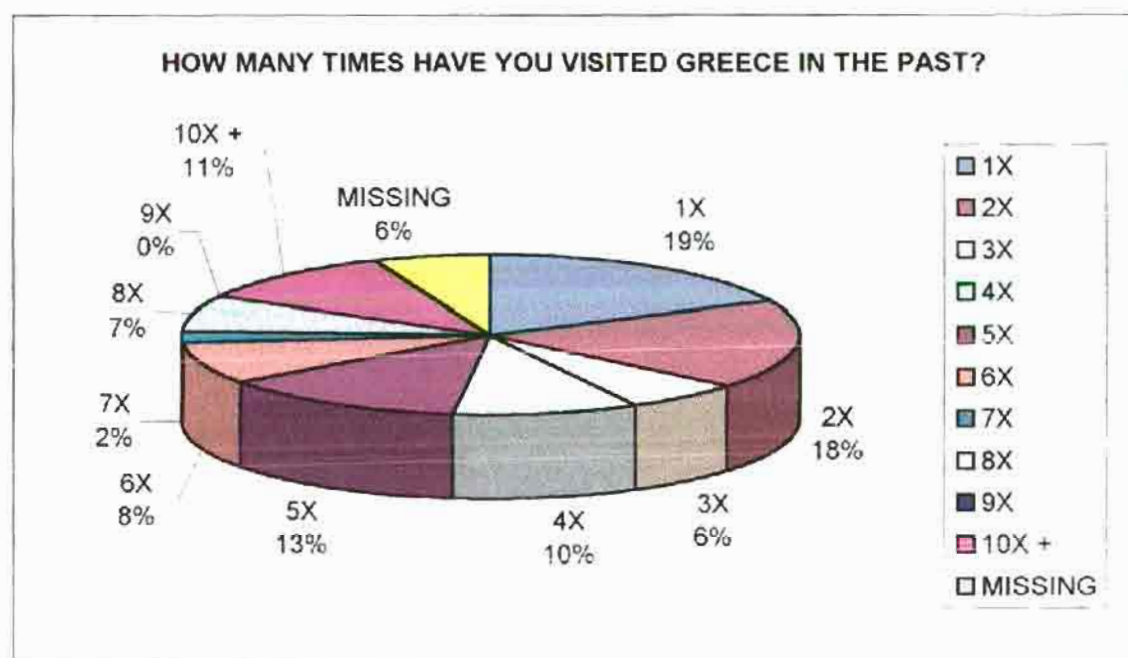

Σε περίπτωση αρνητικής απάντησης οι ερωτώμενοι καλούνταν να απαντήσουν σε δύο υπό-ερωτήματα

Υπό-ερώτημα Α (How many times have you visited Greece in the past?)

Αυτό που είναι πραγματικά αξιοσημείωτο είναι το εντυπωσιακό ποσοστό των ερωτηθέντων που έχουν έρθει στην Ελλάδα πάνω από 10 φορές. (11%). Συγκεκριμένα υπήρξε ερωτώμενος που έχει επισκεφθεί την Ελλάδα 65 φορές!

	NUMBER	%
1X	15	19
2X	15	18
3X	5	6
4X	8	10
5X	11	13
6X	7	8
7X	2	2
8X	6	7
9X	0	0
10X+	9	11
MISSING	5	6
TOTAL	83	100

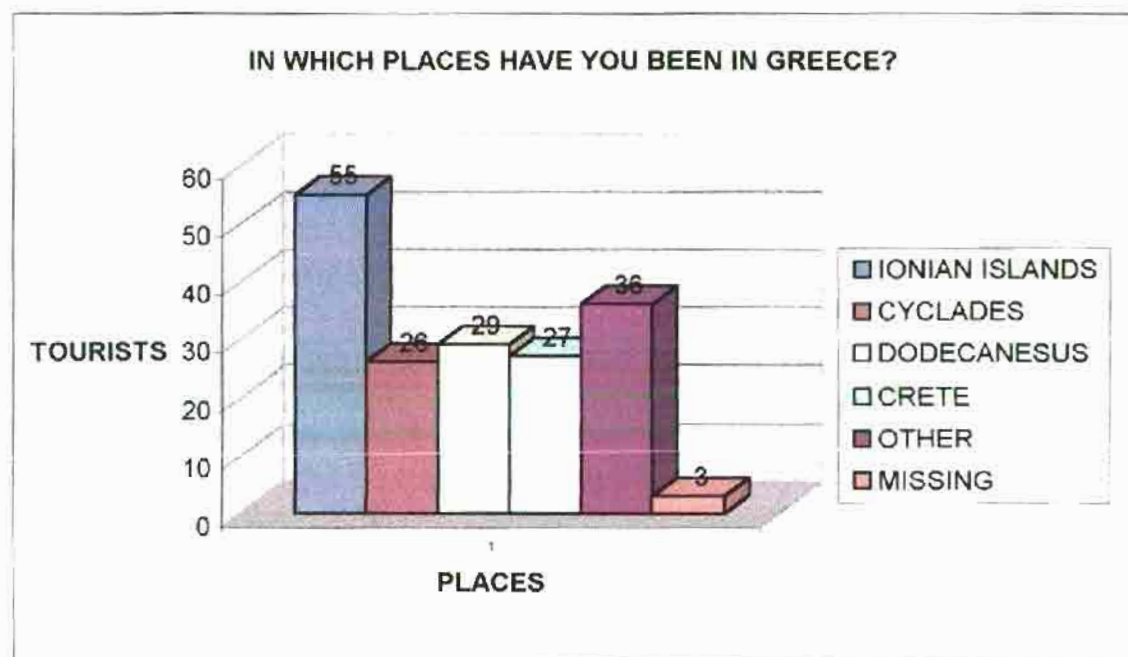

Υπό-ερώτημα Β (In what places have you been?)

Στο ερώτημα αυτό υπάρχει ένα σαφές προβάδισμα των Ιόνιων νήσων, το οποίο όμως είναι λίγο πλασματικό αφού τα περισσότερα ερωτηματολόγια απαντήθηκαν στην Κεφαλονιά. Από την άλλη πλευρά, βεβαίως, αυτό δείχνει και την προτίμηση των Άγγλων στα νησιά αυτά. Τα υπόλοιπα φαίνεται ότι βρίσκονται στα ίδια επίπεδα, ενώ εντυπωσιάζει

το γεγονός ότι στην έρευνα αναφέρονται κυριολεκτικά όλα τα μέρη της Ελλάδος σχεδόν.

	NUMBER
IONIAN ISLANDS	55
CYCLADES	26
DODECANESUS	29
CRETE	27
OTHER	36
MISSING	3
TOTAL	176

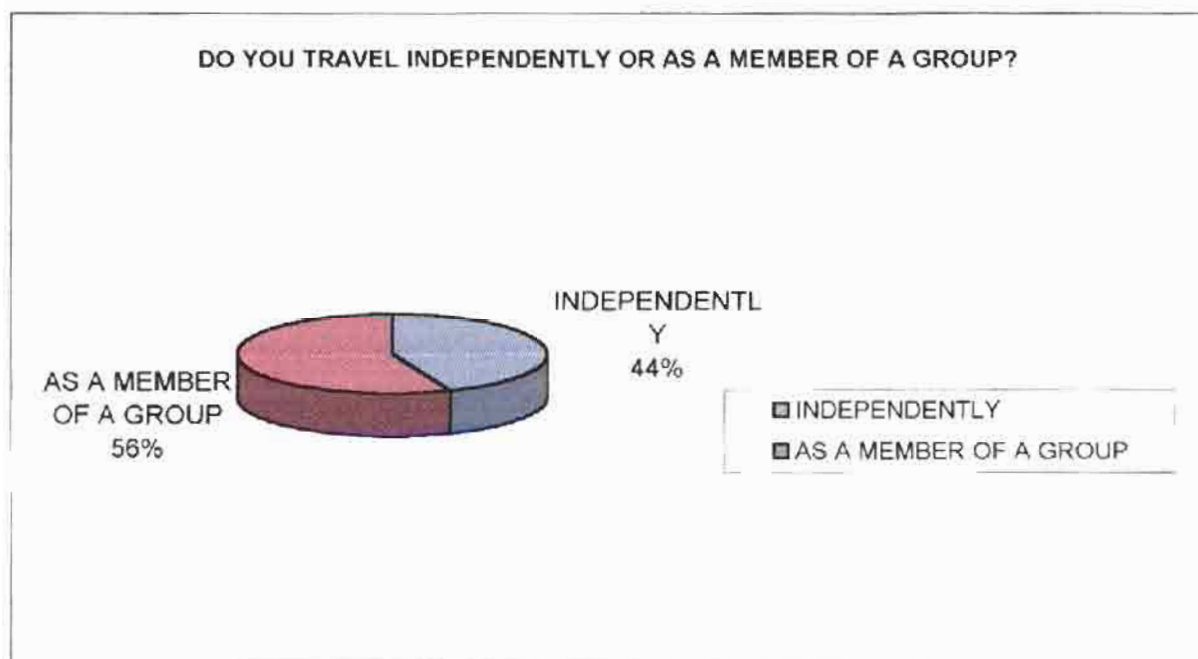

8^η Ερώτηση (Do you travel independently or as a member of a group?)

Οι απαντήσεις στο ερώτημα αυτό δείχνουν για άλλη μια φορά τη μεγάλη σπουδαιότητα των ξένων Tour operator στο θέμα "Τουρισμός". Είναι πραγματικά πολύ σημαντικό οι κρατικοί φορείς τουρισμού στην Ελλάδα να προσεγγίσουν όσο το δυνατόν καλύτερα τους ξένους κυρίως operators. Εξ' άλλου είναι ευρέως γνωστό στους τουριστικούς κύκλους ότι οι αλλοδαποί τουρίστες σε ένα πράγμα κυρίως διαφέρουν από τους Έλληνες: Προτιμούν τις οργανωμένες διακοπές και έτσι καταφεύγουν σε

τουριστικά γραφεία, τα οποία επομένως διαμορφώνουν τη ζήτηση του τουριστικού προϊόντος.

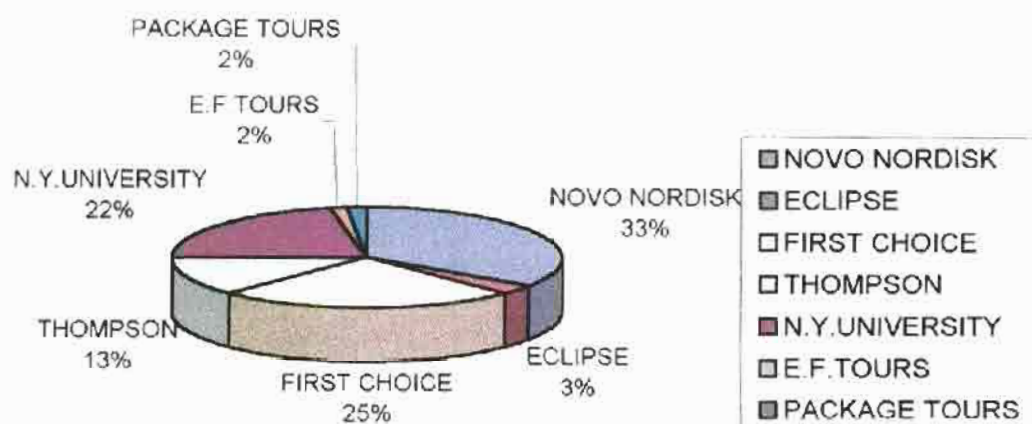
	NUMBER	%
INDEPENDENTLY	50	44
AS A MEMBER OF A GROUP	64	56
TOTAL	114	100

Σε περίπτωση επιλογής της δεύτερης απάντησης οι ερωτώμενοι καλούνταν να ονομάσουν το γραφείο με το οποίο έχουν έρθει στην Ελλάδα.

	NUMBER	%
NOVO NORDISK GROUP	22	33
ECLIPSE	2	3
FIRST CHOICE	16	25
THOMPSON	8	13
NEW YORK UNIVERSITY	14	22
E.F.TOURS	1	2
PACKAGE TOURS	1	2
TOTAL	64	100

IF YOU TRAVEL AS A MEMBER OF A GROUP, PLEASE NAME IT.

9^η Ερώτηση (Reasons why you decided to visit Greece for the first time.)

Είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζουν οι υπεύθυνοι, τον λόγο ή τους λόγους που ώθησαν τους τουρίστες να επισκεφθούν την Ελλάδα. Ο πρώτος λόγος είναι εύλογα ο καλός καιρός και οι φυσικές ομορφιές της Ελλάδας. Επομένως για άλλη μια φορά φαίνεται πόσο σημαντικό είναι προσεχθούν οι φυσικές ομορφιές της Ελλάδας από τη μόλυνση και την προχειρότητα. Δηλαδή αυτό που συμβαίνει είναι ότι γεννάται μια τουριστική αντίθεση. Αυτό συμβαίνει γιατί οι χώρες από τις οποίες προέρχεται ο κύριος όγκος των αλλοδαπών τουριστών διαφέρουν κατά πολύ γεωγραφικά αλλά και πολιτιστικά, έτσι ώστε να δημιουργείται η ανάγκη από την πλευρά τους να δουν αυτό το "νέο". Μια αξιομνημόνευτη απάντηση είναι αυτή που έδωσε μια Αμερικανίδα τουρίστρια η οποία απάντησε ότι για πρώτη φορά επισκέφθηκε την Ελλάδα για να παρακολουθήσει αρχαίο δράμα στην Επίδαυρο.

	NUMBER
ADVERTISEMENT	11
HISTORICAL AND ARCHAEOLOGICAL INTEREST	31
WEATHER AND NATURAL BEAUTY	69
BUSINESS	13
OTHER	23
MISSING	4
TOTAL	151

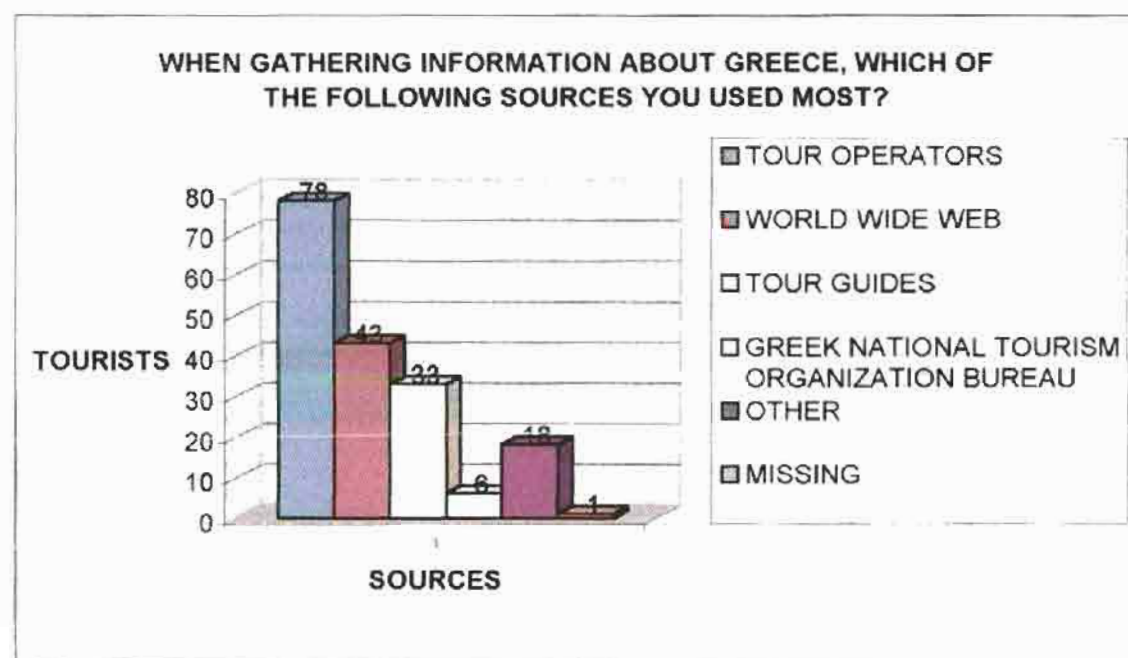

10^η Ερώτηση (When gathering information about Greece what sources you used most?)

Από τις απαντήσεις αποδεικνύεται για άλλη μια φορά αυτό που γράφτηκε παραπάνω, το γεγονός δηλαδή ότι είναι πολύ σημαντικό για μια χώρα να έχει καλές σχέσεις με τους ξένους tour operators. Σχεδόν 70% των ερωτηθέντων συνέλεξαν πληροφορίες από tour operators, ενώ σημαντικό ήταν το ποσοστό εκείνων που κατέφυγαν στη λύση του διαδικτύου, ποσοστό που όλα δείχνουν ότι θα αυξάνει χρόνο με το χρόνο. Τα αποτελέσματα αυτής της απάντησης βέβαια κρύβουν μια μεγάλη και πικρή αλήθεια: την ανυπαρξία του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού. Είναι απαράδεκτο μόλις 6 τουρίστες στους 114 να καταφεύγουν για πληροφορίες σε γραφεία του ΕΟΤ στο εξωτερικό. Αυτό δύο πράγματα μπορεί να σημαίνει: είτε ότι δεν υπάρχει επαρκής αριθμός γραφείων, είτε ότι υπάρχουν αλλά δεν έχουν διαφημιστεί. Εντύπωση δημιουργεί η

απάντηση ενός Άγγλου τουρίστα ο οποίος πήρε πληροφορίες από τα γραπτά του Ομήρου!

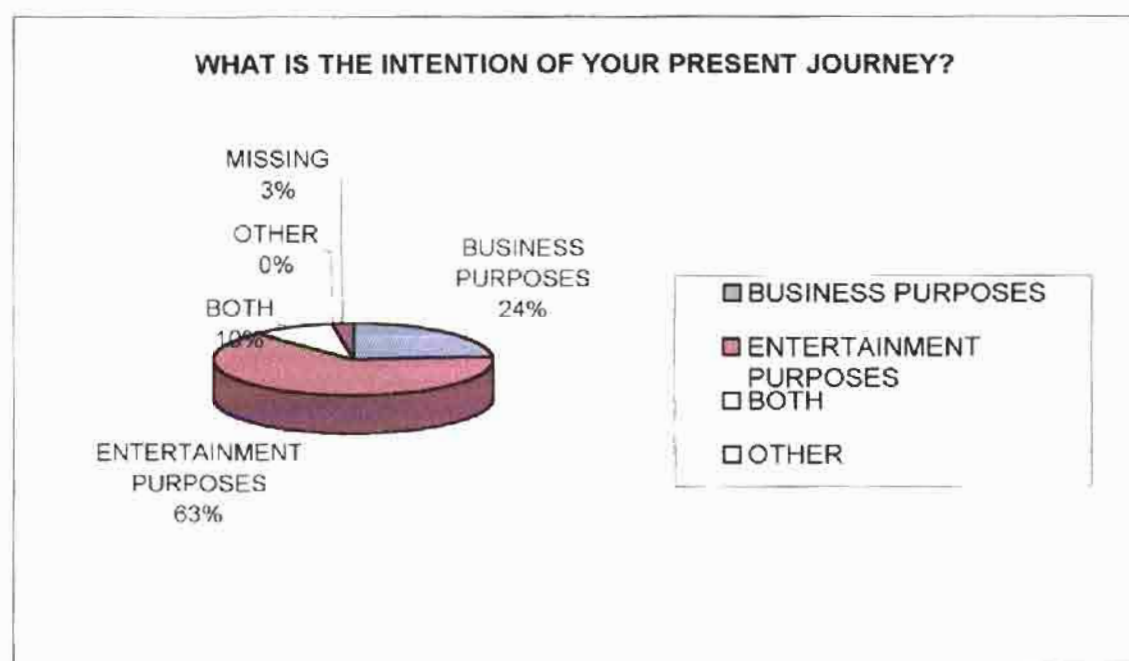
	NUMBER
TOUR OPERATORS	78
WORLD WIDE WEB	43
TOUR GUIDES	33
GREEK NATIONAL TOURISM ORGANIZATION BUREAU	6
OTHER	18
MISSING	1
TOTAL	179

11^η Ερώτηση (What is the intention of your present journey?)

Το μεγαλύτερο ποσοστό εκφράζει σίγουρα εκείνους τους τουρίστες που ήρθαν για λόγους ψυχαγωγίας (63%), ενώ μικρότερο είναι το ποσοστό εκείνων που ήρθαν στην Ελλάδα καθαρά για επαγγελματικούς λόγους (24%). Αυτό είναι απόλυτα φυσιολογικό αφού ως γνωστόν η Ελλάδα είναι μια χώρα που προτιμάται κατά κύριο λόγο για παραθερισμό.

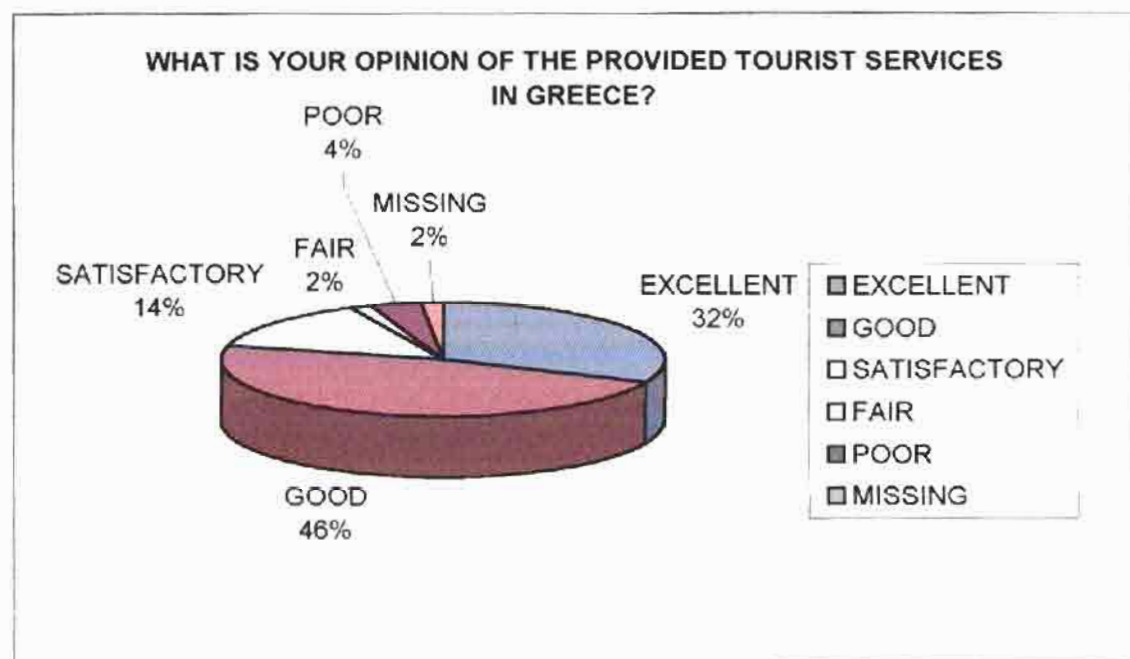
	NUMBER	%
BUSINESS PURPOSES	27	24
ENTERTAINMENT PURPOSES	73	63
BOTH	11	10
OTHER	0	0
MISSING	3	3
TOTAL	114	100

12^η Ερώτηση (What is your opinion of the provided tourist services in Greece?)

Αντίθετα από πολλούς που θα πίστευαν ότι τα αποτελέσματα της απάντησης αυτής δεν θα ήταν καλά, η έρευνα αποδεικνύει ότι οι τουρίστες σε γενικές γραμμές είναι ικανοποιημένοι από το επίπεδο των τουριστικών υπηρεσιών. Στόχος, βέβαια πρέπει να είναι, ακόμα και εκείνοι οι 6 ερωτώμενοι που δεν ήταν ευχαριστημένοι, την επόμενη φορά που θα επισκεφθούν την Ελλάδα να φύγουν με καλύτερες εντυπώσεις.

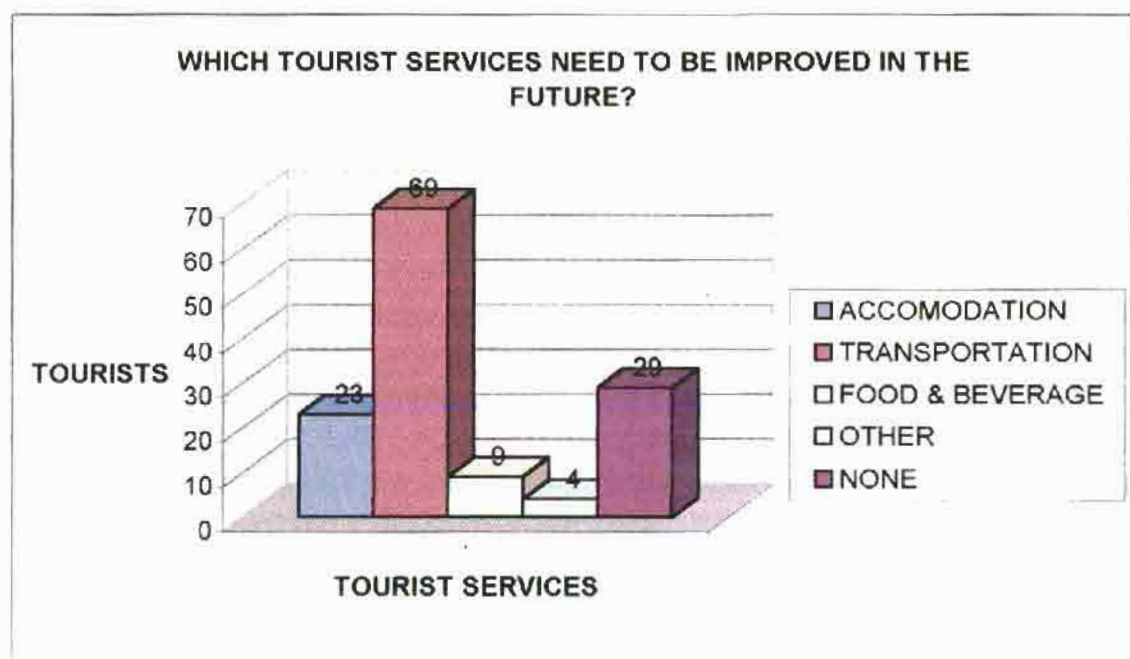
	NUMBER	%
EXCELLENT	36	32
GOOD	54	46
SATISFACTORY	16	14
FAIR	2	2
POOR	4	4
MISSING	2	2
TOTAL	114	100

13^η Ερώτηση (Which tourist services need to be improved in the future according to your opinion?)

Το κομμάτι εκείνο που πραγματικά πρέπει να βελτιωθεί είναι οι συγκοινωνίες. Ξεκινώντας από εκείνες μέσα στην Αθήνα και καταλήγοντας στις υπεραστικές, οι οποίες είναι και το μεγάλο "αγκάθι" του τουρισμού. Αλλά δεν είναι μόνο αυτό. Η κακή ποιότητα των επαρχιακών, κατά κύριο λόγο, δρόμων, αποτελεί ένα σοβαρό πρόβλημα. Καλές κριτικές δέχθηκε ο τομέας της σίτισης, Βέβαια, σε αυτόν τον τομέα, οι αλλοδαποί τουρίστες και ιδιαίτερα αυτοί του Ευρωπαϊκού βορρά, είναι αρκετά επιεικείς, αφού οι ίδιοι δεν έχουν να επιδείξουν κάτι το ιδιαίτερο στη μαγειρική τους παράδοση και έτσι τα εδέσματα που απολαμβάνουν στην Ελλάδα τους φαίνονται ονειρώδη.

	NUMBER
ACCOMODATION	23
TRANSPORTATION	69
FOOD AND BEVERAGE	9
OTHER	4
NONE	29
TOTAL	134

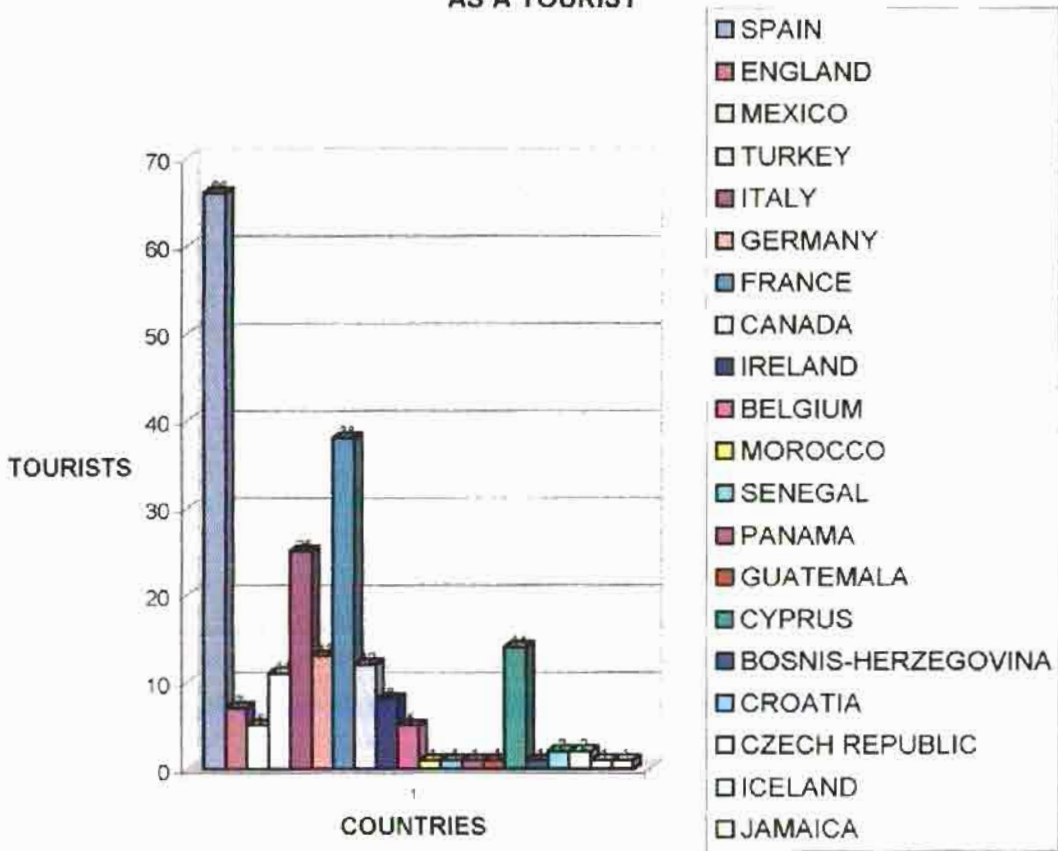
14^η Ερώτηση (Name up to five countries you have visited in the past as a tourist.)

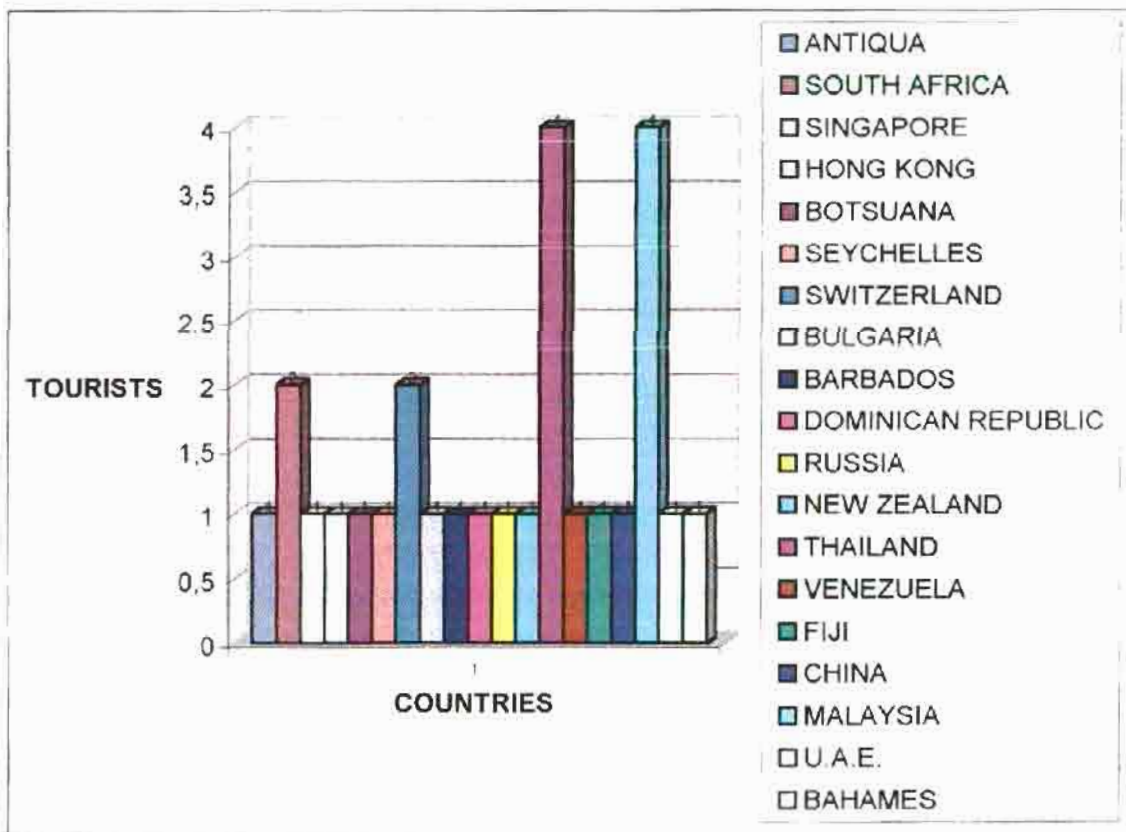
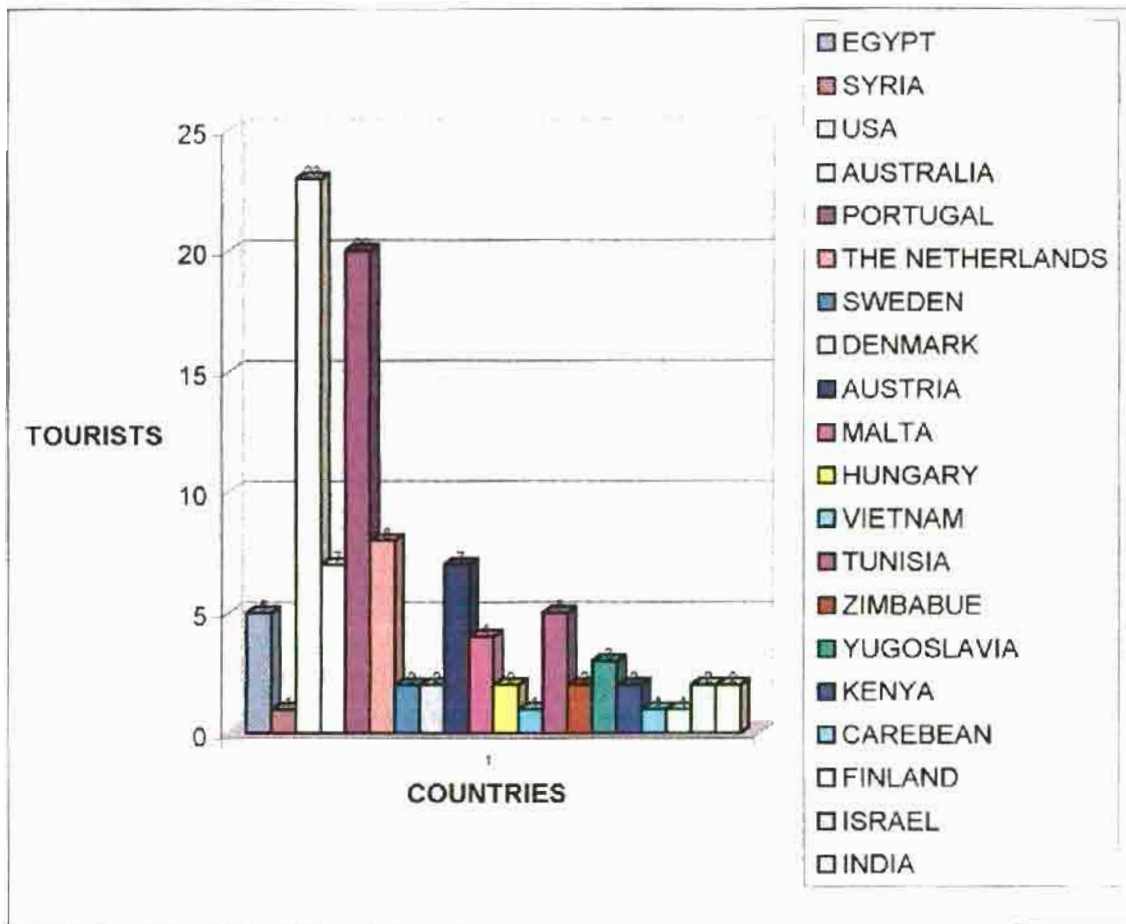
Ένα είναι το ξεκάθαρο συμπέρασμα που βγαίνει από τις απαντήσεις και δεν είναι άλλο από το ότι οι μεγάλοι αντίπαλοι της Ελλάδας στον τομέα του τουρισμού δεν είναι άλλοι από τα κράτη της Μεσογείου. Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία σε μεγαλύτερο βαθμό αλλά και Πορτογαλία, Τουρκία και Κύπρος σε μικρότερο βαθμό συνθέτουν τις αντίπαλες δυνάμεις στον τουριστικό χώρο.

	NUMBER		NUMBER
SPAIN	56	FINLAND	1
ENGLAND	7	ISRAEL	2
MEXICO	5	INDIA	2

TURKEY	11	ANTIQUA	1
ITALY	25	R.S.A	2
GERMANY	13	SINGAPORE	1
FRANCE	38	HONG-KONG	1
CANADA	12	BOTSUANA	1
IRELAND	8	SEYCHELLES	1
BELGIUM	5	SWITZERLAND	2
MOROCCO	1	BULGARIA	1
SENEGAL	1	BARBADOS	1
PANAMA	1	DOMINICAN REPUBLIC	1
GUATEMALA	1	RUSSIA	1
CYPRUS	14	NEW ZEALAND	1
BOSNIA-HERZEGOVINA	1	THAILAND	4
CROATIA	2	VENEZUELA	1
CZECH REPUBLIC	2	FIJI	1
ICELAND	1	CHINA	1
JAMAICA	1	MALAYSIA	4
EGYPT	5	U.A.E.	1
SYRIA	1	BAHAMES	1
USA	23		
AUSTRALIA	7		
PORTUGAL	20		
THE NETHERLANDS	8		
SWEDEN	2		
DENMARK	2		
AUSTRIA	7		
MALTA	4		
HUNGARY	2		
VIETNAM	1		
TUNISIA	5		
ZIMBABWE	2		
YUGOSLAVIA	3		
KENYA	2		
CAREBEAN	1		
TOTAL	300		32

**NAME UP TO FIVE COUNTRIES YOU HAVE VISITED IN THE PAST
AS A TOURIST**

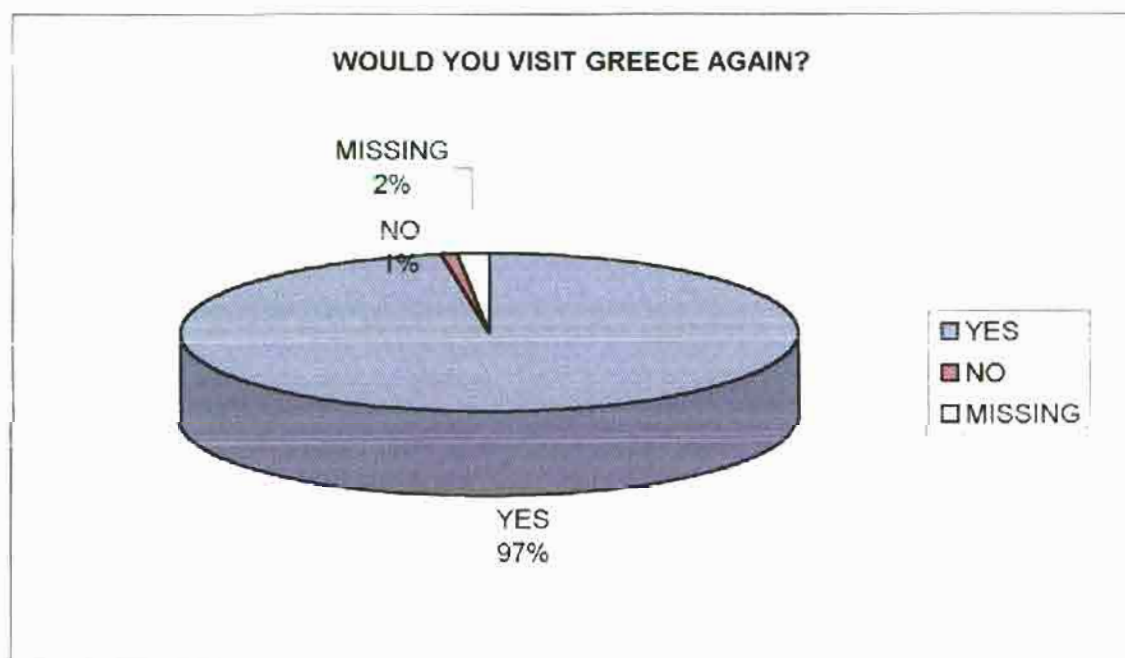

15^η Ερώτηση (Would you visit Geece again?)

Οι απαντήσεις στο ερώτημα αυτό είναι ίσως οι πιο ενθαρρυντικές σε όλη την έρευνα. Το 97% των ερωτηθέντων απάντησαν θετικά ενώ μόλις το 1% απάντησε αρνητικά. Σε περίπτωση θετικής ή και αρνητικής απάντησης ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να εξηγήσουν τους λόγους για τους οποίους πήραν την όποια απόφαση. Ενδεικτικά αναφέρονται η Ελληνική κουλτούρα και ο πολιτισμός, ο χαρακτήρας των Ελλήνων, οι φυσικοί θησαυροί και το καλό φαγητό. Δυστυχώς, ο τουρίστας που απάντησε αρνητικά δεν ανέφερε κάποιον λόγο συγκεκριμένο.

	NUMBER	%
YES	111	97
NO	1	1
I DON'T KNOW	0	0
MISSING	2	2
TOTAL	114	100

4. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

T.E.I. of PATRAS (Educational Institute of Technology of Patras)

Department of Tourism Management

SURVEY

This questionnaire is absolutely anonymous and personal. It refers to the foreign customers of the hotel. Please, answer all the questions with sincerity, because the success and accuracy of the survey depends on you.

1. SEX

A) MALE B) FEMALE

2. NATIONALITY

3. AGE

A) – 17

B) 18 – 29

C) 30 – 39

D) 40 – 49

E) 50 – 59

F) 60 +

4. MARITAL STATUS

A) SINGLE

B) MARRIED

C) DIVORCED

D) WIDOWER

5. EDUCATION LEVEL

- A) HIGH SCHOOL GRADUATE
- B) UNDERGRADUATE STUDIES (BA, BSc, e.t.c.)
- C) POSTGRADUATE STUDIES (MA, MSc, MBA, PhD, e.t.c.)
- D) OTHER. PLEASE SPECIFY _____

6. WHAT IS YOUR OCCUPATION?

7. IS IT THE FIRST TIME YOU VISIT GREECE?

- A) YES B) NO

IF NO, HOW MANY TIMES HAVE YOU VISITED GREECE IN THE PAST? _____

IF NO, IN WHICH OF THE FOLLOWING PLACES HANE YOU BEEN?

- A) IONIAN ISLANDS
- B) CYCLADES
- C) DODECANESUS
- D) CRETE

E) OTHER. PLEASE SPECIFY _____

8. DO YOU TRAVEL INDEPENDENTLY OR AS A MEMBER OF A GROUP?

- A) INDEPENDENTLY B) AS A MEMBER OF A GROUP

IF YOU TRAVEL AS A MEMBER OF A GROUP, PLEASE NAME IT: _____

9. REASONS WHY YOU DECIDED TO VISIT GREECE FOR THE FIRST TIME.

- A) ADVERTISEMENT
- B) HISTORICAL AND ARCHAEOLOGICAL INTEREST
- C) WEATHER AND NATURAL BEAUTY
- D) BUSINESS
- E) OTHER. PLEASE SPECIFY _____

10. WHEN GATHERING INFORMATION ABOUT GREECE, WHICH OF THE FOLLOWING SOURCES YOU USED MOST?

- A) TOUR OPERATORS
- B) WORLD WIDE WEB
- C) TOUR GUIDES
- D) GREEK NATIONAL TOURISM ORGANIZATION BUREAU
- E) OTHER. PLEASE SPECIFY _____

11. WHAT IS THE INTENTION OF YOUR PRESENT JOURNEY?

- A) BUSINESS PURPOSES
- B) ENTERTAINMENT PURPOSES
- C) BOTH
- D) OTHER. PLEASE SPECIFY _____

12. WHAT IS YOUR OPINION OF THE PROVIDED TOURIST SERVICES IN GREECE?

- A) EXCELLENT
- B) GOOD
- C) SATISFACTORY
- D) FAIR
- E) POOR

13. WHICH OF THE FOLLOWING TOURIST SERVICES NEED TO BE IMPROVED IN THE FUTURE, ACCORDING TO YOUR OPINION?

- A) ACCOMODATION
- B) TRANSPORTATION
- C) FOOD AND BEVERAGE
- D) OTHER. PLEASE SPECIFY _____

14. NAME UP TO FIVE COUNTRIES YOU HAVE VISITED IN THE PAST AS A TOURIST.

- 1. _____
- 2. _____
- 3. _____
- 4. _____
- 5. _____

15. WOULD YOU VISIT GREECE AGAIN?

- A) YES
- B) NO
- C) I DON'T KNOW

IF YOUR ANSWER IS YES OR NO, WOULD YOU MIND EXPLAINING SOME OF THE REASONS WHY?

Thank you for your co – operation!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΠΗΓΕΣ

1. Εισαγωγή στον Τουρισμό
Νίκος Γ. Ηγουμενάκης
Κώστας Κ. Κραβαρίτης
Περικλής Ν. Λύτρας
Εκδόσεις Interbooks, 1999
2. Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού
Μανώλης Κ. Σφακιανάκης
Εκδόσεις Έλλην, 2000
3. Τουρισμός και Ανάπτυξη
Νίκος Γ. Ηγουμενάκης
Εκδόσεις Interbooks, 2000
4. Η Εποχικότητα του τουρισμού στην Ελλάδα και τις Ανταγωνίστριες Χώρες
Αναστάσιος Κ. Τσίτουρας
Εκδόσεις Ι.Τ.Ε.Π., 1998
5. Ελληνικός Τουρισμός-Μύθοι & Πραγματικότητα
Συλλογή κειμένων
Εκδόσεις Anubis, 1996
6. Έρευνα Αγοράς για την Ποιότητα των Παρεχομένων Τουριστικών υπηρεσιών στην Ελλάδα-Σεμινάριο Τελειοφοίτων
Μαίμος Δημήτρης
Νικολουδάκη Μαρία
Πάτρα, 2001
7. Ελληνική Οικονομία και Τουρισμός
Περιοδική Έκδοση του Ι.Τ.Ε.Π.
Τεύχος 12, Νοέμβριος 2001
8. Επίσημος Κόμβος του Ε.Ο.Τ.
<http://www.gnto.gr>
9. Επίσημος Κόμβος της Ε.Ε.
<http://www.europa.eu.int>

10. Ο Τουρισμός προς το 2000-Θεωρητικές επισημάνσεις & Πρακτικές προσεγγίσεις
Συλλογή κειμένων
Εκδόσεις Interbooks, 1989
11. Η Έρευνα με Ερωτηματολόγιο-Το Εγχειρίδιο του καλού Ερευνητή
Claude Javeau
Εκδόσεις Τυπωθήτω, 1996